

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Γ'

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1954

ΤΕΥΧΟΣ 22

ΓΕΛΟΥ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗ

ΣΤΟ ΜΠΙΖΑΝΙ

Μπροστά στο κάστρο τὸ τρανό, ποὺ φράζει τὸν δρόμο
καὶ σπέρνει μπρὸς τὸ χαλασμὸ καὶ γύρω τὸν τρόμο
ὁ γιὸς τοῦ Ρήγα πολεμιᾷ νὰ τὸ ξεθεμελιώση,
νὰ μπῆ στὰ μαῦρα Γιάννετα, πνοὴ ζωῆς νὰ δώση
στὴς λίμνης τὴν κοιμούμενη Κυρά, τὴ μαγεμένη.
Μὰ εἶναι τὸ κάστρο Δράκοντας κι' οἱ τοῖχοι στοιχειωμένοι . . .

Ξάφνου τὸ βασιλόπουλο σέρνει φωνὴ στὸ κάστρο.
Κάστρο κι' ἄν εἶσαι Δράκοντας, τῆς μέρας εἶμαι τᾶστρο,
τοῦ Ρήγα γιὸς, τῆς Μοίρας γιὸς ! Κι εἶναι γραφτὸ σου, τέρας
νὰ πάρη ἀπὸ τὸ χέρι μου τὰ λέπια σου ὁ ἀγέρας !

Ρίχνεται ὁ Ρήγας τοῦ στοιχειοῦ καὶ τὸ στοιχεῖο τοῦ ἀνθρώπου.
Δυὸ μῆνες ἔτσι πολεμοῦν σὶ ἄλῳνι τοῦ ἔρομου τόπου.
Κι ἀπὸ τοὺς δυὸ κάποιαν ἀγῆ καὶ κάποιαν ἄγια μέρα
ποὺ χαμηλώσαν οἱ οὐρανοὶ κατὰ τὴ γῆ ἔδῳ πέρα,
κι ὁ Ἄδης εἶχε Ἀνάσταση, κι' ὁ κόσμος πανηγῦρι,
τὴν ὥρα ποὺ ὁ Ὁρίονας πάει λαμπρὸς νὰ γύρη,
καθὼς ποὺ πέφτει ἀπάντεχα καὶ ποὺ φοφάει ὁ ἀγέρας
σ' ἕναν ἀπέραντο σπασμὸ παράδωσε τὸ τέρας.

Πάει ἡ ψυχὴ τοῦ Ἄλῃ - πασᾶ, τοῦ Ἄλῃ τὸ μῖσος πάει.
Καὶ νὰ στὴς λίμνης τὸ βυθό, ἡ ὥρια Κυρά ξυπνάει.
Τοῦ Ρήγα γιέ, τῆς Μοίρας γιέ, χρυσὲ σὰν καλωσύνη,
δικά Σου εἶναι τὰ Γιάννενα μὲ τὴν κυρὰ Φροσύνη.

ΓΙΑΝΝΕΝΑ

Ἄπ' ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννενα σ' ἕνα ψηλὸ κλαδί
πουλί — πουλάκι κάθησε καὶ γλυκοκελαδεῖ :

— Ἀνοῖξτε στράτα διάπλατη καὶ στράτα μυρωμένη
κι' ἔρχεται ἡ Λευτεριά ἢ κυρὰ μὲ τ' ἄνθη στολισμένη.
Τ' ἀκοῦνε οἱ σκλάβοι πὸν βαθειὰ σ' ὄνειρου βύθου ζοῦνε
καὶ τὰ κερὰ ἐτοιμάζουνε καὶ τοὺς παλμοὺς κρατοῦνε,
καὶ τὸ καλὸ φθινόπωρο μὲ κάποια ἀνατριχίλα
στρώνει τ' ὀλόχρυσο χαλὶ μὲ τὰ στερνὰ του φύλλα.

Γ. ΒΟΥΓΙΟΥΚΛΑΚΗ

ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΙΣΤΟΥ

Μοῦ γράφεις μάνα μιὰ γραφή καὶ μὲ ρωτᾷς τί κάνω,
στοῦ Μπιζανιοῦ τὴν παγωνιά, σὸ κρύο θὰ πεθάνω !
Δὲ μὲ φοβίζουν μάνα μου οἱ σφαῖρες τὰ κανόνια
μὰ μὲ φοβίζει ἡ βροχή, τοῦ Μπιζανιοῦ τὰ χιόνια ...
Λειτουργήσε τὴν Παναγιά κι' ἄναψε κι' ἄγιοκέρι
νὰ κάνη θαῦμα, μάνα μου, νὰ γίνη καλοκαίρι
νὰ βγῆ ὁ ἥλιος μιὰ φορὰ κι' ἀπ' τὴ χαρὰ θὰ κλάψω
κι' ἀπὸ τὰ Γιάννενα γραφή, μάνα μου, θὰ σοῦ γράψω.
Μάνα μ' ὁ Κωσταντῖνος μας, παιδιὰ ὅλους μᾶς ἔχει,
σὰν ἀητὸς σὸ πλάι μας καὶ σὰν πατέρας τρέχει.
Μὴν κλαῖς μανούλα μου χρυσοῦ, γρήγορα θὰ γυρίσω
καὶ θάμαί μάνα νικητής, γλυκὰ νὰ σὲ φιλήσω.

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ά. μ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΕΡΙ ΑΛΗ ΠΑΣΣΑ ΤΕΠΕΛΕΝΛΗ*

Ἴδου καὶ τὸ ὑπόμνημα μὲ τὰς ἀπαιτήσεις «τοῦ ἐνδόξου Ἀλῆ Πασσᾶ τῶν Γιαννίνων, Δερβὲν Πασσᾶ, αἱ ὁποῖαι συνοδεύονται καὶ μὲ τοὺς λόγους δι' οὓς ἐπεφόρτισεν ἐμὲ τὸν Χουσεῖν Ἀλᾶ μπέην τῶν Γιαννίνων, πληρεξουσίων του».

Πρόβεζα ἀρχὰς Μαΐου 1789

1) Νὰ μὴ γίνωνται δεκτοὶ καὶ ἀνεκτοὶ αὐτοῦ εἰς τὸ Ἐννετικὸν Κράτος οἱ καπιτάνοι οἱ ὁποῖοι παραμένουν τὸν χειμῶνα εἰς Πρόβεζαν, Ἀγίαν Μαύραν, Βόνιτσαν καὶ Πάργαν καὶ ἐξέρχονται κατόπιν τὸ θέρος καὶ κάμνουν τοὺς ληστὰς, διαρπάζουν τὰ χωριά, τὰ καταστρέφουν καὶ πέρνουν μαζί των σκλάβους καὶ τὰ πράγματά των.

2) Ἐκεῖνοι τῆς Βονίτσης, ἐκ συμφώνου μὲ τοὺς κακοποιούς ποὺ φιλοξενοῦν, ἐφόνευσαν τοὺς φύλακας καὶ τὸν μπουλούκ μπασην μὲ ἄλλους ὀκτὼ ἄνδρας τοῦ προειρημένου Δερβὲν Πασσᾶ ὁ ὁποῖος μὲ «Χάτι Σερίφ» εἶχεν ἀναλάβει τὴν φύλαξιν τῶν δρόμων. Οἱ αὐτουργοὶ αὐτοῦ τοῦ κακουργήματος εἶναι οἱ Νικόλας Χαλκιόπουλος, Στέργιος Σταμούλης, Σιάθης Καραστάθης καὶ Θεοχάρης Θεόδωρος καὶ εἶναι ὅλοι αὐτοὶ γεωργοὶ ἐκ Βονίτσης καὶ τὸ ἔγκλημα διεπράχθη μέσα εἰς Τουρκικὸν ἔδαφος καὶ εἰς ἀπόστασιν δύο ὁρῶν ἀπὸ τὰ σύνορα. Πρέπει λοιπὸν αὕτῃ ἢ ὑπόθεσις νὰ διακανονισθῇ διὰ τῆς πληρωμῆς τοῦ αἵματος, κατὰ τὴν Ἀλβανικὴν συνήθειαν, ἵνα τοιουτοτρόπως διατηρηθῇ ἡ καλὴ φιλία μας. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅλα τὰ κακὰ ποὺ γίνονται ὀφείλονται εἰς τὸν ἔκτακτον Διοικητὴν τῆς Ἀγίας Μαύρας, ὁ ὁποῖος εἶναι σύμφωνος μὲ τοὺς ληστὰς καὶ πέρνει χρήματα ἀπὸ αὐτούς οἱ ὁποῖοι καταστρέφουν τὰ χωριά μας καὶ δὲν εἶναι καλὸς ἄνθρωπος καὶ θέλει νὰ βλάβῃ τὴν καλὴν μας συνεννόησιν. Ὁ ἴδιος αὐτὸς εἶχεν ἀφαιρέσει πρὸ ὀλίγου καιροῦ δύο ἄλογα ἀπὸ τὸν μπουλούκ μπασην ὅστις ἀπὸ τὸ Βραχῶρι εἶχε πηγαίνει στὴν Πρόβεζαν. Τὸ ἐν ἑξ' αὐτῶν τὸ κρατεῖ πλησίον του εἰς τὴν Ἀγίαν Μαύραν ἐνῶ ὁ Πασσᾶς τοῦ τὸ ζητεῖ.

3) Ἐπειδὴ ὁ Πασσᾶς, κατόπιν αὐτοκρατορικῆς διαταγῆς, εἶναι ἀποφασισμένος νὰ ὑποτάξῃ τοὺς κακοποιούς καὶ ἀντάρτας τοῦ Κάτω Σούλι καὶ νὰ ἐμπε-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

δύση ἐκαὶ τὴν τάξιν, ἀπαιτεῖ νὰ μὴ δοθῇ πλέον εἰς αὐτοὺς καμία ἐνίσχυσις ἢ χορήγησις πολεμοφοδίων οὔτε ἀπὸ τὴν Πάργαν ἢ τὴν Πρέβεζαν ἢ τὴν Ἀγίαν Μαύραν ἢ τὴν Βόνιτσαν οὔτε καὶ τροφοδοσία νὰ δοθῇ εἰς αὐτούς, οὔτε καὶ νὰ τοὺς πλησιάζητε ἢ νὰ ἔρχεσθε εἰς οἰανδήποτε ἐπικοινωνίαν μὲ αὐτοὺς καὶ νὰ εἰδοποιηθοῦν καὶ τὰ πολεμικὰ πλοῖα νὰ μὴ ἐπιτρέπουν εἰς πλοιάρια καὶ βάρκας νὰ προσεγγίζουν εἰς τὰς ἀκροθαλασσιᾶς πὺδ συχνάζουν οἱ Σουλιῶτες. Καὶ νὰ ἀπαγορευθῇ εἰς τοὺς κλέφτες ἤτοι τοὺς ἀρματωλοὺς, πὺδ εἶναι ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τοῦ Ἑνετικοῦ Κράτους, νὰ ἔρχονται εἰς συνάφειαν μὲ τοὺς Σουλιώτας καὶ νὰ τοῖς παρέχουν ἐφόδια καὶ τροφάς.

4) Ἐπειδὴ, τέλος, ὁ Πασσᾶς ἠγόρασε καὶ ἔχει ἰδιοκτητοὺς τὰς ἐκτάσεις τοῦ Λούρου μὲ ὅλα τὰ σύνορα, δημιουργήσας μίαν ἰδιοκτησίαν πὺδ φθάνει ἕως τὴν Ρινιάσαν, τὸ Μαργαρίτι καὶ μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ τῆς Πρεβέζης, ὅποιος ἀπὸ τοὺς Πρεβεζιάνους, ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς — μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματωλῶν πὺδ κατοικοῦν εἰς Πρέβεζαν — θελήσῃ νὰ πηγαίνῃ νὰ ἐργασθῇ εἰς τὰ μέρη αὐτά, πρέπει νὰ πληρώνη εἰς τὸν Πασσᾶν τὸ ἔν τ ρ ῖ τ ο ν ὡ ς δ ε κ ἄ τ η ν καὶ τὰ δύο τρίτα νὰ τὰ κρατῇ ὁ γεωργός. Μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον αὐτὸν ἠμποροῦν νὰ πηγαίνουν νὰ ἐργάζωνται, δηλαδὴ μὲ τὸ νὰ δίδουν τὸ δίκαιον ἔν τρίτον εἰς τὸν Πασσᾶν. Δὲν θὰ παραιτηθῇ ποτὲ ὁ Πασσᾶς ἀπὸ τὸ δικαίωμα του αὐτό, ἐφόσον εἶναι ὁ ἰδιοκτήτης τῶν γαιῶν καὶ δὲν θὰ ὑποχωρήσῃ οὔτε σπιθαμῆν.

»Ἐπιζητεῖται ἡ ἐπαλήθευσις μιᾶς ἐκάστης τῶν ἄνω ἀπαιτήσεων καὶ πρὸς διατήρησιν τῆς πλέον ἐγκαρδίου φιλίας μεταξύ μας, πρέπει νὰ ἀναληφθοῦν ἀμοιβαῖαι ὑποχρεώσεις μὲ ἔγγραφα ὑπογεγραμμένα ἀπὸ τοὺς πληρεξουσίους ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Ὁ δὲ πασᾶς, τοῦ ὁποίου ἡ δικαιοδοσία ἐκτείνεται ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν πὺδ εὐρίσκονται τέσσαρας ὥρας δρόμον ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εἶναι ὑπεύθυνος εἰς τοὺς ὑπηκόους τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας καὶ ὑπόσχεται νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς ἰδίους κάθε διευκόλυνσιν. Καὶ ἐπειδὴ τώρα ὑπάρχουν μερικαὶ διαφοραὶ μεταξύ ὑπηκόων τοῦ Μεγάλου Αὐθέντου μὲ ὑπηκόους τῆς Βενετίας, ζωηρὰ διατυπώνεται ἡ ἐπιθυμία ὅπως ἐξουσιόδοτηθῇ παρὰ τοῦ Ἐξοχωτάτου Στρατηγοῦ ὁ Δραγομάνος ἵνα διαπραγματευθῇ τὸν διακανονισμόν των».

Δέση ἀριθ. 1046. — Γιάννινα 20 Μαΐου 1789. — Ἀλῆ Πασσᾶς ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ἐπόπτης Γενικὸς τῆς περιφερείας Ρούμελης πρὸς τὸν Δραγομάνον, ἐν ἀποστολῇ, εἰς Πρέβεζαν.

«Ἐκεῖνο πὺδ φιλικῶς γίνεται γνωστὸν εἰς ὑμᾶς εἶναι ὅτι διακανοισθέντος καὶ συμβιβασθέντος ὑπὸ τοῦ ἀπεσταλμένου Χουσεῖν μπέη τοῦ ζητήματος τῆς Βόνιτσης, δὲν μένει πλέον καμία ἀπαίτησις ἀπὸ μέρους κανενὸς καί, ὅπως ἐγένεν ἡ συμφωνία τόσον ἐκ μέρους μου ὅσον καὶ ἐκ μέρους σας, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, θὰ ἐπικρατήσῃ μεταξύ μας καλὴ συνεννόησις καὶ θὰ ὑπάρχῃ ἀμοιβαία ἀσφάλεια. Ἀναμένομεν τώρα νὰ δοθῇ εὐνοϊκὴ λύσις καὶ εἰς τὰ ἄλλα τρία

θέματα τοῦ ὑποβληθέντος ὑπομνήματος, ἵνα τελειώσῃ τοιοῦτοτρόπως κάθε ἀμφισβήτησις καὶ δι' αὐτὸ γράφεται ἡ παρούσα». Τὴν 27ην ἡμέραν τῆς σελήνης Σιάμπαν τοῦ ἔτους 1203 ἦτοι τὴν 20 Μαΐου 1789 (ν.ῆ.).

Ἔλλη ἐπιστολὴ τοῦ « Ἀλῆ Πασσᾶ Διοικητοῦ τοῦ Σαντζιακίου Ἰωαννίνων καὶ ἀρχηγοῦ τῆς περιφερείας τῆς Ρούμελης » πρὸς τὸν Γενικὸν κατὰ θάλασσαν Προβλεπτὴν Φραγκῆσκον Φαλιέρο :

« Ἐντιμε, πολῦτιμε καὶ φίλε, εἰς ὑμᾶς τὸν εἰλικρινῆ, μεγαλοπρεπῆ Στρατηγόν, Σᾶς προσφέρομεν τοὺς πλέον ἀφοσιωμένους χαιρετισμούς μας, πού ἀρμόζουν εἰς τὴν φιλίαν μας καὶ ἐρωτῶμεν διὰ τὸ αἴσιον τῆς ὑγείας Σας. Σᾶς κάμνομεν γνωστὸν εὐχαρίστως ὅτι ἐλάβομεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Χουσεῖν μπέη τὸ φιλικόν Σας γράμμα, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει τὴν συμφωνίαν πού ἐπῆλθε διὰ τὰ τρία θέματα μεταξὺ τοῦ ἰδίου Χουσεῖν καὶ τοῦ δούλου Σας Δραγομάνου καὶ ἀφοῦ ἐμελετήσαμεν τὸ περιεχόμενον εἶδομεν μὲ μεγάλην χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν τὰς ἐκδηλώσεις καὶ ἀποδείξεις τῆς εἰλικρινοῦς καὶ σταθερᾶς φιλίας Σας. Ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἐπακολουθήσῃ καὶ ἡ ἀναμενομένη καλὴ ἐφαρμογὴ τῶν συμφωνηθέντων καὶ ὅτι θὰ ἐξαπολύσῃτε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς καὶ ἰδία διὰ τὸν Λοῦρον ὡς πρὸς τὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα ἀποκομίζουσι ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν τῶν γαιῶν ἡμῶν καὶ τοῦ δικαιώματος πού πρέπει νὰ δίδουσι καθὼς καὶ ἵνα κρατῶνται εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τὰ σύνορα οἱ κακοποιοί, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦν εἰς τὸ Κράτος Σας. Καὶ ἂν τυχὸν ἤθελον διαπραΐξει κακουργήματα εἰς τὴν χώραν μας, νὰ τιμωρῶνται ὅπως τοῖς ἀξίζει, ὅπως τοιοῦτοτρόπως ἀποκατασταθῆ ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια εἰς τοὺς κατοίκους. Ὡς πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Βονίτσης, ἀφοῦ διεκανόνισθη τὸ ζήτημα ἱκανοποιητικῶς δι' ἡμᾶς μεταξὺ τοῦ Δραγομάνου καὶ τοῦ Ἀλᾶ μπέη, ἐξεδώσαμεν τὰ ἀναγκαῖα «μπουγιουρδι» εἰς τὰς ἀρμοδίους ἀρχὰς καὶ θὰ ἐκτελεσθῆ παρ' ἡμῶν ἡ συμφωνία ἐπακριβῶς, συμφώνως μὲ τὴν ἐπιστολὴν πού ἐδώκαμεν εἰς τὸν Δραγομάνον.

« Σᾶς γράφομεν τὸ παρὸν ἵνα Σᾶς διαβεβαιώσωμεν διὰ τὴν φιλίαν μας καὶ νὰ ἐρωτήσωμεν διὰ τὸ αἴσιον τῆς ὑγείας Σας. Καὶ ὅταν τὸ παρὸν, Θεοῦ θέλοντος, φθάσῃ εἰς τὰς χεῖράς Σας, θὰ ἴδητε τὸ περιεχόμενον, ὅτι ἡμεῖς ἐδόσαμεν ὠρισμένης διαταγᾶς, ἀνταποκρινόμενας εἰς τὴν εἰλικρινῆ φιλίαν καὶ ἀμοιβαίαν ἔγκαρδιότητα καὶ τρέφομεν τὴν ὑψίστην ἐπιθυμίαν ὅπως ἀποκατασταθῆ ὁμαλὴ τάξις πραγμάτων καὶ ὁ Θεὸς νὰ θελήσῃ νὰ γίνῃ ἔτσι. Ἐλάβομεν καὶ διὰ μέσου τοῦ Δραγομάνου τὰ πολῦτιμα δῶρα μὲ τὰ ὁποῖα μᾶς ἐτιμήσατε καὶ τὰ ὁποῖα ἀπεδέχθημεν μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν. Σᾶς διαβεβαιούμεν περὶ τῶν εἰλικρινῶν ἡμῶν αἰσθημάτων, ὅτι Σᾶς εἴμεθα λιαν ὑπόχρεοι καὶ ἐλπίζομεν ὅτι δὲν θὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν εὐγενῆ Σας μνήμην οὗτος ὁ εἰλικρινὴς φίλος τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος ».

Σημεῖωσις τῶν δῶρων τὰ ὁποῖα ἐδόθησαν εἰς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν καὶ τοὺς ὑπουργοὺς του εἰς Ἰωάννινα :

10 Μπράτσα ροῦχο κυανόχρουν διὰ δύο φορέματα

24 ὄμοια διὰ δύο ὑπενδύτας ἀπὸ ὑφασμα ἀργυροδιάχρουν

- 24 ὅμοια διὰ δύο ὑπενδύτας ἀπὸ Λαμασκηνὸ ἀργυροδιάχρυσο
 24 ὅμοια ἀπὸ Ράζο διπλᾶ, διάφορα
 2 Ὁρολόγια Τζέπης τὸ μὲν ἓν μὲ χρυσοῦ καθήνα καὶ τὸ ἄλλο σὲ χρυσοῦ θήκη
 18 Μπράτσα ὑφασμα « γκομπελίν » διὰ τάπητας
 Ζάχαρι εἰς κομμάτια ἀξίας Λιρῶν Ἑνετικῶν 48
 Κηρὶ σὲ λαμπάδες » » » 48
 Θεριάκα εἰς βάζα ἐκ κασιτέρου 10
 1 μαχαίρι μὲ μανίκι ἀπὸ μαργαριτομάννα μέσα σὲ θήκη πολυποίκιλτον
 1 Ταμπακέρραν χρυσοῦν
 1 ὁμοίαν ἀτσάλινη

Εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Πασσᾶ Χασὰν Ἀλῆ μπέη ἕνα δίκαννον, τὸ ὁποῖον θέλει ὁ Ἀλῆ πασσᾶς, ἀξίας 10 Τζεκινίων.

Ἄλλα δῶρα ἐδόθησαν εἰς τὸν Κεχαγιᾶν τοῦ Ἀλῆ, εἰς τὸν Σταυλάρχην καὶ εἰς τὸν Κιατίπην του ἥτοι γραμματέα.

Ὅμοίως ἐδόθησαν Τζεκινία 400 διὰ τὸν φόνον τοῦ Μπουλούκ μπαση καὶ ἄλλων τεσσάρων Τούρκων.

Δι' ἔξοδα διατροφῆς καὶ συντηρήσεως ἐν γένει τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ἀπὸ τῆς 23 Μαρτίου μέχρι τῆς 8 Ἰουλίου ἥτοι ἐπὶ ἡμέρας 107, ἐν ὄλῳ Τζεκινία 950.12, χωρὶς νὰ ὑπολογισθῇ ἡ ἀξία τῶν ὑφασμάτων καὶ τῶν ἄλλων δῶρων. Οἱ ἄνω Τούρκοι ἀπεσταλμένοι ἔφερον ὡς δῶρα δύο ἵππους καὶ ἄλλα ζῶα.

Δέσμη ἀριθ. 1047. — 6 Αὐγούστου 1789. — Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς γράφει εἰς τὸν Γεν. κατὰ θάλασσαν Προβλεπτήν κ. Φαλιέρ :

... Σᾶς κάμνω γνωστὸν ὅτι ἕνας ὑπῆκοος ὀνόματι Ἀνδρουῦτσος, ὅστις ἔγινε κλέφτης, μὴ δυνάμενος νὰ παραμένῃ ἐδῶ εἰς τὸ σπίτι του, ἔφυγε πρὸς τὰ δικά Σας μέρη καὶ μεταβὰς εἰς Πρέβεζαν ἐνυμφεύθη τὴν κόρην ἐνὸς Κάποιου Τσερλαμπᾶ, ὀνόματι Ἀκριβὴν καὶ ἀπὸ τότε καὶ ἕως τώρα, ὅταν θέλει, καὶ ἰδίως τὸ καλοκαίρι, ἔρχεται μὲ καϊκια καὶ ἀπόβιβάζεται εἰς τὰ μέρη μας καὶ λυμαίνεται καὶ καταστρέφει τὰ χωριά τῶν Ὀθωμανῶν ὑπηκόων, τὰ ὁποῖα διατελοῦν ὑπὸ τὴν φύλαξίν μου. Τὰ κακουργήματα τοῦ ἀπαισίου τούτου ἔγιναν γνωστὰ εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ ἔδη μοσιεύθη Σουλτανικὸ Φιρμάνι διὰ τὴν σύλληψίν του, ἡ ὁποία ἀνετέθη εἰς ἐμὲ ὡς Διοικητὴν τοῦ τόπου τούτου καὶ μὴ δυνάμενος ἐγὼ νὰ τὸν συλλάβω, ἀποτείνομαι εἰς Ὑμᾶς καὶ λέγω ὅτι, ἂν καὶ Ὑμεῖς τὸ εὐρίσκετε εὐλογον, ὡς μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι, νὰ διατάξῃτε νὰ τὸν συλλάβουν καὶ νὰ τὸν ἀπομονώσουν ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὸν ἴδιον καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Ἐξ αἰτίας τῶν αἰμοβόρων του πράξεων τοῦ αὐτοῦ κάμνει κατὰ τῶν ὑπηκόων τοῦ Μεγάλου Αὐθέντου μοι ἐδόθη αὐστηρὰ διαταγὴ νὰ τὸν συλλάβω καὶ διὰ τοῦτο γράφω φιλικῶς εἰς ὑμᾶς νὰ ἐνεργήσῃτε τὰ δέοντα, διότι, μανθάνουσα ἡ Κυβερνήσις μου τὰ ἀπαισία αὐτοῦ κατορθώματα καὶ ὅτι ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος διαμένει εἰς τὰ μέρη Σας, δικαίως θὰ Σᾶς παρεξηγήσῃ καὶ θὰ γίνῃ αὐτὸς ἀφερμὴ νὰ γεννηθοῦν δυσαρέσκεια μεταξὺ μας καὶ θὰ διαταραχθοῦν αἱ φιλικαὶ μας σχέσεις. Εἶναι λοιπὸν δίκαιον νὰ τιμωρηθῇ, διὰ θανάτον

ένας τέτοιος άνθρωπος και ἔτσι θὰ μείνουν ἀπαραβίαστα τὰ ἄρθρα τῆς Συνθήκης μας και παντοτεινὴ θὰ διαρκέσῃ ἡ φιλία μας ...».

15 Σεπτεμβρίου 1789.—*Ὁ Γεν. Προβλεπτής γράφει εἰς τὸν Δόγην :*

«... ἀπὸ ἕνα πληροφοριοδότην μας ἐκ Πρεβέζης ἔμαθα ὅτι ὁ Ἄνδρουττος κατετροπώθη ἀπὸ τοὺς ἀρματωλοὺς τοὺς φυλάττοντας τὰ δερβένια και ἀπὸ μερικὸς Τούρκους, κατόπιν διαταγῆς τοῦ Πασσᾶ τῆς Ναυπάκτου, ὅτι ἔχασεν 60 ἀπὸ τοὺς λεβέντες του και ὅτι, ἐξ ἄλλοι ἀπὸ τὸ σῶμά του, κατέφυγον εἰς Πρέβεζαν ...».

Ἐπιστολὴ τοῦ Ἄλῃ Πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων και Διοικητοῦ τῆς Ρούμελης πρὸς τὸν Γενικὸν κατὰ θάλασσαν Προβλεπτήν :

«Ἀφοῦ Σᾶς παρουσιάσω τὰ εἰλικρινῆ αἰσθήματα τῆς φιλίας μου και Σᾶς ἔρωτήσω διὰ τὴν καλὴν Σας ὑγείαν, ἐκείνο τὸ ὁποῖον φιλικῶς και ἐξ αἰτίας τῆς καλῆς μας γειτονίας Σᾶς ἐκθέτω εἶναι ὅτι, ἐνῶ μὲ τὴν ἀπαίτησιν τῶν συσφιχθέντων δεσμῶν τῆς τελείας φιλίας ἐπιθυμοῦμεν νὰ εὐρωμεν εὐκαιρίαν νὰ πληροφορηθῶμεν τὸ αἶσιον τῆς καλῆς Σας ὑγείας, εἶναι ἀφ' ἑτέρου εὐρύτητα γνωστὸν ὅτι ὁ κακὸς ἀρχηγὸς τῶν ἐγκληματιῶν Ἄνδρουττος και οἱ ἄλλοι σύντροφοί του, τὸ καλοκαίρι κάμνουν ἐπιδρομὰς ἐναντίον τῶν μερῶν τοῦ Μεγάλου Αὑθέντου και τὸν χειμῶνα καταφεύγουν εἰς τὰ Βενετικὰ μέρη. Τὸ δὲ περασμένο ἔτος ἡ ἰδία συμμορία ἐπανάλαβε τὰς συνήθεις ἐπιδρομὰς, ἀλλὰ ἐπειδὴ Ὑμεῖς ἐλάβετε σχετικὰ μέτρα κατ' αὐτῶν, ἐδοκιμάσαμεν μεγάλην ἱκανοποίησιν. Τώρα πάλιν ἐξεπλάγημεν μαθόντες ὅτι και πάλιν εὐρίσκονται και ἐφησυχάζουν εἰς τὰ μέρη τῆς Ἐπικρατείας Σας. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν συμφέρει ἐν ὀνόματι τῶν στενῶν δεσμῶν φιλίας μας, νὰ παραμένουν οἱ κακοποιοὶ οὗτοι, κολακεύμενοι ὅτι Ὑμεῖς, εἰδοποιούμενοι περὶ τούτου, θέλετε λάβει τὰ κατάλληλα μέτρα και θὰ δικαιώσητε οὕτως τὴν πρὸς Ὑμᾶς ἐμπιστοσύνην μας, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ζητήσωμεν πληροφορίας διὰ τὴν πολύτιμον ὑγείαν Σας και νὰ Σᾶς βεβαιώσωμεν περὶ τῶν ἡμετέρων εἰλικρινῶν αἰσθημάτων, γράφομεν εἰς Ὑμᾶς τὴν παροῦσαν ἀγαπητὴν τὴν ὁποῖαν ἀποστέλλομεν μὲ τὸν ἰδικόν μας Μεμοῦζ Ἀγᾶν και μόλις οὗτος, Θεοῦ θέλοντος, φθάσῃ και Ὑμεῖς θὰ πληροφορηθῆτε τὰ πάντα περὶ τῆς ἀνω ἐπαιγούσης ὑποθέσεως και ἐπὶ τῶν ἄλλων ζητημάτων τὰ ὁποῖα ἀνεθέσαμεν εἰς τὸν ἴδιον νὰ Σᾶς τὰ ἀναπτύξῃ διὰ ζώσης φωτῆς, ἐλπίζω ἐγὼ ὁ φίλος Σας ὅτι Ὑμεῖς ἐφαρμοζόντες τὴν εὐθύτητα και εἰλικρίνειαν περὶ ὧν εἴμεθα βέβαιοι, θὰ θελήσητε νὰ ἀναλάβητε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τακτοποιήσητε τὰς ὑποθέσεις, λαμβάνοντες τὰ ἀναγκαῖα μέτρα και τέλος ἐλπίζομεν νὰ ὑᾶς εὐχαριστήσητε μὲ μίαν εὐγενῆ ἀπάντησιν Σας.

18 Σελήνη τοῦ Σεφὲρ τοῦ ἔτους 1204 (ἦτοι περὶ τὰς 10 Νοεμβρίου τοῦ 1789 ν. ἡ.)

11 Δεκεμβρίου 1789

Ὁ Γενικὸς Προβλεπτής ἀπήντησεν εἰς τὸν Ἄλῃν ὅτι οἱ κακοποιοὶ τοὺς ὁποῖους ἀναφέρει εἰς τὴν ἐπιστολήν του θὰ εἰσῆλθον κρυφίως εἰς τὰς Ἐνετικὰς κτήσεις και ὅτι θὰ δώσῃ διαταγὰς εἰς τὸν Προβλεπτήν τῆς Πρεβέζης νὰ τοὺς συλλάβῃ και νὰ τοὺς ἐξαντώσῃ.

26 Δεκεμβρίου 1790.— Γράμμα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ πρὸς τὸν Γεν. Προβλεπτήν εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν (τὴν παραθέτει Ἰταλιστὶ καὶ ἡμεῖς τὴν μεταφράζομεν):

«Ἐκλαμπρότατε καὶ Ἐξοχώτατε ἀγαπητέ μου φίλε Κύριε Στρατηγέ, ἀφοῦ προηγουμένως Σᾶς ἀσπασθῶ ἐγκαρδίως καὶ ζητήσω πληροφορίας διὰ τὴν ποθητὴν μοι ὑγίαν Σας, Σᾶς κάμνω γνωστὸν διὰ τῆς παρουσίας φιλικῆς μου ὅτι παραδοθέντος τώρα τοῦ Καπιτὰν Ἀνδρούτσου διὰ τὰ κακουργήματα τοῦ ὁποίου εἶχε σφραγισθῆ τὸ σπίτι του καὶ δώσαντος τούτου σοβαρὰς ἐγγυήσεις ὅτι δὲν θὰ προξενήσῃ τοῦ λοιποῦ ζημίαν καμμίαν εἰς κανὲν μέρος τῆς Χώρας μας, Σᾶς κάμνω εἶδησιν ἵνα διατάξῃτε νὰ ἀποσφραγισθῆ τὸ σπίτι του. Ἄν πάλιν μετὰ τινα καιρὸν δὲν θελήσῃ νὰ μείνῃ ἥσυχος καὶ ξαναρχίσῃ τὰ προηγούμενα κακὰ, ὅχι μόνον θὰ ξανασφραγισθῆ τὸ σπίτι του, ἀλλὰ θὰ καταδιωχθῆ καὶ ἀπὸ τοὺς δύο μας μέχρις ἐξοντώσεως. Ὁ κομιστὴς τοῦ παρόντος θὰ Σᾶς ἀναπτύξῃ ἀκριβέστερον τὸ ζήτημα καὶ θὰ ἐννοήσῃτε καλλίτερον, ἐπιθυμῶ δὲ μὲ τὸν ἴδιον νὰ λάβω τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἀξιωθῶ ἀπαντήσεως ὡς καὶ πληροφορίας διὰ τὴν πολῦτιμον ὑγίαν Σας καὶ ὁ ἰσχυρὸς Θεὸς νὰ Σᾶς διαφυλάττῃ ἐπὶ μακρότατον καιρὸν καί, καλὸν τέλος.

Τεπελένι 8 Νοεμβρίου 1790.

Ἄλλο γράμμα παρόμοιον ἔστειλε ὁ Ἀλῆς εἰς τὸν Ἐνετὸν Δραγομάνον καὶ δικαιολογεῖται ὅτι δὲν ἔγραψε Τουρκιστὶ διότι ἀφῆκε τὸν γραμματέα του (Κιατίπ) εἰς τὰ Γιάννινα.

Ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἰς τὸν Γενικὸν Προβλεπτήν Φαλιέρ:

»Ἀφοῦ ἐρωτήσω διὰ τὴν καλὴν Σας ὑγίαν καὶ Σᾶς ἐκδηλώσω τὰ φιλικὰ μου αἰσθήματα, Σᾶς κάμνω γνωστὸν ἐγὼ ὁ εἰλικρινὴς Σας φίλος ὅτι ἐπανελθὼν, Θεοῦ θέλοντος, εἰς τὰς εὐτυχεῖς αὐτὰς στιγμὰς εἰς τὴν ἔδραν ἡμῶν τὰ Ἰωάννινα, ἐνθυμούμενος τὴν παλαιὰν καὶ στενὴν φιλίαν, ζωηρὰν ἔχω ἐπιθυμίαν νὰ ἀποκατασταθοῦν ἐγκαρδιοὶ γειτονικαὶ σχέσεις εἰς τὰ σύνορά μας. Πολλὰς φορὰς εἰδοποιήσαμεν Ὑμᾶς διὰ τὰς μεγάλας ζημίας πού ἐπροξένησεν ὁ κακοποιὸς Μαυρομάτης εἰς τὸ Σαντζακάτον τοῦ Κάρλελι, αἱ ὁποῖαι ἀνέρχονται εἰς 50 καὶ πλέον χιλιάδας πιάστρες. Συνεπέρανα ἀπὸ τὴν Ὑμετέραν ἀπάντησιν πρὸς τὸν ἀγαπητὸν μου υἱὸν Μουχτὰρ Πασᾶν ὅτι ὁ εἰρημένος Μαυρομάτης ὑπεσχέθη καὶ ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἀναμιχθῆ εἰς τὸ μέλλον εἰς καμμίαν ἐπιχείρησιν εἰς βάρος τῶν ὑπηκόων μας».

»Ἄλλὰ εἰς παρόμοια κακοποιὰ ὑποκείμενα δὲν ἔμπορεῖ κανεὶς νὰ δώσῃ πίστιν καὶ τὸ καλλίτερον θὰ ἦτο, ἐν ὀνόματι τῆς καλῆς γειτονίας καὶ τῶν φιλικῶν μας σχέσεων, νὰ τὸν ἐξεδιώκατε ὀριστικῶς ἀπὸ τὰς κτήσεις Σας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον γράφεται Ὑμῖν ἡ παρούσα ἥτις ἀποστέλλεται διὰ τοῦ πιστοῦ ἡμῶν Μεμοῦς Ἀγᾶ καὶ ἀφοῦ μάθητε παρὰ τοῦ ἰδίου τὰ καθέκαστα λεπτομερῶς, πράξατε ὅ,τι Σᾶς ὑπαγορεύουν οἱ δεσμοὶ τῆς φιλίας καὶ τῆς καλῆς γειτονίας. Τὸ ἴδιον ἐλπίζομεν ὅτι θὰ πράξῃτε καὶ δι' ἄλλα τινὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα κατ' ἐντολήν μας γράφονται ἀπὸ τὸν οἰκογενειακὸν φίλον Δόστ Ἀγᾶ Γαρδίκι εἰς τὸν Ὑμέτερον Δραγομάνον, μὲ τὴν σύστασιν ἵνα τὰ ἀνακοινώσῃ εἰς Ὑμᾶς.

29 τῆς σελήνης Σεφὲρ τοῦ ἔτους 1205 (ἦτοι 1 Νοεμβρίου 1790 ν. ἡ.).

Δέση ἀριθ. 1048. — Γράμμα τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ πρὸς τὸν Γενικὸν κατὰ θάλασσαν Προβλεπτὴν :

(Παραλείπεται τὸ προοίμιον ἐν τῷ ἀρχικῷ κειμένῳ).

«... Ὡσαύτως ἐπειδὴ τὰ σύνορά μας εἶναι κοινὰ καὶ εἴμεθα καλοὶ γείτονες ἢ ἔνδοξος αὐτοκρατορία ἡμῶν εὐρίσκεται νὰ εἶναι φίλη, κατόπιν τῆς συνομολογηθείσης ἀπαρασαλεύτου εἰρήνης καὶ διατελεῖ εἰς ἀρίστην ἀνταπόκρισιν μετὰ τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας, ἐπιθυμοῦμεν ἵνα καὶ μετὰξὺ ἡμῶν τῶν γειτόνων ἐπικρατήσῃ πλήρης συνεννόησις καὶ φιλία, ὅπως μὴ γίνωνται πεπλανημένοι διαδόσεις εἰς τὰ σύνορα καὶ ἵνα μὴ ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας προκληθῇ ψυχρότης τις καὶ ἀλλοίωσις τῆς φιλίας, μόλις περιέλαθῃ Ὑμῖν ἢ παροῦσα, θὰ εἶναι σκόπιμον νὰ ἐπιφορτίσῃτε τὸν φίλον μου Δραγομάνον Σας ὅπως ἔλθῃ εἰς τὰς ἐν Λούρῳ κτήσεις μου, ἅμα πληροφορηθῇ τὴν ἐκεῖ καθοδὸν μου καὶ οὕτω θὰ λάβωμεν εὐκαιρίαν νὰ συνομιλήσωμεν καὶ νὰ συζητήσωμεν μετ' αὐτοῦ κάθε ζήτημα καὶ θὰ κανονίσωμεν κατὰ τὸν καλλίτερον τρόπον τὰ πάντα οὕτως ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ κίνδυνος νὰ δημιουργηθοῦν ἐπεισόδια εἰς τὰ σύνορα, δυνάμενα νὰ ἀλλοιώσουν τὴν φιλίαν μας ...».

20 Νοεμβρίου 1791.

Ἴδου ἡ ἀπάντησις τοῦ Γενικοῦ κατὰ θάλασσαν Προβλεπτοῦ πρὸς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν.

«... Πεπεισμένος ἀπὸ τὴν Ὑμετέραν σταθερὰν φροντίδα διὰ τὴν ἑξακολούθησιν τῆς ἐγκαρδίου φιλίας μας καὶ τῶν καλῶν σχέσεων, προσέτι δὲ ἀπὸ τὸν ὑμέτερον θερμὸν ζῆλον διὰ τὴν τήρησιν τῶν ἱερῶν ὄρων τῆς εἰρήνης, δὲν ἔδωκα ποτὲ πίστιν εἰς τὰς κυκλοφορούσας φήμας περὶ τῶν Ὑμετέρων σκοπῶν εἰς τὰ ἀποκτηθέντα παρ' Ὑμῶν ἐδάφη, τὰ ὅποια γειτονεύουν εὐτυχῶς μετὰ τὰ σύνορά μας καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι τίποτε τὸ νέον δὲν θὰ λάβῃ χώραν. Προκειμένου δὲ νὰ συννενοθῶμεν διὰ διάφορα ζητήματα ἀφορῶντα τὰ μετὰ τῶν γαιῶν Ὑμῶν σύνορά μας, ὡς μοὶ κάμνετε μνεῖαν, μετὰ τὸν σκοπὸν ὅπως ἀποκατασταθῇ πλήρης ἡσυχία, δὲν ἐννοῶ νὰ μὴ Σᾶς εὐχαριστήσω, ἀποστέλλων εἰς Ὑμᾶς τὸν Δραγομάνον εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τῶν συνόρων ...».

Τῆς ἀπαντήσεως ταύτης διαβιβάζει ὁ Γεν. Προβλεπτής ἀντίγραφον εἰς τὸν Δόγην τῆς Βενετίας καὶ γράφει τὰ κάτωθι ὑπὸ χρονολογίαν 2 Ἰανουαρίου 1792 :

«... Ἐκεῖνος ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων ὁ ὁποῖος κατέστη μετὰ τὴν ἰδιοφυίαν του καὶ μετὰ τὴν φιλοδοξίαν του περιφημῶς εἰς τὰ γειτονικὰ αὐτὰ Ὀθωμανικὰ μέρη, ἔχει μεγαλεπήβολα σχέδια περὶ τῶν ὁποίων ἀνέφερα εἰς τὴν Ἐκλαμὰ προτάτην Γερουσίαν διὰ προγενεστέρου ταπεινοῦ μου ἐγγράφου. Τώρα ὑποφέρει σωματικῶς καὶ μοὶ ἐζήτησε νὰ τῷ στείλω ἱατρὸν εἰς τὰ Γιάννινα, διότι ἐξ αἰτίας τῆς προκεχωρημένης ἡλικίας του ἠδυνάται νὰ μετακινήθῃ. Τώρα ὁμως φαίνεται ὅτι εἶναι διατεθειμένος νὰ ἔλθῃ εἰς Κέρκυραν ἵνα ὑποβληθῇ εἰς ἱατρικὴν θεραπείαν, παρὰ τινι ἱατρῷ τῆς ἐμπιστοσύνης του ...».

Ἴδου τὸ γράμμα τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ πρὸς τὸν Γενικὸν Προβλεπτὴν περὶ τῆς ἀσθενείας του :

«... Ἀφοῦ Σᾶς στείλω τοὺς φιλικούς μου χαιρετισμούς και ἐρωτήσω διὰ τὸ αἷσιον τῆς ὑγείας Σας ... ἀπὸ δύο ἐτῶν ὑποφέρω και βλέπω ὅτι χειροτερεύει ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας μου. Ἐχω πόνους εἰς τὰ πόδια οἱ ὁποῖοι περνοῦν ἀπὸ τὴν ἐπιδερμίδα και φθάνουν ἕως τὰ κόκκαλα. Πολλὲς φορὲς μοῦ πρίσκονται και ὕστερα ἐλαττοῦται τὸ πρίξιμο. Ἡρώτησα πολλοὺς γιατροὺς ἐδῶ διὰ τὰς ἐνοχλήσεις πού ἔχω και μοῦ εἶπον ὅτι πλέον ἔμπειροι και περίφημοι εἶνε οἱ ἱατροὶ Προσαλένδης και Λάσκαρης εἰς τὴν Κέρκυραν. Τέλος φαντάζομαι ὅτι και ἓνας ἱατρὸς ἑκατὸν ἐτῶν ἠμπορεῖ νὰ φέρῃ μίαν θεραπείαν εἰς τὸ πάθος μου και δι' αὐτὸ γράφεται πρὸς Ὑμᾶς τὸ παρὸν φιλικὸν γράμμα, και μόλις — Θεοῦ θέλοντος — περιέλθῃ εἰς χεῖρας Ὑμῶν, θὰ ἐπεδεικνύετε τὴν εὐγενῆ Σας διάθεσιν ἂν θὰ Σᾶς ἦτο δυνατόν, πρὸς χάριν μας, νὰ ἀποστείλητε ἐνταῦθα ἓνα ἐκ τῶν εἰρημένων ἱατρῶν.

Ἐχω τόσας ἐνοχλήσεις και τόσον πολὺ ὑποφέρω ὥστε και εἰς τὴν κατάστασιν πού εὐρίσκομαι θὰ ἠρχόμην και μόνος μου ἵνα ὑποβληθῶ εἰς θεραπείαν και ἵνα μὲ τὴν εὐκαιρίαν ταύτην συναντηθῶ μεθ' Ὑμῶν και Σᾶς διαδηλώσω τὴν φιλίαν μου . . . ».

[Συνεχίζεται]

Η ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΗ ΠΟΛΗ*

[ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ]

2/15 Γενάρη

Στό μουσουλμανικό νεκροταφείο, κοντά στο Κονάκι, αναριθμητοί ανοίγονται τάφοι¹ δὲ μορφεῖς νὰ περάσης μπροστά ἀπὸ τὸ χάλασμα τοῦ παλαιοῦ τοῖχου, χωρὶς νὰ ἴδῃς ἄντρες νὰ σκάβουν τὴ γῆς. Δὲ μορφεῖς νὰ βγῆς ἀπὸ τὴν πόλη, χωρὶς νὰ συναντήσης πένθιμες συνοδίεες : Νεκροκρέββατα, τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο σὲ σειρὰς ἀπὸ ἕξ, ὀχτώ, δέκα, ποὺ μεταφέρονται στὰ χέρια ...

Κι οἱ ζωντανοὶ ὁμως ὑποφέρουν ... Μέσα στὴν πένθιμη αὐτὴ τραγωδία, τὸ φάσμα τῆς πείνας ἀγγέλλει τὴν παρουσία του. Δὲν ὑπάρχει πιά ἀλευρί ἄσπρο ἢ μαῦρο, οὔτε πιά ψωμί ἀπὸ σιτάρι ἢ σίκαλη. Ἀκόμα καὶ τὸ καλαμποκάλευρο, τὸ φρικτὸ αὐτὸ ψωμί ποὺ φαίνεται σὰ φκιασμένο ἀπὸ ἄμμο καὶ χαλίγια, εἶναι σπάνιο κι ἀκριβό ...

Ἡ μερίδα τῶν στρατιωτῶν ἐλαττώνεται. Αὐτὸ γινόταν φανερό καθὼς ἐβλεπες τοὺς δυστυχισμένους αὐτοὺς, ἀδύναμους, ἰσχνούς, μὲ θλιμμένο τὸ μάτι ...

6/19 Γενάρη

Μέρα βροχῆς, θλιβερῆ, μαύρη, γεμάτη ἀνία, τὸ ἴδιο θλιβερὸ μὲ τὴ 19ῆ Ὀκτώβρη, ποὺ εἶδε στὰ σύνορα, τὴν ἐναρξὴ τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Ἀναστεναζόμε : «Τρεῖς μῆνες !» Ναι, ἀληθινά² ἔχουν μέχρι σήμερα περάσει τρεῖς μῆνες ἀπ' ὅταν ὁ πόλεμος ἀρχισε³ καὶ συ-

νεχίζεται !.. Ὁ κρότος τοῦ κανονιοῦ, μᾶς ἔχει γίνει τόσο οἰκτιρῶς, ποὺ συνοδεύει τὶς καθημερινές μας ἀσχολίες χωρὶς νὰ τις συνταράξη. Πολλές φορές, μέσα στὴ νύχτα, ξυπνάμε ἀπὸ τὸ φοβερὸ καὶ πολὺ γνωστό βούισμα !

Οἱ δυστυχισμένοι !.. καὶ τὴ νύχτα ἀκόμα !..

Ἡ πίστη τῶν Γιαννιωτῶν, εἶναι συγκινητικὴ. Τίποτε δὲν τὴν κλονίζει. Ἡ κρούα φτεροῦγα τῆς ἀμφιβολίας, οὔτε ψάει ποτὲ περσικὴ τὸ μέτωπο αὐτῶν τῶν πιστῶν : «Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς θὰ νικῆσῃ ! Ἡ Ἡπειρος, θὰ γίνῃ, θὰ ξαναγίνῃ ἐλληνικὴ ... Πότε ; Πῶς ;.. Ἀδιάφορο !.. Οἱ καιροὶ συμπληρώθηκαν». Κι οἱ γερόντοι, ἱκετευτικὰ ζητοῦν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὴ χάρη, νὰ ζήσουν λίγο ἀκόμα, γιὰ νὰ ἴδοῦν, πρὶν πεθάνουν, τὸν ἐλληνικὸ στρατὸ νὰ μπαίνει στὰ Γιάννινα, καὶ τὴ σημαία τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ γαλάζιου, νὰ κυματίζει, ἐλεύθερη καὶ ἐνδοξὴ ἀπάνου στὴν πόλη.

15/28 Γενάρη

Τὶ θλιβερὰ ἐκνευριστικὸ, χτές, τὸ θέαμα καθὼς διασχίζαμε τὴν πόλη ! Παντοῦ ἡ ἀθλιότητα, ἡ ἀρρώστεια, ἡ δυστυχία, ὁ θάνατος ... Ἡ πόλη εἶναι ἀσχημη καὶ βρώμικη⁴ μιά ρυπαρὴ λάσπη βρομίζει τὸ δρόμο ποὺ ἔχει ἀνασκαφῆ ἀπὸ τὸ ἀσταμάτηγο πέραςμα τῶν στρατευμάτων καὶ τὰ βαρεῖα

* La ville assiégée, Jannina, Octobre 1912, Mars 1913, Paris 1913.

ὀχήματα τῶν τροφίμων καὶ τῶν πολεμοφόδιων. Οἱ ἀπὸ σκοτεινόχρωμες τάβλες, προβολές, κλείνουν ἐρμητικὰ τὰ στενὰ καταστήματα. Ἄλλὰ καὶ τὰ σπήτια εἶναι τὸ ἴδιο κλειστά. Ἄπὸ πένθος. Ἐξω, δὲν βλέπεις σχεδὸν παρὰ στρατιῶτες ... Στολές σκοῦρες, θαρρεῖς ἀποκαυωμένες, ξεσχισμένες, ἀκάθαρτες, πού δὲν ἔχουν πιά, μήτε σχῆμα μήτε χρῶμα ... Δὲν εἶναι παρὰ ῥάκη.

15/28 Φλεβάρη

Αὐτὴ τῇ φορᾷ, ἔφτασε γιὰ καλὰ ἢ πείνα ... Κάποιος γιατρός δήλωνε, ὅτι μπορεῖς πιά νὰ διακρίνης τὰ φυσιολογικά της σημάδια, στοὺς δρόμους, στὰ πρόσωπα τῶν διαβατῶν ...

Στὰ γύρω τῶν Γιαννίνων, ἀκόμα καὶ μέσα στὴν πόλη, πολλοὶ ἔχουν πεθάνει ἀπὸ ἀσιτία. Λένε ὅτι θὰ παραστοῦμε, ἀδύναμοι, σὲ φρικτὰ πράγματα. Λίγες ἀκόμα μέρες παρόμοιας ἀνοικτίρμονης ἀντίστασης, καὶ θὰ πέση στὸν πληθυσμό, ὅλη ἡ φρίκη, ὅλη ἡ παραφροσύνη τῆς πείνας.

Οἱ προμήθειές μας ἐξαντλοῦνται. Ἄρχίζουμε νὰ κάνουμε οἰκονομίες στ' ἄλευρι, στὸ ψωμί !..

Ἀποδίδουν στὸ Βεῆπ μπέη, πού κάποιος θέλησε νὰ τοῦ προκαλέσῃ οἶκτο γιὰ τὴν κατάντια τοῦ Χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, αὐτὴ τῇ φρικτῇ ἀπόκριση :

— Δὲ μπορῶ νὰ κάνω τίποτε ... ἂν οἱ Χριστιανοὶ πεθάνουν ἀπὸ πείνα τῇ Δευ-

τέρα, οἱ μουσουλμάνοι θὰ πεθάνουν τῇ Τετάρτῃ.

16 Φλεβάρη — 1 Μάρτη

Καιρὸς πολὺ θλιβερός ! Ὁ Βορρῶς ἐξακολουθεῖ !.. μ' ἐκνευρίζει, σχεδὸν μοὶ προσεγεῖ τρόμο, σὰ μιὰ δύναμη ὑπερφυσικὴ καὶ μοχθηρὴ ...

Μιὰν ἀκατανίκητη ἀποθάρρυνσι μὲ κρυεύει ... Σκέπτομαι πῶς, ὅπως οἱ προμήθειές μας ἀπὸ ἄλευρι, ἔτσι καὶ ὅλο τὸ ἀπόθεμα τῆς ἐνεργητικότητος, τῆς εὐψυχίας πλησιάζει νὰ ἐξαντληθῇ ...

Τὶ νύχτες περνᾶμε, μὲ τὴν καρδιὰ ἀνήσυχη, συστραμμένη ἀπὸ ἀγωνία ὅταν οὐραεῖ ὁ ἄνεμος, ὅταν μουγγρίζει τὸ κανόνι καὶ δὲν μπορεῖς νὰ κοιμηθῆς !..

Ὁ καταπονούμενος οὐρανός, εἶναι βαθεῖα μολυβόχρωμος ... Εὐκόλα θὰ μποροῦσε νὰ πᾶ ἡ σκέψη σου, σὲ μιὰν ἀτιμόσφαιρα καταστροφῆς ... Κι' αὐτὸς ὁ ἄνεμος, ὁ ἀμείλιτος αὐτὸς ἄνεμος πού «ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ ὀρίζοντα ἐπέρχεται μὲ μανία !..»

20 Φλεβάρη — 5 Μάρτη

Εἶναι ἀπίστευτο καὶ τραγικὸ !..

Χιὲς τὸ πρωῖ, ἄρχισε ἡ τελειωτικὴ ἐπίθεσις ...

[Ἐκλογὴ καὶ μετάφρασις : Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ]

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ (1904-1913)

ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΟΠΛΩΝ*

Ἡ Ἀ' Διευθύνσις πρεσβεύουσα ὅτι δὲν ἦδύνατο νὰ νοηθῆ παρασκευὴ τοῦ Λαοῦ πρὸς ἔνοπλον δρᾶσιν ἄνευ τοῦ ἐκ παραλλήλου ἐξοπλισμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς, φρονοῦσα δὲ ὅτι οὕτως ἤθελεν συντελέσει ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ φρονηματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν κραταίωσιν τῆς ἐπ' αὐτὴν ἐμπιστοσύνης τῶν μεμνημένων, εἶχεν εἰσηγηθῆ ἀρχομένου τοῦ 1908 διὰ μακροσκελῶν ἐκθέσεών της πρὸς τὸ Ἀ.Σ. τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τούτου. Ἐν ταυτῷ ὑπεδεικνύετο καὶ λεπτομερὲς δρομολόγιον διὰ τὴν ἀσφαλεστέραν μεταφορὰν ὄπλων.

Τὸ Κέντρον κατόπιν διονυχιστικοῦ ἐλέγχου τῶν ἐκθέσεων, ἐνέκρινε τὴν πρότασιν καὶ ἀπέστειλεν ὡς πρῶτην δόσιν 350 ἀραβίδας Γκρά μετὰ τῶν ἀναλόγων φυσιγγίων ἐκ τῆς ἐν Ἀμφιλοχίᾳ Ἐφορίας ὑλικοῦ πολέμου. Τὰ ὄπλα ταῦτα παρεδόθησαν συμφώνως τῇ προτάσει τῆς Ἀ' Διευθύνσεως εἰς τὸν δήμαρχον Καλαρρυτιῶν ἱατροῦν Γ. Ζάγκλην (ἐταῖρον Πίνδου) ὅστις ἐμερίμνησε διὰ τὴν μεταφορὰν καὶ ἀποθήκευσιν αὐτῶν εἰς καταλλήλους ἀποθήκας ἐν Καλαρρυτίαις.

Ἡ Ἀ' Διευθύνσις ἐπέειγετο νὰ παραλάβῃ καὶ διανείμῃ τὰ ὄπλα διὰ νὰ φανῆ συνεπῆς ἐναντι τῶν ἀδελφῶν καὶ ἐλευθερω. εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ὑποσχεθῆ τὸν ἐξοπλισμόν, καὶ τόνωσῃ τὴν πίστιν αὐτῶν ἐπὶ τὴν σοβαρότητα τῆς Η.Ε. Ἄτυχῶς διὰ τὴν οὐσιώδη ταύτην ὑπόθεσιν, παρενεβάλοντο πάντοτε ἀντιρροήσεις τῆς πλειοψηφίας τῶν ἐταίρων τῶν δύο νεωτέρων ἰδία τμημάτων, τοῦ 26ου καὶ 28ου, οἵτινες ἀναλογιζόμενοι τὰς βαρείας συνε-

πείας ἐν περιπτώσει ἀνακαλύψεως τῶν ὄπλων ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐκωλυσιέργουν συστηματικῶς. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου, τὴν ἐπὶ μακρὸν ἀναβολὴν ἐπέφερον καὶ ἡ εἰς Ἰωάννινα τοποθέτησις τοῦ Ἀνθυπολοχαγοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ Θ. Μανέτα (Θηρέως) καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα ταύτην γενικὴ ἀναστάσις τῆς Ἀ' Διευθύνσεως, περὶ ὧν οὐ τοῦ παρόντος.

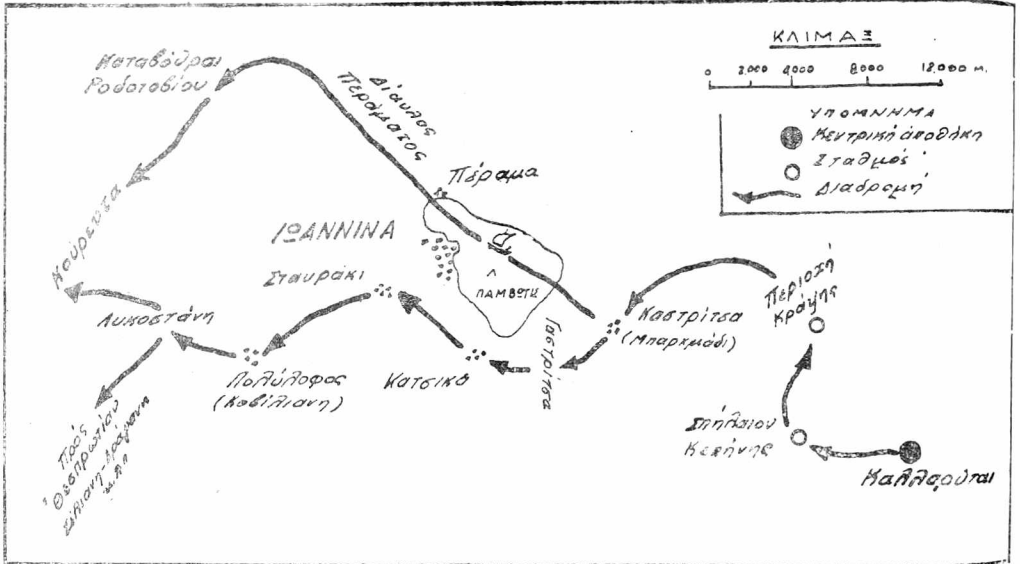
Ἐνταῦθα δέον νὰ ὑπομνησθῆ, ὅτι μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1878 καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν Βερολίνειον συνθήκην, αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ εἶχον ἀφοπλίσει συστηματικῶς τὴν χώραν δι' ἀγρίων μεθόδων, καὶ παρηκολούθουν μὲ ἀγρυπνον ὄμμα μὴ τυχὸν οἱ ραγιαδες κατέχουν καὶ τὸ ἐλάχιστον πολεμικὸν ὄπλον, βαρύνεται δὲ ἦσαν αἱ ποινὰ διὰ τοὺς τυχὸν ἀποκαλυπτομένους κατοίκους. Οὕτω ὁ ὄρεσίβιος καὶ γενναῖος αὐτὸς Λαός, μὲ τὰς θρυλικὰς πολεμικὰς παραδόσεις, ἔχανε καθ' ἡμέραν τὰς πολεμικὰς αὐτοῦ ἀρετὰς· οἱ κρατοῦντες συμφέρον εἶχον νὰ μὴ διοικοῦν ἄνδρας, ἀλλὰ πρόβατα. Τοῦτο ἄλλωστε ἦτο τὸ κυριώτατον ἐπιχείρημα τῶν ἐπικροτούντων τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν ομάδων ἐταίρων.

Ὁ Λάνδος συνετάχθη μὲ τὴν γνώμην τῆς μειοψηφίας, καὶ χωρὶς οὐδὲν εἰς οὐδὲν ν' ἀνακοινώσῃ, ἀνέθεσεν εἰς τοὺς ἐταίρους Γύλιππον καὶ Λάϊτον νὰ ὀργανώσωσιν ὑπὸ ἰδίαν αὐτῶν εὐθύνην

* Τὸ παρὸν σημεῖωμα, ἀνήκει στὴ σειρά τῶν ὄσων ἄλλων γιὰ τὸ αὐτὸ θέμα δημοσίευσεν ὁ Ἄλ. Λιβαδέυς, στὸ περιοδικό μας, (τόμ. Α', σελ. 133 καὶ ἐπ., 794 καὶ ἐπ., Β' σελ. 18 καὶ ἐπ., 132 καὶ ἐπ., 153 καὶ ἐπ., 239 καὶ ἐπ., 484 καὶ ἐπ.).

τὰ τῆς μεταφορᾶς, καὶ ἐνεργήσωσι ταύτην διὰ τῶν ομάδων καὶ κύκλων τοὺς ὁποίους οἱ ἴδιοι εἶχον μυήσει. Τὸ ἐγχείρημα δὲν ἦτο εὐχερές, ἢ χωρίζουσα τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τοὺς Καλαρρῦτας ἀπόστασις ἦτο 16-18 ὥρων, ἐπὶ πλέον ἢ ἐκ τῶν συνόρων διέλευσις δὲν ἦτο εὐκολος, διότι ταῦτα ἐφρουροῦντο ἀγρύπτως ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν φυλακίων. Μετὰ μακρὰς συσκέψεις, κατηρτίσθη τὸ ἀκόλουθον σχέδιον ἐνεργείας τὸ ὁποῖον μελετηθὲν λεπτομερῶς, ἐφηρμόσθη μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας.

Ἐν πρώτοις, ἐποχὴ κατάλληλος διὰ τὴν μεταφορὰν ἐθεωρήθη ἡ περίοδος τῶν μακρῶν καὶ βροχερῶν νυκτῶν τοῦ χειμῶνος· κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔδει νὰ παραλειφθοῦν τὰ ὄπλα ἀπὸ τοὺς Καλαρρῦτας καὶ νὰ μεταφερθοῦν ἀρχικῶς εἰς Κερίναν ἐκείθεν δὲ εἰς τινὰ παρὰ τὸ χωρίον Κράψη — ἰδιαιτέραν πατριδα τοῦ Γυλίππου — ἀποθήκην, δι' ἐπιλέκτων ἀνδρῶν τῶν ομάδων Κράψης. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου, θὰ μεταφερόντο ὑπὸ τῶν ἰδίων ομάδων, τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι ἄνδρες ἦσαν συ-

Σχεδιάγραμμα δρομολογίου διὰ τὴν ἀσφαλεστέραν μεταφορὰν ὄπλων κατὰ τὴν περίοδον 1904-13

γενεῖς τοῦ Γυλίππου, δευτέραν νύκτα εἰς τὴν μονὴν Τζιόρας παρὰ τὸν Δρίσκον· ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης, θὰ παρεδίδοντο ἢ τὴν ἰδίαν ἢ τὴν ἐπομένην νύκτα εἰς ἐπιλέκτους ἀνδρας τῶν ομάδων Ἰωαννίνων καὶ τῆς Νήσου, οἵτινες τὸ μὲν περὶ μέχρι τῶν ὄχθων τῆς Λίμνης, τὸ δὲ διὰ μικρῶν λέμβων ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν αὐτῆς ἀκτῶν, θὰ μετέφερον ταῦτα ἐντὸς τῆς ἰδίας νυκτὸς εἰς τὸν παρὰ τὸ τέμα τῆς συνοικίας Σιαράβας καὶ κάτωθι ἀκριβῶς τοῦ πύργου Λιθαρίτσας κείμενον παλαιὸν μύλον Ἀσβεστᾶ ὄπλων θ' ἀπεκροῦντο προσωρινῶς ἐντὸς τοῦ ὄχετοῦ τοῦ συνδέοντος τὴν λίμνην μετὸν μύλον. Ἐντὸς τοῦ μύλου θὰ διενυκτέ-

ρουσε φρουρά, ἥτις θὰ ἐπιτήρει τὰ πέρα καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς, θὰ ἔσπευδε δὲ νὰ παραλάβῃ τὸ πολυτιμον, πλὴν τόσον ἐπικίνδυνον, φορτίον, ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῶν λέμβων. Ὁρίσθησαν συνθήματα καὶ σημεῖα ἀναγνωρίσεως, οἱ ἄνδρες ἐδιδάχθησαν ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς ἐνεργείας τῶν εἰς πᾶσαν πιθανὴν περίπτωσιν.

Οὕτω μίαν σκοτεινὴν καὶ βροχερὰν νύκτα τοῦ Δεκεμβρίου 1908, ὃ μὲν Γυλίππος ἐτίθετο ἐν Κράψη, ὅπου εἶχεν μεταβεῖ ὄθθεν πρὸς ἐπίσκεψιν ἀσθενοῦς, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ομάδος ἥτις ἐξεκίνησε πρὸς μονὴν Τζιόρας καὶ Κεραμαργιὸ λίμνης, συνο-

δευούσης δέκα φορτία ὄπλων καὶ φυσιγγίων, ὁ δὲ Λαΐος ἐπέβαινε μεθ' ἑτέρων 3 ἀνδρῶν τριῶν λέμβων, οἵτινες ἔσπευδον νὰ παραλάβουν ταῦτα εἰς τὸ μεταξὺ μονῆς Τζιόρας καὶ Κεραμαργιοῦ διάστημα, εἰς θέσιν ἐκ τῶν προτέρων καθορισθεῖσαν. Περὶ τὸ μεσονύκτιον συνηντῶντο αἱ δύο ὀμάδες εἰς τὴν ὀρισθεῖσαν θέσιν· ἡ συνάντησις ὑπῆρξε συγκινητικὴ, δάκρυα χαρᾶς ἔρρεον ἀπὸ τοῦς ὀφθαλμοῦς τῶν ἀπλοϊκῶν καὶ γενναίων ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ ἀδελφικοὶ ἀσπασμοὶ ἀντηλάσσοντο ἐν μέσῳ τοῦ πυκνοῦ σκότους μὲ τὴν εὐχὴν «Καλὴ Λευτεριά». Βροχόμενοι μέχρι ὀσφύος ἐφόρτωνσαν τάχιστα τὰς λέμβους, αἵτινες 2 - 3 ὥρας πρὶν ξημερώσει ἀπεβίβαζον τὸ φορτίον εἰς Σιαράβαν· τοῦτο ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου παρελήφθη καὶ ἀπεκρύβη δεόντως ὑπὸ τῶν φρουρουμένων τὸν μύλον Ἀσβεστά ἀνδρῶν τῶν συμμετασχόντων εἰς τὸ ἄνω ἐγχείρημα. Ἐνθυμούμεθα ἀπὸ μὲν τῶν ὀμάδων Κράφης τὰ ὀνόματα τῶν ἀκολουθῶν: Ἀχιλ. Κόκκινος, Ἰ. Μητροκόστας καὶ Γ. Παπαηλίας, ἀπὸ δὲ τὰς ὀμάδας τῆς Νήσου καὶ τῶν Ἰωαννίνων, τὰ τῶν λεμβούχων Ἰ. Τζιαφᾶ, Κ. Τζιαφᾶ καὶ Κ. Γκαναβιάρη καὶ τῶν ἐλευθερωτῶν Γούσια Καζάζη, Λάλου Σταφύλια, Νάκου Αὐγέρη ἢ Γκοΐκου, Ἰ. Χατζηγιάννη, ὡς καὶ τοῦ ἐνοικιαστοῦ τοῦ μύλου, τὸν ὁποῖον εἶχε μεταβάλει εἰς ἀποθήκην οἴνων, Βασιλείου Νταρίτση ἢ Παπαβασιλείου· λυπούμεθα διότι ἡ μνήμη δὲν μᾶς βοηθεῖ νὰ παραδώσωμεν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τὰ ὀνόματα καὶ ἄλλων 5 - 6 ἀνδρῶν, ἰδίᾳ τῆς ὀμάδος Κράφης, οἵτινες μετέσχον εἰς τὴν πρώτην ταύτην μεταφορὰν ὄπλων.

Ἐνθυμούμεθα, ὁ καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἀγρυπνῶν Λάνδος, λόγῳ τῆς ἀγωνίας ἢ ὁποῖα τὸν κατεῖχε, ἐδέχετο εἰς τὴν κατοικίαν του τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Λαΐου, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπληροφόρει περὶ τῆς ἐπιτυχῆς μεταφορᾶς τῶν πρώτων ὄπλων. Ἀμέσως τὴν ἐπαύριον ἤρρισεν ἡ διανομὴ, καὶ ἐν πρώτοις παρέλαβον τὸν ὀπλισμὸν τῶν καὶ ἀνὰ 100 φυσίγγια οἱ μετασχόντες τῆς μεταφορᾶς ἄνδρες, τὰ δὲ ὑπόλοιπα διενεμήθησαν εἰς μὲν τοὺς 15 - 20 εταίρους, ὅσοι εἶχον δηλώσει ὅτι ἐπιθύμουν νὰ παραλάβουν ὀπλισμὸν ἀντὶ δρχ. χρ. 10, τοῦ

εἰσπραχθέντος ποσοῦ διατεθέντος διὰ τὰς πλείστας ἀνάγκας τῆς Α'. Διευθύνσεως, καὶ ἰδίᾳ διὰ τὰς ἐπακολουθησάσας μεταφορὰς ὄπλων, τῶν δὲ ὑπολοίπων ἡ διανομὴ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἐλευθερωτὰς ἐγένετο δωρεάν. Τῆς διανομῆς προηγῆθη μακρὰ θεωρία περὶ τοῦ τρόπου τῆς καλῆς συντηρήσεως καὶ ἀσφαλοῦς αὐτῶν ἀποκρύψεως.

Ἡ ἐντὸς τῆς πόλεως διανομὴ ἐνηργήθη κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Οἱ μεταφράται ἀκατεργάστων δερμάτων Νικ. Μάιος, Σιούλας Κοντογιῶργος καὶ Μητσιμάρης, ἔκρυπτον ἀνὰ ἐν ὄπλον ἐντὸς ξηρῶν δερμάτων τράγων καὶ μετέφερον ταῦτα εἰς τὰς ὑποδεικνυόμενας οἰκίας τῶν μεμνημένων ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ καὶ διὰ τῶν κεντρικωτέρων καὶ μᾶλλον συχναζομένων ὁδῶν τῆς πόλεως. Ἐπίσης ἱερεῖς μεμνημένοι ἀπέκρυπτον ταῦτα κάτωθι τοῦ ράσου αὐτῶν, καὶ ἀσφαλέστατα προέβαινον εἰς τὴν διανομὴν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς κατὰ πλειοψηφίαν ὑπὸ Τούρκων κατοικουμένας συνοικίας.

Εἰς τὸν Παπαγιώργην Λαδᾶν, ἐφημέριον τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Μητροπόλεως συνέβη τὸ ἀκόλουθον χαρακτηριστικὸν ἐπεισόδιον. Ἐνῶ ἀνήρχετο τὴν σημερινὴν ὁδὸν Ἀβέρωφ, καὶ ἔμπροσθεν τοῦ καφενεῖου Τσανάκα, φέρον τὸ ἐπικίνδυνον φορτίον κάτωθι τοῦ ράσου του, συνηντήθη μετὰ τοῦ φανατικοῦ Τουρκογιαννιώτου Πεφτέφ Μπαμπατζιὰν μεθ' οὗ συνειργάζετο εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ ἐμπορίαν ἀσβέστου. Μόλις τὸν ἀντίκρυσεν ὁ Πεφτέφ τὸν ἠρώτησε διὰ τὰς ἐργασίας των, καὶ τοῦ ἐπρότεινε νὰ καθήσουν εἰς τὸ ὡς ἄνω καφενεῖον νὰ συνομιλήσουν, ἀλλ' ὁ Παπαγιώργης δὲν ἠδύνατο νὰ καθήσῃ, διότι θὰ προέβαλεν ἀμέσως ἀπὸ τὸ ράσον του ὀλόκληρον ὄπλον Γκρά· εἶδε καὶ ἔπαθε ν' ἀπαλλαγῇ τῶν φιλοφρονήσεων τοῦ συνεταίρου του, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἐκείνην τὴν στιγμήν τὸν ἀνέμενον συνάδελφός του πρὸς τέλεσιν εὐχελαίου.

Οὕτω διενεμήθησαν ἐντὸς τῆς πόλεως μόνον τὰ 100 ὄπλα τῆς πρώτης ἀποστολῆς· ταύτην ἐπηκολούθησαν καὶ ἕτεραι, αἵτινες ἐξήντηλησαν ὀλόκληρον τὸ ἐν Καλαρρούταις ἀπόθεμα τῶν 315 ἀραβίδων — εἰς τὸ σῶμα Πουτέτση εἶχον δοθῆ 35. — Ἐν συνεχείᾳ ἐξητήθη ἀπὸ τὸ κέντρον ἢ εἰς Καλαρρούταις

μεταφορὰ καὶ ἐναποθήκευσις μεγαλυτέρων ποσῶν, ἅτινα βαθμηδὸν ἐστάλησαν, καὶ ἐσυνεχίσθη ὁ ἐξοπλισμὸς τῆς ὑπαίθρου διὰ διαφόρων ὁδῶν· οὕτω ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν 1450 ὄπλα εὐρίσκοντο εἴτε εἰς χεῖρας τῶν ὀργανῶν τῆς Α'. Διευθύνσεως, εἴτε ἀποθηκεύθησαν εἰς εἰδικὰς ἀποθήκας ἐντὸς ἰδίᾳ μοναστηρίων, καὶ τοιαῦτα ὑπῆρξαν αἱ μοναὶ Στουπαίνης, Διχοῦνι καὶ Λυκοστάνης—ἐκθεσις Μ. Λάνδου ὑπ' ἀριθ. 39 τῆς 15 - 5 - 909.— Ἡ παραλαβὴ καὶ μεταφορὰ τῶν ὄπλων ἐσυνεχίσθη καὶ μετὰ τὴν χρονολογίαν ταύτην (Ἔγγρ. τῆς 26 - 5 - 909 βεβ. Πίνδος παρέλαβε ἕτερα 500). Τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν διανεμηθέντων καὶ ἀποθηκευθέντων ὄπλων εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Α'. Διευθύνσεως ἀνῆλθεν μέχρι τοῦ 1912 εἰς 2.400. Ἀνάλογον ἀριθμὸν παρέλαβεν καὶ ἡ Β'. Διεύθυνσις Πρεβέζης (ἐκθεσις Θ. Μανέτα ὑπ' ἀριθ. 5 τῆς 15 - 11 - 908) ὑπὸ σημείωσιν ὅτι ἡ εἰς Πρεβέζαν μεταφορὰ δὲν παρουσίαζε τὰς δυσχερείας, οὔτε τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους ἀντιμετώπισεν ἡ Α'. Διεύθυνσις.

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ὄπλων μετεφέρθη διὰ Κράνης, Μονῆς Τζιόρας, Κεραμαριοῦ ἢ Μπαρκουμαδίου—Λίμνης, διὰ πλοιαρίων ἅτινα διέπλεον αὐτὴν ὡς καὶ τὰς διώρυγας τὰς ἐνούσας ταύτην μετὰ τὴν δυτικῶς κειμένην λίμνην Λαψίστης, εἰς τὰς ὄχθας τῆς ὁποίας ἀπεβιβάζοντο καὶ ἐκεῖθεν μετεφέροντο διὰ τῶν ὀργανωμένων ὁμάδων εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἰδίως Κουρέντων μέχρι Τσαμουριάς, χωρία τινὰ τῆς ὁποίας (Σέλιανη, Δράγανη, Στραγανέτσι κ.λ.π.) ἐξωπλίσθησαν διὰ τῆς μακροτάτης ταύτης διαδρομῆς.

Μεταξὺ τῶν πρωτοστατησάντων ὀργάνων διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ὄπλων καθῆκον ἔχομεν νὰ μνημονεύσωμεν ἰδιαιτέρως τὸν Νικ. Μάϊον καὶ τὸν ἐκ τοῦ χωρίου Χουλιαραδῆς Κώστα Τασιοῦλαν· ἀμφότεροι ἐπέδειξαν σπανίαν ἰκανότητα καὶ ἔξαιρετικὴν ἀνιδιοτέλειαν, ἀφοσίωσιν καὶ θάρρος. Ἐπίσης σημαντικὰς ὑπηρεσίας προσέφερον οἱ φυλάσσοντες τοὺς προσωρινοὺς σταθμοὺς διελεύσεως τῶν φορτίων, Ἰωάν. Σιάμχος, φύλαξ τῆς Μονῆς Τζιόρας ἀποστρατος ἐπιλοχίας τῶν Εὐζώνων, ὅστις εἶχε τοποθετηθῆ ἐκεῖ τῇ ἀρωγῇ τοῦ βοηθοῦ

ἐπισκόπου Φωτικῆς, Χουσοστόμου, ὁ Παπανικόλας, ἱερεὺς καὶ ἀρχηγὸς τῶν ὁμάδων Μπαρκουμαδίου καὶ ὁ Μίχος Παπαγεωργίου, φύλαξ τοῦ προσωρινοῦ σταθμοῦ Κοβίλιανης.

Τὸ χωρίον Μπαρκουμάδι ἀνῆκεν κατὰ κυριότητα εἰς τὸν Σ. Σπέγκον, ὅστις εἶχεν ἀναθέσει τὴν διεύθυνσιν τοῦ κτήματος καὶ τὴν ἀγροφυλακὴν αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἕλληνας· ἡ ἐκεῖ παρουσία τούτων ἀπετέλει κώλυμα διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς κεντρικῆς ταύτης θέσεως ὡς σταθμοῦ διελεύσεως τῶν φορτίων ὄπλων, τὰ ὁποῖα ἠδύνατο νὰ κατευθυνθοῦν εἴτε μέσῳ Λίμνης, διαρῶντων Περάματος, Λαψίστης πρὸς Βορειοδυτικὰ Κούρεντα, εἴτε μέσῳ Κατσικᾶς, Ραψίστας, Κοσμηράς ἢ Σταυρακίου πρὸς Νότια Κούρεντα, καὶ Τσαρκοβίσταν. Ὁ διερμηνεὺς τοῦ προξενείου Νικ. Χαντέλης, στενὸς φίλος τοῦ Σ. Σπέγκου παρεκλήθη νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τὴν ἀνάγκην τῆς ἀμέσου ἀπομακρύνσεως τῶν Ἕλληνων ἐκ Μπαρκουμαδίου πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἐθνικῶν σκοπῶν. Αἱ ἡμέραι παρείρχοντο καὶ οἱ Ἕλληνοὶ ἐξηκολούθουν παραμένοντες εἰς τὸ ἀγρόκτημα. Τότε ἡ Α'. Διεύθυνσις ἐπέδωκε διὰ χεῖρὸς τοῦ Λαίτου εἰς τὸν Σ. Σπέγκον σημεῖωμα γεγραμμένον δι' ἐρυθρᾶς μελάνης, δι' οὗ διετάσσετο οὗτος ἐπὶ ποινῇ θανάτου ν' ἀποκρίνη ἐντὸς 24 ὥρῶν τοὺς Ἕλληνας. Ἡ ἀπειλὴ ἐπέφερεν ἄμεσον τὸ ἀποτέλεσμα· ἐντὸς τοῦ ἀπογεύματος τῆς ἰδίας ἡμέρας οἱ Ἕλληνοὶ ἐκαλοῦντο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Σ. Σπέγκου ὅστις ἐπλήρωσε τοὺς μισθοὺς των καὶ τοὺς ἀπέλυσε τῆς ὑπηρεσίας του. Οὕτω ἐχρησιμοποιήθη καὶ τὸ Μπαρκουμάδι ὡς σταθμὸς διελεύσεως καὶ μάλιστα πολλῶν διαδρομῶν. Δίκαλον εἶναι νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ Σπέγκος ἦτο ἐκ τῶν καλῶν πατριωτῶν. Κατὰ τὸ 1897 ὡς μέλος τοῦ κακουροδικείου εἶχε τὸ σθένος νὰ μειοψηφήσῃ εἰς τὴν δίκην ἐνὸς ἀντάρτου ἀπὸ τοῦ Χαλίκι τοῦ Ἀσπροποτάμου καταγομένου, ὅστις εἶχε συλληφθῆ αἰχμάλωτος καὶ ὁ ὁποῖος κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἀπηγχονίσθη. Ἐὰν κατὰ τὴν ἱστορουμένην περίοδον δὲν εἰσήκουσε τὰς εἰσηγήσεις τῆς Η.Ε. ἦτο τοῦτο φυσικόν· οἱ ἄνθρωποι τῆς ἡλικίας του καὶ τῆς τάξεώς του κατὰ πλειοψηφίαν, δὲν ἐπ-

στευον εις τὸ ἀναληφθὲν ἔργον, ἔνιοι μάλιστα ἀνέδρων καὶ ἐμυκτήριζον αὐτό.

Συντελουμένων τῶν μεταφορῶν, τὸ Νεοτουρκικὸν κομιτᾶτον ἤρχισε κάτι νὰ ὑποψιάζηται, προσεπάθησε δὲ διὰ δωροδοκίας νὰ ἐπιτύχη τὴν ἀποκάλυψιν τῶν συμβαινόντων· πρὸς τοῦτο ἀπετάθησαν εἰς γέροντα τινὰ λεμβοῦχον τῆς Νήσου ὅστις ἀνέλαβε νὰ ἐνεδρεύσῃ εἰς καταλλήλους θῆσεις φέρον ἐπὶ τῆς λέμβου του Τούρκους ἀξιωματικούς. Τοῦτο ἐγένετο ἀντιληπτὸν ὑπὸ τῆς ἀντικατασκοπείας τῶν ἡμετέρων, οἵτινες ἔσπευσαν νὰ εἰδοποιήσουν τὴν Ἀ' Διεύθυνσιν καὶ διὰ ταύτης τὸν μενημένον υἱὸν του. Οὗτος ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ, ἐπρότεινεν ὁ ἴδιος τὴν διὰ θανάτου τιμωρίαν τοῦ πατρὸς του, τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὁποῦο ἀνέλαβεν αὐτοπροσώπως. Πράγματι μὲτ' ἑὸν ἀδελφόν του ἀπειραράθησαν νὰ σφάζουν τὸν πατέρα τῶν ὁ δυστυχῆς γέρον ἐπικαλεῖτο θεοῦς καὶ δαίμονας ἰσχυρίζομενος ὅτι ἐνόμιζεν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ λαθρεμπόρων, ἀφοῦ δὲ ἐπενήβη ὀλόκληρος ἡ οἰκογένεια, ὁ ἀγαθὸς γέρον ἐσώθη, ἀφοῦ ἀνέλαβη τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συνεχίσῃ τὴν μετὰ τῶν Τούρκων συνεργατίαν του εἰδοποιῶν ἄμέσως τὸ κέντρον περὶ τοῦ τόπου καὶ του χρόνου κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἐγένετο ἡ ἐνέδρα. Οὕτω κατορθώθη νὰ διασκεδασθοῦν αἱ ὑπόνοιαι τῶν Τούρκων, νὰ συνεχίζεται δὲ τὸ ἔργον τῆς μεταφορᾶς τῶν

ὄπλων ἀνενοχλήτως. Τοιαύτη ἦτο ἡ πίστις τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἐπὶ τὴν Ἐθνικὴν Ἰδέαν, ὥστε νὰ μὴ διστάζουν οὔτε πρὸ τῆς πατροκτονίας χάριν αὐτῆς.

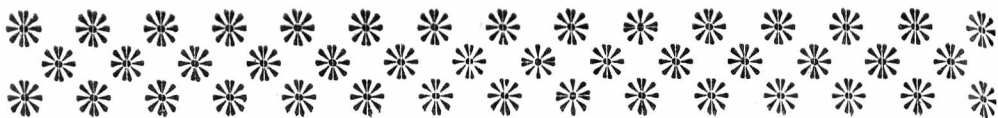
Ἀξιοσημείωτον εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἡ μεταφορὰ 2400 ὄπλων μετὰ τῶν ἀναλόγων φυσιγγίων, ἀντιστοιχοῦσα εἰς 250 φορτία καὶ εἰς 30 περιπού διαδρομάς, συνετελέσθη ἄνευ οὐδενὸς ἀπεικταίου· παρὰ τὴν ἐντεταμένην προσοχὴν τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν, οὐδὲ ἐν ὄπλῳ ἀπωλέσθη, ἡ δὲ δαπάνη διὰ τὴν τεραστίαν αὐτὴν ἐργασίαν ἀνῆλθεν εἰς Λίρας Τουρκικὰς 55—μόνον!! ἦτοι 20—ἐκ τοῦ ἀντιτίμου τῶν παραδοθέντων εἰς τοὺς εὐπόρους ἐταίρους ὄπλων, καὶ 35 ἐκ τῆς εἰσπραχθείσης ἐπικηρύξεων Μποτασαίων.

Ὁ ὄπλαρχηγὸς ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΟΥΤΕΤΣΗΣ

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ὀργάνωσις τῆς Η. Ε. ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἡ τυφλὴ πίστις τῶν ἀιλοϊκῶν καὶ ἐνθουσιωδῶν ἐκείνων πατριωτῶν, οἵτινες ἐξέθετον ἑαυτοὺς εἰς τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων χάριν τῆς Ἐθνικῆς Ἰδέας, καὶ ἀπεστέρουσαν συνήθως καὶ αὐτὰ τὰ τέκνα των τοῦ ἐπιουσίῳ, παραμελοῦντες τὰς βιοποριστικὰς αὐτῶν ἐργασίας διὰ νὰ ὑπηρετήσουν τὸν ὑπὲρ Ἐλευθερίας ἀγῶνα.

Αὐτὸς ὑπῆρξεν πάντοτε ὁ Ἡπειρώτης, ἀνιδιοτελής, μεγαλοιδεάτης, θερμὸς Ἕλληνας, οἰστρηλατούμενος ἀπὸ τὴν αἴγλην τοῦ παρελθόντος, ἔτοιμος πρὸς πᾶσαν θυσίαν χάριν τῆς ὀλοκληρώσεως τῆς Μεγάλης Ἰδέας.

ΑΛ. ΣΑΚΕΛΛΙΩΝΟΣ

ΠΩΣ ΠΑΡΘΗΚΑΝ ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΩΝ ΟΧΥΡΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΜΠΙΖΑΝΙΟΥ*

(*Ο μεγαλόκαρδος πατριώτης Παπαγιάννης*)

Μόλις ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ ὀχυρωμάτων ὑπὸ τῶν τμημάτων εἰς τὰ πέριξ τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν Γερμανῶν ἀξιωματικῶν ἡ προσοχὴ τῶν μεμνημένων εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τότε Κομιτάτον ἐστράφη πρὸς αὐτόν. Ἐπρεπε μὲ πᾶσαν θυσίαν νὰ περισυλλεγῶσιν ἀκριβεῖς πληροφορίες τὰς ὁποίας ἐζητεῖ τὸ Ἑλληνικὸν ἐν Ἰωαννίνοις Προξενεῖον ἐ π ε ι γ ὶ ν τ ω ς.

Ἐγὼ ἐγνώριζα ὅτι εἰς τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα Μπιζανίου εἰργάζετο τότε ὡς ἐργάτης μινადόρος ὁ Πέτρος Παπαγιάννης ἀπὸ τὰ Ζευγάρια. Τὸ σπίτι του εὐρισκόμενον ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος ἀνετινάχθη ὑπὸ βόμβας κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον.

Ἄφοῦ συνωμίλησα μὲ αὐτόν καὶ ἐξηκρίβωσα καλῶς τὰ πατριωτικά του ἀνιδιοτελεῖ αἰσθήματα, τὸν παρεκάλεσα νὰ μᾶς δώσῃ, ὅσας πληροφορίες θὰ τοῦ ἐζητοῦντο διὰ τὰ πυροβολεῖα τοῦ Μπιζανίου, εἰς τὰ ὁποῖα αὐτὸς κατεσκεύαζε τὶς φουρνέλες διὰ τὸν ἐκβραχισμὸν καὶ τὰ ἐγνώριζε σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν.

Ὁ ἀειμνηστὸς Π. Παπαγιάννης, ἐδέχθη προθυμότητα καὶ τότε μιὰ βραδύ ἀπὸ τὸ κάλυμα τοῦ νυκτερινοῦ σκότους — οἱ δρόμοι τότε ἐφωτίζοντο μὲ τὰ πρωτόγονα μέσα — τὸν ὠδήγησα προφυλακτικώτατα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον, ὅπου κατόπιν συνεννοήσεώς μου, μᾶς περιέμενε ὁ τότε Ἑλλην πρόξενος Ἄγγ. Φορέστης καὶ ὁ καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ συνάδελφός μου μακαρίτης Φίλιππος Σαγκούνης.

Ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους ὁ Παπαγιάννης μᾶς ἔδιδεν, ὅσας πληροφορίες τοῦ ἐζητή-

σαμεν καὶ μᾶς κατετόπισεν μέχρι ποίου σημείου εἶχον προχωρήσει αἱ ὀχυρώσεις. Τοῦ συνειστήσαμε νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐργαζόμενος ἐκεῖ καὶ νὰ προσέχη πολὺ διὰ νὰ μὴ κινήσῃ τὰς ὑπονοίας τῶν Τούρκων.

Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ μετρήσῃ μὲ τὸ ἑκατοστόμετρον τὰ γενόμενα ὀχυρώματα τοῦ ὑπεδειξαμε νὰ μετρᾷ τὰς ἀποστάσεις μὲ τὰ βήματα καὶ τὰς ὁπὰς διὰ τῶν ὁποίων θὰ διήρχοντο αἱ κάνναι τῶν τηλεβόλων διὰ τοῦ βραχίονος καὶ νὰ προσέξῃ πολὺ τὰς ἀποστάσεις τῆς μιᾶς τηλεβολοστοιχίας ἀπὸ τῆς ἄλλης.

Οὕτω ὁ Παπαγιάννης κάθε Σάββατον βράδῃ ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὸ Μπιζάνι εἰς τὸ σπίτι μου, διότι τὴν Κυριακὴν δὲν εἰργάζετο, μᾶς ἔφερε νέαν συγκομιδὴν πληροφοριῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ὁ Φ. Σαγκούνης ἔκαμε τὰ σχεδιαγράμματα τῶν ὀχυρωμάτων τῶν Ἰωαννίνων.

Δέον δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Παπαγιάννης εἰργάσθη ὡς εἰδικὸς διὰ τὸ ἀνοιγμα τῶν φουρνέλων εἰς ὅλα τὰ ὀχυρώματα καὶ αἱ πληροφορίες του ἦσαν λεπτομερέσταται καὶ ἀκριβεῖς.

Τοῦτο διεπίστωσα καὶ προσωπικῶς ὄταν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι θὰ ἐνήργουν «ὡς κ ρ ι τ ῆ ς» κατὰ τὰς ἐπιδεικτικὰς ἐξετάσεις μετέβην εἰς τὸ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου τῆς Καστρίτσης εὐρισκόμενον χωρίον Μπαρκουμάδι. Ἀνέβηκα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Καστρίτσης μὲ τὸν μεμνημένον ἱερέα τῆς Παπαγιάννην ἀπὸ τὸ Μπαρκουμάδι διὰ

* Τὸ χειρόγραφο εἶναι ἀπὸ τὸ προσωπικὸν ἀρχεῖο τοῦ κ. Δ. Σαλαμάγκα.

νά ιερούργηση δῆθεν, ἐπειδὴ ἦτο Κυριακή, ἀλλὰ πράγματι διὰ νὰ ἴδωμεν τὰς ὀχυρώσεις τὰς ὁποίας προσωρινῶς οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἐγκαταλείψει ἡμιτελεῖς, ἐπειγόμενοι νὰ τελειώσουν τὰ ὀχυρὰ τοῦ Μπιζανίου, διότι ἐμυρσίθησαν ὅτι ὁ πόλεμος ἦτο ἐπὶ θύραις.

Πράγματι ἦσαν ἀκριβέσταται καὶ λεπτομερέσταται αἱ πληροφοροῖαι τὰς ὁποίας

μᾶς ἔδωκεν ὁ μεγαλόκαρδος πατριώτης Παπαγιάννης χωρὶς νὰ δεχθῆ ποτὲ καμμίαν ἀμοιβήν ὅπως ὅλοι οἱ μεμνημένοι τότε τοῦ Κομιτάτου.

Καὶ ἔτσι ὅταν ἐξεργάγη ὁ πόλεμος τοῦ 1912 τὸ Ἑλληνικὸν Ἐπιτελεῖον ἦτο πλήρως ἐνήμερον περὶ τῆς θέσεως τῶν ὀχυρωμάτων καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς αὐτὰ τηλεβόλων.

A. ΣΑΚΕΛΛΙΩΝ

Η ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΙΣΤΕΡΟ ΕΠΙΘΕΣΗ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΙΑΝΝΙΝΩΝ

Εἶναι γνωστὰ τὰ ἱστορικὰ τοῦ σχεδίου τῆς κατὰ τῶν Γιαννίνων ἐπίθεσης ἀπὸ τὸ ἀριστερὸ τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως.

Κατὰ τὴν παράθεση ὅμως τῶν σχετικῶν ἐγγράφων, δὲν εἶδαμε νὰ ἀναφέρεται καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 518α παρόμοιο τοῦ Παραρτήματος τοῦ Τόμου Β'. (σελ. 229) τῆς Πολεμικῆς Ἐκθέσεως τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ, Ἐπιχειρήσεις ἐν Ἠπιείρῳ, τὸ ὁποῖο εἶναι, « Ὑπόμνημα, ἀπὸ 16 Νοεμβρίου 1912, τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Ἐπιτελείου Σπηλιάδη, Ζαφειρίου, Ἀντωνιάδη καὶ Πάσσαρη, πρὸς τὸν κ. Ἀντιστράτηγον (Σαουντζάκην τότε) Διοικητὴν Στρατοῦ Ἠπιείρου».

Τὸ ὑπόμνημα αὐτὸ εἶναι ἐκθεση συμπερασμάτων, στὰ ὁποῖα οἱ ὑπογράφωντες εἶχαν καταλήξει, ἀπὸ τῆ μελέτη τῆς τακτικῆς κατάστασης.

Νὰ τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα τοῦ ὑπομνήματος αὐτοῦ :

«Εἶναι προφανὲς ὅτι, πᾶσα διὰ Πεστώων καὶ Ἀστορράχης εὐθὺ πρὸς Μπιζάνι ἡμετέρα ἐπίθεσις, θὰ συναντήσῃ ἐκεῖ συγκεντρωμένην τὴν ἀντίστασιν τῆς ἀμύνης, ὅταν ἔλθῃ δὲ ἡ II Μεραρχία, ἣ ἐκεῖ ἐνσφηνώσις τῆς, ἣθελεν ἐξουδετερώσει καὶ τὴν σοβαρὰν ταύτην νέαν ἐνίσχυσιν τοῦ μετώπου μας. Ἀπεναντίας, μία κρυφία προσέλασις αὐτῆς πρὸς Ἅγιον Νικόλαον καὶ Σαδοβίτσαν, καὶ μία αἰφνιδιαστικὴ ἐμφάνισις ἐπιθέσεως πρὸς τὸν τομέα τοῦτον, καθ' ἣν στιγμὴν αἱ λοιπαὶ δυνάμεις ἡμῶν, ἐπιτιθέμεναι πρὸ αὐτῶν, θὰ ἐντείνωσι τὴν κατὰ μέτωπον προσήλωσιν τοῦ ἐχθροῦ, θὰ ἐπιφέρωσι τὴν κύκλωσιν αὐτοῦ, καὶ ἀναίμακτον κατάληψιν τῶν Ἰωαννίνων.

Σπηλιάδης Ταγματάρχης, Ζαφειρίου Λοχαγός, Ἀντωνιάδης Λοχαγός, Πάσσαρης Ὑπολοχαγός».

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

λήν τὸ γένος, παρέδωκεν εἰς τὰ μέλη τῆς Ἑταιρίας καὶ χάριτην τοῦ Μπιζανίου. Ἴσως νὰ γνωρίζῃ περὶ αὐτοῦ ὁ τότε καβάσης τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου Γεώργιος Λεπενιώτης καὶ ὁ Ἄλ. Σακελλίων.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1912 μὲ βρῆκε ὁ μακαρίτης Χαδέλης στὸ καφενεῖον Τσανάκα καὶ μοῦ λέγει «Δάσκαλε τὴν δεῖνα ἡμέραν, δεῖνα ὥραν θὰ ἔλθῃς στὸ προξενεῖον». Μετέβην τὴν ὁρισθεῖσαν ὥραν καὶ ἐκεῖ οἱ δύο μαζὺ Πρόξενος καὶ Διορηνεύς, μοῦ ἀνέγνωσαν ἕν ἔγγραφον τοῦ Γ. Ε. Στρατοῦ γραμμένον μὲ γραφομηχανήν. Δὲν ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῇ, ποῖος ἐνθουσιασμός, ποιά χαρὰ μὲ κατέλαβε τότε! Ἐγὼ ὁ σκλάβος Ἕλλην, νὰ ἶδω ἔγγραφον τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τῆς Ἑλευθέρας Ἑλλάδος; Ρίγη συγκινήσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ κατέλαβον τότε τὸ σῶμα μου καὶ τὴν ψυχὴν μου. Εἰς τὸ ἔγγραφον αὐτό, τὸ Ἐπιτελεῖον ζητοῦσε σαφεστεράς πληροφορίας διὰ δύο πυροβολεῖα τοῦ χωρίου μου.

Τότε, τῇ μειτεῖα πάλιν τοῦ φαρμακοποιοῦ Χρήστου Κωνσταντινίδη, ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι ἀξιοματικοὶ ἤρχοντο κάθε ἀπόγευμα στὴν πλατεῖα τοῦ χωρίου, πηγαίναμε καὶ ἡμεῖς μὲ τὸν φαρμακοποιὸ ἅμα τελειώναμε τὸ μάθημα, καὶ πρῶτοι ἡμεῖς τοὺς προσφέραμεν ῥακί. Ὁ φαρμακοποιὸς τότε τοὺς λέγει: κάθε μέρα ἡμεῖς ἐδῶ σὰς κερνάμε. Πῶς δὲν μᾶς φιλοξενήσατε ποτέ; Καὶ τότε λαμβάνει τὸν λόγον ὁ λοχαγὸς τοῦ πυροβολείου αὐτοῦ πού ἤθελα ἐγὼ νὰ ὑπάγω ἀνωθεν τῆς Ζωνδῆλας Κουρέντων καὶ λέγει ὅτι πρῶτον θὰ ἔλθῃτε εἰς ἐμένα. Καὶ τὴν Κυριακὴν μᾶς στέλλει δύο ἄλογα στρατιωτικὰ μὲ ἕναν στρατιώτην, ἱππεύομεν ἔμπροσθεν τῆς πλατείας καὶ μετέβημεν εἰς τοὺς στρατώνας αὐτοῦ τοῦ πυροβολείου, ἀφοῦ πήραμε ῥακί, μεζέδες κ.λ. Ἀφοῦ ἐκαθήσαμε καὶ ἐφάγαμε ὁ φαρμακοποιὸς ἐξαπλώθηκε στὸ κρεβάτι γιὰ νὰ κοιμηθῇ. Τότε ὁ λοχαγὸς μὲ παίρνει, ἀναβαίνουμε στὸ πυροβολεῖο, καὶ ἐξήτει νὰ μάθῃ τὰ ὀνόματα τῶν ἀπέναντι χωρίων, ἐγὼ δὲ τὸν ἠρώτων εἰς πόσῃ ἀκτῖνα τραβᾶν τὰ κανόνια. Καὶ αὐτὸς μοῦ ἔλεγεν: σὲ 4000 μέτρα κάμνουν ζημιὰ τ'τραβᾶν καὶ περυσσότερο, ἀλλὰ ζημιὰν δὲν κάμνουν. Οὕτως καὶ τὴν ἄλλην Κυριακὴν πῆγα καὶ εἰς

τὸ ἄλλο πυροβολεῖον καὶ τὴν ἐπομένην μετέβην εἰς τὸ Προξενεῖον καὶ μετέδωκα τὰς σχετικὰς ζητουμένας πληροφορίας.

Τελειώνων τὰς ὑπηρεσίας μου πρὸ τοῦ πολέμου ἔχω νὰ προσθέσω ἕν ἐπεισόδιον πού συνέβη εἰς τὴν Κοβίλιανη, ὅταν ὑπῆρξουν ἐκεῖ. Τὸ ὑπόγειον τοῦ σχολείου εἶχε γεμίσει ὄπλα, καὶ ἀφοῦ διεικοράσθησαν, ἔμειναν ἀδιάθετοι τρεῖς γκράδες τοὺς ὁποίους παρέλαβον ἐγὼ καὶ τοὺς ἔθεσα ἐπάνω εἰς τὸ ταβάνι τοῦ δωματίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκοιμώμην καὶ ἐκαρφώσαμε τὴ πόρτα τοῦ ταβανιοῦ μὲ πρόκες μαζὺ μὲ τὸν πατέρα τοῦ παντοπώλου Βασιλ. Καπέρδα τὸν Κων. Καπέρδαν, ὁ ὁποῖος ἦτο περασμένης τότε ἡλικίας καὶ Μουχτάρης τοῦ χωρίου, μεμνημένος καὶ αὐτός. Ἡμεῖς οἱ δύο εἴχομεν γνῶσιν τῶν τριῶν αὐτῶν ὄπλων, τὰ ὁποῖα ἔθεσαμεν κατὰ μῆνα Νοέμβριον. Τὰ τέλη Ἰουνίου τοῦ ἐπομένου ἔτους ἦλθον εἰς τὴν Κοβίλιανη δύο χωροφυλάκες Τούρκοι ζαπτιέδες γιὰ εἰσπραξίαν καὶ κήθησαν ἀμέσως στὸ δωματίον μου διότι ἦτο μεσημέρι. Ἀμέσως ζήτησαν τὸν Μουχτάρη, διότι τότε οἱ Μουχτάρηδες μάζευαν τὰ γρόσια καὶ τὰ μετροῦσαν στὸ Ταμεῖο τὸ Τουρκικόν. Στέλλω ἀμέσως τὸν υἱόν του τὸν καὶ παντοπώλην Βασίλειον Καπέρδαν τὸν ὁποῖον εἶχον μαθητὴν τότε νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν πατέρα του νὰ ἔλθῃ καὶ πράγματι ἦλθεν, ἀλλὰ δὲν παρουσιάσθη ἀμέσως εἰς τοὺς ζαπτιέδες· εἰμὴ ἐκάλεσεν ἐμένα ἰδιαιτέρως ἔξω ἀπὸ τὸ δωματίον καὶ μοῦ λέγει τρέμοντας, καθὸ καὶ ὑπέρηρος: — Ἐμπρὸς νὰ φύγωμε νὰ πάμε στὰ Ἰωάννινα, στὸν Πρόξενον νὰ μᾶς δώσῃ σύνδεσμον νὰ πάμε στὴν Ἑλλάδα, γιατί θὰ μᾶς πιάσουν τοὺς κρυμμένους γκράδες. Ἐγὼ ἐγέλασα τότε καὶ τοῦ λέγω: — Μὴ φοβάσαι· δὲν ἦλθαν αὐτοὶ γι' αὐτὸν τὸν σκοπόν· ἦλθαν γιὰ εἰσπραξίαν (τασίλι)· ἐν ἤρχοντο γιὰ αὐτὸν τὸν σκοπόν, δὲν θὰ μὲ ἄφηναν ἐμένα νὰ μπαίνω - νὰ βγαίνω ἀπὸ τὸ δωματίον· ἀλλὰ νὰ κάμῃς ὅτι θὰ σοῦ εἶπω ἐγὼ, μπροστὰ στοὺς ζαπτιέδες. Πράγματι πῆγα ἐγὼ πρῶτος καὶ σὲ λίγα λεπτά ἦλθε καὶ ὁ Μουχτάρης καὶ οἱ ζαπτιέδες ἄρχισαν μὲ φωνές: — Ἐχομεν τόσῃ ὥραν καὶ περιμένομεν τὸ βασιλιᾶ, θέλει γρόσια καὶ σὺ ἄργησες νὰ ἔλθῃς.

Τότε ἐγὼ ἔλαβα τὸν λόγον : — Μου-
χτάρ, Μουχτάρ, ξερεῖς τί νὰ κάμης σὺ τώ-
ρα ; — Τί νὰ κάμω λέγει αὐτός. — Νὰ πᾶς
νὰ φέρης κάμποσα αὐγά, τυρί, βούτυρο
πολύ, ξυνογάλο, ψωμί σταρίσιο, νὰ φᾶνε
οἱ ἀγάδες, νὰ τοὺς δώσης καὶ ἀπὸ ἕνα με-
τζήτι, νὰ φύγουν οἱ ἀγάδες διότι ὁ κόσμος
τώρα θερίζει, καὶ τὸν ἄλλον μῆνα πού θὰ
ἄλωνίσουν, νὰ ἔλθουν οἱ ἀγάδες νὰ κά-
μουν τασίλι, ἀφοῦ ὁ κόσμος θὰ πωλήσῃ
σιτάρι. Ἔτσι καὶ ἔγινε. Καὶ οἱ καλοὶ
ζαπτιέδες ἔφαγαν, πῆραν καὶ ἕνα μετζήτι.
Ἐλημόνησα νὰ προσθέσω ὅτι ἀφοῦ ἐγὼ
εἶπα τὰ λόγια αὐτά, τότε οἱ ἀγάδες εἶπαν :
— Ὅ, τι λέει τὸ δασκάλ νὰ γίνῃ. Καὶ ὁ γέ-
ρων Καπέρδας ἐθαύμασε τὴν τόλμην μου.
Αὐτὰ ἔχω νὰ προσθέσω γιὰ τὶς ἐθνικῆς μου
ὑπηρεσίαις πρὸ τοῦ πολέμου.

Κατὰ τὸν πόλεμον

Κηρύσσεται ὁ πόλεμος Ἑλλάδος καὶ
Τουρκίας. Τὴν 6ην Ὀκτωβρίου 1912 ἔφυ-
γεν ὁ Πρόξενος Φορέστης εἰς τὴν Ἄρταν,
ὁ δὲ Ν. Χαδέλης ἔμεινε εἰς Ἰωάννινα,
διότι δὲν τοῦ ἐπέτρεψεν ἡ Τουρκία νὰ
φύγῃ, ἐπειδὴ ἦτο Ὀθωμανὸς ὑπήκοος, ὡς
καταγόμενος ἀπὸ τὰ Κάτω Σουδενά, καὶ
τὸν προσέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του
ὁ τότε Γάλλος Πρόξενος ἐν Ἰωαννίνοις
ὀνόματι Dussar. Διερμηνεὺς δὲ τοῦ Γαλ-
λικοῦ Προξενείου ἐτύγχανεν ὁ κ. Ἰωάννης
Λάππας, πατὴρ τοῦ ἱατροῦ Βασ. Λάππα
καὶ δικηγόρου Μιχ. Λάππα, καὶ εἰς τὸ ἱα-
τρεῖον τοῦ κ. Βασ. Λάππα ἐγράφοντο αἱ
κρυπτογραφικαὶ ἐπιστολαὶ καὶ ἐστέλλοντο
εἰς Ἄρταν ἀμέσως μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ
πολέμου. Εἰς τὸ γραφεῖον αὐτὸ εἰργάζοντο:
Ν. Χαδέλης, Ἰ. Λάππας καὶ Κ. Μέρτζιος
νῦν εὐρισκόμενος εἰς Βενετίαν ἐμπορευόμε-
νος. Ἡ ἀλληλογραφία δὲ ἐγένετο ὡς ἑξῆς :
Παρὰ ἄναγε τὰς κρυπτογραφικὰς ἐπιστο-
λὰς ἀπο τὸ σπῆτι τοῦ Ἰ. Λάππα ἅς
προητοίμαζον οἱ τρεῖς ἀνωτέρω ἀναφερό-
μενοι, ὁ Νικόλαος Τουμαρᾶς ἀπὸ τὴν Κο-
βίλιανην τὰς μετέφερε εἰς Συρράκον, τὰς
παρέδιδεν εἰς τὸν καθάριον τοῦ Ἑλληνικοῦ
Προξενείου Γεώργιον Λεπενιώτην, ὁ ὁποῖος
τὰς διεβίβραzen διὰ ἄλλων συνδέσμων εἰς
Ἄρταν καὶ ἐκεῖθεν ἐλαμβάνοντο ἄλλαι ἐπι-

στολαὶ καὶ τὰς μετέφερον ὁ Νικόλαος εἰς τὸ
σπῆτι τοῦ Ἰ. Λάππα. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀλληλο-
γραφία ἐξηκολούθησε μέχρι τῶν μέσων τοῦ
Νοεμβρίου 1912, ὅποτε ὁ Νικόλαος ἐπρο-
δόθη ὡς γνωστὸν καὶ συνελήφθη ὑπὸ τῆς
Τουρκικῆς Ἀστυνομίας εἰς τὸ καφενεῖον
Γάλγκου, ὁδὸς Μητροπόλεως, μίαν πρωτῶν
καθ' ἣν εἶχε μεταβῆ νὰ πῆν καφεὶν καὶ
ὑστερα θὰ μετέβαινε εἰς τὸ σπῆτι τοῦ
Λάππα διὰ νὰ πάρῃ ἐπιστολὴν καὶ νὰ φύγῃ
διὰ τὸ Συρράκον. Πληροφοριοδοταὶ οἱ
ὅποιοι ἔδιδον κάθε πληροφορίαν εἰς τὸν
Σαπουντζάκην, ἦτοι μετακινήσεις στρατοῦ
καὶ τοιαύτας εἰδήσεις ἦσαν ὁ καθηγητῆς
Σιαγκούνης, ὁ Θεοδωρίδης Θεόδωρος,
ὁ Σακελλίων Ἀλέκος καὶ ἄλλοι.

Δέκα ἡμέρας μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πο-
λέμου, κάποιος στρατηγὸς Τοῦρκος ἦλθεν
ἀπὸ τὸ Μοναστήριον καὶ εἶπεν εἰς τὸν
Ἐσσὰν πασᾶν ὅτι ἔπρεπε νὰ κάμουν πρώτην
ἀμυντικὴν γραμμὴν τὸ ὕψωμα Μανωλιάσ-
σης, Ἀγίου Νικολάου καὶ Τσουκάς ἄνω-
θεν τῆς Κοσμηρᾶς. Καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πο-
λέμου οἱ Τοῦρκοι ἀνεβίβασαν εἰς τὰς θέσεις
αὐτὰς κανόνια καὶ ἔκαμαν πρόχρητα ὄχυρά
ματὰ ὄχι ὅπως ἦσαν τὰ ὄχυρά Μπιζανίου καὶ
τῶν ἄλλων ὄχυρῶν. Τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ
ὁποίου ἐπιτελάρχης ἦτο τότε ὁ ἀείμνηστος
στρατηγὸς Π. Δαγκλῆς κατώρθωσε καὶ
ἔστειλεν μίαν κρυπτογραφικὴν ἐπιστολὴν
περὶ τὰ μέσα Δεκεμβρίου 1912 εἰς τὸν
Ν. Χαδέλην διὰ τῆς ὁποίας ἐζητοῦντο νέαι
πληροφορίαι γιὰ ὅλα τὰ πυροβολεῖα τῶν
Ἰωαννίνων : δηλαδὴ πόσος στρατὸς προσε-
τέθη, καθὼς καὶ πληροφορίαι διὰ τὰ νέαι
ὄχυρά Μανωλιάσσης, Ἀγίου Νικολάου καὶ
Κοσμηρᾶς. Ἐπειδὴ ὁ Νικόλαος Τουμαρᾶς
ἐφυλακίσθη, μερικοὶ δὲ ἀγγελιοφόροι ἀπὸ
τὴν νῆσον ἐδραπέτευσαν ἐκ φόβου μήπως
συλληφθῶσιν, τότε ὁ Χαδέλης με ἐνεθυ-
μήθη, με εἰδοποίησεν καὶ μοῦ ἀνέθεσε τὴν
νέαν ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἀνέλαβα.
Τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, συ-
νήντησα τὸν φαρμακοποιὸν Χρήστον Κων-
σταντινίδην τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι εἶχαν
μετανθεῖσι εἰς τὰ ὄχυρά Καστριτσῆς, μοῦ
ἔδωσε πληροφορίας γιὰ τὰ ὄχυρά τῆς Κα-
στρίτσῆς καθὼς καὶ τὰ τοῦ Γαρδικίου καὶ
μέχρι τέλους Δεκεμβρίου συνεκέντρωσα
τὰς πληροφορίας ὅλων τῶν ὄχυρῶν τῶν

Ἰωαννίνων πλὴν Μπιζανίου, Μανωλιάσσης, Ἁγίου Νικολάου καὶ Τσοῦκας.

Τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανίων 1913, συνήντησα εἰς Ἰωάννινα τὸν γνωστόν μοι Δημήτριον Λώλην ἐκ Κοσμηρᾶς ξενοδόχον τὸ ἐπάγγελμα, ὅστις παρέδιδε χόρτον καὶ κριθὴν εἰς τὰ ὄχυρά Ἁγίου Νικολάου καὶ Τσοῦκας ἀνωθεν Κοσμηρᾶς καὶ τοῦ ἀνέθεσα νὰ ἐξακριβώσῃ ὅλας τὰς ζητούμενας πληροφορίας διότι ἦτο ἐθνικόφρων, ἀφοῦ ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἴμεθα τότε τοιοῦτοι. Καὶ τὴν 7ην Ἰανουαρίου 1913 μετέβην εἰς Κοσμηρὰν καὶ ἔλαβον πάσας τὰς σχετικὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας ἀμέσως διεβίβαζον εἰς τὸν Χαδέλην. Μᾶς ὑπελείποντο αἱ πληροφορίαὶ διὰ τὸ Μπιζάνι καὶ Μανωλιάσσα. Εὐτυχῶς τὴν 17ην Ἰανουαρίου ἡμέραν καθ' ἣν ἐφορᾶζεται ὁ Νεομάρτυς Γεώργιος, συνήντησα τὸν φαρμακοποιὸν τοῦ Μπιζανίου Δημόκριτον Οἰκονομίδην εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ Στυλιανοῦ, τὸν ὁποῖον κατώρθωσα, νὰ τὸν ὀδηγήσω εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Χαδέλη, ἔνθα ἔδωσεν ὅλας τὰς ζητηθείσας πληροφορίας Μπιζανίου καὶ Μανωλιάσσης.

Ὁ μακαρίτης Χαδέλης ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἔγραφε τρεῖς μεγάλες κόλες καὶ τὸ βράδυ, τῇ βοηθείᾳ Ἰ. Λάππα καὶ Κ. Μέρτζιου, ἐγράφησαν κρυπτογραφικῶς καὶ τὴν ἐπομένην πρωΐαν τὰς παρελάμβανον ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀφοῦ προηγουμένως ἡ δεσποινὴ Ἀντιγόνη Τζαβέλα ἔσχιζε τὴν φόδρα τοῦ γιλέκου μου, ἔθετεν ἐντὸς τὰς ἐπιστολάς καὶ

μοῦ τὴν ἔρραπτεν πάλιν. Καὶ καθὼς περνοῦσα ἀπὸ τὰ ὄχυρά τοῦ χωρίου μου ἀνωθεν τοῦ χωρίου Κόντισικα, μὲ προσκαλοῦσαν οἱ Τοῦρκοι ἀξιωματικοί, μὲ κερνοῦσαν καφέ καὶ ἐγὼ μετέβαινα εἰς Κοβίλιανν εἰς Πολύλοφον καὶ τὰς παρέδιδον εἰς ἔμπιστα πρόσωπα Μιχαὴλ Παπαγεωργίου, Νικόλαον Παπαγεωργίου, Ἀριστείδην Παπανικολάου κ. λ. καὶ αὐτοὶ πήγαιναν μὲ ζῶα φορτωμένα καπνὰ μέσῳ Δραγοῦσᾶς, Ψήνης, Τζαμαλῆ - Ἀγᾶ καὶ Μπαουσιούς, ἔνθα ἦτο ὁ ἀντισυνταγματάρχης τοῦ Μηχανικοῦ Χαράλ. Μαλάμος μετὰ τοῦ στρατοῦ ὁ ὁποῖος εἶχεν τακτικὸν ταχυδρομεῖον μὲ τὸ Χάνι - Ἐμῖν - Ἀγᾶ. Καὶ ἔτσι ἐγένετο τακτικὰ ἡ ἀλληλογραφία μέχρι τῆς 15 Φεβρουαρίου 1913. Ἐφερον οἱ ἀγγελιαφόροι ἀπὸ τὴν Κοβίλιανν, ἰδίως ὁ ζῶν σήμερα Ἀριστείδης Παπανικολάου τὰς ἐπιστολάς πρὸς ἐμέ, καὶ ἐγὼ αὐτοσπγμει τὰς διεβίβαζον ὅπου ἔπρεπε. Ἐνίοτε ὅταν ἤμην κουρασμένος, παρῆδιδα τὰς ἐπιστολάς καὶ εἰς ἔμπιστα πρόσωπα εἰς Κόντισικαν ὡς εἰς τὸν Βασίλειον Ζῆκον διδάσκαλον ἐπὶ Τουρκίας.

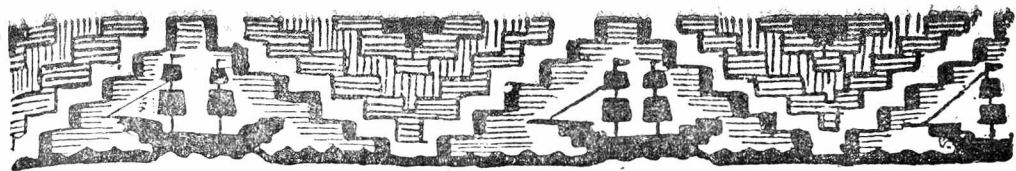
Αὐτὴ εἶναι ἡ δράσις μου.

Ὅλη αὐτὴ ἡ ἐθνικὴ μου ὕπηρεσία ἐγένετο ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνταμοιβῆς, οὐδὲ μιᾶς δραχμῆς, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἀναπνεύσω τὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας.

Δ. Σ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ

Συντάξ. Δημοδιδάσκαλος

ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΥΛ. ΜΠΑΛΑΝΤΙΝΟΥ

Η ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

(30 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1912)

Ἐφορμή στὸ νὰ μᾶς σταλῆ ἡ πιὸ κάτω δημοσιεύσιμη ἀφήγησις τῶν πολεμικῶν γεγονότων τοῦ Μετσόβου καὶ τοῦ Ντρίσκου κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912 - 1913, ἔδωσαν τὰ ἀντίστοιχα ἄρθρα τοῦ συνεργάτου μας Βασ. Σκαφιδᾶ, πού δημοσιεύτηκαν στὰ τεύχη Φεβρουαρίου, Μαρτίου, Ἰουνίου καὶ Ἰουλίου 1953 τοῦ περιοδικοῦ μας.

Πολλὲς φορές πολέμησαν —παλληκαρία— οἱ Κρητες στὰ Ἑπειρώτικα βουνά, καὶ εἶναι πολλοὶ οἱ Ἑπειῶτες πού πολέμησαν στὴν ἡρωϊκὴ Μεγαλόνησο, στὸ πλεῖρον τῶν ἀγωνιζόμενων γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τους Κρητῶν.

Μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου 1912-13 κατὰ τῆς Τουρκίας πολλοὶ Κρητες ἐξήτησαν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν νὰ κάμουν ἐθελοντικὰ Σώματα νὰ πολεμήσουν. Ἡ Κυβέρνησις ἐδέχθη. Ἐκ τῶν πρώτων ἦτο ὁ Ἐμμ. Στυλ. Μπαλαντίνος ἐκ Κισιάμου μὲ συναρχηγὸν τὸν Νικ. Μαλανδράκη ἐκ Ρούματα Κισιάμου καὶ ὀπλαρρηγὸν τὸν Νικ. Σγουρομάλην ἐκ Καλάθενης Κισιάμου καὶ Στυλ. Κλειδῆν Μακεδονομάχον ἀπὸ τὸν Νομὸν Ρεθύμνης. Ὁ Βενιζέλος ὡς Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τοὺς ὀπλισε μὲ κοντὰ μαλιχέρια, καὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Συνταγματάρχην Στάμ. Μήτησαν μὲ λόχον Στρατοῦ τοὺς ἔστειλε εἰς τὴν Ἠπειροὶ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Μετσόβου καὶ ἔμειναν ἐπὶ εἰκοσαήμερον πάνω εἰς τὸ βουνὸν Κατάρρα πού ἦταν χιονισμένο, Νοτιοανατολικά τοῦ Μετσόβου.

Ἡ 9^η Ὀκτωβρίου. Διὰ νυκτὸς μὲ βροχὴ διατάσσει ὁ Μήτησας τοὺς Ἀρχηγούς νὰ ἐισβάλουν εἰς τὸ Μέτσοβο καὶ αἱ Τουρκικὲς Φρουρὲς διεσκορπίσθησαν· καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν κατοίκων, πολιορκεῖται τὸ φρούριον. Ὁ Μήτησας μὲ τὸ στρατὸν καὶ τριάκοντα ἐθελοντὰς πολιορκοῦν τὸ Σταθμὸν τοῦ Ζυγοῦ, δυτικὰ τῆς Κατάρρας καὶ μὲ ἕνα μακρὰ τοῦ Μετσόβου, σκοτώνονται

Σὰν ἓνα μικρὸ μνημόσυνο γιὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς Κρητες ἐθελοντὰς πού πότισαν μὲ τὸ αἷμα τους τὰ Ἑπειρώτικα χῶματα, κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν μᾶς ἀγῶνα, δημοσιεύομε τὴν ἀδρῆ αὐτὴ ἀφήγησις, ἀφήνοντας ὅπως ἔχει τὴ σύνταξή της, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ἐπιζῶντες ἀκόμα Κρητες ἐθελοντὰς τοῦ Μετσόβου καὶ τοῦ Ντρίσκου, μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι, ταυτόχρονα, βοηθοῦμε καὶ τὸν ἱστορικὸν τῆς ἐνδοξῆς ἐκείνης περιόδου τῆς ἀγαπημένης μας Ἠπείρου.

Δ.Σ.

40 Τοῦρκοι καὶ αἰχμαλωτίζονται 8. Ἀπὸ τοὺς δικούς μας ὁ Μαντούβαλος.

Ὁ Ταγματάρχης τοῦ φρουρίου Μετσόβου στέλνει μὲ Τοῦρκο τραυματία στρατιώτη ἐπιστολὴν εἰς τὸν Ἀρχηγὸν Μπαλαντίνον μὲ Λατινικὰ γράμματα γραμμένη, καὶ λέγει : Ἐν ὀνόματι τοῦ μεγάλου Βασιλιά σας θὰ παραδοθοῦμε εἰς τακτικὸν στρατόν. Σὰς ἐξορκίζομεν νὰ λυπηθῆτε τὴ ζωὴν μᾶς ἀνθρώποι εἴμεθα καὶ ἐμεῖς· μὴ μᾶς χάλαστε. Καὶ εἰδοποιεῖται ὁ Μήτησας. Ἦλθε μὲ στρατὸν, παίρνει τὸ Μπαλαντίνον, πηγαίνουν, γίνεται ἡ παράδοσις 109 στρατιωτῶν, ἐνὸς Ταγματάρχου καὶ δύο ἀξιωματικῶν· ἐσκοτώθησαν 19 Τοῦρκοι, ἓνας ὀπλίτης τοῦ Κλειδῆ Πελοποννήσιος, ὀνόματι Ταξιάρχης καὶ ἓνας Μετσοβίτης.

8 Νοεμβρίου. Λαμβάνει ὁ Μπαλαντίνος ἐπιστολὴν : Τοῦρκοι ἔρχονται πολλοὶ Βορειοανατολικά Μετσόβου καὶ ὀλιγότεροι Βορειοδυτικὰ πρὸς τὰ τρία Χάνια. Εἶπεν εἰδοποιηθεῖ καὶ ὁ Μήτησας ἀπὸ βοσκὸν Καρακατσανέο. Καλεῖ τοὺς Ἀρχηγούς καὶ διατάσσει τὸν Κλειδῆ νὰ βαδίσῃ στὰ τρία Χάνια. Φθάνει ὁ Ἀρχηγὸς Κριαρῆς καὶ τὸν στέλνει εἰς τὰ τρία Χάνια καὶ μένει

ὁ Κλειδῆς. Φθάνουν δύο Ἄρχηγοὶ Μανούσος ὁ Βολουδάκης καὶ Βασίλειος Σκουλάς, καὶ τοὺς στέλνει πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Κριάρη καὶ ἀρχίζει μάχη εἰς τὰ τρία Χάνια. Οἱ Τούρκοι τοῦ Βορειοανατολικοῦ, ἀπὸ δύο χιλιόμετρα μακρὰν τῶν δικῶν μας, μυδραλιοβολοῦν, καὶ ὁ στρατὸς προχωρεῖ πρὸς τὸν κάμπον δύο χιλιόμετρα φάρδος ἀπὸ Βορρὰν ἕως Νότον. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἄρχηγοῦ Μπαλαντίνου, Μιχαὴλ βλέπει τὰς κινήσεις τῶν Τούρκων ἀπὸ τὰς κορυφὰς τοῦ Μετσόβου, παίρνει ὀπλίτας καὶ ὄδηγόν Μετσοβίτην τὸν Θεόδωρον Ναζίρη, καὶ περνᾷ τὴν χαράδραν πρὸς βορρὰν, ἀφήνει ὀπλίτας ἐκεῖ, βάνει τὸν ὄδηγόν μπροστὰ, καὶ τραβᾷ πρὸς Νότον τὴν κορυφογραμμὴν ὅπου τὴν σκέπαζαν ψηλὰ δέντρα, καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἀνατολικά καὶ δυτικὰ δρόμος στενὸς ὡς γίδουστρατάκι. Καὶ φθάνομεν ὀπισθεν τῶν Τούρκων, καὶ διὰ δημοβροντιῶν καὶ φωνῶν, μοιράζονται οἱ Τούρκοι εἰς δύο : οἱ πολλοὶ φεύγουν πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Κατάρης, οἱ ὀλίγοι πολεμοῦν. Ἡ ὁμάς τοῦ Μιχαὴλ Μπαλαντίνου τρέχει μέσα στὸ δάσος, καὶ πυροβολοῦν δεξιὰ καὶ ἀριστερά, χωρὶς νὰ βλέπουν Τούρκους· καὶ φθάνουν στὸ ἄκρον τοῦ δάσους εἰς τὸν κάμπον, καὶ στένονται γραμμῇ ὀπισθεν χονδροῦ δένδρου, καὶ κτυποῦν τοὺς Τούρκους διακόσια μέτρα ἀπόστασι, καὶ ποῦν, ἄλλοι πρὸς βορρὰν εἰς τὸ δάσος καὶ ἄλλοι πρὸς τὴν Κατάρη, ἀνατολικά χωρὶς νὰ πυροβολοῦν. Εἰς τὸν Προφήτη Ἡλία, ἐπολιορκήθησαν Τούρκοι, ἐσκοτώθησαν ὅλοι, καὶ ἐσκοτώσαν τὸν Ἄρχηγὸν Κλειδῆν καὶ τρεῖς ὀπλίτες του καὶ ἓνα ὀπλίτην τοῦ Μπαλαντίνου. Ὁ Μπαλαντίνος πολιορκεῖ δύο Τούρκους πλησίον τοῦ Προφήτη Ἡλία, καὶ τοὺς καλεῖ νὰ παραδοθῶν καὶ παρεδόθη ὁ ἓνας, ὁ ἄλλος εἶπε : ἐγὼ δὲν παραδίδομαι, εἶμαι τσάμης, καὶ ἐσκοτώθη.

Ἄλλα τὰ μεταγωγικά ζῶα, μὲ πολεμικὸ ὕλικὸ καὶ τροφάς, περιῆλθον εἰς τοὺς ἡμετέρους. Φθάνει ὁ Κριάρης νικητὴς τῶν τριῶν Χανιῶν καὶ μὲ πολλοὺς πυροβολισμοὺς χεραιτᾶ τοὺς Τούρκους ποὺ φεύγουν καὶ δὲν πυροβολοῦν καὶ νυκτώνει καὶ τελειώνει ἡ μάχη. Ἐσκοτώθησαν ὁ Ἄρχηγὸς Κλειδῆς καὶ τρεῖς ὀπλίτες του Θεμ. Ζαμπετᾶκης, Ἰωάν. Παλιός καὶ Γεώργ.

Σπανουδάκης, ὅλοι Ρεθύμιοι· ἀπὸ τὸ Σῶμα Μπαλαντίνου ἐσκοτώθησαν Παναγ. Ἄντ. Ἄρχοντάκης Καρρὲς Κισσάμου, Σκουλάης Καραπάτης Γαβαλομούρι Κισάμου, Βασίλ. Φουράκης Ρόκα Κισάμου, Ἐμμ. Κουράκης Χαλέπα Χανίων, βαρέως τραυματισμένος Ἐμμαν. Νικολάκης, Δραπανιὰ Κισάμου καὶ μετ' ὀλίγον πέθανε εἰς τὸ χωριὸ τοῦ Δραπανιά· εἰς τρία Χάνια, σῶμα Κριάρη Γεώργ. Πετρούκης Γερακιανὰ Κισάμου, Νικολ. Βεριβάκης Λάκκοι Κυδωνίας, βαρέως τραυματισμένος Ἀναστ. Καρπουζᾶς Ἀλικιανοῦ Κυδωνίας, ταυματίας Βασίλ. Νικολουζάκης Πλατανιά Κυδωνίας, Σῶμα Βολουδάκη τραυματίας Γεώργιος Μπεντουβῆς Ἀποκόρωνας, Βασίλ. Μπαλάκης Σφακίων. Σῶμα Σκουλά Γεώργ. Μπογιατζάκης τραυματίας Ἀνώγια Ρεθύμνης, καὶ δύο πολεμιστὰς Μετσοβίτες τραυματίες. Τὸ πρῶτ' ἐμετρούθησαν εἰς τὸν Κάμπον τοῦ Προφήτη Ἡλία 69 Τούρκοι σκοτωμένοι.

17 Νοεμβρίου ἦλθεν ὁ Γαριβάλδης μὲ πολλοὺς ὀπλίτας, οἱ πολλοὶ μὲ ὀπλα γκράδες, καὶ ἐξήτει ἀπὸ τὸν Μήτσαν ἐθελοντικὰ σώματα νὰ ἐπιτεθῆ στὸ Δρίσκο, ὁ Μήτσας ἠρνήθη· ὁ Γαριβάλδης διὰ τοῦ Καθηγητοῦ Μακρῆ ἐπρότεινε εἰς τοὺς Ἄρχηγούς νὰ τὸν ἀκολουθήσουν καὶ ἠρνήθησαν καὶ τὸν ἀκολούθησε ὁ Μακρῆς μὲ τριάκοντα ὀπλίτας ἀπὸ τοῦ μακαρίτη Κλειδῆ τὸ Σῶμα, καὶ διὰ νυκτὸς αἰφνιδιάζουν τοὺς Τούρκους καὶ καταλαμβάνουν τὸ Δρίσκο καὶ ζητοῦν ἀπὸ τὸν Μήτσαν ἐνίσχυσιν· ὁ Μήτσας διατάσσει τοὺς Ἄρχηγούς νὰ κατέβωσιν εἰς τὴν Γέφυρα τοῦ Καμπέρ νὰ περιμένουν τὸν Μαθιόπουλο· ἔρχεται ἀντικαταστάτης μου καὶ θὰ λάβετε ὀδηγίας· ἔρχεται ὁ Μαθιόπουλος μὲ στρατὸ καὶ διατάσσει τοὺς Ἄρχηγούς νὰ βαδίσουν εἰς τὸ Δρίσκο καὶ διατάσσει τὸ Μπαλαντίνον νὰ καταλάβῃ τὸ δεξιὸ τῶν Γαριβαλδινῶν καὶ ὁ Κριάρης τὸ ἀριστερό. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μπαλαντίνου καὶ ὁ Γεώργιος Σπυριδογιάννης ἀπὸ τὸ Σῶμα Κριάρη μὲ ὀλίγους ὀπλίτας, καταλαμβάνουν τὸ δεξιὸ τοῦ Μπαλαντίνου δάσος· μετ' ὀλίγην ὥρα ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ δάσος ἔρχονται ἄνθρωποι, ὀμιλοῦν Ἑλληνικά· ὁ Μπαλαντίνος τοὺς πυροβολεῖ· ὁ Σπυριδογιάννης φωνάζει, μαρὲ εἶναι δι'

κοί μας δώστονε, Τούρκοι είναι, και πιάνομε μάχη. Οί Τούρκοι φεύγουν, και σέρνουν σκοτωμένο, και τόν ρίχνουν κάτω από βουνό και από τή βράκα τόν έγνωρίσαμεν· ήτο από τήν Σπηλιά Κισάμου ο Έμμ. Χατζιδάκης· τὸ πὼς εὐρέθη ἐκεῖ μόνος, δὲν ἔξακριβώσαμεν· ὅπως ἔμαθα κατόπιν ἀκολουθοῦσε εἰς τὸ Σῶμα Θεοδωρίδη, και τὸν ἔδιωξε, ἐπειδὴ ἦτο γέρος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, και ἐνύκτωσε, και ἀποσυρόμεθα μετὰ τὰ Σώματά μας· τὸ πρῶτὸ Στρατός κάνει γραμμή, οἱ Ἀρχηγοὶ εἰς τὰς θέσεις των και ἀρχίζει μάχη· μετὰ δύο ὥρες, βλέπομε στὸν κάμπο τῶν Ἰωαννίνων πολὺ στρατὸ και ξενικᾶ πρὸς τὸ κέντρον ποῦ ἦτο οἱ Γαριβαλδῖνοι και ἀρχίζει μάχη φοβερή, εἰς τὰς τρεῖς ἢ ὥρα, ὁ Μπαλαντίνος εἰδοποιεῖ τὸ Μαθιόπουλο νὰ ἀντικαταστήσουν τοὺς Γαριβαλδῖνους διότι οἱ γκράδες προδίδουν και σκοτώνονται πολλοὶ ἄνθρωποι· ὁ Μαθιόπουλος διατάσσει ὑποχώρησιν, οἱ Γαριβαλδῖνοὶ ἔπαθαν μεγάλας ἀπωλείας και αὐτοδιελύθησαν, ἐσκοτώθη ὁ Καθηγητὴς Μακρῆς και ἔμεινε εἰς χείρας τῶν Τούρκων· ἦτο νέος, ὠραῖος, ἐνθουσιώδης και καλὸς πατριώτης Ρεθύμιος. Ἀπὸ τὸ Σῶμα τοῦ Μπαλαντίνου ἐτραυματίσθη διαμπερές εἰς τὸ στόμα ὁ Μαλανδράκης ἀπὸ Ρούματα, Κισάμου και ἄλαφρὰ εἰς τὸ πόδι ὁ Μιχαὴλ Τσοῦργος ἀπὸ τὸν Πύργον Κασελλίου Κισάμου. Ἀπὸ Σῶμα Κριάρη, ἐσκοτώθη ὁ Έμμ. Λουλᾶσης Κρούα Βρύση Κισάμου· και τὰ ἄλλα ἐθελοντικὰ Σώματα Κρητῶν εἶχαν ἀπωλείας, και τοὺς εἶχαγράψαι εἰς τὸ ἡμερολόγιόν μου, μοῦ τὸ πῆραν τὸ 1917 τὸ Ἀγγλικὸ Κοντρόλ στὴ νῆσο Ἰμπρο ποῦ ἤμουν ἐξόριστος. Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν, ὁ Μαθιόπουλος διατάσσει τοὺς Ἀρχη-

γοὺς τῶν ἐθελοντικῶν σωμάτων νὰ περάσουν εἰς τὰ Κατσαναχώρια ὅπου εἶναι τὸ Στρατηγεῖο τοῦ Σαπουνηζάκη πρὸς τὰ πέντε

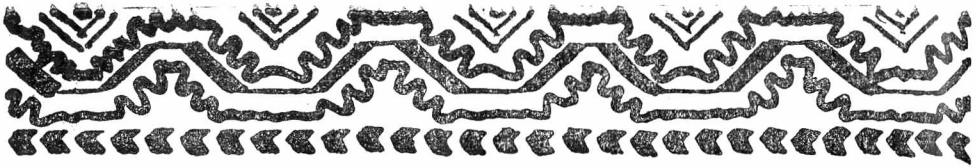

Ὁ Ὀπλαρχηγὸς Ἐμμανουὴλ Στυλ. Μπαλαντίνος Ἀρχηγὸς Φάλαγγος Κισάμου - Κρήτης, ὁ ὅποιος ἔλαθε μέρος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Μετσόβου

Πηγὰδια. Εἰς τὴν πρώτη ἑβδομάδα τοῦ Φεβρουαρίου διατάσσονται τὰ ἐθελοντικὰ σώματα νὰ διαλυθοῦν και νὰ παραδώσουν τὸν ὄπλισμόν στὴ Φιλιππιάδα.

Ἐν Προδρόμῳ Κισάμου 25 Δεκεμβρ. 1919

ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΥΛ. ΜΠΑΛΑΝΤΙΝΟΣ

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΕΜΠΡΗΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΠΟΒΟΥ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΤΟ 1912*

Ἄμα μαθεύτηκε πῶς ἡ Ἑλλάδα, τὸ Ρωμαϊκόν, κίνησε πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων ἀμέσως ἀναδεύτηκαν τὰ αἵματα τῶν Γκραικῶν τῆς Θεσπρωτίας καὶ τῶν Σκαλαπανησίων. Ἐλησμόνησαν τὰ πρόσφατα παθήματα καὶ τὶς συμφορὰς τῶν Σκαπετινῶν καὶ Καμαρινιωτῶν τοῦ 1897¹.

Ἄφορμή, ἐδόθηκε ἀπὸ κάλιο Τοῦρκο, ποὺ οἱ ἀρχηγοὶ καπεταναῖοι τοῦ Ποπόβου, Νικ. Κουτούπης καὶ Κώστας Ζορκάδης, τὶς ἡμέρες τοῦ λαμπόβου τῆς Παραμυθιάς, σκότωσαν στὴν Κακὴ Σκάλα. Ἄτακτοι Τοῦρκοι ἀπὸ διάφορα χωριά τῆς Παραμυθιάς μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς ἀγάδες, χύνονται κατὰ τοῦ Ποπόβου. Τὸ πλιατσικολογοῦν καὶ καίνε τὰ σπίτια τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ πεντέξῃ ἄλλα. Τὴν αὐγὴ τῆς ἐπόμενης τοὺς ἐπιτίθενται πολλοὶ ἔνοπλοι χωρικοὶ ποὺ συγκεντρώθηκαν στὰ πρόθυρα τοῦ Ποπόβου στὸ διάστημα τῆς νύχτας ἀπὸ τὰ χωριά τῶν Σκάπετων καὶ τῆς Ντουσκάρας καὶ κυνηγώντας τοὺς φέρουν ὡς ἔξω ἀπὸ τὴν Παραμυθιά. Στὸ δρόμον οἱ Τοῦρκοι σκοτώνουν τὸ Ν. Δῆμο ἀπὸ τὸ Ἐλευθεροχώρι.

Ἐπεμβαίνει ὁ δεσπότης καὶ σταματᾷ τὸ κακὸ ὡς ἐδῶ.

Πιστὴ εἰκόνα τοῦ περιστατικοῦ αὐτοῦ δίνει πάλι ὁ αὐτὸς μητροπολίτης Παραμυθιάς Νεόφυτος, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ μελανότερα χρώματα περιγράφει τὴν κατάστασιν ποὺ ἐπικρατοῦσε τότε στὴν Ἰσαμυρία καὶ τὴν ἀνάγει γνωστὴν στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

«Ἀριθ. 63 Ἰωακείμ τῷ Γ'»

Τηλεγραφικῶς διεβίβασα χθὲς τῇ ἡμέτερᾳ Θειοτάτῃ καὶ προσκυνητῇ μοι Παναγιότητι αὐθημερὸν συμβάντα λυπηρὰ γεγονότα εἰς τὰ παρακειμένα τῇ Παραμυθιά ὁμογενῆ χωρία Ἐλευθεροχώριον καὶ Πόποβον ἐξ ἀφορμῆς φόνου Ὀθωμανοῦ τινὸς ὃν κακοβούλως ἐξεμεταλλεύτησαν οἱ ἐνταῦθα Ὀθωμανοὶ διὰ τὰ ἐκδικηθῶσι τὰ δύο ταῦτα χωρία. Σήμερον δ' ἐρχομαι διὰ τῆς παρουσίας τὰ ἐκθέσω πλατύτερον τὰ ἐν τοῖς εἰρημένοις χωρίοις συμβάντα.

Τὴν προχθὲς Κυριακὴν πρὸς τὸ ἑσπέρας παρὰ τὴν Σκάλαν τῆς Παραμυθιάς ἐφονεύθη Ὀθωμανὸς τις ἀγωγιάτης μεταβαίνων μετ' ἄλλου τινὸς εἰς Ἰωάννινα. Τοῦ γεγονότος τούτου ἠθέλησαν τὰ ἐπωφεληθῶν οἱ ἐνταῦθα Ὀθωμανοὶ μετὰ τῶν ἐκ τῶν πέριξ προσκληθέντων καὶ αὐτῶν ἐπιτῶν ληστοφυγοδίκων, καὶ ἐξεγερθέντες χθὲς διήρπασαν τὴν ἐνταῦθα ὀπλοθήκην καὶ ἐξεστράτευσαν πρὸς καταδίωξιν δῆθεν τῶν φονεῶν, πραγματικῶς δὲ ὅπως λεηλατήσωσι τὰ χωρία ταῦτα τὰ ὁποῖα θεωροῦσι ὡς κάρφους εἰς τοὺς ὀφθαλμούς των.

Πρὸ τῆς γενικῆς ταύτης ἐξεγέρσεως οἱ χριστιανοὶ περίτρομοι ἔκλεισαν τὴν ἀγορὰν καὶ περιορίσθησαν εἰς τὰς οἰκίας των, οἱ δὲ χωρικοὶ κατέφυγον εἰς τὴν μητρόπολιν. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγης ὥρας ἐξῆλθον εἰς

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ ἀνέκδοτον ἐργασίαν τοῦ Σπύρου Μουσελίμη, μὲ τὸν τίτλον «Μονογραφία περὶ Παραμυθιάς».

συνάντησιν τοῦ Καϊμεκάμη, (διοικητῆ χωροφυλακῆς) διὰ νὰ διαμαρτυρηθῶ διὰ τὴν τοιαύτην ἔκτροπον κατάστασιν, ὃν συνήτησα εἰς τὸ τηλεγραφεῖον. Ἐκεῖ διεμαρτυρήθη ἐντόνως διὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ ὄχλου, ὅστις δὲν ἐδίστασε νὰ ὀμλήσῃ, ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ πρὸς περιορισμὸν τῶν ἀτάκτων, ἀλλὰ διεβίβασε (τὰ γινόμενα) πρὸς τὸν Βαλῆν (Γεν. Διοικητὴν) Ἰωαννίνων καὶ ἀναμένει ὀδηγίας. Ἐν τῷ μεταξὺ προσήλθεν ὁ Χακὴμ Ἐφέντης, ὁ δῆμαρχος Χαφουζ Μουχεδὶν Ἐφέντης, ὁ Μαχμουδὶσης καὶ τινες ἄλλοι Ὀθωμανοί, οἵτινες προέτειναν νὰ μεταβῆ ἔπιτοπῶς ἐπιτροπὴ καὶ νὰ συμβιβάσῃ τοὺς διαμαχομένους. Προσεκλήθησαν ὡς ἐκ τούτου καὶ τινες τῶν προυχόντων χριστιανῶν, ἀλλ' οὐδεὶς προσήλθε καὶ ἀνέλαβον μόνος μετὰ τοῦ Καϊμεκάμη, δημάρχου καὶ τοῦ Μαχμουδίου νὰ μεταβῶ πρὸς τὰ χωρία ταῦτα ὅπου ψευδῶς διέδιδον συνήπτετο μάχη μετὰ τῶν ληστῶν διὰ νὰ ἐξέλθωσι περισσότεροι καὶ ἀποβῆ ἡ λεηλασία μεγαλύτερα.

Τῷ ὄντι καθ' ὃδὸν ἐπέστρεφον οἱ ἄτακτοι φορτωμένοι ἀπὸ διάφορα οἰκιακὰ φορέματα καὶ σκεύη. Κατὰ δὲ τὰ σύνορα τοῦ Ἐλευθεροχωρίου συνηγηθήσαμεν πλέον τῶν ἑκατὸ φορτωμένους, ὁπότε μὲ προφανῆ κίνδυνον ἤρχιζα νὰ φωνάζω κατὰ τῆς τοιαύτης διαρπαγῆς ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν παρατυχόντα ἀξιωματικὸν τῆς Χωροφυλακῆς Μεχμέτ Ἀλῆ Ἐφέντη, ὅστις τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιούμενος ἤρχισε νὰ καταδιώκῃ ἔφιππος τοὺς φεύγοντας καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἐξεφόρτωσεν καὶ δὲν ἐπροχώρησα μέχρις οὗ προσήλθον ἐκ τοῦ χωρίου κλαίοντες οἱ χριστιανοὶ καὶ ἀνέλαβον τὰ διαρπαγέντα. Κατόπιν προέβημεν πρὸς τὸ χωρίον καὶ εὔρομεν καιομένην τὴν οἰκίαν τοῦ Δημητρίου Μάσια, πλέοντα δὲ εἰς τὸ αἷμα τὸν πρὸ ὀλίγων λεπτῶν ἀγρίως δολοφονηθέντα Νικόλαον Δῆμον. Περαιτέρω δὲν ἠθέλησαν νὰ προχωρήσωσι μετ' ἐμοῦ φοβηθέντες, καθ' ὅσον οἱ στρατιῶται μετὰ τῶν ἀτάκτων εἶχον ἐπιστρέψει κατερχόμενοι πρὸς τὴν Παραμυθίαν. Ἐκρίνα δὲ φρόνιμον δι' ἄλλους λόγους νὰ ἐπιστρέψω καὶ αὐτὸς ἂν καὶ οὐδεὶς ληστῆς ἐφάνη νὰ πολεμήσῃ μετὰ τῶν ἡρώων τούτων τῆς

ἐγνωσμένης Τσαμουργιάτικης διαρπαγῆς. Ἐκτὸς τοῦ πρὸς τῆ Ἑμετέρῃ προσκυνητῇ μοι Παναγιότητι τηλεγραφήματος ἀπηύθυνα καὶ πρὸς τὸν Βαλῆν Ἰωαννίνων ἔτερον τηλεγράφημα οὗ ἀντίγραφον διαβιβάζω περικλειστώς πρὸς γνῶσιν.

Σήμερον δὲ οἱ ἐνταῦθα Ὀθωμανοὶ προεξάρχοντες τοῦ Μουδερίτζ ἐφέντη ὡσεὶ λησμονοῦντες τὰ χθὲς γενόμενα ἐζήτησαν συνεργασίαν πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς τάξεως! Οἱ δὲ χριστιανοὶ μετ' ἐμοῦ ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσὶν κατόπιν μακρῶν συζητήσεων περὶ τῆς ἐχθρικῆς πρὸς τοὺς χριστιανούς συμπεριφορᾶς των, ὑπεσχέθημεν νὰ συμβουλευσωμεν τοὺς (προεξέχοντας;) ἐν τοῖς χωρίοις χριστιανούς.

Φέρω ταῦτα εἰς γνῶσιν τῆ τε Ἑμετέρῃ θειοτάτι καὶ προσηκόντι μοι Παναγιότητι καὶ τῆ ἀγία καὶ ἱερᾷ Συνόδῳ διὰ τὰ περαιτέρω.

Διατελῶ κλπ.

Ἐν Παραμυθίᾳ τῆ 25 7/βρίου 1912'».

Ἐνταρικὰ σώματα 1912-13 καὶ δράση τους

Τὸ ἀνταρτικὸ ὄμιον φουντώνει. Ὁ Τζίμας, ὁ Τριάντος, ὁ Παπαδιάς, ὁ Σηίσκας, ὁ Ζαχαράκης (Κώστας Τζωρτζης), ὁ Χαρχαλαμπόπουλος, οἱ Καρραῖοι, ὁ Κρεμύδας καὶ ἄλλοι σχηματίζουν ἑνοπλες ὀμάδες, διώκουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ ἐπικαιρα σημεῖα ποῦ φρουροῦσαν καὶ τὰ καταλαμβάνουν.

Στὸ Πόποβο μετὰ Κουτούπη καὶ Ζορκάδη γίνεται ρήξη γιὰ τὴν ἀρχηγία, ποῦ ξεσπάει σὲ ἑνοπλὴ ἐπέμβαση κατὰ τὴν ὁποία σκοτώνεται ὁ Ζορκάδης.

Οἱ ἀγάδες ἀφριάζουν. Οἱ Τούρκοι τῆς Πάργας σκοτώνουν δυὸ Γκραικούς ποῦ διαχειμαζαν μὲ τὰ κοπάδια τους ἐκεῖ, τὸν ἀπὸ τὸ Πόποβο Σπύρο Μπάλλα καὶ τὸν ἀπὸ τὸ Τσαγγάρι Χρῆστο Τσίρη. Συγκεντρώνονται πλιατσικολόγοι τσιάμηδες καὶ ρίχνονται στὰ χριστιανικὰ χωριά. Τὰ λεηλατοῦν καὶ τὰ καίν. Ἔτσι ἴσαμε τίς 15

Ἐκτὼς 1912 εἶχαν καὶ δέκα ἕξ χωριά τῆς Παραμυθιάς¹.

Γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς Παραμυθιάς ἀποστέλλεται στὴ Γλυκὴ καὶ ὀχυρώνεται στὶς δεξιὰς ὄχτους τοῦ Ἀχέροντα ὁ ἀπὸ τὴν Παραμυθιά χριστιανόμαχος κ' ἄξιος πολεμιστὴς Μπεκὴ Μπάκος μὲ Καρβουναρίτες καὶ Γαρδικιώτες Τούρκους. Ἐπίσης πίνονται καὶ φρουριεῖται τὸ κάστρο τῆς Παραμυθιάς μὲ τὰ Στενά τῆς Κακῆς Σκάλας ἀπὸ Παραμυθιώτες Τούρκους.

Ὁ Φουὰτ Πρόνιος ἀρχηγὸς τῆς Παραμυθιάς, στὸν ὁποῖο ὑπακούει ὅλη ἡ Τσαμουριά φροβερίζει τὰ χωριά τῆς περιφέρειας. Τοὺς λέει νὰ καθίσουν φρόνιμα καὶ ταπεινωμένα γιὰ νὰ μὴ πάθουν κακὰ καὶ χαλασμούς. Ἡ ἐπιστολὴ του ἔχει ἔτσι :

«Παπάδες καὶ μοχταροδημογέροντες,

Ἄμα λάβετε τὴν παρουσία μου ἀμέσως νὰ ἔλθετε μὲ τὰ μπαϊράκια σας στὰ χεῖρα εἰς τὸν ὄντα μου καὶ μαζί νὰ παρουσιαστοῦμε στὸ διοικητήριον, νὰ μὴ σὰς πάρη τὸ κεφάλι ἀέρα καὶ χιθῆτε καθὼς εἶδατε τὸ Φανάρι δλόκληρο καὶ ἄλλα μέρη ἂν ἀκούσατε.

Σὰς γράφω διὰ τὸ καλὸν σας ἂν εἴστε φρόνιμοι καὶ γνωρίζετε τὸ καλόν. Ἄν κάμετε ἀλλιῶς θὰ πάθετε τὰ ἴδια, ἡμεῖς οἱ Τούρκοι θὰ ἔλθωμε μὲ τὴ βασιλικὴ δύναμη νὰ σὰς χαλάσωμε καὶ τὸ κρῖμα στὸ λαιμό σας.

Παραμυθιά 27 Ὀκτώβρ. 1912.

Φουὰτ Πρόνιος»

Ἀντίθετα, ὁ γαμπρὸς του Γαζιλι μπέης μαθαίνοντας τὴ διαγωγὴ τοῦ πεθεροῦ του γράφει καὶ τοῦ παραγγέλλει ἀπὸ τὰ Γιάννενα νὰ τᾶχει καλὰ μὲ τοὺς ραγιάδες γιὰ τὸ πρᾶγμα τῆς Τουρκίας δὲν πᾶνε καλὰ.

Τὸ χάσμα ὁμως μεταξὺ χριστιανῶν καὶ τούρκων ἦταν τέτοιο πού δὲ γεφυρωνόταν μὲ συμβουλὰς καὶ γράμματα. Ὁ Πρόνιος καὶ ἄλλοι νὰ συμφιλιωθῆ μὲ τοὺς χριστιανούς δὲ μποροῦσε νὰ τὸ κάνει γιὰ τὴ φωτιά πούχ' ἀνάψει ἦταν μεγάλη καὶ δὲν σβηνόταν κ' ὁ Καλαμᾶς νᾶπεφτε μέσα.

Οἱ Τουρκικὲς ἀρχὲς τῆς Παραμυθιάς γιὰ νὰ τονώσουν τὸ ἠθικὸ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ συγκρατήσουν τοὺς χριστιανούς ἀνακοινῶσαν ψεύτικες εἰδήσεις. Δίδιναν πὼς πολλὰ ταμπούρια (σώματα στρατοῦ) Ἀραβῆδων καὶ Ἀνατολήσιων κίνησαν κ' ἔρχονται γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ Ντουβλετιοῦ καὶ πὼς τὸ Γιωνάνικο (Ρωμαϊκὸ) χάνεται. Οἱ Χριστιανοὶ ὁμως πού μάθαιναν τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὶς ἑλληνικὰς ἐφημερίδες πού διάβαζαν μυστικά, γελοῦσαν καὶ κοροΐδευαν μὲ τὶς ἀνοησίες τους.

Σὲ λίγες μέρες στὸν Ἀσπρόμυλο τῆς Γλυκῆς ἀπὸ 2.000 μέτρα ἀπόσταση χτυπιέται κατακέφαλα καὶ πέφτει ξερός στὸν τόπο ἀπὸ βόλι τοῦ Σηίσκα ὁ Ἐχτωρὰς τῆς Τσαμουριάς Μπεκὴ Μπάκος, καὶ δὲν περνᾷ μέρα πού νὰ μὴν ἔρχονται σὲ συμπλοκὴ οἱ ἀντάρτες μὲ τοὺς Τούρκους στὰ ὑψώματα καὶ στὶς ράχες γύρω τῆς Παραμυθιάς.

Στὶς 22 τοῦ Ὀκτώβρη 1912 τὸ σῶμα τοῦ Παπαδιᾶ δέχεται ἐπίθεση στὴ Γλυκὴ ἀπὸ 1.000 τούρκους. Διασκορπίζεται καὶ χάνει τριάντα νομάτους. Οἱ Τούρκοι λεηλατοῦν καὶ καίνε τὸ χωριό.

Μετὰ δυὸ μέρες (24 Ὀκτώβρη) οἱ Ποποβίτες μὲ ἀρχηγὸ τὸν Νικόλαο Κουτούπη κάνουν ἐπίθεση κατὰ τῆς Κακῆς Σκάλας καὶ τὴν καταλαμβάνουν. Ἡ κατάληψη αὐτὴ τῆς Σκάλας κατατρομάζει τοὺς Τούρκους, γιὰ τὴ θέση εἶναι ὀχυρὴ καὶ δεσποεῖ ὅλον τὸ ἄνω μέρος τῆς Παραμυθιάς. Γι' αὐτὸ οἱ ἀγάδες συγκεντρώνουν νέες δυνάμεις, κάνουν ἀντεπίθεση καὶ τὴν ξαναπαίρνουν.

Στὶς 2 Νοέμβρη 1912 Κρητικὰ σώματα μαζί μὲ Ἡπειρώτες ὑπὸ τοὺς Τζωρτζη Τριάντο καὶ Χαρομπόπουλο χτυποῦνται μὲ τσάμηδες στὴ Χόικα. Οἱ Τούρκοι νικοῦνται καὶ ὑποχωροῦν στὸ Γαρδίκι.

Ἡ Κακὴ Σκάλα εἶναι τὸ κλειδί καὶ ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἀνακαταληφθῆ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες. Γι' αὐτὸ στὶς 20 Νοέμβρη 1912 συγκεντρώνονται στὸ Πόποβο ἀρκετὲς ἐνοπλες δυνάμεις. Ὁ Κρητικὸς ὀπλαρχηγὸς Μάρκος Ντεληγιαννάκης μὲ 30 Κρητικὸς καὶ Ἡπειρώτες, ὁ Κερκυραῖος Βάρφης μὲ 10, οἱ ἀδελφοὶ Καραῖοι ἀπὸ τὴ Λιβίκισσα (Ζωτικὸ) μὲ 150, ὁ Νικόλ. Κουτούπης μὲ 80 Ποποβίτες, ὁ Παπα - Δημήτρης ἱερέας

1. Ἡπειρωτικὴ Ἔστια, τεῦχος 1, σελ. 141 καὶ τεῦχος 16, σελ. 815.

μὲ τὸ Γρηγόρη Κουλιούση ἀπὸ τὸ Βερεῖνκο μὲ 30 καὶ ἄλλοι ἔνοπλοι χωρικοί, καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς Τεριακίδης μὲ 92 στρατιῶτες ἀπὸ τοὺς ὁποίους 3 λοχίες εὐζωνοὶ. Τὴν 25 Νοέμβρη γίνεται ἡ ἐπίθεσις. Ὑστερα ἀπὸ ὀλοήμερη μάχη καταλαμβάνονται τὰ Στενά. Σκοτώνονται 80 Τοῦρκοι καὶ αἰχμαλωτίζονται σαράντα λάφυρα 140 ὄπλα.

Στὴ μάχη αὐτὴ ἔπεσαν παλληκαρήσια ὁ ὄπλαρχηγὸς Νικ. Κουτούπης πὺν πολέμῃς ἀντρεία ἀναπαραστάνοντας τοὺς θρυλικούς ἀρματωλοὺς τῶν παλαιῶν χρόνων κ' οἱ Ἄναστάσιος Τελέλης καὶ Ἰωάννης

Ἄθανασίου ἀπὸ τὸ Πόποβο. Ὁ ὄπλαρχηγὸς Ντεληγιαννάκης, ἔχασε τὰ καλλίτερά του παλληκάρια τὸ σημαιοφόρο του Γεώργιο Μακαρόνα ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ψηλόκορμο κ' ἀτρόμητο ἦρωα, πὺν χτυπήθηκε ἀπὸ κρυπτόμενο Τοῦρκο στὸν πάτο στὴ Σκάλα, σὲ καιρὸ πὺν προσπαθοῦσε νὰ στήσει τὴ σημαία σὲ μικρὸ βραχομαστὸ πὺν βρίσκεται καταμεσίς τοῦ δρόμου καὶ ἡ τοποθεσία φέρει ἀπὸ τότε τ' ὄνομά του «Σ τ ο ὕ Μ α κ α ρ ὄ ν α τ ὸ Κ ι β ο ὕ ρ ι», καὶ τὸν ἔκ Κρήτης Μανώλην ἀγνώστου ἐπωνύμου, ψυχογιὸ του.

ΣΠ. ΜΟΥΣΕΛΙΜΗΣ

ΚΛΕΑΡΕΤΗΣ ΔΙΠΛΑ

ΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ

*Μέρισσε κόσμε τοῦ κακοῦ, Σουλτάνε κόσμε κρύφου
τῆς λευτεριάς περήφανο τὸ πνεῦμα προσδιαβαίνει.
Καὶ στρώνονται δαφνόκλαδα καὶ μύρτα καὶ λουλούδια
καὶ τὰ προικιά τους στρώνουνε οἱ κορασιές στὴ στράτα.
Σήμερα χαίρεται ὁ οὐρανὸς στὰ Γιάννενα τὰ μαῦρα,
χαμήλωσε καὶ στάθηκε ὡς τῶν σπιτιῶν τὸ φρύδι
καὶ δίνει στὶς ψυχὰς φτερά, ζωὴ καινούργια δίνει
καὶ φέρνει δάκρυα χαρᾶς στὰ μάτια τὰ θλιμμένα
καὶ μέσ' στοὺς τάφους τοὺς βᾶθειοὺς τῆς ἀνοιξῆς τὴ χάρη.*

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, καθηγητοῦ θεολόγου καὶ πολεμιστοῦ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Εἶχα λιποτακτῆση ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ στρατὸ τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1911 καὶ πῆγα στὴν Ἄρτα. Διορίσθηκα στὸ Δομοκὸ καὶ στὶς 17 Σεπτεμβρίου 1912 κηρύχθηκε ἡ ἐπιστράτευση τῆς Ἑλλάδος. Στὸ γεφύρι τῆς Ἄρτας ἔνας εὐζώνος — τὸν ἄκουα τὴ νύχτα ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ Καζαντζῆ — τραγουδοῦσε «ἀφίνω γειὰ στὶς εὐμορφες καὶ γειὰ στὶς μαυρομάτες κι' ἐγὼ πάω στὰ Γιάννινα». Ἐκλαψα γιὰτὶ δὲν περιμένα ποτέ πιά λιποτακτῆς ἐγὼ νὰ ξαναγυρίσω στὰ Γιάννινα. Ἄλλὰ ὁ Θεὸς καὶ ὁ Βενιζέλος ἀγρυπνοῦσαν. Στὸ Δομοκὸ προσεφώνησα τοὺς ἐπίστρατους ποὺ πῆγαιναν στὴ Λάρισα λέγοντάς τους, ὅτι τὰ βουνὰ τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Ὀλύμπου φέρουν στυγρὰ Θεσσαλοὺς τοὺς θρήνους τῆς σκλαβωμένης Ἠπειροῦ καὶ Μακεδονίας καὶ περιμένουν ἀπ' αὐτοὺς τὴν ἀπελευθέρωσή τους. Τὴν ἄλλη μέρα κίνησα κι' ἐγὼ γιὰ τὴν Ἀθήνα, ἦρθα στὸν Πειραιᾶ καὶ κατατάχτηκα στὸν 2ον λόχον τῶν Ἐμπέδων τοῦ 1ου Πεζικοῦ Συντάγματος, ὅπου ὑπηρετοῦσε ὡς δεκανεὸς ὁ Θρακιώτης λόγιος Πολύβιος Παπαρησοδοῦλου.

Στὴν Ἀθήνα συνήντησα καὶ τὸν καθηγητὴ Νίκο Σακελλαρίδη ποὺ ετοίμαζε δικὸ του ἀνταρτικὸ σῶμα καὶ εἶδα στὸ Ζάππειο καὶ τὸ Μαβίλη λοχαγὸ τῶν Γαριβαλδινῶν.

Ἐλαβα μέρος στὴν στρατιωτικὴ παράταξη τῆς ὁδοῦ Ἐρμού, ποὺ ἔγινε στὸ μνημόσυνο τοῦ μεγάλου Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ'. Στὴν Ἀθήνα τότε εἶχαν ἀποκλεισθῆ καὶ κάναμε παρέα τὰ βράδνα ἀρκετοὶ Γιαννιώτες, ὅπως ὁ ὕστερα δήμαρχός μας Δημ. Βλαχλείδης, ὁ Παπακώστας τῆς Πε-

ρίλεφτης, ὁ Τάκης Ἀδαμόπουλος ἢ Καλαμαριτζῆς — ὁ ἐνθουσιώδης αὐτὸς Ἕλληνας ὑπῆκοος μὲ τὸ γυὸ του τὸ Νιόνιο.

Τὶ μέρες ἄγιες! Ὅμοιοια, δόξα, χαρὰ, ἀνακοινωθέντα νικῶν, διαδήλωση μὲ ἐπι κεφαλῆς τὸ Δήμαρχο Ἀθηναίων Σπύρο Μερχοῦρη, ὅταν ἔπεσε ἡ Θεσσαλονίκη. Ἐνα βράδνυ διαδόθηκε πὼς ὁ συνταγματάρχης Ἰωάννου μὲ τοὺς εὐζώνους του πῆρε τὸ Μπιζιάνι καὶ μῆθε στὰ Γιάννινα. Πήγαμε νὰ πάρωμε τὰ συχαρῖκια ἀπὸ ἕναν γείτονα παλιὸ Γιαννιώτη τύπο τὸ Βασίλη Ράιμο ἢ Μπρούφα, ποὺ πουλοῦσε τσιακῦλια, μαγείρευε φαγητὸ φτηνὸ γιὰ τοὺς Γιαννιώτες φοιτητὰς καὶ τοὺς ἔδινε καὶ δανεικὰ, δανεικὰ κι' ἀγύριστα. Ὁ Μπρούφας ἀπὸ τὴ χαρὰ ἔσπαζε τὰ τσιακῦλια του καὶ μαζί του κι' ἐμεῖς καὶ γιόμισε ἡ ὁδὸς Σόλωνος Σουλίου ἀπὸ τὰ σπασμένα. Ἐν τῷ μεταξύ ἤθαν ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ ἀρκετοὶ Γιαννιώτες καὶ Ἠπειρώτες ἐθελονταὶ ποὺ, ἀφοῦ γυμνάστηκαν λίγο στὴν Ἀθήνα, κατατάχθηκαν στὸ 15ον Πεζικὸν Σύνταγμα.

Ἀναφέρω μόνον νεκροὺς καὶ τραυματίας: 1) Ἰω. Μαυρομάτης ἢ Γκόγιας, 2) Κων. Βλάχος, 3) Χρ. Τέτολος, 4) Νικόλ. Κρομμύδας ἀπὸ τὴ Λιόκια νεκροὶ καὶ 5) Εὐάγγ. Μουστάκης, ποὺ ἔμεινε ἀνάπηρος, 6) Σπύρος Παπασπύρος, 7) Ἀναστάσιος Κώστα Φῶτος τραυματίας. Οἱ Ἠἄνος Τσιλικῆς καὶ Κώστας Νοῦτσος μοῦ ἔδωσαν ἕνα μερικὸν κατάλογο τῶν ἐθελοντῶν αὐτῶν, ἀλλὰ πλήρη θὰ ἔχη τὸ 15ον Σύνταγμα, ποὺ πρέπει νὰ ζητηθῆ καὶ νὰ δημοσιευθῆ. Ἐπίσης ὁ σύλλογος τῶν Ἠπειρομάχων πρέπει νὰ δημοσιεύσῃ τὰ ἀρχεῖα του καὶ κατάλογο τῶν Ἠπειρωτῶν ἀνταρτῶν του.

Ἀρχὴ Δεκεμβρίου ἦρθε ἡ ὥρα νὰ ἐρθῶ στὴν Ἠπειρο. Χρήματα δὲν εἶχα, ἄφησα τὰ ρούχα μου καὶ τὰ βιβλία μου στὸ Μπρούφα καὶ μοῦ ἔδωσε εἴκοσι δραχμὲς νὰ περάσω, ἕως ὅτου πέσουν τὰ Γιάννινα ἢ ψηφισθῇ νόμος νὰ παίρνουν καὶ οἱ στρατευόμενοι δημοσίοι ὑπάλληλοι τὸ μισὸ μισθό. Μᾶς ἐπεθεώρησαν οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς γιλλικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς Ἐντοῦ, Μπορντώ, Σαρπύ. Μὲ τὴ Σάμο γεμάτη ἀπὸ πρόσφυγες τοῦ Ζαγοριοῦ, ἦρθαμε στὴν Πρέβεζα, ὅπου κοιμήθηκα πάνω στὶς πλάκες τῆς Ἰσραηλιτικῆς συναγωγῆς, στὴν Νικόπολη ὅπου εἶδα πρώτη φορὰ ἀεροπλάνο καὶ ἀεροπόρο τὸ Μουτούση, στὴ Φιλιππιάδα καὶ μείναμε στὸ στρατῶνα τῆς Στρεβίνας. Στὴ Φιλιππιάδα συνήντησα καὶ τὸν καθηγητὴ μου ἔθελοντὴ ἱεροκήρυκα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια τὸ Γιαννιώτη Νικόλαο Εὐαγγελίδη. Μὲ προσεκόλλησαν στὸ 8ον Πεζικὸν Σύνταγμα τοῦ Ναυπλίου τῆς 4ης Μεραρχίας. Μέραρχος ὁ Μοσχόπουλος, συνταγματάρχης ὁ Καμπάνης, ὑπασπιστὴς ὁ Τσολακόπουλος ἢ καπετὰν Ρέμπελος, λοχαγὸς μου ὁ Χρυσοσπάθης, καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ Ζεγγίνης, Καρασεβδάς, Καλφακάκος.

Πεζοὶ καὶ φορτωμένοι μὲ γυλιό, μὲ ἐφεδρικές τροφές καὶ μὲ ἑκατὸν πενήντα φυσιγγία ἦρθαμε στὸ Χάνι τῆς Φτελιάς κοντὰ στὸ Θεριακίσι, ἀλλὰ ἡ ἐπιμελητεία μας δὲν εἶχεν ἐρθῆ ἀκόμη καὶ τρεῖς μέρες δὲν εἶχαμε ψωμί καὶ τρώγαμε ψημένα βελανίδια ἀλλ' εὐτυχῶς γιὰ μένα πέρασε ὁ σχολάρχης μου ἀπὸ τὸ Δομοκὸ Ἀντώνης Σακελλαρίου συνοδεύοντας τὰ τοπομαχικά τῆς Ἄρτας γιὰ νὰ χτυπήσουν τὸ Μπιζιάνι καὶ μοῦ χάρισε δυὸ γαλέτες. Κοντὰ στὸ Χάνι στὴν Κανέτα εἶχαμε κι' ἓνα πυροβόλο νὰ χτυπᾷ ἀπέναντι στὴ Μανωλιάσα. Τὸ βάπτισμα τοῦ πυρὸς τὸ πῆρα τὴ νύχτα πού ξημέρωναν Χριστούγεννα καὶ μᾶς ἔκαμαν οἱ Τούρκοι ἐπίτηδες τότε νυχτερινὴ ἐπίθεση. Τὸ δικό μου τὸ ὄπλο ἔπαθε ἐμπλοκὴ καὶ πῆρα ἄλλο νὰ πυροβολῶ στὸ σκοτάδι. Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων φράγαμε μπακαλιάρω βραστὸ χωρὶς λάδι —τόν βράσαμε στὶς ἀτομικὲς μας παραβάνες μὲ ἀγκάθια— καὶ μᾶς μετᾶλαβε ὁ ἱεροκήρυξ τοῦ Σύντοῦ ὁ συμφοιτητὴς μου Παντελεῖμων

Φωστίνης, ὁ σημερινὸς μητροπολίτης Χίου.

Τὰ Χριστούγεννα μᾶς ἔδωσαν καὶ κομματάκι ἄσπρο ψωμί, κονιάκ, τσιγάρα σταφίδες. Τοῦ λοιποῦ μᾶς ἔδιναν τακτικὰ ἀπ' ὅλα αὐτά. Τὴν ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων ὁ λοχαγὸς μου μὲ ἐφόρτωσε τὶς κουραμάνες νὰ τὶς πάω στοὺς ἄνδρας τοῦ ἀναρωτηρίου καὶ διάλεξε ἐμένα, ὅπως μοῦ εἶπε, γιὰ νὰ γίνω σκληραγωγημένος δάσκαλος. Τὴν νύχτα, τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς, ἄλλη νυχτερινὴ ἐπίθεση τῶν Τούρκων. Πήγαμε ἐφεδρεία κάτω στὴν κοιλάδα, καὶ πλέναμε τὰ ρούχα μας μοναχοὶ μας, τὶς ψεῖρες τὶς πιάναμε μὲ τὶς χοῦφτες.

Οἱ συνάδελφοι τοῦ λόχου μου μὲ ρουτοῦσαν ἂν τὰ ξακουσμένα Γιάννινα εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη. Ἐνα ἀπόγευμα βγήκαμε μὲ τὸ λοχαγὸ μου ἔξω ἀπὸ τὰ ταμπουρία μας —λίγες πέτρες σὰν τοῖχος— μήπως ἀγναντέψωμε τὰ Γιάννινα. Μᾶς ἀγνάντεψαν οἱ Τούρκοι καὶ μᾶς ἔρριξαν μιὰ ἐπισκεπτική. Τὸ βράδυ μὲ τὴ σειρά κατεβαίναμε στὸ ποταμάκι κοντὰ στοὺς Μελιγγοὺς καὶ γεμίζαμε τὰ παγούρια νερὸ γιὰ πῶμα καὶ νήψιμο, ἔνα τὴν ἡμέρα.

Ξημέρωσε ἡ 7η Ἰανουαρίου 1913 ἡμέρα ἠλιόλουστη πού ἄρχισε ἡ ἐπίθεση μὲ τὸ σχέδιο τοῦ στρατηγοῦ Σαπουντζάκη. Γενικὸς βομβαρδισμός. Τὸ Σύνταγμα μου προχώρησε λίγο ὅλη τὴν ἡμέρα ἀλλὰ μείναμε ὡς τὸ βράδυ οἱ μισοὶ νεκροὶ καὶ πληγωμένοι ἀπὸ τὶς πέτρες τῆς Μανωλιάσας. Τὸ βράδυ γεμίσαμε τὰ σακκίδια καὶ τὶς τζέπες μας ἀπὸ διπλὸ ψωμί καὶ κρέας τῶν σκοτωμένων καὶ τῶν τραυματιῶν πού εἶχαν φύγη καὶ περιμέναμε νὰ ξημερώσῃ ν' ἀποτελειώσῃ ἡ ἐπίθεση, νὰ μποῦμε στὰ Γιάννινα, νὰ γλυτώσουν τὰ βάσανά μας καὶ τὰ κρουσπαγήματα.

Ἄλλὰ ἐνῶ ἦταν ὠραία νύχτα μὲ φεγγάρι ἀπότομα ἄρχισε βροχὴ κατακλυσμῶς. Πίσω ἀπὸ τὶς πέτρες μας ἦταν μιὰ γούρα ὅπου βρήκαμε καλαμπόκι βρασμένο τῶν Τούρκων καὶ ἕναν νιζάμη πού πέθανε καὶ μὲ τὸ γιουμπουρλοῦκι του σκεπασθῆκαμε οἱ τρεῖς στὴ βροχὴ αὐτῇ.

Τρεῖς ἡμέρες βροχὴ, χιόνι, κρύο τραμερό. Οἱ βρεγμένες μοναδικὲς κουβέρτες καὶ ἀντίσκηνα πάγωσαν.

Τὴν Παρασκευὴ στὶς 11 Γεναριοῦ πάλιν ἥλιος καὶ νέα ἐπίθεση χωρὶς ἀποτέλεσμα. Τὸ βράδυ - βράδυ τέσσερες στρατιῶτες κι' ἐγὼ πέντε βγαίνοντας ἀπὸ τὸ πρόχωμα γιὰ νὰ κάνουμε ἄλμα πρὸς τὰ ἔμπρὸς τραυματισθήκαμε ὅλοι ἀπὸ τὸ τούρ-

καὶ εὐγενεῖς νέοι καὶ νέες —μιλούσαμε μαζί γαλλικὰ — μοῦ περιποιήθηκαν τὸ τραῦμα καὶ μὲ ζέσταιναν μὲ γάλα, σοκολάτα, παξιμάδια. Τὴν ἄλλη ἡμέρα, στὴν Πρέβεζα. Μὲ τὸ νοσοκομειακὸν πλοῖον «Ἀλβανία» κινήσαμε [γιὰ τὸν Πειραιά]

Ὁ «Μεγάλος ἡττημένος» τοῦ θρυλικοῦ Μπιζανίου Ἐσσατ Πασσας μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου φωτογραφούμενος εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν ἀνευ ὄρων παράδοσιν τοῦ ἐν Ἠπείρῳ Τουρκικοῦ στρατοῦ

[Φωτογραφία ἐκ τοῦ ἀρχείου Κων. Φωτοπούλου]

κικο πολυβόλο. Πῆγα πεζὸς ὡς τὸ χειροῦργεῖον μας στὴν Κοπάνη ὅπου ἦταν γιαιτρός ὁ Γιαννιώτης Ἀθαν. Τραχίλης. Ἐγὼ ἔκλαια γιὰτὶ δὲν θὰ ἔμπαινα νικητὴς στὰ Γιάννινα καὶ ὄχι γιὰ τὸ τραῦμα μου στὸ μηρικὸν τόξον. Μούδειασα, ἔμεινα ἀκίνητος, μὲ ἄλογο μὲ πῆγαν στὸ Ἐμίν - Ἀγὰ καὶ τὸ ἄλλο βράδυ μὲ αὐτοκίνητο στὴν Φιλιππιάδα στὴ νοσοκομειακὴ σκηνὴ τοῦ Ἑλβετικοῦ Ἐρυθροῦ Σταντροῦ, ἔπου ὄραϊο

Ἐπόπτρια τοῦ πλωτοῦ αὐτοῦ νοσοκομείου τῆς Μαρίας τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου ἦταν μιὰ Γαλλίδα.

Στὸν Πειραιᾶ μᾶς δεχτήκανε τοὺς τραυματίας μὲ ἐνθουσιασμοὺς καὶ χειροκροτήματα. Μὲ τὸ νοσοκομειακὸν τραμ μᾶς πῆγαν στὸ Στρατιωτικὸ Νοσοκομεῖο τοῦ Μακρυγιάννη. Στὸ νοσοκομεῖο ἦταν καὶ παρὼν διὰ τῆς σκλάβας Κύπρου μας. Τότε συνήθησα καὶ τὸν μακαρίτη νεώτερο ἀδελφὸ μου

πού ήταν στρατιώτης τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ, αἰχμάλωτος τῶν Σέρβων, οἱ ὁποῖοι τὸν ἔδωσαν στοὺς Ἕλληνες καὶ ἦρθε ἄρρωστος στὴν Ἀθήνα. Ἡ μητέρα μας ἔμαθε γιὰ μένα ἀπὸ τοὺς στρατιώτες τοῦ λόχου μου πού τὴν ἐπισκέφθηκαν, ὅτι ἤμουν πληγωμένος, γιὰ τὸν ἀδερφό μου δὲν γνώριζε τίποτε.

Ἀνέτειλεν ἡ 21η Φεβρουαρίου 1913 καὶ ἡ Ἀθήνα ἔγινε ἀνάστατη γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Ἰωαννίνων. Πανζουρλισμός καὶ σὺ νοσοκομεῖο μας μὲ τὶς κυρίες, τὰ κορίτσια, τὴν κυρία Καζούλη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ μὲ μιὰ Ἀγγλίδα γρηούλα πού ἔσερνε τὸ χορὸ.

Πῆρα τότε ἀναρρωτική ἄδεια καὶ μὲ τὸν ἀδελφό μου κινήσαμε νὰ ἐρθοῦμε στὰ ἐλεύθερα Γιάννινα στὴ μάνα μας. Στὴν Πρέβεζα συνάντησα τοὺς Γιαννιώτες στρατιωτικούς ἰατροὺς Γουνόπουλον καὶ Τριχαλινὸν καὶ τὸ φαρμακοποιὸ Τσιάτσιο. Ἐπίσης ἕναν αἰχμάλωτον ὑπολοχαγὸν ἀπὸ τὴν Ἑρσέκα, τὸν Κασίμ μπέην, ὁ ὁποῖος στὰ Γιάννινα καθόντανε στὸ σπῆτι τῆς Λένκας τῆς Μαργκούσιους καὶ αὐτὸς μὲ εἶχεν ὑποβηθῆσαι νὰ δραπετεύσω ἀπὸ τὸν Κουσιᾶ καὶ νὰ λιποτακτῆσω στὴν Ἄρτα. Ξαναπέρασα ἀπὸ τὴν Νικόπολη, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν καμμιὰ ἀπὸ φορὰ ἔφευγε καὶ πετοῦσε πάνω ἀπὸ τὶς γραμμές μας τὸ ἀεροπλάνο τοῦ Γιαννιώτη ἀεροπόρου Χριστάκη Ἀδαμίδη. Φτάσαμε στὸν κάμπο τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου εἶδαμε τοὺς τούρκους αἰχμάλωτους ἄρρωστους μέσα στὶς σκηνές. Ἠρθα στὰ Γιάννινα ἀτυχῶς ἀδειοῦχος καὶ ὄχι ὅπως ποθοῦσε ἡ ψυχὴ μου, ἦρθα στὰ Γιάννινα καὶ εἶδα τὸ βράδυ κάθε σπῆτι καὶ μαγαζὶ μὲ ἔχη ἀπ' ἔξω καὶ ἕνα φανάρι ἀναμμένο μὲ πετρέλαιο. Ἀπὸ τὴ δὴμηνη παραμονή μου στὰ Γιάννινα διατηρῶ ἀξέχαστες ἀναμνήσεις:

1) Στὸ καφενεῖο τῶν Ἐλεῶν — ὅπου σήμερα τὸ ἐμπορικὸ τοῦ κ. Δ. Δούμα — ἦταν παρέα ὁ ἱεροκῆρυξ ὁ Θωμαΐδης, ὁ Γεωργάκης ὁ Μελάς, ὁ ἀεροπόρος Ἀδαμίδης καὶ ἔλεγε ὁ Θωμαΐδης στὸ Λάκη τὸ Χατζῆ «ἄς τὸν ἀφίσα ἐγὼ μιὰ χρονιά μαζί μὲ τὸ Χατζηγιάννη, τὸν Ἀδαμίδη στὴν ἴδια τὴν τάξη στὴ Ζωσιμαία, ἀλλὰ ἔλεγε ὅτι θὰ γίνῃ καλός. Νὰ ἔγινε ἀεροπόρος; Ὁ Ἀδαμίδης γελοῦσε μὲ τὴν καρδιά του.

2) Τὴν ὑποδοχὴ τῆ θερμῆ πού ἔγινε στὸν ἀρχηγὸ τῆς γαλλικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς στὸν Ἐντοῦ, ὁ ὁποῖος κατέλυσε στὸ γαλλικὸ προξενεῖο — ὅπου σήμερα ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. — Βροχὴ κατακλυσμός, ἀλλὰ καὶ κόσμος κατακλυσμός. Οἱ φωνές «ζήτω ἡ Γαλλία, ζήτω ὁ Ἐντοῦ, ζήτω ὁ φιλέλληνας Γάλλος πρόξενος Ντουσάπ» δὲν εἶχαν τελειωθῆ. Κυρία τοῦ Ντουσάπ ἦτο ἡ μὲ τὸ ψευδώνυμον «Γκὺ Σάν Ντὲ Πλαίρ» πού ἔγραψε τὸ βιβλίον «ἡ πολιορκημένη πόλις» τὰ Ἰωάννινα δηλαδὴ.

3) Τὴν ὑποδοχὴ πού ἔγινε ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὸ τζιαμί τὸ Ναμάζ Γκιάχ τοῦ Διαδόχου Γεωργίου μὲ τὸ Μουφτῆ Φουάτ, τὸ Σαδικ πασιᾶ, τὸν Πασιαντᾶ καὶ τοὺς ἐπίσημους Τούρκους τὸ δῆμαρχο Γιαγιάμπεη, ὡς καὶ τὴ δοξολογία στὴν Ἰσραηλιτικὴ Συναγωγῇ.

4) Τὸ ξεκίνημα τοῦ Διαδόχου γιὰ τὸ Ἀργυρόκαστρο, ὅποτε οἱ μαθητρίαι τοῦ Ἀνωτέρου Παρθεναγωγείου τῆς Ἀμαλίας Ξανθοπούλου τὸν καταγιόμισαν μὲ ἄνηθ.

5) Τὸ συλλαλητήριον γιὰ τὴ Βόρειο Ἡπειρο, ὅποτε στὸ ρολόγι πού ἦταν τότε στὴ μέση τῆς Κεντρικῆς Πλατείας ἀνέβαιναν ἀγκαλισμένοι ἕνας χριστιανὸς καὶ ἕνας μουσουλμάνος ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τῆς ἀμφισβητούμενης Ἡπείρου καὶ ζητοῦσαν τὴν ἑνωσὴ μὲ τὴ μητέρα Ἑλλάδα, ὅποτε ὁ Πέτρος Μπέμπης σφιχταγκαλιασμένος μ' ἕναν Τσιάμη ἀπὸ τὶς Φιλιάτες, εἶπε κοντὰ στὰ ἄλλα «Ζήτω τὰ Γιάννινα, ἡ καρδιὰ τῆς καρδιάς τῆς Ἑλλάδος». Φαντάροι κι' ἐγὼ μαζί τους φωνάζαμε «νὰ προχωρήσῃ ὁ ἑλληνικὸς στρατός νὰ καταλάβῃ τὴν Αὐλῶνα καὶ τὸ Μπεράτι», ὅποτε γιὰ νὰ ἡσυχάσωμε ἕνας ὑπομοίραρχος μοῦ ἔδωσε μιὰ κατραπακιά στὸ σβέροχο.

6) Πῶς ἕνα βράδυ εἶχαμε γλέντι ἀργὰ τὴ νύχτα καὶ ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ Φρουραρχείου ἤθελε νὰ μὲ πάρῃ μέσα, ἀλλὰ μὲ συγχώρησε σὰν τοῦ εἶπα πὼς εἶμαι Γιαννιώτης ἀδειοῦχος τραυματίας.

7) Τὴν πρώτη Ἀνάσταση — πού γιὰ πρώτη φορὰ ἔγινε τὰ μεσάνυχτα καὶ ὄχι τὰ χαράγματα — πού ὁ δεσπότης ὁ Γερβάσιος ἔψαλλε τὸ Χριστὸς Ἀνέστη καὶ εἶπε «Ἀνέστη ὁ Θεὸς καὶ διεσκορπίσθησαν οἱ ἐχθροὶ Αὐτοῦ», ἐνῶ ὁ βοηθὸς του ὁ Δωμ

δώνης Πανάρετος ἐλειτούργησε στὸν Ἅγιο Νικόλαο (Ἁγορᾶς).

8) Τὸν πατριώτη Τάκη Λιάσκο ποὺ λυπήθηκε γιατί οἱ Μαυροβούνιοι ἐκυρίευσαν τὴ Σκόδρα φοβούμενος μήπως γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς δώσουν στοὺς Ἀρβανίτες με-γαλύτερο κομμάτι ἀπὸ τὴν Ἡπειρο.

9) Τὴ δίκη τῶν δύο αὐτόμολων αὐτοκινητιστῶν ὁπότε συνήγορός των ἦτο ὁ Νέστορας ὁ Γεωργίτης καὶ ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος τοῦ Στρατοδικείου ὁ Χρυσανθάκης, ἄρχισε τὸ κατηγορητήριό του λέγοντας «Τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγιασμοῦ τῶν ὑδάτων οἱ δυὸ ἐναγεῖς κατηγορούμενοι διέπραξαν τὴν ἐναγὴ πρᾶξιν τῆς αὐτομολίας εἰς τὸν ἐχθρόν».

10) Τὸ ἀτύχημα ὅπου ἕνα στρατιωτικό μας αὐτοκίνητον ἔπεσε στὴν Κανέτα καὶ σκοτώθηκαν, ὁ τελευταῖος Ἕλλην Πρόξενος καὶ πρῶτος Ἕλλην Νομάρχης Ἰωαννίνων, ὁ Ἄγγελος Φορέστης, μαζί μὲ τὸν ὑπίατρο τοῦ πολεμικοῦ μας ναυτικοῦ Κωστάκη Παπασπύρου, γυιὸ τοῦ νουνοῦ μου.

11) Τὸ λόγο τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τοῦ Ζωγράφου ἀπὸ τὸ Τούρκικο Διοικητήριο γιὰ τὴ Βόρειο Ἡπειρο : «Ἡ νίκη ἀσθμαίνουσα ἠκολούθει τὰ ἑλληνικά στρατεύματα,

ἀλλ' ἐν τῇ δικαίᾳ ἀδημονίᾳ ὑμῶν μὴ δυσχεραίνετε τὸ ἔργον τῆς Κυβερνήσεως», ὁπότε ὁ Διάδοχος Γεώργιος εἶπε : «Τὰ αἰτήματα ὑμῶν θὰ τὰ διαβιβᾶσω εἰς τὸν σέπτον Βασιλέα πατέρα μου».

12) Τὴν πρώτη δίκη τῶν ἑλληνικῶν δικαστηρίων καὶ

13) Τοὺς Κρητὰς Χωροφύλακες μὲ τις βράκες τους, ποὺ τοὺς θαύμαζε ὁ ταμπᾶκος ὁ Μπαζας μὲ τὰ μεγάλα μουστάκια του.

Ἐληξαν οἱ δυὸ ἀναρρωτικές μου ἄδειες, μὰ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ μὰ ἀπὸ τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Χατζηκώστα καὶ στὰ μέσα Μαΐου ἔφυγα ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ πῆγα στὴ Μακεδονία στὸ 8ον Σύνταγμα μου ὡς τραυματίας ἔγινα δεκανίας, καὶ ἔλαβα μέρος καὶ στὸν πόλεμο κατὰ τῶν Βουλγάρων, καὶ ἐπιστρέψαμε δαφνοσεφεῖς νικηταὶ στὰς Ἀθήνας μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Στρατηλάτη Βασιλέα Κωνσταντῖνο.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
Συνῆχος Θεολόγος Καθηγητῆς

Σημ. Στὴ στήλῃ β' στίχ. 18, 17κι' ὅπου ἄλλοθι, τὰ τ σ α κ ὑ λ ι α, νὰ γίνουιν τὰ πασίγνωστα στοὺς παληοὺς τ σ ο υ κ ἄ λ ι α τοῦ Μπερούφα τῆς Ἀθήνας.

ΣΤΑΥΡΟΥ Μ. ΓΚΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Δημ/λου

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙΑΚΗ ΜΟΝΗ ΜΟΛΥΒΔΟΣΚΕΠΑΣΤΟΥ

Ἐγγύτατα τῶν προσωρινῶν Ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων ὅπου ἡ συμβολὴ τῶν ποταμῶν Ἀώου καὶ Σαρανταπόρου, ἐπὶ ὄμαλου καὶ ἐκτεταμένου χώρου, εἶναι ἐκτισμένη μία τῶν ἱστορικωτάτων Μονῶν τῆς Ἑλλάδος μας, ἡ ἱερὰ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Μολυβδοσκεπάστου.

Ὁ ἱερὸς αὐτῆς ναὸς εἶναι Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ἡμισκῶτεινος, μόλις φωτιζόμενος ἀμυδρῶς ὑπὸ τῶν μικροσκοπικῶν παραθύρων τοῦ ὑψηλοῦ καὶ μοναδικοῦ του Τρούλλου, αἱ δὲ ἐπὶ τῶν τοίχων του ἀγιογραφίαι, ζωγραφαὶ καὶ παραστατικαὶ, ἀναγόμεναι εἰς τὸν 15ον αἰῶνα, εἶναι αἱ ζωνταναὶ μορφαὶ τῶν εἰκονιζομένων Ἀγίων.

Τὴν ἱερὰν ταύτην Μονὴν περιβάλλει τείχος ὕψους πέντε μέτρων, ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει μικρὰ θύρα διὰ τῆς ὁποίας εἰσέρχεται τις εἰς τὸν εὐρὸν περίβολον αὐτῆς καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὰ πολλὰ κελλία τὰ κείμενα ἐντὸς αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν κυρίως ναόν.

Ἡ μικρὰ αὕτη θύρα, ἐκ χονδρῶν σανίδων καρυᾶς, εἶναι ἐπενδεδυμένη ἐξωτερικῶς διὰ παχέος ἐλάσματος σιδήρου, διατρήτου ἐκ σφαιρῶν, προερχομένων ἐκ τῶν συνεχῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων γειτόνων Τουρκαλβανῶν, τὰς ὁποίας ἔκαμνον οὗτοι κατὰ τοὺς μαύρους χρόνους τῆς μακραιωνοῦ δουλείας, ἵνα διαρπάσωσι τὰ ἀμυθῆτου ἀξίας ὑπάρχοντα τότε ἐν τῇ πλουσιωτάτῃ ταύτῃ Μονῇ, ἱερὰ κειμήλια καὶ ἄλλα ἱερὰ σκευή.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΟΝΗΣ

Ἡ παράδοσις λέγει, ὅτι ἡ Ἱερὰ αὕτη Σταυροπηγιακὴ Μονή, ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ

ἐνδόξου καὶ γενναίου Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγωνάτου κατὰ τὸ ἔτος 669 - 672 μ.Χ. ὅτε οὗτος ἐπέστρεφεν ἐκ τῆς Ἰταλίας, ὅπου εἶχεν ἐκστρατεύσει διὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς φονεῖς τοῦ πατρὸς του Κώνσταντος. Ἀκόμη ἡ παράδοσις λέγει ὅτι ὁ ὑψηλὸς Τρούλλος τοῦ Ναοῦ, εἶχε στέγην κεκαλυμμένην ὑπὸ μολυβδίνων πλακῶν, ἔξ οὗ ὠνομάσθη καὶ Μολυβδοσκεπάστος.

Τὴν παράδοσιν ἔρχεται νὰ ἐπιβεβαιώσῃ ἡ σωζομένη ἀνεπαφὸς ἐπιγραφὴ, ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς θύρας τοῦ τοίχου, ὁ ὁποῖος χωρίζει τὸν κυρίως Ναὸν ἀπὸ τὸν πρόναον, ἡ ζωντανὴ αὕτη καὶ ἀδιάφευστος ἱστορία, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἐξῆς :

« Ἀνηγέρθη ἐκ βάρων καὶ ἀνοικοδομήθη ὁ Θεῖος καὶ πάνσεπτος οὗτος Ναός, τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδων τοῦ εὐσεβεστάτου Βασιλέως καὶ ἀοιδίμου Κωνσταντίνου τοῦ Μπρωγωνάτου. Μετὰ δὲ χρόνους πολλοὺς ἐσαυθρόθη παντελῶς καὶ ἀνεκαίνισεν αὐτὸν Ἀνδρόνικος ὁ Κομνηνὸς καὶ Μέγας Δοῦξ ὁ Παλαιολόγος καὶ πάλιν ἦλθεν εἰς ἔσχατον ἀφανισμόν καὶ ἀνεκαίνισαν καὶ ἐζωγράφισαν αὐτὸν οἱ τιμιώτατοι Μπρωγωνιανῆται ἐν ἔτει ζρα' μηνὶ Δεκεμβρίῳ ».

Κάτωθεν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, διακρίνονται ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἴχνη ἐτέρας παλαιότερας ἐπιγραφῆς, ἐκ τῆς ὁποίας προφανῶς ἠρῶσθησαν τὰ τῆς κτίσεως τοῦ ἱεροῦ τούτου Ναοῦ, οἱ ἀνακαίνισαντες αὐτὸν κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα.

Ἀπὸ τὰ ἴχνη τῆς δευτέρας ταύτης ἐπιγραφῆς, ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι αὕτη ἐγγραφή κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ Ναοῦ ὑπὸ Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ ὅτι τὸ ἱερὸν τοῦτο οἰκοδόμημα, ὡς ἔχει σήμερον, εἶναι τὸ ἀνακαινισθὲν ὑπ' αὐτοῦ, πιθανὸν δὲ λείψανα τῆς τοιχοποιίας, ἴσως δὲ καὶ τοῦ Τρούλλου, νὰ ὀφείλωσιν τὴν προέλευσιν των εἰς τὸν πρῶτον κτίτορα, τὸν ἔνδοξον Κωνσταντῖνον τὸν Πωγωνάτον.

Παρὰ τῇ ἱστορικωτάτῃ αὐτῇ Μονῇ, ὡς γράφει ὁ ἀείμνηστος ἱστορικός Λαμπρίδης, ἐλειτούργει κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα Σχολὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἐδιδάσκοντο οἱ νέοι τὸν Πλάτωνα, Δημοσθένην, Λυσίαν καὶ ἄλλους ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς, κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῆς ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν δουλείας, ὑπὸ τὸ τρεμοσβῆνον φῶς τῆς κανδήλας, ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνης τῆς Θεομήτορος, ἐδιδάσκοντο τὰ σκλαβωμένα Ἑλληνόπουλα ἀπὸ ἐμπνευσμένους μονιχοῦς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀγαπίου καὶ Παΐσιου, ὀλίγα γράμματα, ἀλλὰ κυρίως λατρείαν πρὸς τὴν ἱεράν μας Θρησκείαν καὶ ἐκαλλιέργουν εἰς τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς των φλογερὰν ἀγάπην πρὸς τὴν σκλάβαν Πατρίδα.

Ἱστορικοὶ Θησαυροὶ καὶ Ἱερὰ Κειμήλια

Ἡ ἱερὰ αὕτη Μονή, κατὰ τὸν ἴδιον ἱστορικὸν Λαμπρίδην, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ Μητροπολιτικὸν ἔγγραφον τοῦ Μητροπολίτου Κονίτσης, φέρον ἡμερομηνίαν 29ης Ἰουνίου 1857, εἶχεν ἀνυπολογίστου σπουδαιότητος καὶ ἀξίας βιβλία φιλοσοφικά, ἱστορικά, θρησκευτικά, γεγραμμένα ἅπαντα ἐπὶ μεμβρόνης καὶ τὰ ὁποῖα ὑπέξηρέθησαν κατὰ τὸ 1856 ὑπὸ ἀθλίον ἐμπειρικοῦ τινος ἱατροῦ. Οὕτω ἀπογυμνωθεῖσα τοῦ σπουδαιωτάτου τούτου πνευματικοῦ θησαυροῦ, εἶχε ὡς μόνην παραμυθίαν καὶ παρηγορίαν τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς Πωγωνίου, ὀνομασθείσης οὕτω ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Πωγωνάτου, τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου τὴν ἐπονομαζομένην Παναγίαν Πωγωνιανίτισσαν, ἐπενδεδυμένην διὰ παχῆος στρώματος ἐπιχρυσωμένου ἀργύρου καὶ πεποικιλμένην διὰ πολυτίμων πετραδίων. Ταύτης τὴν χάριν ἐπεκαλοῦντο οἱ

ὑπὸ ἀνιάτων ἀσθενειῶν κατατρυχόμενοι καὶ πολλὰκις οἱ μετὰ πίστεως προσερχόμενοι, εὐρίσκον τὴν θεραπείαν.

Ἡ θαυματουργὸς αὕτη εἰκὼν, ὡς ἀνεγράφη ἡ ἐπ' αὐτῆς ἐσκαλισμένη ἐπιγραφὴ, εἶχε τὴν προέλευσίν της ἀπὸ τὸν πρῶτον κτίτορα Κωνσταντῖνον τὸν Πωγωνάτον. Εἶχε ὕψος 0,80 τοῦ μέτρου καὶ πλάτος 0,65. Πολλάκις εἶχε ἀπογυμνωθῆ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐπιδρομέων, λόγῳ δὲ τῆς πολυκαιρίας καὶ των περιπετειῶν της ἡ ζωγραφικὴ της εἶχε ἐξαλειφθῆ παντελῶς, ἐναπέμεινον δὲ οἱ πληθεῖς χάριτος καὶ ἀγάπης ἐκφραστικοὶ Αὐτῆς ὀφθαλμοί, οἱ σκορπίζοντες παραμυθίαν καὶ παρηγορίαν εἰς ὅλους τοὺς μὲ πίστιν ἐπικαλουμένους τὴν χάριν Της. Ἡ ἐπ' αὐτῆς ἐπιγραφὴ ἀνεγράφη τὰ ἑξῆς :

Ἡ Πάνσεπτος αὐτῇ εἰκὼν πάλαι μὲν ἐκεκοσμητο ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν Βασιλέων οἱ καὶ κτίτορες εἰσὶν τῆς Ἁγίας Μονῆς ταύτης. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος ζη' εἰλήφρασιν ἅπαντα τὸν πλοῦτον αὐτῆς οἱ ἐκ τῆς Ἀγαθ. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος ζηθ' οἱ τιμωτάτοι Μπωγωνιανῖται καὶ ἔνδοξότατοι Διμπαλιτσιῶται οἰκείοις ἀναλώμασιν ἐξωράτισαν καὶ ἐκαλλώπισαν ὡς ἦν πρότερον ἡ εἰκὼν.

Ἔ! Πόσα δὲν λέγει ἡ ἱστορικὴ αὕτη ἐπιγραφὴ! Ἀτυχῶς ἡ παναρχαιοτάτη αὕτη εἰκὼν, ἡ μόνη ἀπομείνασα ἐκ τοῦ ἀμυθίου κατὰ τὰ φορικτὰ ἔτη τῆς ἀπιστίας Γερμανοῦταλικῆς Κατοχῆς ἐκλάπη ὑπὸ ἀθλίον μικρανθρώπων καὶ οἱ ὁποιοί, μετὰ μῆνης ὀλοκλήρους, βαρυνόμενοι ἴσως ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς των, ἀφοῦ ἀφῆρασαν ἐκ τῆς εἰκόνης ὅ,τι πολῦτιμον εἶχε, ἔρριψαν εἰς τὸν περιβόλον τῆς Μονῆς τὰ κατεστραμμένα σανδία τῆς εἰκόνης. Ταῦτα συνηκολόγησαν οἱ εὐσεβεῖς κάτοικοι τοῦ γειτονικοῦ ὁμωνύμου χωρίου καὶ ἀνέθεσαν εἰς ἀγιόγραφον νὰ ζωγραφίσῃ ἐκ νέου τὴν εἰκόνα.

Αὕτη σήμερον εὐρίσκειται εἰς τὴν ἀρχὴν της θεοῖν τοποθετημένη, ὅμως ἔλλειπει ἐξ αὐτῆς ὁ πολῦτιμος στολισμὸς της καὶ κυρίως ἡ τόσον χρήσιμος διὰ τὴν ἱστορίαν ἐπιγραφὴ!

Ἡ Μονὴ ἔδρα Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς
Ἀπὸ διάφορα Πατριαρχικὰ Σιγγίλια ἐξάγεται ὅτι ἡ ἱερὰ Μονὴ τῆς Μολυβδο-

σκεπάστου, ὑπήγετο ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τὸ Σεπτὸν Οἰκουμηνικὸν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, ἦτο Σταυροπηγιακὴ καὶ ὅτι ἐπὶ αἰῶνας ὀλοκλήρους ἐχρησίμευε ὁ ἱερός αὐτῆς Ναός, ὡς καθεδρικός Ναός τῆς ἀρχαιοτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς.

Ἡ Πωγωνιανὴ ἢ Πωγωνιάνα ἦτο πόλις πλησίον τῆς Μονῆς, πιθανῶς ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Μεσογεφύρων, τοῦ ὀνομαζομένου Καστρί, ὅπου διασώζονται καὶ σήμερον λείψανα τειχῶν καὶ ἐρείπια οἰκιῶν. Τὴν ὑπαρξιν πόλεως Πωγωνιανῆς παραδέχεται καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέν-

νητος. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου τῆς θύρας καὶ ἡ ἐκλιπούσα τῆς Ἱερᾶς Εἰκόνας, ὁμιλοῦσαι περὶ Μπωγωνιανιτῶν, συνηγοροῦν περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐκεῖ πλησίον πόλεως Πωγωνιάνας ἢ Πωγωνιανῆς ἢ Μπωγωνιανῆς, μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς ὁποίας ἡ Ἔδρα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς μετεφέρθη εἰς τὴν ἀκμάζουσαν τότε πόλιν Διπαλίτσαν μὲ καθεδρικὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, διασώζομενον καὶ τοῦτον ἀνέπαφον μέχρι σήμερον.

ΣΤΑΥΡΟΣ Μ. ΓΚΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

(ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΥΑΓ. ΜΠΟΓΚΑ)

- Μ' ἔκανις κὶ γέλασα, κὶ οὐ ἀντρασιμ ἄρρουστους.
Γιὰ τὴν ἀφροντισιά τῶν μοιχαλίδων γυναικῶν.
- Μὶ τὸν ζουρλὸ κουδέντιαζι, κὶ βάστα κὶ λιθάρια (=Μέλα μὲ τὸν τρελλό, ἀλλὰ κράτα καὶ πέτρες). Ὅτι πρέπει νὰ προσέχη κανένας καὶ γιὰ τὰ ἐνδεχόμενα δυσάρεστα.
- Μὶ τρία κὶ ρούπ¹ ἢ μὶ τρία κὶ ζουλώτα² στοῦ γάμου (ἐννοεῖται δὲν πηγαίνουν)
Γιὰ ὅσους ἐπιχειροῦν μεγάλα πράγματα μὲ ἐλλιπῆ μέσα. Γνωστὸν ὅτι οἱ καλεσμένοι στοὺς παλαιότερους γάμους ἔπρεπε νὰ ἔχουν πολλὰς λίρες καὶ μετζήτια μαζί τους γιὰ νὰ τὰ κολοῦν καὶ στὴ μπάλα (=μέτωπο τῶν βιολιτζήδων).
- Νὰ λίλ' νόμ' μπόμπου
(Ἡ παροιμ. αὐτῆ φρ. ἐσήμαινε στὴ νηπιακὴ γλῶσσα τῶν Ἰωαννίνων πάρε νόμισμα, δόσμου καλοῦδια). Ὁ Ἀραβαντινὸς τὴν ἀναφέρει ὡς ἐξῆς : Νὰ λίλι, δόσμου τειτοῖ (=βυζί). Στὴν Ἡπειρὸ ὁμοῦ δὲν τὴν ἀκούσαμε ἔτσι στὸν καιρὸ μας.
Γιὰ ὅσους ἀγοράζουν κάτι στὰ τυχερά, ἀνεξέταστα καὶ ἐξαπατῶνται.
- Νάηταν τὰ φῶτα φωτεινὰ καὶ ἡ λαμπρὴ βρουχάτη.
Εὐχὴ τῶν ἀγροτῶν. Γνωστὴ καὶ ἀλλοῦ μὲ ἐλαφρὲς παραλλαγές.
- Νὰ σὶ ἰδῶ τοῦ Μάη μὲ γούνα, κὶ Ἀῦγουστου μὲ τὴ σιγκούνα.
Ὡς κατάρρα. Νὰ γίνῃ κανεὶς ἄρρωστος ὥστε καὶ τὸ Μάη μῆνα ἀκόμη νὰ κρυώνει.
- Νὰ σοῦ εἶπῃ οὐ παπᾶς στ' αὐτὶ κὶ οὐ Χότζιας στοῦ κεφάλι.
Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ παπᾶς κατὰ τὸν ἐνταφιασμὸν στέκεται δίπλα. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Χότζιας κατὰ τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦρκου ἐστέκετο ἐπάνω ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι.

1, Τὸ ρούπι ἐσήμαινε ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ τὸ 1|8 τοῦ πήχεως, ἀλλὰ καὶ τὸ 1|4 γροσίου.

2. Ἡ ζολώτα ἦτο ἴση μὲ 3|4 γροσίου, δηλ. ἴση μὲ 30 παράδες. Πρόκειται γιὰ παλαιότερο Πολωνικὸ νόμισμα (ZLOT) κυκλοφοροῦν καὶ ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Ἀυτοκρατορίᾳ.

ΒΑΣ. ΣΚΑΦΙΔΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΙΧ. ΑΒΕΡΩΦ*

Εἰς τὴν Αἴγυπτον ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ ἐλατρεύετο κυριολεκτικῶς ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς καὶ περιεβάλλετο μὲ ἄπειρον ἐκτίμησιν καὶ ὑπόληψιν ἀπὸ τοὺς Ἀραβας καὶ τοὺς ξένους ἐν γένει. Ὁ λαὸς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τὸν ὠνόμαζαν Κοτζάμπασην. Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦτο μία ἐνσάρκωσις τῆς ἀπλότητος. Κάποτε, ὅταν ὁ γλύπτης Σῶχος ἀπέστειλε τὸ πρόπλασμα τοῦ Ἀβέρωφ διὰ τὸν ἀνδριάντα του, ὁ μέγας Πατριώτης τὸ ἐκύτταξε μὲ κάποια στενοχώρια. Καλὸ, ἀλλ' ἔχει ἓνα ἐλάττωμα, εἶπεν ὁ Ἀβέρωφ. Τί ἐλάττωμα, Κύριε Πρόεδρε; ἠρώτησαν οἱ γύρω του. Μ' ἔχει καμπούρη, εἶπεν ὁ Ἀβέρωφ, καὶ ἠγέρθη ὄρθιος διὰ νὰ διαψεύσῃ κατηγορηματικῶς τὸν γλύπτην. Διότι ἂν καὶ γέρων 84 ἐτῶν τότε, ἦτο ἐν τούτοις θαλερώτατος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀτυχοῦς Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897 ἐγίνοντο τακτικαὶ συγκεντρώσεις ὁμογενῶν εἰς τὸ σαλόνι του καὶ ἀτελείωτοι συζητήσεις. Εἰς μίαν τοιαύτην συζήτησιν διὰ τὴν ἀτακτον ὑποχώρησιν τῶν στρατευμάτων ἐν Θεσσαλίᾳ ἐστενοχωρήθη πολὺ καὶ ἔξαφθεις εἶπε τὸ ἔξῃς: ἔὰν ἡ δομὴ τῆς φράξ; ἐστρέφετο πρὸς βορρᾶν ἀντὶ πρὸς νότον δὲν γνωρίζομεν ποιοὶ θὰ ἦσαν οἱ νικηταὶ σήμερον. Κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας συγκεντρώσεις μὲ Μετσοβίτας ταξειδιώτας, ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὸ Μέτσοβον, ἀφοῦ ἐμάνθανε τὰ νεώτερα τῆς γενετέρας του, ἀναπολοῦσε τὰ παιδικὰ καὶ νεανικὰ του χρόνια καὶ ἐτραγουδοῦσε μαζί των βλάχικα καὶ ἑλληνικὰ τραγούδια. Ἰδιαιτέραν προτίμησιν εἶχεν εἰς δύο βουκολικὰ βλάχικα τραγούδια, τῶν ὁποίων παραθέτω ἐλευθέραν μετάφρασίν μου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν:

α') ΕΝΑ ΛΟΥΛΟΥΔΙ ΚΙΤΡΙΝΟ

*Ἐνα λουλούδι κίτρινο καὶ μοσχομυρωδάτο,
στὲς λυγρὲς καὶ ὠμορφες κοπέλλες παραγγέλλει,
νὰ πᾶνε νὰ τὸ μάσουνε στὰ πρόσινα λειβάδια,
μὰ Κυριακίτσα τὸ πρῶτ', Δευτέρα πρὸς τὸ δεῖλι,
μὲ τῆς αὐγούλας τῆ δροσιά, μὲ τοῦ βουνοῦ τ' ἀέρι.
καὶ νὰ στολίσουνε μ' αὐτὸ τὰ στήθια τους τ' ἀφράτα.
Σὲ φοραδίττες ἀπιάστες καὶ σ' ἐργελίσια πλάρια
νὰ πᾶν καὶ νὰ γυρίσουνε καβάλλα οἱ κοπέλλες.*

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος

β') ΔΕ ΣΕ ΘΕΛΩ ΒΡΕ ΤΣΟΜΠΙΑΝΗ

Πάψε πιὰ μὲ τὴ φλογέρα
βίολι, βίολι νύχτα μέρα
δὲ σὲ θέλω βρὲ τσουμπάνη
τέτοιος ἄντρας δὲ μοῦ κάνει.

Μὲ τὴ γκλίτσα στὸ πλευρό σου
στέκεις πάντα μοναχός σου
καὶ τὰ ροῦχα σου ξεσχίζεις
βούτυρα, τυριὰ μυρίζεις.

Μιά φορά μόνο τὸν μῆνα
σᾶν σὲ παρασφίζ᾽ ἢ πείνα
ἐρχεσαι μέσα στὴ χώρα
γιὰ νὰ κάτσης λίγην ὥρα.

Γίδια, πρόβατα χαϊδεύεις
τὸ μανάρι σου λατρεύεις
γιὰ παιδιὰ καὶ γιὰ γυναικὰ
δὲν σὲ νοιάζει πέντε δέκα.

Τὰ βοννά ἄπ' τὸ χωριό σου
ἔχεις πάντα κατοικιό σου,
τὴ βουτσέλλα μαξιλάρι
καὶ τὴν κάπα σκεπαστάρι.

Τί λαλᾶς μὲ τὴ φλογέρα
βίολι, βίολι νύχτα μέρα
βρώμικον ἐγὼ τσομπᾶνο
ἄντρα μου ποτὲ δὲν κάνω.

Ἄντρα θέλω γιὰ νὰ ζήσω
νὰ χαρῶ καὶ νὰ γλεντήσω
φύγε φύγ' ἀπὸ τὲ μένα
δὲν παντρεύομαι μὲ σένα.

Ἰγὼ στὰ πρόβατ' ἀπὸ πίσω
θέλω πάντοτε νὰ ζήσω
καὶ στὸν καθαρόν ἀέρα
νὰ λαλάω τὴ φλογέρα.

Κάποτε ἐπεσκέφθη τὴν Ἀλεξάνδρειαν δι' ἐμπορικός του ὑποθέσεις ὁ ἐν Φαρσάλους ἐγκατεστημένος ἐκ Μετσόβου σιτηρέμπορος καὶ καπνέμπορος Ν. Παπαφίλου μαζὺ μὲ τὴν σύζυγον του Ροῖδω, ἀδελφὴν τοῦ ἐν Βραΐλα ἐμπορευομένου Μετσοβίτου Στ^εργίου Μπότσαρη, εὐεργέτου τοῦ Μετσόβου. Τὸ ζεῦγος ἐκλήθη εἰς δεῖπνον ὑπὸ τοῦ Ἀβέρωφ καὶ κατὰ παράκλησίν του ἡ Ροῖδω ἐτραγουδῆσε, βλάχικα πάντοτε, τὰ δύο ἀνωτέρω τραγουδία. Ἐδάκρυσε ἀπὸ τὴν συγκίνησίν του καὶ τὴν μεγάλην εὐχαρίστησιν ὁ Ἀβέρωφ ὅταν ἤκουσε ἀπὸ Μετσοβίτισσας στόμα τὰ ἀγαπημένα τραγουδία, ποὺ τοῦ ὑπενθύμισαν τὰ παιδικὰ καὶ νεανικά του χρόνια εἰς τὸ Μέτσοβον, τὰς ἐκδρομὰς του μὲ φίλους του εἰς τὸ γραφικώτατον ὄροπέδιον «Πολιτισιᾶς» καὶ τὰς διασκέδασεις εἰς τὴν Κρούαν Βρύσην κατὰ τὴν πανηγυριν τοῦ Προφήτη Ἡλία, 20ην Ἰουλίου κατὰ τὴν ὁποίαν μέχρι σήμερον οἱ πανηγυριστὰι τραγουδοῦν τὸ «Κίτρινο λουλούδι» τόσον κατὰ τὴν μετάβασίν των ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των εἰς Μέτσοβον τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας. Ὅταν τὸ ζεῦγος

Παπαφίλου ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπιστρέφων εἰς Ἑλλάδα καὶ Μέτσοβον, ὁ Ἀβέρωφ προσέφερεν εἰς τὴν Ροῖδω βαρῦτιμον κόσμημα. Ὁ χαράσσων τὰς γραμμὰς αὐτὰς, λαβὼν μέρος ὡς ἐφεδρος ἀξιωματικὸς τὸν Μάρτιον τοῦ 1919 εἰς τὴν κατὰ τῆς Οὐκρανίας ἐλληνικὴν ἐκστρατείαν, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του μέσω Ρουμανίας, ὅπου τὸ ἐλληνικὸν ἐκστρατευτικὸν Σῶμα παρέμεινεν ἐπὶ τέσσαρες μῆνας, ὅπως τυχαίως συνήντησε καὶ ἐγνωρίσε τὴν Ροῖδω Παπαφίλου διαμεινοῦσαν μετὰ τοῦ γέροντος ἀδελφοῦ της. Διετῆρει ζωηροτάτην τὴν μνήμην της, ἂν καὶ ἦτο 80 ἐτῶν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἐννέα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ, ἦτοι τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1908 ἡ ὑπὸ τὸν Γεώργιον Θεοτόκην Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὰ ὄστα του ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἐνταφιασθοῦν εἰς τὸ χῶμα τῶν Ἀθηνῶν, αἵτινες ἀπετέλεσαν τὴν καρδίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Πρὸς τοῦτο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου ἐστάλησαν σχετικαὶ ὁδηγίαι εἰς τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ

Γενικὸν Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος Νικ. Σκωτίδην διὰ τὴν ἐνεργήσῃ ἀναλόγως καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Προεδρείου τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοῦτητος Ἀλεξανδρείας. Παραλλήλως ὀλίγον ἀργότερον ἐστάλη εἰς Ἀλεξανδρείαν τὸ πολεμικὸν εὐδρομον «Ναύαρχος Μιαούλης» διὰ τὴν μεταφέρειν τὴν λάρνακα μετὰ τὰ ὄσα τῷ μεγάλῳ Πατριώτῳ. Τὸ εὐδρομον κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας τὴν 20ὴν Ἀπριλίου καὶ τὴν 22αν ἰδίῳ μηνὸς καὶ ἡμέραν Τρίτην διεξήχθη ἐκεῖ ἡ τελετὴ τῆς διακομιδῆς τῶν ὀστέων τοῦ ἔθνικοῦ εὐεργέτου Γεωργίου Ἀβέρωφ μετὰ μεγαλοπρέπειαν καὶ ἐν συρροῇ χιλιάδων πατριωτῶν, οἵτινες ἠκολούθησαν μέχρι λιμένος τὴν μεταφορὰν τῆς λάρνακος. Τὰ ὄσα τῷ μεγάλῳ Πατριώτῳ συνώδευσεν ἕξ Ἀλεξανδρείας μέχρις Ἀθηνῶν ὁ ἐκ τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης δικηγόρος Λ. Λυμπρίτης. Τὸ πολεμικὸν «Ν. Μιαούλης» κατέπλευσεν εἰς τὸ λοιμοκαθατήριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὴν 25ὴν Ἀπριλίου καὶ μετὰ γενομένην κάθαρσιν καὶ ἀπολύμανσιν προσωρμίσθη τὴν πρωΐαν τῆς 27ης εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς.

Τὸ εὐδρομον καθὼς καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ λιμένι ὁμοῦντα πλοῖα εἶχον μεσιστίας τὰς σημαίας των εἰς ἔνδειξιν πένθους· ὁ «Ν. Μιαούλης» ἐπὶ πλεόν εἶχε κεκαλυμμένας τὰς κεραίας, μεσιστίας δὲ τὴν πρῶμνησίαν καθὼς καὶ τὸν ἐπισείοντα, ἤτοι τὴν στενὴν καὶ ἐπιμήκη, χαρακτηριστικὴν τοῦ πλοίου σημαίαν.

Τὴν 5ην μ.μ. τῆς 26ης Ἀπριλίου καὶ ἡμέραν Σάββατον ἐγένετο σεμνὴ καὶ ἐπιβλητικὴ τελετὴ τῆς στέψεως τοῦ πρὸ τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου μαρμαρίνου ἀνδριάντος τοῦ Ἀβέρωφ. Ἀπὸ τῶν ἀπογευματινῶν ὥρῶν ἤρχισε νὰ συρρέῃ ὁ κόσμος καὶ ἐνωρὶς κατέφθασαν ἐκεῖ τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, τὰ πάρεδρα μέλη, τὰ προεδρεῖα τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἑλληνικῶν Ἀθλητικῶν Σωματείων τοῦ Πανελληνίου καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Γυμναστικοῦ Συλλόγου καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις διασμένοντες συγγενεῖς τοῦ Ἀβέρωφ, ἡ Ἐπιτροπὴ ἀναμαρμαρώσεως τοῦ Σταδίου, οἱ ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης καὶ πολλὰ ἄλλα ὀργανώσεις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς. Τὸ βᾶθρον τοῦ ἀνδριάντος ἀπὸ

ἐνωρὶς εἶχε διακοσμηθῆ μετὰ ὠραίας διπλῆς γιρλάντης ἐκ δάφνης, εἰς τὸ μέσον ἐκάστης πλευρᾶς τοῦ ὁποίου εἶχον τοποθετηθῆ μικροὶ στέφανοι ἐπίσης ἐκ δάφνης. Τὴν 5ην μ.μ. κατέφθασαν ἐπὶ ἀμάξης ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου Κωνσταντῖνος, πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων καὶ ὁ ἀδελφὸς του πρίγκηψ Γεωργίος, μέλος τῆς ἐπιτροπῆς. Τὸν Διάδοχον καὶ τὸν πρίγκηπα Γεωργίον ὑπεδέχθη ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ὀλυμπιακῆς Ἐπιτροπῆς Σπυρίδων Λάμπρος, καθηγητῆς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ὅστις ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Διάδοχον τὴν ἀκόλουθον προσφώνησιν :

Εὐδόκησον, Ὑψηλότατε, νὰ καταθέσῃς τὸν στέφανον τοῦτον τῆς δάφνης πρὸ τοῦ βᾶθρου τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ, ὅστις δόσωμος ἀναπαραστάει τὴν γλυκεῖαν του μορφὴν, λευκὸς ὡς ὁ ὠραῖος Κολοσσὸς τῆς Ἀρχαιότητος, ὃν ἐπανεφέρην εἰς τὴν ζωὴν, λευκὸς ὡς ἡ ἀγνή του ψυχὴ, ἣν εἶχεν ἀφιερῶσει ὅλην εἰς τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν Πατρίδα.

Καὶ σεῖς ἀντιπρόσωποι τῆς Γυμναστικῆς κινήσεως καθ' ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν καὶ σεῖς οἱ διὰ τῆς ἀσχολίας περὶ τὴν ἄθλησιν ἀγωνιζόμενοι νὰ παγιάσῃτε εὐμελὲς τὸ σῶμα καὶ ὀφείλοντες νὰ συναπαρτιζήτε εὐρυθμον καὶ τὴν ψυχὴν, ἐπιδείξατε ὅλην ὑμῶν τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν μνήμην τοῦ εὐεργέτου κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμήν, ὀλίγας ὥρας πρὶν ἢ τὸ χῶμα τῶν Ἀθηνῶν ἐπιτεθῆ ἑλαφρὸν ἐπὶ τῶν ὀστέων τοῦ Μεγάλου Ἡπειρώτου. Ἀποκαλύψατε τὴν κεφαλὴν πρὸ Ἐκείνου, ὅστις ἐναπετύπωσεν εἰς τὰ ἀλλελευκα μάρμαρα τοῦ Πεντελικοῦ τὴν ποίησιν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ Ἐθνους περὶ τῆς τελεσιουργοῦ δυνάμεως, τῆς σωματικῆς εὐρωστίας καὶ τῆς ψυχικῆς ἀρμονίας καὶ ὅστις ἀνέφηνε εἰς τὸ Πανελλήνιον καὶ τοὺς λαοὺς τῆς Γῆς σύμπαντας τὴν κονίστραν τῆς εὐγενεοῦς ἀμίλλης καὶ τῆς καλλιστεφάνου ἀριστείας.

Μετὰ τὸν λόγον τοῦ Σπ. Λάμπρου ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος κατέθηκε τὸν δάφνιον στέφανον γαρνιρισμένον μετὰ δύο

ώραίους φοίνικας εις τὸ ἀπόβαθρον τοῦ ἀνδριάντος καὶ ἡ σεμνὴ τελετὴ ἔλαβε πέρας.

Τὴν πρωτὴν τῆς 27ης Ἀπριλίου, ἣτις ἦτο Κυριακὴ, εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς ἐγένετο ἡ μεταφορὰ τῆς λάρνακος μὲ τὰ

ὄσα τῆς Ἀβέρωφ ἐκ τοῦ εὐδρόμου «Ν. Μιαοῦλης» εἰς τὴν ξηράν, ἀποδοθεισῶν τιμῶν Μεγαλοσταύρου. Εἰς τὴν πλατεῖαν εἶχον παραταχθῆ ἀγήματα πάντων τῶν ἀτμομονοδρόμων καὶ εἶχον προσέλθει ἅπασαι αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ τῆς πόλεως. Κατὰ τὴν μεταφορὰν τῆς λάρνακος τὸ εὐδρόμον καὶ μία ἀκταιωρὸς ἔρριψαν ἀνὰ 17 κανονιοβολισμοὺς, ἐνῶ οἱ κώδωνες ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Πειραιῶς ἐκρούοντο πενθίμως. Ἡ πομπὴ ἐκινήσασα ἐκ Πειραιῶς, τῆς λάρνακος τοποθετηθείσης ἐπὶ νεκροφόρου τοῦ πυροβολικοῦ ἐν μέσῳ οὐλαμοῦ ἐλατῶν πυροβολητῶν ὑπὸ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Μανέτταν, κατηρῦνθη εἰς Ἀθήνας, ἐνῶ ὄπισθεν ἠκολούθουν οἱ ὑπαξιωματικοὶ τῆς «Ἀμβρακίας» κρατοῦντες τοὺς κατατεθέντας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ στεφάνους. Εἰς τὰ προπύλαια τῆς Μητροπόλεως ἀνέμενεν ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν μετὰ ἱερέων καὶ διακόνων, ἐνῶ πλήθη κόσμου εἶχον κατακλύσει τὴν πλατεῖαν. Ἡ λάρναξ μὲ τὰ ὄσα ἔτοποθετήθη ἐπὶ ἰκριώματος ἐν μέσῳ τοῦ Ναοῦ, εἰς λαϊκὸν προσκύνημα. Τὴν 3ην μ.μ. οἱ κώδωνες τῆς Μητροπόλεως ὡς καὶ τῶν ἄλλων ναῶν τῆς πρωτευούσης ἤρχισαν νὰ σημαίνουν πενθίμως καὶ πλήθος κόσμου κατέλαβε τὴν πλατεῖαν τοῦ ναοῦ καὶ τοὺς περίεξ δρόμους.

Πλήθη λαοῦ προσεκύνησαν τὸν νεκρὸν καὶ πλείστοι στέφανοι κατετέθησαν, μετὰ τῶν ὀπιῶν πελώριος ἐκ δάφνης τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἄλλοι τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου, τοῦ Ὑπουργείου Ναυτικῶν, τοῦ Δήμου Ἀθηναίων, τοῦ Μετοβίου Πολυτεχνείου, τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου, τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν, τῆς Ὀλυμπιακῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἀμετρήτων συλλόγων καὶ σωματείων τῆς Πρωτευούσης. Διὰ τὴν τελετὴν διετέθη ὅλη ἡ ἐν Ἀθήναις στρατιωτικὴ δύναμις καὶ τὸ γενικὸν πρόσταγμα εἶχεν ὁ συνταγματάρχης Δημητριάδης, ἀσθενούντος τοῦ Διοικητοῦ Ὑποστρατήγου. Εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Μητροπόλεως εἶχον παραταχθῆ ἡ Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων καὶ ὑπαξιωματικῶν καὶ τῶν Δοκίμων, εἰς τὴν ὁδὸν Βενιζέλου εἶχον παραταχθῆ μία ἴλη ἱππικῆς, οὐλαμοὶ ἐφιππιῶν χωροφυλάκων, εἰς τὴν ὁδὸν Ἐρμού· Εὐαγγελιστρίας λόχος πυροσβεστῶν, μηχανικοῦ καὶ πυροβολικοῦ. Πρῶτος ἔφθασεν ὁ πρωθυπουργὸς Γεώργιος Θεοτόκης καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως, ὁ

Ὁ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΒΕΡΩΦ
εἰς ἡλικίαν 50 ἔτων

[Ἐλαιογραφία]

Λεβίδης, ὁ δήμαρχος Ἀθηναίων Σπύρος Μερκούρης μὲ ὀλόκληρον τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον, οἱ ἐν Ἀθήναις διαμένοντες συγγενεῖς τοῦ Ἀβέρωφ, ἡ Σύγκλητος τοῦ Πολυτεχνείου, τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὰ προεδρεῖα πλείστον συλλόγων καὶ σωματείων καὶ τὰ ἀδελφᾶτα τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀβέρωφ εὐεργετηθέντων ἱδρυμάτων. Τὴν 4ην ἀφίχθη ὁ Βασιλεὺς

Γεώργιος Α', ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος καὶ ὁ πρίγκηψ Γεώργιος — ὁ μόνος ἐπιζῶν σήμερον — καὶ ἀμέσως ἤρχισεν ἡ ἐπιμνημόσυνη δέησις χοροστατοῦντος τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν. Μετὰ τὴν ἐπιμνημόσυνον δέησιν ὁ ἐκ τῶν ἐκτελεστικῶν τῆς διαθήκης δικηγόρος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Λ. Λυμπρινῆς ἐξεφώνησε τὸν ἀκόλουθον λόγον :

Μεγαλειότατε,
Πανιερώτατε Μητροπολίτα,
Κύριε Πρόεδρε, Κύριοι Ὑπουργοί,

«Καθήμενος εὐλαβοῦς ἐκπλήρωσις εἶναι ἡ ἐξαιρετος τιμὴ, ἣν ἀπένευμεν εἰς τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου Ἑθνικοῦ Εὐεργέτου ἡ Κυβέρνησις τοῦ Ἑθνικοῦ ἀποστείλασα Βασιλικὸν πολεμικὸν πλοῖον ἵνα ἀποκομίσῃ εἰς τὴν Γῆν τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος τὰ ἱερά Ἐκείνου ὄστα.

Γεώργιε Ἀβέρωφ, ἀγλάισμα τοῦ Ἑθνικοῦ, τὸ ἔργον σου ἄς ἐμπνεύσῃ εἰς πάντα Ἑλληνα, ὅπουδῆποτε γῆς ἂν εὐρίσκειται, φιλοπατρίαν, οἷαν σὺ εἶχες καὶ δοῶσιν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, οἷα ὑἠήρξεν ἡ σὴ. Καὶ νῦν ἄς ἀποτεθῶσι τὰ ἅγια αὐτοῦ ὄστα εἰς τὸ μνημεῖον, ὅπερ ἠθέλησε νὰ τῷ ἀνεγερθῇ εἰς ἐπίδειξιν τῆς ἀκραιφνοῦς ἀγάπης, ἣν ἔτρεφε ζῶν πρὸς τὸ κλεινὸν τῶν Ἀθηνῶν ἄστυ, πρὸς τὴν καρδίαν ταύτην τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Αἰωνία αὐτοῦ ἡ μνήμη».

Ἀκολουθῶν ἐξ ὀνόματος τῆς Ὀλυμπιακῆς Ἐπιτροπῆς καὶ πάντων τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀβέρωφ εὐεργετηθέντων ἰδρυμάτων τῆς πρωτεύουσας ὁ καθηγητὴς Σπυρίδων Λάμπρος ἐξεφώνησε τὸν ἀκόλουθον ἐπιμνημόσυνον λόγον :

«Καταθέσατε ἐλαφρὰ εἰς τὴν πεφλημένην γῆν τῆς Ἀττικῆς τὴν ὀστεοδόχον λάρνακα τὴν ἐγκλείουσαν τὰ λείψανα τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ.

Εἶναι ὁ νεκρὸς τῆς Ἑλλάδος ὅλης, ὃν ὑποδέχεται σήμερον ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ὑπερπόντιον κομιζόμενον ἐκ τῆς ξένης, ἀλλὰ φίλης, ἣτις εἶχε κούψει φιλόστοργος αὐτόν, ὡς ἄλλοτε ὑπεδέχθη ἐπιστρέφον εἰς τὴν Πατρίδα του τὸ Θνητὸν σκῆνωμα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε' καὶ τὸ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

Ἐδῶ ἀνήκουσιν ὅλοι ἐκεῖνοι, ἢ ἡ καρδία ἐπαλλεν ὑπὲρ ὅλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἰς ἡμᾶς δ' ἐδῶ ἀνήκει εἰπερ τις καὶ ἄλλος ὁ νεκρὸς τοῦ ἀνδρός, ὅστις μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς συνήτιζε πάντοτε νὰ λέγῃ εἰς πάντα, πλέοντας πρὸς τὴν πόλιν τῆς Ἀθηνῶν τὸ παροιμιώδες του ἔκεινο καὶ γλυκὸ «χαιρετάτε μου τὴν Ἑλλάδα, χαιρετάτε μου τὰς Ἀθῆνας».

Καὶ ὁμῶς ὑπῆρξεν ὁ μέγιστος δημότης τῶν Ἀθηνῶν, ὁ δικαίως μόνος ἀξιοῦν εἰς τοῦ ἀργυροῦ στεφάνου τοῦ Δήμου, οὗ ἕκαστον φύλλον ἐκπροσωπεῖ καὶ μίαν πρὸς τὰς Ἀθῆνας μεγάλην δωρεάν.

Αἱ μηχανικαὶ τέχναι, αἱ εἰκαστικαὶ, ἡ μουσικὴ, ἡ γυμναστικὴ, ἡ γεωργία, ἡ εὐνομία, ἡ στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ ἐκπαίδευσις τοῦ Ἑθνικοῦ δίκην ἄλλων Μουσῶν ἀναγεννηθεισῶν διὰ τῆς πνοῆς καὶ τοῦ χρυσοῦ του περιεστοίχισαν σήμερον τὴν σορὸν του καὶ κατέθηκαν ἐπ' αὐτὴν τοὺς στεφάνους των καὶ ἐκφράζουσι διὰ τῶν ἀσθενῶν μου χιλιῶν τὴν ἄλγητον αὐτῶν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν Μεγάλον Εὐεργέτην.

Ἀλλὰ δὲν ἠθέλησεν ὁ Ἀβέρωφ νὰ προστατεύσῃ καὶ ἐξάρῃ τὸ Ἑθνος μόνον νοσηλευόμενον, ἐκπαιδευόμενον, ἐμπορευόμενον, γεωργοῦ, καλλιτέχου, Ἐφρατίσθη αὐτὸ καὶ στρατευόμενον νικηφόρος. Ὡς δ' ἐστήριξε τὴν Κρήτην δάκνουσαν τοὺς χαλινούς τῆς δουλείας, ὡς ἐνεθάρρυνε διὰ τῶν δωρεῶν του τὸ Ἑθνος, ἐπιβαλλόμενον νὰ διεκδικήσῃ διὰ πολέμου τὰ δίκαιά του, οὕτως ἐπέδειξε τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς στρατιωτικῆς παρασκευῆς διὰ τῆς οἰκοδομήσεως τῆς στρατιωτικῆς Σχολῆς καὶ τοῦ κληροδοτήματος χάριν ναυπηγήσεως καὶ συντηρήσεως τοῦ πλοίου ἐκείνου, ὅπερ θ' ἀποτελέσῃ τὴν Ἑθνικὴν φρουρίδα, ἣτις θ' ἀποτελέσῃ τὴν Ἀβερῶφειον Ναυτικὴν Σχολήν. Ἴδου τὸ μέγα Πρόγραμμα τοῦ Ἀβέρωφ, τὸ ἐκδηλούμενον διὰ τῶν δωρεῶν αὐτοῦ καὶ κληροδοτημάτων, δι' ὧν ἐπεζήτησε τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ Ἑθνικοῦ διὰ τῆς ἐμπορίας καὶ γεωργίας, τῶν

γραμμάτων και τῶν καλῶν τεχνῶν, τῆς εὐνομίας και τῶν στρατιωτικῶν δυναμειῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὸν Ἑλληνισμὸν δὲ τοῦτον, τὸν ἀδυνάμενον διὰ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἰδεῶν, τὸν μνήμονα τοῦ παρελθόντος και παρασκευαστὴν τοῦ μέλλοντος ἐν λευκῇ ὄπτασι, ἦν μόνον ὀνειροπόλος θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναπολήσῃ, ἀνέστησεν ἀντὶ χρυσοῦ χιονώδη καταβιβάσας τὰ ἰδεώδη τοῦ ἀρχαίου κόσμου εἰς τὸν νέον, μεταγίσεις τὸ πεντελικὸν εἰς τὸ Στάδιον, μαρμαρώσας μέρος αὐτῆς τῆς Ἑθνικῆς Ψυχῆς, ἀπλώσας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ τὴν μεγαλειότεραν κορίσταν, ἐν ἣ οἱ ἀριστεῖς τῆς ῥώμης και τοῦ κάλλους διαγωνίζονται, ὑπὲρ τοῦ Κοτίνου, προάγγελοι μεγαλειτέρων ἐν εὐρύτερῳ Σταδίῳ Ἑθνικῶν νικῶν, ὡς οἱ ἀρχαῖοι ὀλυμπιονίκαί.— Διὰ τοῦτο μὲ στέφανον δάφνης ἐστεφάνωσα χθὲς ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων τὸν μέγαν ὀλυμπιονίκην φρουρὸν τοῦ Σταδίου.

Καταβιβάζων σήμερον ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Ἀβέρωφ εἰς τὸ πάνθεον τῶν μεγάλων νεκρῶν ἐν μέσῳ τῶν δημιουργησάντων ἐλευθέραν τὴν Πατρίδα και τῶν ἄλλων μεγάλων αὐτῆς εὐεργετῶν νομίζει ὅτι δωρεῖται εἰς τὴν Πάτριον Γῆν τὸ Θνητὸν σκῆνωμα νέου νικηφόρου στρατηγοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας, τῆς αἰωνίου και ἀθανάτου.— Διὰ τοῦτο τὴν σορὸν τοῦ τετιμημένου δὲν ραίνει μὲ δάκρυα, ἀλλὰ μὲ ἄνθη και δάφνας.— Καταθέσατε ἑλαφρὰ εἰς τὴν πεφιλημένην γῆν τῆς Ἀττικῆς τὴν ὀστεοδόχον λάρνακα τὴν ἐγκλείουσαν τὰ λείψανα τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ.

Ἀπὸ μέρους τῆς Κυβερνήσεως ὠμίλη· ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Καλογε· πούλος εἰπὼν τὰ ἀκόλουθα :

Τοῦ ἐπιφανεστάτου πολίτου και μεγάλου τῆς πατρίδος εὐεργέτου, τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ, τῇ ἐμπνεύσει τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως παραλαμβάνουσα τὰ ὅσα ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, εὐλαβῶς σπεύδει νὰ ἐκφράσῃ πρὸ αὐτῶν τὸν πρὸς τὴν ἱερὰν μνήμην ἐμπροσθεν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ θαυμασμόν και

τὴν τοῦ σύμπαντος Ἑθνους αἰτίδιον εὐγνωμοσύνην ἀνθ' ὧσων ὑπὲρ αὐτοῦ ἡ μεγαλομάρτυρ τοῦ ψυχῆ διανοήθη και ἐπραξέ. Τὰ ὑπὸ τὰς σημαίας τέκνα τοῦ λαοῦ, παρατεταγμένα, ἀποδίδουσι τὰς τιμὰς πρὸς ἐκείνον, ὅστις ἐν τῇ θερμῇ ἀφοσιώσει πρὸς πᾶν τὸ Ἑθνικὸν διετήρει ἐν ἀρετῇ ἀλλὰ και ἐν ἐπιστήμῃ νὰ καταστήσῃ διαπρέποντας τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Σύμπασα δὲ ἡ τῆς Πρωτεούσης τοῦ Κράτους μαθητιώσα νεολαία μετὰ τοῦ λαοῦ εὐλαβῶς ἀποκαλυπτεται πρὸ τῆς μνήμης Ἐκείνου, ὅστις ἀναμαρμάρωσας θαυμάσιον τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ μνημεῖον, τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον, ἀνεκαίνισε τὴν κολυμβήθραν, ἐν ἣ αἱ γενεαὶ προώρισται νὰ βαπτίζωνται εἰς τὰ νάματα τῶν εὐγενεστάτων τοῦ Ἑθνους ἡμῶν παραδόσεων. Διὰ τῶν εὐχῶν τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας ἐν τῇ τελετῇ ταύτῃ δέδομενοι ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ τετιμημένου πατριῶτου δεηθῶμεν συγχρόνως ἐν Ὑψίστῃ ὑπὲρ πραγματώσεως τοῦ πόθου, ὅστις ἐθέρμαινε τὴν μεγάλην του καρδίαν μέχρι τελευταίας του πνοῆς.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς σεμνῆς αὐτῆς τελετῆς ὁ Βασιλεὺς διὰ τῆς ἀποχωρήσεώς του μετὰ τοῦ Διαδόχου και τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἐξόδου. Ναῦται καρέλαβον τοὺς στεφάνους, πρὸ τῆς νεκρικῆς πομπῆς προηγοῦντο δύο Ἰλαί ἱππικοῦ, αἱ σχολαὶ Εὐελπίδων, Ὑπαξιωματικῶν, Δοκίμων, οἱ Φρουριακοὶ ἀξιωματικοὶ Μαλοκίνης και Κορδογιαννης ἐκράτουν τὸν ἀργυροῦν στέφανον, τὸν ὁποῖον κατέθεσεν ὁ δήμαρχος Ἀθηναίων, ἀκολουθῶν ἐφέρετο τὸ φέρετρον ὑποβασταζόμενον ὑπὸ ἑξ ὑπαξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ. Ἐκατέρωθεν τοῦ φερέτρου στέφανοι και ὀπισθεν αὐτοῦ οἱ συγγενεῖς, τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον και πλῆθος ἀξιωματικῶν, ἐνθεν δὲ κακεῖθεν στρατιῶται φέροντες ὑπὸ μάλης τὰ ὄπλα. Πρὸ τοῦ φερέτρου ἐπορεύετο ὀλόκληρος ὁ ἐν Ἀθήναις κληρὸς και ὁ ἐκ τῶν Συνοδικῶν ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας. Εἰς τὸ τέμα τῆς ὁδοῦ Φιλελλήνων τὸ φέρετρον ἐτοποθετήθη ἐπὶ νεκροφόρον τοῦ πυροβολικοῦ και ἡ πομπὴ

ἀκολουθήσασα τὴν λεωφόρον Ἀμαλίας καὶ Ἀναπαύσεως ἔφθασεν εἰς Ἀ΄ Νεκροταφεῖον, ἐνῶ οἱ περίξι λόφοι, τὰ παράθυρα καὶ οἱ ἐξῶσται τῶν οἰκιῶν ἦσαν κατὰ μέτρα ἀνθρώπων πάσης τάξεως.

Τὴν 6.30' κατεβιβάσθη τὸ φέρετρον εἰς τὸν τάφον καὶ τότε ὁ δήμαρχος Ἀθηναίων Σπύρος Μερκούρης ἐξεφώνησε συγκινητικώτατον ἐπιτάφιον, μετὰ τὸ πέρασ τοῦ ὁποίου μίᾳ πυροβολαρχία ἔρριψε δέκα ἐπὶ τιμητικὰς βολὰς.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, ἀποτελοῦσα τὴν καρδίαν σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς ἔκφρασιν εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Μεγάλου Εὐεργέτου, ἀπένειμεν εἰς τὸ λείψανόν του τὰς μεγίστας τῶν τιμῶν.

Τὴν ἐπομένην Κυριακὴν 4ην Μαΐου τοῦ 1908, πρὸς πλήρη ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος, τὸ ὁποῖον κατορθώθη ἐν κοινῇ συνεργασίᾳ Βασιλέως καὶ Πρωθυπουργοῦ, εἰς τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον ἐτελέσθησαν τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας ἀγῶνες ἐφήβων καὶ διὰ πρώτην φοράν ἀγῶνες φοιτητῶν μὲ ἐπαμβιβόμενον κύπελλον τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου.

Κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν ἀγῶνων παρέστησαν οἱ Βασιλεῖς, οἱ Πρίγκηποι, ὁ Πρωθυπουργὸς μὲ ὅλα τὰ μέλη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ πλήθος κόσμου.

Ὁλόκληρος ὁ Ἀθηναϊκὸς τύπος ἐδημοσίευσεν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀβέρωφ καὶ ἐγκωμιαστικὰ ἄρθρα διὰ τὴν φιλοπατρίαν του τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ τῶν λειψάνων του εἰς τὸ Ἀ΄ Νεκροταφεῖον Ἀθηναίων, ἥτοι τὴν 27ην Ἀπριλίου τοῦ 1908. Ὁ πατὴρ τῆς ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας Βλάσης Γαβριηλίδης ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν ἑφημερίδα του «Ἀκρόπολις» ἐμπνευσμένον ἄρθρον, τοῦ ὁποίου παραθέτω ἀξιοσημείωτα μέρη :

Ο ΑΒΕΡΩΦ

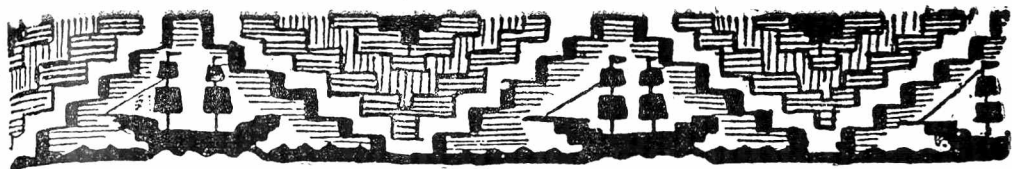
Τὰ ἐλεύθερα χῶματα τῆς Πατρίδος θὰ δεχθῶσι σήμερον εἰς τοὺς κόλπους των ἕνα

τῶν ἰδανικωτέρων τέκνων τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Οἰκογενείας. Ὁ Ἀβέρωφ ἐγεννήθη πέραν τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ χωροῦ ὅστις περιλαμβάνει τ' ἀτίμητα μνημεῖα τῆς προγονικῆς εὐκλείας, ἀλλ' ὀλίγοι ἐνεπνεύσθησαν ὡς αὐτὸς ἀπὸ τὰ διδάγματα τῶν τὰ δημιουργικὰ μεγάλων ψυχῶν καὶ μεγάλων μορφῶν. Ἐπὶ δεκαετηρίδας ἐμύχθησεν εἰς ξένην γῆν, σπείρων καὶ συγκομιζων, ἀγωνιζόμενος τὸν μέγαν ἀγῶνα χηρστοῦ καὶ μεγάλου πολίτου, ὅστις ὡς μόνον ἰδεῶδες εἶχεν τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους του, ὡς μόνον ἀστὲρα ὀδηγὸν τὴν δόξαν καὶ εὐημερίαν τῆς Πατρίδος. Ἐπὶ δεκαετηρίδας ὁ Ἀβέρωφ συνεκέντρωσεν τὸν θάνατον τοῦ γένους του καὶ διὰ τῆς μεγαλοφροσύνης τῶν ἀτελειῶτων δωρεῶν του πρὸς πᾶν δυνάμενον νὰ ἐξυψώσῃ καὶ ὠφελήσῃ τὴν πατρίδα του, ἔθρεψε ψυχὰς καὶ ἐπλασεν ἕνα περίλαμπρον τύπον μεγάλου Πατριώτου, ὅστις θ' ἀποτελῇ διὰ κάθε Ἑλληνα καύχημα ὑπερήφανον καὶ παράδειγμα ἀξιομίμητον εἰς γενεὰς γενεῶν...

Ἡ πατρίς του σήμερον ἀπὸ συγκίνησην, χαρὰν καὶ ὑπερηφάνειαν δέχεται τὰ ὄσα ἐνὸς τετιμημένου τέκνου τῆς, ἐνὸς καυχήματος τῆς νέας ἱστορίας τῆς. Ὁ τάφος του εἰς τὴν ἱερὰν αὐτὴν γῆν, ἣ ὁποία ἐγκλείει ὅ,τι μέγα, ὑψηλὸν καὶ εὐγενὲς εἶδεν ὁ κόσμος, θὰ εἶναι καὶ ἕνας νέος βωμὸς προσκυνήματος καὶ λατρείας διὰ τὴν Νέαν Ἑλλάδα.— Ἐὰν ποτὲ τὸ ἔθνος αὐτὸ ἀίσθανθῇ μικροψυχίαν, ἀτονίαν ἢ πένθος, ἃς ἀτενίσῃ εἰς τὴν μορφὴν σου διὰ νὰ ἀντλήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ μεγαλείου, τὸ μυστήριον τῆς δόξης τὴν πεποίθησιν εἰς τὸν μέγαν προορισμόν του. Ἐθνη, τὰ ὁποῖα ἔχουν πάνθειον ἀπὸ πολίτας ὅπως σύ, ἔχουν ἀποκτήσει ἐγγυήσεις καὶ δικαιώματα ἀθανασίας καὶ ἀσφαλοῦς μέλλοντος.

Φάραλα 28 Ἰανουαρίου 1954

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΥΡ. ΣΚΑΦΙΔΑΣ
Φαρμακοποιὸς ἐν Μετσόβων

Η ΣΠΗΛΙΑ ΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΗ*

(ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ)-ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ

Γ.—ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΚΑΙ ΜΑΞΙΜΟΣ

Κάτου ἀπὸ τὸ καινούργιο αὐτὸ φῶς, πρέπει τώρα νὰ ἐξετασθῇ καὶ ἡ πληροφωρία πού βγαίνει ἀπὸ μιὰ ἐπιστολὴ πού ἔγραψε ὁ Μάξιμος ὁ Πελοποννήσιος πρὸς τὸ Ματθαῖο¹, ὁ ὁποῖος, Ἐπίσκοπος ὄντας Δρυϊνουπόλεως, ἐπιτρόπευε κατὰ τὴ χρονιά τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1611 τὸν ἀσθενοῦντα Μητροπολίτη Γιαννίνων Μανασσή². Στὰ 1613 ὁ Μανασσῆς, πέθανε, καὶ τὴ θέση του καταλαμβάνει τώρα ὁ Ματθαῖος³.

Ὁ Μάξιμος, τοῦ ὁποῖου εἶναι γνωστὸ τὸ μῖσος ἐναντίον κάθε Ἐκκλησίας⁴, ὅταν εἶδε ὅτι ὁ Ματθαῖος, πού τόσο πολὺ εἶχε βοηθήσει τὸ Διονύσιο κατὰ τὴν προπαρασκευὴ τοῦ κινήματος, ἔγινε κι' αὐτὸς Μητροπολίτης, καὶ μάλιστα τῶν Γιαννίνων, μὴ ἔχοντας ταυτόχρονα ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴ λυσσαλέα κατὰ τοῦ Διονύσιου μαγία του, ἔξαπολύει δρυμύτατη ἐναντίον του ἐπιστολίματά ἐπίθεση, στὴν ὁποία κατηγορεῖ τὸ Ματθαῖο⁵, ὅτι «τὸ πρῶτον αἵτιον τῶν κακῶν», αὐτὸς (ὁ Ματθαῖος δηλ.) «τὸ ἐκίνησε» καὶ ἔφερε καὶ ἐφύλαγε τὸν ἐχθρὸν τοῦ κόσμου (τὸ Διονύσιο) μέσα εἰς

τὸ ἐπαινετὸν⁶ τοῦτο κάστρον (τῶν Γιαννίνων), ἕως ὁπού τὸ ἀφανίσαιτε».

«Καὶ ἐμένα, προσθέτει ἐκεῖ, ὁπού δὲν ἤθελα νὰ τὸν ἀκούσω τὸν θεοκατάρατον καὶ ὁπού σὰς ἐσυμβούλευα νὰ τὸν διώξητε, ἔστειλάτε ἀνθρώπον μέσα εἰς τὸ κελίον μου νὰ μὲ φωνεύσῃ. Ἀλλὰ ἐσύ, ἀυθαδέστατα τοῦ γράφει—μοναχὸς αὐτὸς πρὸς τὸ Μητροπολίτη του—ἐσὺ τὸν ἐσυμάζωνες καὶ τὸν ἐφίλευες, καὶ τοῦ ἔδινες θέλημα νὰ εὐλογᾷ καὶ νὰ ἀγιάζῃ... Ὅλα ἐτοῦτα (τὸ κίνημα δηλ. καὶ οἱ σκληρότατες κι αἱματηρότατες συνέπειες τῆς ἀποτυχίας) ἀπὸ ἰδικήν σου αἰτία ν' ἔγιναν...».

Ὁ Ματθαῖος λοιπόν, ὄχι μονάχα στὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐπανάστασης καὶ τῆ σοβαρότητα τῶν ὑποσχέσεων πού εἶχε ἀπὸ τὸν Πάπα καὶ τὸν Καθολικὸ Βασιλέα πάρει ὁ Διονύσιος, πίστευε, κατὰ συνέπεια, καὶ στὸ ἀντικειμενικὰ ἐπιτευκτὸ τῆς νίκης εἶχεν ἀποκτήσει πεποίθηση, ἀλλὰ ἦταν κι' ὁ ἴδιος θαρραλὸς καὶ δυναμικὸς, καὶ ἀνῆκε στοὺς ἀνθρώπους τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ Διονύσιου. Ἔτσι πού, ὄχι μονάχα εἶχε παρακινήσει καὶ προσκαλέσει στὰ Γιάννινα τὸν ἐπαναστάτη Δεσπότη, ὄχι μονάχα τὸν ἐγκατέστησε μέσα σ' αὐτὰ καὶ τὸν ἐφίλευε, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ μοναχικὸ σχῆμα τοῦ ἔδινε κάθε εὐκαιρία νὰ διαφωτίζῃ καὶ νὰ παροτρύνῃ, καὶ νὰ μὴ ἀκόμα ὀπαδοῦς, μπροστὰ στὴ μύτη τῶν Τούρκων⁷ κι ἀκόμα δὲν εἶχε διστάσει, τὸν ἐπικίνδυνον καὶ συνειδητὰ ἀντιδραστικὸ, ἱερωμένον κι αὐτὸν Μάξιμο, νὰ στειλῇ νὰ τὸν ἐκτελέσουν, τὸσα γιὰ νὰ μὴ προδοθῇ ἡ ἐπαναστατικὴ δράση,

* Συνεχίζεται ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεύχος, στίς πῆδ κάτω ἀναγραφόμενες σελίδες τοῦ ὁποῖου, παρακαλοῦμε νὰ διορθωθοῦν τὰ ἑξῆς: Στὴ σελ. 80, στήλῃ 1η, στ. 1, διαβάξε «κααίνη»⁸ ἐστὶν αὐτὴ σελ., στήλῃ 2α, στ. 7 ὑποσημειώσεως, μετὰ τοῦ Παρνασσού, νὰ πρόσθεθῇ «1926». Ὁ πρῶτος στ. τῆς σελ. 82, στήλῃ 1η, νὰ μεταφερθῇ μετὰ τὸ τελευταῖον στ. τοῦ κειμένου τῆς σελ. 80, στήλῃ 2α. Στὴ σελ. 81, στήλῃ 1η, στ. 11, διαβάξε «δεμένοι»: Στὴ σελ. 82, στήλῃ 1η, στ. 19 καὶ 20, διορθώσεως ὡς ἑξῆς: «ἔρθ'» (7109). Στὴ σελ. 83, ἐπὶ τῆ εἰσαγ. ὑποσημειώσεως, διαβάξε «ἀρκεπίσκοπος».

ζσο και για να μη κατά οποιοδήποτε άλλο τρόπο ματαιωθεί ή απόπειρα.

Ποιούς όμως τάχα, στην αποφασιστική του αυτή στάση να εκπροσωπούσε ο Ματθαίος; Εΐξερε αυτός σίγουρα ότι το κίνημα θά γινόταν με επαναστάτες Θεσπρωτούς. Κι' ο Μανασσής; Να είχε τάχα κι αυτός ταχθεί με το Διονύσιο; ή να ήταν σε τέτοιο βαθμό και τρόπο άρρωστος, πού να μη του ήταν δυνατό να εκφράζη, έστω και γνώμη για το θέμα αυτό;

Αυτοί πάντως πού κυβερνούσαν άριστοκρατικά το Κάστρο τών Γιαννίνων, οι «κατεπάνω» και οι «άφεντιάδες» του, δεν ήταν δυνατό να είχαν διαθέσεις ευνουϊκές απέναντι μιās κίνησης, πού ως αναπότρεπτο της επιτυχίας της αποτέλεσε, θά είχε την διαταραχή—άν όχι την άνατροπή—του μέχρι τότε προνομιακού γι' αυτούς και τη φεουδαρχική τους κυριαρχία καθεστώτος.

Άλλως τε, οι «Ρωμαίοι» του Κάστρου, χτύπησαν, όπως ρητά το αναφέρει το Χρονικό, και μαζί με τους Τούρκους έξουθένωσαν το Διονύσιο και τους Θεσπρωτούς όπαδούς του κατά τη βραδεία της επικράτησής τους⁸. Ποιοί λοιπόν, και σε ποιές τάξεις ανήκαν εκείνοι πού, με επί κεφαλής το Μητροπολίτη του Κάστρου, προσκάλεσαν και φύλαξαν μέσα σ' αυτό το Διονύσιο; Ίσως αυτό να μην το μάθουμε ποτέ είναι όμως ίσως εύκολο να το συμπεράνουμε⁹.

Τούτο μόνο ξέρουμε: «Ότι κατά την εποχή αυτή, «... πρὸς τὴν Ἡπειρον ἐν Ἰωαννίνοις καὶ τοὺς γειτνιαζοντας, μοναστήρια τριακόσια...». Καὶ τὰ Γιάννινα, εἶχαν τὴν ὕψη Μοναχούπολιν» «... μοναχῶν γὰρ ἐμπέπλησται θεσπεσιῶν καὶ ἁγίων μοναζουσῶν καὶ μυρίοις ἄλλοις εὐθυνεῖται τοῖς ἀγαθοῖς...»¹⁰.

Ὁ Λαμπίδης, ἀναφέρει μέσα στὸ Κάστρο «... πλὴν πολλῶν καὶ μεγαλοπεπῶν κτιριῶν», Μονῆς μὲν ἑπτὰ, Ἐκκλησίες δὲ εἴκοσι μία· ἔξω δὲ ἀπ' αὐτό, ἄλλες δέκα¹¹. Ὁ Ἀραβαντιδὸς ἐπίσης¹², σημειώνει, μέσα μὲν στὸ Φρούριο, ναοὺς δέκα ὀκτώ, ἔξω δὲ ἀπ' αὐτό, ἄλλους δέκα· ἄλλα καὶ ἑπτὰ ἐπιπρόσθετα μοναστήρια ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο.

Ὅλα αὐτά, ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς τῶν Γιαννίνων ἀναφέρεται ὅτι κατεδαφίστηκαν ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1611.

Μέσα στὴν πληθώρα αὐτῆ τῶν Μοναστηριῶν καὶ τῶν Ναῶν, ὁ Διονύσιος, σὴν ἕνας κι αὐτὸς ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς, ἀσκούσε, ποῖος ξέρει ἀπὸ πόσον καιρὸ, τὸ διαφωτιστικὸ καὶ ἐξεγερτικὸ του ἔργο· καὶ μετὴν προεστίασι τοῦ Μητροπολίτη τοῦ Κάστρου, προετοίμαζε τὴν αἰφνιδιαστικὴν κατάκτησίν του ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς του Θεσπρωτοῦς.

Μέσα ὅμως σ' αὐτὸ ζοῦσαν καὶ οἱ «Ρωμαῖοι» του.—Ἄλλα κι ὁ Μάξιμος! ὁ ῥήτορας τῆς ἀντίδρασης!

Τὸν τοτινὸ Βαλὴ τοῦ Γιαννίνου, τὸν ἐπιτρόπου ἕνας ἄλλος Παραμυθιώτης:

—Ὁ Ὅσμάν, ὁ γαμπρὸς τοῦ Ἀσλὰν Πασιά.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Δὲς Ἀρχιεπίσκοπου Χρυσόστομου Παπαδόπουλου, Διονύσιος ὁ «Σκυλόσοφος», στὰ Ἡπειρ. Χρονικά 1933, σελ. 152.

2. Ὅπου ἀμέσως πῶ πάντου.

3. Δὲς Παραμυθίας καὶ Πάργας Ἀθηνᾶγόρα, Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἰωαννίνων, στὰ Ἡπειρ. Χρονικά 1928, σελ. 28.

4. Δὲς καὶ Δ. Σαλαμάγκα, Ἡ Σηλιά τοῦ Σκυλόσοφου, Ἐκδ. Περιοδικοῦ Κιβωτός, 4, 1953 Ἀθήνα.

5. Ὅπου στὴν ὑπόσ. 1.

6. Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτός, εἶναι μιὰ ἀναμφισβήτητη ἱστορικὴ ἀξία μαρτυρία, ὅτι τὸ Γιαννιώτικὸ Κάστρο, στὰ 1611, βρισκόταν σὲ τέτοια, ὕλικα καὶ ἠθικὰ κατάστασι, ὥστε ἦσαν ἱκανότατα νὰ προσαπίζη, τόσο τοὺς προνομίους ἐγκάτοικοὺς του, ὅσο καὶ τὰ ἀπὸ τὰ 1480 χρονολογούμενα προνόμιά τους. Δικαιώνονται ἔτσι καὶ οἱ ἀντίστοιχες βεβαιώσεις τοῦ Ἡπειρωτικοῦ τῆς Ἐπανάστασης χρονικοῦ.

7. Χαρακτηριστικὸ αὐτὸ τῆς δεινῆς πόλης πού διεξήχθη κατά τὸ στάδιο τῆς στὰ Γιάννινα προπαρασκευῆς τοῦ κινήματος, μεταβίβη Διονύσιου—Ματθαίου ἀπὸ τῆ μιᾶ, Μάξιμου καὶ ὀμόφρονάν του ἀπὸ τὴν ἄλλη.

8. Οἱ «κατεπάνω» τοῦ Γιαννιώτικου Κάστρου, οἱ «ἀρχοντες» καὶ «δυνατοὶ» (δὲς Κ. Ἀ. μαντου, οἱ Χριστιανοὶ καὶ ὁ Ὅσιμος τοῦ Σιανὸν Πασιά, στὰ Ἡπειρωτικά Χρονικά 1930, σελ. 206, 207) μαζὴ μετὰ τὴ πολιτικῆς καὶ ἄλλης μαρφη, καὶ μόνον τῆς τάξης τους, πρὸς

μια πού είχαν εξασφαλίσει με τὴ συνθήκη τῆς ἀμαχητὶ παραδόσεως τοὺς στὰ 1430, είχαν, ἀπέναντι τοῦ νέου ἐπικυριαρχοῦ ἀναλάβει —κατὰ τὰ φρουδαρχικά ἄλλως τε νόμιμα τῆς ἐποχῆς— καὶ τὴν ὑποχρέωση «να παρέχῳσι τοὺς βραχιώνας αὐτῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους». (δὲς Ἰ. Λαμπρῖδη, Περιγραφή Ἰωαννίνων, σελ. 41' γιὰ τὸ θέμα αὐτό, δὲς ἐπίσης Ν. Πατσέλη, Οἱ Τούρκοι Σπαιήδες, στὸ περιοδικὸ Ἑπειρωτικὴ Ἑστία, Α' 788-790 καὶ Τ. Σιωμοπούλου, Ἡ παρακμὴ τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου, στὸ αὐτὸ περιοδικὸ Α' 725) ἐναντίον τοῦ ὁποιοῦδήποτε ἐχθροῦ του.

9. Ὅπως πιστοποιεῖται καὶ συμπεραίνεται ἀπὸ τὰ Ἱστορικά τῆς Ἑπείρου, οἱ σχέσεις μεταξὺ τιμαριούχων καὶ φρουδαρχῶν τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων, καὶ τῶν ὑποτελῶν, δουλοπαροίκων ἢ περιοίκων τῆς ἐξω ἀπὸ τὰ τείχη ὑπαίθρου, δὲν ἦταν πολὺ ἀγαθές. Οἱ Ζαγορίσιοι καὶ οἱ Γραμμενιάτες, σπεύδουν πρῶτον νὰ προσκυνήσουν τὸ Σινάν ἀποκοτῶν προνομία, καὶ ἀσκοῦν πίεση κατὰ τοῦ Κάστρου γιὰ νὰ παραδοθῇ. Οἱ Καστριναὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, συνάπτουν συνθήκες πού προστατεύουν, μονάχα τοὺς ἴδιους τὰ τιμαρῖα τους καὶ τὴν πρέχουσα θέση τους. Ἡ ὑπαίθρος μεταβάλλεται τότε σὲ σπαηλίγια, καὶ μένει τὴν διεθέσει τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἀλβανῶν (δὲς σχηματῖα, καὶ τὸ Χρονικὸ Τσαρπλάνων, στὸ περιοδικὸ Ἑπειρωτικὴ Ἑστία, Α' σελ. 800, καθὼς καὶ τὸ Χρονικὸ Δρυοπίδος). Ἡ διοίκησις τοῦ Κάστρου, εἶναι ἀριστοκρατικὴ, καὶ ὁ λαὸς (ἐργάτες, τεχνίτες, ἔμποροι), δὲν ἔχουν κανένα πολιτειακὸ καὶ πολιτικὸ δικαίωμα. Τὴν ἐχθρικὴ αὐτὴ ἀτμόσφαιρα μεταξὺ ἀρχουσας τάξης καὶ ἀρχομενίου, ἐπιτείνει ἀκόμα περισσότερο τὸ περιστατικὸ ὅτι, ἡ πρώτη, δὲν φαίνεται νὰ ἦταν ἐθνικὰ ἀμιγής! Στὰ 1430, ὁ Σινάν Πασιάς, ὅπως γράφει ὁ Παπασωτηγόπουλος, συνεννοήθηκε μετὰ μερίδος τῶν κατοίκων ὅσοι «ἀπεχθάνοντο τὴν Λατρινικὴν κυριαρχίαν», καὶ μετὰ τὴν συνδρομὴ τους, ἀνάγκασε τὸν Κάρολο Β' νὰ συνθηκολογήσῃ. Μέσα δὲ στὸ Κάστρο, δὲν ὑπῆρχαν μόνο βυζαντινῆς προέλευσης καὶ ἐπιτόπιοι προὔχοντες, ἀλλὰ καὶ Σλαβοαλβανοὶ (δὲς Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἐκδ. 1885, τόμ. 5, σελ. 314, καὶ Κ. Ἀμαντοῦ, Οἱ Χριστιανοὶ καὶ ὁ Ὀρισμὸς τοῦ Σινάν Πασιά, στὰ Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ 1930, σελ. 206 καὶ ἐπ.) καὶ πιθανότατα, κληρονόμοι αὐτῆς τῆς μορφῆς τῶν προνομίων θὰ πρέπει νὰ ἦταν καὶ οἱ «Ρωμαῖοι» τοῦ Ἑπειρ. Χρονικοῦ τοῦ 1611.

10. Δὲς Ἀθηναγόρα Παραμυθίας, Πολύτιμοι πληροφορίαὶ περὶ Ἑπείρου κατὰ τὸ ἸΖ' αἰῶνα, στὸ περιοδικὸ τῶν Γιαννίνων Ἑλλοπία, σελ. 199, Δὲς ἐπίσης Ἑπειρ. Χρον. 1926, σ. 64.

11. Περιγραφή Ἰωαννίνων, σελ. 25 καὶ 42.

12. Β' σελ. 212.

Δ'. - ΟΣΜΑΝ ΚΑΙ ΑΣΛΑΝ

Γιὰ τὸν Ὀσμάν πασιᾶ, τὸ γνωστὸ ἀπὸ τὰ περιστατικὰ τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1611,

ἔχουν ἀποκαλυφθῆ ἀπὸ τὸν κ. Μέριτζιο, στὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας μερικὰ ἔγγραφα¹, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων μᾶς ἐπιτρέπει νὰ σκιαγραφήσουμε —σὲ ἀδρές πάντοτε γραμμές— μία μικρὴ περιόδο τῆς ζωῆς του· τόσο αὐτὴ πού προηγεῖται τῆς ἀπ' αὐτὸν καταστολῆς τοῦ ἐπαναστατικοῦ στὰ Γιάννινα κινήματος τοῦ Ἐπίσκοπου Τρίκκης Διονύσιου τοῦ Φιλόσοφου, ὅσο καὶ μερικὲς κατοπινές του περιπέτειες.

Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ, εἶναι τμήματα μιᾶς μεγάλης σειρᾶς παρόμοιων, πού τιτλοφορεῖται «Μικρὰ Ἑπειρωτικὴ Χρονογραφία» καὶ ἡ ἀλληλουχία τῶν περιστατικῶν πού ἐκεῖ ἀναφέρονται, ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνουμε μετὰ πολλὴ πιθανότητα, ὅτι ὁ Ὀσμάν αὐτός, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ἄλλα τῶν αὐτῶν Ἀρχείων ἔγγραφα, ἀποκαλυπτικὰ τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1611², τιτλοφορεῖται Πασιάς τῶν Γιαννίνων, ἀπὸ δὲ τὰ προηγούμενα, μπῆς μονάχα καὶ Σαντζιάκης³, εἶχε στενοὺς μετὰ τὸ Ἀλβανικὸ στοιχεῖο καὶ τὴν ἀντίστοιχη περιοχὴ δεσμούς.

Στὰ 1605 πού γιὰ πρώτη φορὰ τὸν συναντοῦμε, εἶναι Σαντζιάκης Δελβίνου, Ἀγίου Δονάτου καὶ Παραμυθιάς⁴, κατὰ δὲ τὸν Ἰούνιο τῆς ἴδιας χρονιάς, φεύγει γιὰ τὴν Αὐλῶνα, γιὰ νὰ ἀναπληρώσῃ στὴ διοίκησίν της τὸν ἀδερφό του Σαντζιάκῃ της Ἀλῆ Πασιά, ὁ ὁποῖος τὴν εἶχε ἐγκαταλείψει γιὰ νὰ συμμετάσχῃ στὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις τῆς Τούρκικης Αὐτοκρατορίας κατὰ τῆς Οὐγγαρίας.

Στὶς ἀρχές τοῦ 1606, ὁ Ὀσμάν μαθαίνοντας τὸν ἐκεῖ θάνατο τοῦ ἀδερφοῦ του, ταξιδεύει στὴν Κωνσταντινούπολη, καὶ κατορθώνει, ἀπὸ προσωρινῶς ἀνικηταστάτης, νὰ ὀνομασθῇ ὀριστικὸς Σαντζιάκῃς Αὐλῶνας.

Ὁ Ὀσμάν τῶν Γιαννίνων τοῦ 1611, κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸ⁵, καταγόταν ἀπὸ τὴν Παραμυθιά, καὶ ἦταν γαμπρὸς ἐπὶ ἐγγονῆ, τοῦ περιδόξου Ἀσλάν Πασιά τοῦ Α' (1600 - 1618), ἰδρυτῆ καὶ γεννάρχῃ τῆς Γιαννιώτικης Δυναστείας τῶν Ἀσλάν (1600 - 1788)⁶. Βρίσκουμε σκόπιμο, στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ ὑπενθυμίσουμε τῆ, καὶ ἀπὸ τὸν Ἀραβαντινὸ καὶ ἀπὸ τὸ Λαμπρῖδη ἀνα-

φερόμενη παράδοση, ὅτι ὁ Ἄσλάν, ἀπὸ καταγωγή καὶ γέννηση, ἦταν Χριστιανὸς ἀπὸ τῆ Βίτσα τοῦ Ζαγοριοῦ⁷. Παιδομαζεμένος στὰ μικρά του χρόνια, Γενίταρος κατόπι, πρὶν ἀκόμα καταλάβῃ χάρη στὴν ἐξαίρετη δράση του τὸ ἀξίωμα τοῦ Βαλῆ τῶν Γιαννίνων καὶ τὸν τίτλο τοῦ Βεζίρη, εἶχε διατελέσει Ἀστυνόμος στὴν Παραμυθιά, κ' ἐκεῖ φαίνεται παντρεύτηκε. Γιατί, στὰ Ἑνετικά ἔγγραφα τοῦ 1611⁸, ὁ τότε Ἐμίνης Σαγιαδάς Μεχμέτ Μαχμουτ Τσιαούς⁹, ἀναφέρεται ὡς πεθερὸς τοῦ Πασιᾶ τῶν Ἰωαννίνων.

Πιστεύουμε ὅτι Πασιᾶ, στὸ σημεῖο αὐτὸ τῶν Γιαννίνων τὰ Ἑνετικά ἔγγραφα, ἐννοοῦν τὸν Ἄσλάν. Καὶ εἶναι μὲν ἀλήθεια ὅτι τὰ ἴδια αὐτὰ ἔγγραφα, τὸν Ὀσμάν τὸν ἀποκαλοῦν κ' αὐτὸν Πασιᾶ καὶ μάλιστα τῶν Γιαννίνων. Αὐτὸς ὅμως, στὴν πραγματικότητα, δὲν ἦταν παρὰ μονάχα μπέης. Καὶ στὴ Διοίκηση, δὲν εἶχε ξεπεράσει ἀκόμα τὸ βαθμὸ τοῦ Σαντζιάκη. Στὰ Γιάννια αὐτὸς εἶχε βρεθεῖ, ἐντελῶς ὅπως θὰ ἴδουμα περιστασιολογικά¹⁰. Καὶ ἐντελῶς ἀκόμα περιστασιολογικά φαίνεται νὰ ἔτυχε νὰ εἶναι ὁ καταστολεὺς τοῦ κινήματος 1611.

Γιατί, ἐνῶ ἀπὸ τῆ μιά, αὐτὸς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τῆς Μικρ. Ἠπ. Χρονογραφίας, ἀναφέρεται, καὶ μετὰ τὰ 1611, ὡς Ὀσμάν Παραμυθιάς, (ἂν εἶχε ἀνεβῆ στὸν ἡγεμονικὸ θρόνον τῶν Γιαννίνων, δὲν θὰ μπορούσε κατόπι νὰ ὑποβιβασθῆ σὲ θέση Σαντζιάκη), ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁ Ἄσλάν, ἀκόμα καὶ στὰ 1615, ἀναφέρεται¹¹ Πασιᾶς τῶν Γιαννίνων, ἔχοντας φαίνεται στὸ μεταξὺ ἐπιστρέφει, ἀπὸ τὶς ἐπιχειρήσεις τῆς Περσίας, καὶ ἀρχίζει τὸ χτίσιμο τοῦ δμῶνυμού του τζαμοῦ, κοντὰ στὰ ἑρείπια τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη. Ἐκτὸς ἂν, στὸ διάστημα πού ἔμεινε στὰ Γιάννια, ὁ Ὀσμάν, προκάλεσε Σουλτανικὴ διαταγὴ διορισμοῦ του ὡς Τοπορητῆ τοῦ ἰουουσιαζοντος Ἄσλάν, μιά πού ἦταν καὶ γαμπρὸς του· αὐτὸ ὅμως δὲν ἱστορεῖται. Θὰ μπορούσε μόνον νὰ τεκμαίρεται.

Ὁ γάμος τοῦ Ἄσλάν στὴν Παραμυθιά, πιθανολογεῖται ἀκόμη κ' ἀπὸ τὴ σκέψη ὅτι, κ' ὁ στὰ 1611 Ἐμίνης Σαγιαδάς,

ὁ Μεχμέτ Τσιαούς, πρέπει κ' αὐτὸς νὰ ἦταν Παραμυθιώτης: Στὰ 1611 ἀκόμα, ἡ γυναῖκα του ἀναφέρεται νὰ μένῃ στὴν Παραμυθιά¹², τὴν τόσο ἄλλως τε κοντινὴ πρὸς τὴ Σαγιαδά.

Ὁ Ὀσμάν τῶν Γιαννίνων τοῦ 1611, ἀναμφισβήτητα εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπο μὲ τὸν Ὀσμάν μπέη τῆς Παραμυθίας. Ὁ Ἀραβαντινὸς ὅπως ἴδαμε, τὸν ἀναφέρει καταγόμενον ἀπ' τὴν Παραμυθιά¹³. Καὶ οἱ ἀρχηγοὶ ἀκόμα τοῦ κινήματος τῶν Γιαννίνων ἀναφέρονται κ' αὐτοὶ ὡς Παραμυθιώτες καὶ γραμματικοὶ του¹⁴.

Ἀπὸ τὰ ἴδια δὲ αὐτὰ ἔγγραφα (τῆς Μικρῆς Ἠπειρώτικης Χρονογραφίας) ἀναφέρεται καὶ κάποιος σύγγαμβρός του Χουσέν Τσελεπῆς, ὁ ὁποῖος, τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1612¹⁵, ἀποφασίζει νὰ κτίσῃ ἔπαυλη, μεταφράζει ὁ κ. Μέρτζιος, πιθανῶς ὅμως νὰ πρόκειται μᾶλλον γιὰ πύργο (castello), σὲ κ' ἕποιο μέρος ὀνομαζόμενο Κορώνη: Εἶχεν αὐτὸς συναθροίσει διακόσιους ἀνδρες γιὰ νὰ ὀχυρώσῃ ἐκεῖνον τὸ μέρος, τὸ ὁποῖο ἦταν ἐπάνω σὲ λόφο καὶ δέσποζε — ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἑνετὸς Ἀρχων Κερκύρας — τοῦ δάσους τοῦ Φαναριοῦ, «ἀπ' ὅπου, προσθέτει στὰ ἔγγραφα του, ἐμεῖς κόφτομε πολλὴ ξυλεία χρήσιμη γιὰ τὶς βάσεις τῶν κανονιῶν μας».

Τόσο λοιπὸν ἀπὸ τὰ περιστατικά πού παραθέσαμε, ὅσο κ' ἀπ' ἄλλα ἀκόμα πού θὰ ἀναφέρουμε συνεχίζοντας, σχηματίζουμε τὴ γνώμη ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἐμίνηδες, Σαντζιάκηδες καὶ ἰδρυτὲς ὀχυρῶν, σὲ περιοχὲς ὅπου κατοικοῦσαν Ἀλβανοὶ ἢ Ἀλβανόφωνοι, προερχόταν καὶ οἱ ἴδιοι ἀπ' τὸ αὐτὸ Ἀλβανικὸ περιβάλλον. Ἀπὸ τὴν κατηγορίαν δηλ. τῶν καινούργιων ἐξισλαμισμένων ἐκείνων φύλαρχων καὶ ἰσχυρῶν τιμαριούχων, πού γιὰ ἀνταμοιβὴ τῆς ἐξόμωσης, εἶχαν ἀποκτήσει — ὁ καθένας στὶς περιοχὲς τους — δεσποτικὴ ἐξουσία. Καὶ μπέηδες τώρα, τσιαούσηδες καὶ σαντζιάκηδες, ἔξουσίαζαν καὶ πίεζαν, τόσο τὸ ὑποτελὲς Χριστιανικὸ, ὅσο καὶ τὸ κυρίαρχο ἀκόμα Μουσουλμανικὸ, Τούρκικο καὶ Ἀλβανικὸ, στοὶ χεῖο, στὸν τόπο τῆς ἀσκήσεως τῆς δεσποτείας τους¹⁶.

Κι' ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἀκόμα Χρυσόστομος στήν ἱστορήση πού κάνει τῆς ἐπανάστασης τοῦ Διονύσιου, δέχεται τὸν Ὄσμάν Πασιά ὡς ἐκ Παραμυθιάς (προερχόμενο). Ἀπὸ τὰ ὅσα δὲ μέχρι τώρα εἶπαμε, ἐνισχύεται ἐπίσης καὶ ἡ παράδοση ὅτι ὁ Ζαγορίσιος Ἀσλάν Πασιάς, Χριστιανὸς ἀπὸ τὴν Βίτσα, ἄρχισε τὴ σταδιοδρομία του σὰν Ἀστυνόμος Παραμυθιάς.

Κι' ἦρθαν κατόπι ἔτσι τὰ πράγματα, ὥστε, ὁ στὰ 1611, Παραμυθιώτης πιθανώτατα κι' αὐτὸς Διονύσιος, ἔχοντας ἐξεγείρει χριστιανούς, προερχόμενους ἀπὸ 70 περίπου χωριά τοῦ Φαναριοῦ τῆς Παραμυθιάς καὶ τοῦ Σουλιοῦ, μὲ ἀρχηγούς, ἐπίσης Παραμυθιώτες, νὰ βρεθῆ ἡ στὰ Γιάννινα ἀντιμέτωπος, ἐναντίον, Παραμυθιώτη πάλι Πασιά.

Πιθανώτατα ὅμως, δὲν ἦταν μονάχα αὐτὸ τὸ Θεσπρωτικὸ κίνημα πού κατέστειλε ὁ Ὄσμάν μπέης τῆς Παραμυθιάς.

Οὔτε κι' ἡ πρώτη φορὰ πού θ'ἄχε βρεθῆ ἀντιμέτωπος μὲ τὸ Διονύσιο.

[Συνεχίζεται]

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Δὲς Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ 1940, Μικρὴ Ἑπειρωτικὴ Χρονογραφία, σελ. 33 ἕως 38, ἀπὸ 30 Δεκεμβρίου 1604 μέχρι καὶ 25 Μαΐου 1615.

2. Δὲς ἔγγραφα τοῦ αὐτοῦ Ἀρχιεπίσκοπου, σχετικά μὲ τὸ Ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ 1611 τοῦ Διονύσιου τοῦ Φιλοσόφου, στὰ Ἑπειρω. Χρονικὰ τοῦ 1938, σελ. 81 ἕως 90. Γιά τὸ ἴδιο αὐτὸ κίνημα, δὲς καὶ Δ. Σαλαμάγκα, Ἡ σπηλιὰ τοῦ Σκυλόσοφου, ἐκδ. περιοδικοῦ Κιβωτός, 4, 1953.

3. Τὸ μ π ἔ η ς (γιὸς Πασιά), εἶναι τίτλος κατώτερος τοῦ Πασιά. ὅπως καὶ ὁ Σαντζιάκης, εἶναι Στρατιωτικὸς καὶ Διοικητικὸς Κυβερνήτης, τμήματος μονάχα τῆς περιοχῆς πού κυβερνοῦσε ἕνας Πασιάς (Βαλῆς). Ὁ Ρούμελη Βαλεση (Βαλῆς τῆς Ρούμελης) εἶναι δικαιοδοσία καὶ τίτλος ἀκόμη πῶ ἀνώτερος. Στὰ 1840 π.χ. ὁ Μουχτάρ Σαῖτ Πασιάς, καλεῖται Βεζύρης καὶ Πασιάς Μοναστηρίου καὶ τῶν τριῶν Σαντζιακῶν τῆς Ἑπείρου (δὲς Ἑπ. Χρονικὰ 1938, σελ. 72). Ὁ Ρασίτ Μεχμέτ Πασιάς τοῦ 1825, καλεῖται Βεζύρης καὶ Ρούμελη Βαλεση Τεπιντὲν Ἰωαννῖνον, Δελβίνου, Αὐλώνο (δὲς ὅπου ἀμέσως πῶ πάνω, σελ. 78 καθὼς καὶ 1929 σελ. 224).

4. Ἡ Παραμυθιά λεγόταν ἀπὸ τοὺς Τούρκους Ἀϊ-Ντονάτ. Ἐδῶ (1605) ξεχωρίζεται ἰδιαίτερη (γειτονικὴ πάντως) ἀπὸ τὴν Παραμυθιά περιοχή, Ἀγιου-Δονάτου.

5. Χρονογραφία τῆς Ἑπείρου, Β', σελ. 222, ὑπόσημ. 1.

6. Δὲς καὶ Ἑπειρω. Χρονικὰ 1938, Β. Πυρσινέλλα, Τὰ ἀρπαγέντα ὑπὸ τοῦ Ἀλλῆ κτήματα τῶν Βρεττῶν, σελ. 130, ὑπόσημ. 2.

7. Δὲς καὶ Ἰ. Νικολαΐδη, Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ζαγορίῳ κώμης Βεΐτσης, Ἰωάννινα 1939, σελ. 115.

8. Ὅπου στήν ὑπόσημ. 2.

9. Ὅπου στήν ὑπόσημ. 1, σελ. 37.

10. Ὅπου στήν ὑπόσημ. 2, ἔγγραφο 21 Δεκεμβρίου 1610.

11. Ὅπου ἀμέσως πῶ πάνω, ἔγγραφο 25 Μαΐου 1615.

12. Ὅπου στήν ὑπόσημ. 2, ἔγγραφο 13 Σεπτεμβρίου 1611.

13. Ὅπου πῶ πάνω, Α', σελ. 222.

14. Ἀρχιεπίσκοπου Χρυσ. Παπαδόπουλου, Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος, στὰ Ἑπειρωτικὰ Χρονικὰ 1933, σελ. 181.

15. Ὅπου στήν ὑπόσημ. 1.

16. Δὲς σχετικά: Εὐθ. Σούρλα, Ἡ Ἑπείρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, στὰ Ἑπειρω. Χρονικὰ τοῦ 1937. Τοῦ ἴδιου. Ἡ πολιτικὴ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἐν Ἑπείρῳ, στὸ ἴδιο περιοδικό, 1941.

17. Ὅπου πῶ πάνω, σελ. 183.

ΠΑΝ. ΡΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Καθηγητοῦ

Ο ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΨΑΛΙΔΑΣ ΚΑΙ Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ*

Τὰ μαθήματα τοῦ σχολείου ἄρχισαν στίς 2 Φεβρουαρίου 1829 μὲ πολὺ πανηγυρικὸ τρόπο καὶ μὲ μεγάλη ἐπισημότητα. Ἐγινε δοξολογία στὴ Μητρόπολι με συμμετοχὴ τοῦ Μητροπολίτου Λευκάδος καὶ ὄλων τῶν ἀρχῶν καὶ ἐπισήμων τοῦ τόπου καὶ κατοπιν δεξίωσις καὶ ὀμιλίαι στὸ σχολεῖο, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Ψαλίδας γράφει στὸ 20 ἔγγραφοῦ του τῆς 6 Φεβρουαρίου 1829 καὶ στὸ 30 τῆς 20 Φεβρουαρίου.

Σοφολογιώτατε Κύριε

Ἁγία Μαύρα

Φεβρουαρίου 6 1829 ἔ.ν.

Κατὰ τὸ ἀπὸ τὰς 2 τοῦ παρόντος Νο 6 γράμμα σας θέλω ἐνεργήσαι ἀκριβέστατα καὶ θέλω σὰς ἰδεάσει ἀκολουθῶν, ἀφ' οὗ σὰς στείλω τὸ ὠράριόν μου (σ.γ. πρόγραμμα), διότι ἡ παράταξις τῆς ἐνάρεξεως ἔγινε ταῖς 2 τοῦ παρόντος μεγαλοπρεπέστατα καὶ κατὰ τὸ διάταγμα ἐκφωνήθησαν λόγοι τρεῖς, ὑπὸ τοῦ Ἑπάρχου Ἰταλικός, ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ Ἑλληνικός, καὶ ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Ψωμᾶ Ἰταλικός ἐχειροκροτήθησαν καὶ οἱ τρεῖς. Ἐντὸς ὅμως ὀλίγων ἡμερῶν θέλετε λάβει τὰς πράξεις ἀνελλιπῶς καὶ τοὺς λόγους.

Ἐναλυτικότερα μιλεῖ γιὰ τοῦτο τὸ πρῶ-γμα ὁ διευθυντὴς στὸ 30 ἔγγραφοῦ του τῆς 20 Φεβρουαρίου 1829.

«...Ἡ ἐνάρεξις τοῦ δευτερευόντος σχολείου Λευκάδος ταῖς 2 Φεβρουαρίου ἔγινε μὲ μεγάλην παράταξιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μητροπόλεως μὲ τὸν Μητροπολίτην ὅστις ἐδιάβασε παράκλησιν, καὶ ἔκαμε τὴν

πρόεπουσαν καὶ ἀνήκουσαν δέξιιν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἐξόχου Ἑπάρχου καὶ ἐκλάμπρου Ἑπάρχου μὲ ὄλους τοὺς εὐγενεῖς καὶ ἔπειτα ὄλοι ἤλθαν εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου ὀμίλησε λόγον πρῶτον ὁ Ἑπάρχος καὶ ἐχειροκροτήθη, λόγος ἀρμοδιώτατος, ὅστις τῆς στέλνεται· δεύτερον ὁ Διευθυντὴς, καὶ τοῦτος ὁ λόγος τῆς στέλνεται ... Σὰς περικλείω καὶ τοὺς προλόγους τῶν διδασκάλων, ὅπου ἔκαμαν εἰς τὸ πρῶτον μάθημα τῆς παραδόσεως των. Σὰς στέλνεται καὶ τὸ ὠράριον καὶ οἱ κανόνες τῆς εὐταξίας οἱ προσηλωμένοι εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἡ δηλοποίησις ἡ πρώτη ...».

Τὸ πρῶτο διδακτικὸ προσωπικὸ τοῦ Λυκείου ἦταν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ διευθυντὴ Ἀθ. Ψαλίδα, ὁ Σπυρίδων Μανάρης⁴, μαθηματικός, ποὺ σὰ νεώτερο, κατὰ τὸ Νόμο, ὁ διευθυντὴς διώρισε γραμματέα τοῦ Λυκείου⁵, ὁ Ἰωάννης Σολαῖο⁶, γιὰ τὴν Ἰταλικὴ καὶ ὁ Νικόλαος Γκούστης ἀπὸ τὴ Ναύπακτο, ἴσως, γιὰ τὴν ἀγγλικὴ φιλολογία. Ὁ Ψαλίδας στὸ Λύκειο δίδασκε Ἑλληνικὰ, Φιλοσοφία, Γενικὴ Ἱστορία 9 - 10 κάθε Πέμπτη καὶ 3 - 4 Κατήχηση. Ἀκόμη δυὸ ὄρες τὴ βδομάδα Γεωγραφία γιὰ τὴ δευτρίτη τάξη⁷.

Νομίζω πὸς ἔχει κάποιον ἐνδιαφέρον καὶ ἀξίζει νὰ σημειώσῃ κανεὶς τὰ διδακτικὰ βιβλία ποὺ χρησιμοποιοῦσαν τότε στὰ Λύκεια. Γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ τὰ «Στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης» τοῦ Φρ. Γιακόβ⁸ τὴ γραμματικὴ τοῦ Βουτμάνου καὶ τὸ «πρῶ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλει

χειρο Ἑλληνικὸ Λεξικὸ» τοῦ Σπ. Βλαντιῆ. Γιὰ τὰ λατινικὰ τῆ «Λατινο - Ἰταλικῆ γραμματικῆ» τοῦ Σοαβίου, τὸ «λατινοῖτα- λικὸ λεξικὸ» τοῦ Τορίνου, τὸ «ἀνάλεκτα τοῦ Παταβίου». Γιὰ τὰ ἀγγλικά, γραμματικὴ τῆς ἀγγλικῆς καὶ «Σύνοψις τοῦ Μάρεκ». Γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ καὶ Ρωμαϊκὴ ἱστορία χρησιμοποιοῦσαν τὴν «Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος» τοῦ Γκόλδσμιθ καὶ τῆ Ρωμαϊκῆ τοῦ Ἰδίου. Γιὰ τὴν Ἰταλικὴ γλῶσσα εἶχαν τὴν «Ἀνθολογία τοῦ Μιλάνου», τῆ Γραμματικὴ τοῦ Σ. Βλαντιῆ καὶ τῆ Γραμματικὴ τοῦ Σοαβίου, Γιὰ τῆ Φιλοσοφία τὸ «Ἐγχειρίδι φιλοσοφίας» τοῦ Σοαβίου καὶ γιὰ τὴν ἀριθμητικὴ τὸ ἐγχειρίδι τοῦ Μπορδῶ- νος. Τὴν «Ἱερά καὶ μεγάλη κατήχηση» διδάσκει ὁ Ψαλίδας κατὰ μετάφραση ἀπὸ τὴ ρωσικὴ διάλεκτο.

Μιά ἀπὸ τὶς πρώτες ἔγνοιες τοῦ Ψαλίδα ἦταν νὰ φροντίσῃ νὰ συγκροτήσῃ μιὰ βιβλιοθήκη γιὰ τὸ σχολεῖο, συγκεντρῶνον- τας παλιότερα «δημόσια βιβλία» σκορπι- σμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος στὴν 3η ἀναφορὰ του, καὶ κινητοποιῶντας πολ- λούς, πιθανὸν τὶς ἀρχές, γι' αὐτό. «Τὰ δη- μόσια διασκορπισμένα βιβλία τῆδε κακεῖσε ἀρχισα νὰ τὰ σιάζω καὶ ἀφ' οὗ σιαχθοῦν ὅλα θὰ τὰ καταγράψω, γιὰ νὰ γίνῃ μιὰ βι- βλιοθήκη τοῦ σχολείου δημοσία καὶ ἐπιφελ- λῆς καὶ τὰ βιβλία νὰ μὴ χαθοῦν καὶ εἰς τοῦτο τὸ ἔργον ὅλοι συντρέχουν». (Ἀνα- φορὰ 3η 20 Φεβρ. 1829 σ. 2).

Παράλληλα δὲν παύει σὲ ὅλα του τὰ ἔγγραφα νὰ ζητάει ἀπὸ τὴν προϊσταμέ- νη του ἀρχὴ βιβλία, τόσο γιὰ τοὺς μαθη- τὲς διδακτικά, ὅσο καὶ γιὰ τὴ βιβλιοθήκη. Στὸ τέλος τῆς 4ης ἀναφορᾶς τοῦ (3 Μαρ- τίου 1829) ὕστερ' ἀπὸ ἄλλα αἰτήματά του προσθέτει «πρὸ πάντων βιβλία».

Ὁ Ψαλίδας ποὺ ἔχει θητέψει στὴν αὐτὴ τοῦ Ἀλῆ καὶ ἔχει παίξει καὶ τὸ ρόλο τοῦ διπλωμάτη, ξαίρει καλὰ τὴ σημασία μερικῶν κοινωνικῶν συμβατικότητων καὶ δὲν τὶς περιφρονεῖ. Οἱ ἐμφανίσεις στὶς ἐορ- ταστικὰς ἡμέρας καὶ στὶς παράτες στὰ Ἐ- πτάνησα ἦταν ἰδιαίτερα ἐπίσημες, γι' αὐτὸ βλέπουμε τὸν Ψαλίδα σὲ ἀναφορὰ του τῆς 13 Ἀπριλίου 1829 νὰ γράφῃ στὴν προϊ- σταμένη του ὑπηρεσία : «Καὶ τὰ ἐπίσημα (σ.γ. ροῦχα) διότι τὴν μεγάλη Παρασκευὴ

εἶναι παράταξι καὶ τὸ ἐπίσημον φόρεμα εἶναι πρέπον ἢ διορίσατέ μου νὰ φορέσω τὸ ἀκαδημαϊκόν, ὅπου ἔχω αὐτοῦ», διότι καὶ τοῦτο σεμνόν» καὶ θέλω κάμει ὅπως προστάζητε».

Ἀξιοπαρατήρητο στὰ ἔγγραφα τοῦ Ψα- λίδα εἶναι πρῶτα τὸ θάρρος ποὺ ἀπευθύ- νεται στὴν προϊσταμένη του ἀρχή, ποὺ δὲν τὸ βρίσκομε πλέον στὴν ἀλληλογραφία κα- νενὸς διαδόχου του καὶ ἔπειτα ὁ ἀπλὸς καὶ ἀφε- λῆς τρόπος τῆς ἔκφρασής του, ποὺ δίνει στὴν ἐπίσημη ἀλληλογραφία του τόνον ἰδιω- τικῆς ἀλληλογραφίας. Ἀκόμα καὶ οἱ προ- σφωνήσεις του δὲν εἶναι σταθερές. «Σο- φολογιώτατε Κύριε» ἢ «Σοφολογιώτατε Κύριε προσκυνῶ» ἢ «Σοφολογιώτατε προ- σκυνῶ». Πρυστὸς εἶναι καὶ ὁ τρόπος ποὺ ὑποσημειώνεται ὁ ἴδιος : «τῆς σοφολογιό- τητός σας ταπεινὸς δοῦλος» ἢ «μετ' ὁ ἀνή- κον σέβας». Ὑπογράφει ὅμως πάντα στα- θερὰ ἔτσι : «Δ (διευθυντῆς) Δ (δόκτωρ) Ἀθανάσιος ὁ Ψαλίδας. Τὸ γράψιμο ἐξ ἄλ- λου εἶναι καθαρὸ. Ὅλα τὰ ἔγγραφα εἶναι ἀπ' τοῦ Ψαλίδα τὸ χέρι γραμμένα.

Στὶς 6 Ἰουλίου 1829 μετ' τὴν 9η ἀνα- φορὰ του ὁ Ψαλίδας ζητεῖ ἀπὸ τὴν «ἐκλαμ- προν γενικὴν ἐπιτροπὴν» νὰ δώσῃ ἄδεια τόσο σ' αὐτὸν ὅσο καὶ στὸ Σολαίρ γιὰ νὰ πᾶνε γιὰ λίγες μέρες τὸν Αὐγουστο στὴν Κέρκυρα. Τίποτα δὲν προσιωνίζει τὸ κακὸ ποὺ σὲ λίγο θὰ συμβῆ.

Στὶς 7 τοῦ ἴδιου μῆνα στέλνει τὸ προ- τελευταῖο του ἔγγραφο γιὰ νὰ ζητήσῃ ἄδεια καὶ γιὰ τὸν δάσκαλο Ν. Γκούστη καὶ στὶς 13 γράφει, μετ' ὁ ἴδιο θέμα, τὸ τελευταῖο ἴσως γραπτὸ ποὺ βγῆκε ἀπὸ τὸ χέρι του καὶ ποὺ γι' αὐτὸ τὸ παραθέτουμε ὁλόκληρον.

Ἀριθ. 11

Σοφολογιώτατε κύριε προσκυνῶ
1829 Ἰουλίου 13

Ἁγία Μαύρα

Ταῖς 7 τοῦ παρόντος σᾶς ἔγραψα καὶ σᾶς ἐπαρακαλοῦσα διὰ τὸν διδάσκαλον κ. Νικόλαον Γκούστην, διὰ νὰ τοῦ δοθῆ ἄδεια εἰς ταῖς διακοπαῖς νὰ πηγαῖν εἰς κανένα μέρος νὰ καθῆσῃ τρεῖς μῆνας Αὐ- γουστον, Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον, νομίζων, ὅτι θέλει νὰ πηγαῖν εἰς κανένα

μέρος τῆς Ἐπιανήσου Ἐπικρατείας. Ὑστερα ὁμως, ἀφοῦ ἔγραψα, μοῦ εἶπεν, ὅτι θέλει νὰ πηγαίνη εἰς Ναύπακτον, ὅπου εἶναι ὁ πατήρ του. Ὅθεν ἐβιάσθηκα νὰ σᾶς τὸ φανερώσω μὲ τὸ παρόν μου διὰ τὰ ἡξέυρητε, διότι καὶ ὁ ἐξοχώτατος ἐδῶ Ἐπαρχος ὁ Κάλλιστος μοῦ εἶπε νὰ σᾶς τὸ ἀναφέρω, ὥστε ἡ ἄδεια νὰ γραφῆ ῥητῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὄχι ἄορίστως. Ἐγὼ τὸ χρέος μου κάνω, σᾶς τὸ ἐφανέρωσα καὶ ὅπως ὀρίζετε ἀποφασίσατε, ἢ δίδετε τὴν ἄδεια ἢ δὲν δίδετε, ἐγὼ δὲν τὸ ἐξετάζω. διότι δὲν εἶναι χρέος μου τοῦτο.

Πρὸς τὸν σοφολογιώτατον Κύριον
Γ. Θεσσαλιθοῦτα Γραμματέα τῆς Κ. (οἰνῆς)
Π. (αιδείας) γενικῆς Ἐπιτροπῆς
κ.τ. κ.τ. κ.τ. (κλπ.)

μένω μὲ τὸ ἀνῆκον σέβας
τῆς σοφολογιότητός σας δούλος
ταπεινός

ὁ Δήης καὶ Δωρ Ἀθανάσιος ὁ Ψαλίδας

Ὑστερα ἀπὸ τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἔγγραφο καὶ στὴν πρώτη σελίδα τοῦ ἐπόμενου φύλλου ἀριθ. 8, τὸ χέρι τοῦ ἄτυχου Σολαίρ, νομίζω — κρίνοντας ἀπὸ τὸ γραφικὸ του χαρακτήρα — ἔχει γράψει τρεῖς γραμμὲς στὴ λατινικὴ γλῶσσα αὐτῆς: Die 20 Julii 1829 obiit meritissimus et praeclarissimus doctor dominus Athanasios Psallida insulae Lucadiae studiorum praefectus, et professor linguae graecae.

Πέθανε λοιπὸν ὁ Ψαλίδας, ὅπως κιόλας τὸ ξέρουμε, στίς 20 Ἰουλίου 1829. Καὶ πέθανε ξαφνικὰ ἐνῶ ζητοῦσε ἄδεια γιὰ νὰ πάη στὴν Κέρκυρα καὶ χωρὶς ποτὲ προηγουμένα νὰ παραπονεθῆ γιὰ κάποια ἀδιαθεσία του. Ἡ ληξιαρχικὴ πράξι τοῦ θανάτου του δὲ μᾶς διαφωτίζει στὸ ζήτημα τῆς ἀρρώστειας, γιατί ἐκεῖ σημειώνεται ἀπλῶς «θάνατος φυσικός». Ἀπὸ τὴν ἴδια ὁμως πράξι μαθαίνουμε, ὅτι ἔμενε καὶ πέθανε στὸ «αὐθεντικὸν ὄσπιτιον τῶν νέων οἰκοδομῶν» στὸ M 1 (Μαχαλᾶ 1) K 6 (Κοντραδά 6) ἀριθ. οἰκοδομῆς 26. «Νέες οἰκοδομῆς» ὁ ληξιαρχος ἱερομόναχος Βησσαρίων Κονιδάρης, ἐννοεῖ τὰ σπίτια, ποῦ

ἡ ἀγγλικὴ διοίκηση ἔφκιασε στὴ Λευκάδα μετὰ τὸν καταστρεπτικὸ σεισμό τοῦ 1825, καὶ ποῦ ὀνομάστηκαν καὶ λέγονται ὀλοένα «καινούργια χώρα» στὸ ἄκρο δυτικὸ τῆς πόλεως Λευκάδος. Τὸ σπίτι ὁμως δὲν μπορούμε πὰ νὰ τὸ ἐντοπίσωμε, γιατί δὲν ἔχομε σχέδιο τῆς πόλεως ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Μαθαίνουμε ἀκόμα ὅτι ἦταν 62 χρόνων, ποῦ ἐπιβεβαιώνει τὴν κ. ἀπ' ἄλλου γνωστὴ πληροφορία, ὅτι ὁ Ψαλίδας γεννήθηκε στὰ 1767 κ. ὄχι προηγουμένα (1760 Γούδας, 1764 Γρασσέτης, Βλαντῆς).

Διαβάζομε ὅτι στὸ σοφὸ δάσκαλο ἔγινε στὴ Λευκάδα μεγάλῃ κηδεῖα. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ θεωρήσομε βέβαιο ὡς τόσο στὰ πρακτικὰ τῆς ντοπίας Κυβερνήσεως δὲ γίνεται πούθεν ἄ μνεῖα τοῦ θανάτου του, οὔτε βρέθηκε κάποια ἀπόφασις γιὰ δημοσία κηδεῖα τοῦ ἢ κάποιο ψήφισμα τιμῶν στὸ νεκρὸ.

Πάντα ἡ πρωτοβουλία τοῦ γεροϋσιαστῆ Λευκάδος Πετρισοπούλου νὰ προτείνῃ στὴν Ἰόνιο Γερουσία (Κυβέρνησις Ἐπιανήσου) νὰ δοθῆ στὴ χήρα Ψαλίδα σύνταξις πρέπει νὰ ἀπηχῆ ἕνα σεβασμὸ καὶ χρέος ὅλης τῆς Λευκάδος πρὸς τὸ νεκρὸ δάσκαλο.

Ὁ Ψαλίδας θάφτηκε στὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ δὲν εἶναι ἐκκλησιάκι, εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους τῆς Λευκάδος, ἀπὸ τοὺς... ἀριστοκρατικώτερος καὶ ὁ πιὸ ἀξιόλογος, (ἀλλὰ καὶ γενικώτερα ἀξιόλογος) ἐξ αἰτίας τῆς ἐσωτερικῆς του διακόσμησης καὶ εἰκονογραφίσεως τὸν στολίζουν ἔργα τοῦ Ν. Δοξαρά, τοῦ Σπ. Βεντούρα καὶ ἄλλων ἀγνώστων ξένων λαμπρῶν ζωγράφων, πραγματικὰ ἀριστουγεννατικὰ ἔργα τὸ τέμπλο του πάλι, ἔργο Ἡπειρωτῶν ξυλογλυπτῶν καὶ τοῦ 18ου αἰῶνα εἶναι ἀξιοθαύμαστο.

Ὁ Βλαντῆς γράφει «ἐτάφη ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, Βίκτωρος καὶ Βικεντίου». Ἄλλ' ἐξάπαντος σφάλλεται ὁ Ψαλίδας θάφτηκε ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν πρὸς τὴ βορεινὴ μακρὰ πλευρὰ τοῦ ναοῦ. Καὶ ἡ μνήμη τῶν ἱερέων ὡς τὰ σήμερὰ καὶ λίγων γεροντιώτερων ποῦ παλιότερα διατελέσανε ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ, τὸ κρατοῦσε τὸ γεγονός, ἔστω καὶ ἄορίστα, ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἀκριβῆ θέσι. Τὸ κρατοῦσε καὶ αὐτὸ ἡ μνήμη καὶ τὸ φύλαγε σὺν ἕνα ἀπὸ

τὰ κειμήλια πού ἡ μιὰ ἐπιτροπὴ παράδινε κι ἐμπιστευόταν στὴν ἄλλη, ὁ ἕνας ἱερέας στὸν ἄλλο, ὁ ἕνας ἐπίτροπος στὸν ἄλλο.

Ἦστερ' ἀπὸ μιὰ μικρὴ ἀνασκαφὴ ὁ τάφος τοῦ Ψαλίδα βρέθηκε στὴ ΒΑ. γωνιὰ τοῦ ναοῦ, στὴν ἀρχὴ ἀκριβῶς τῆς β. ρεινῆς πλευρᾶς. Μιὰ πλάκα ἀπὸ πέτρα σκληρῆ, καὶ ὄχι μεγάλη, χωρὶς καμμιά ἐπιγραφὴ, πού τὴ σκεπάζουν οἱ βροχῆς τοῦ χειμῶνα μὲ λίγα ἐκαστὰ χῶμα καλύπτει τὸν τάφο τοῦ Ψαλίδα. Ἡ μικροανασκαφὴ πού συνεχίστηκε σ' ὅλο τὸ μῆκος τῆς πλευρᾶς αὐτῆς τοῦ ναοῦ ἔπεισε πὼς ὁ τάφος τοῦ Ψαλίδα δὲν εἶναι ἄλλος οὔτε ἄλλοῦ. Βρέθηκαν σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἔκταση δυὸ μονάχα τάφοι· στὸ ἄκρο τῆς γωνίας ὁ τάφος τοῦ Ψαλίδα καὶ συνέχειά του ἕνας ἄλλος μὲ ἐνεπίγραφη πλάκα, πού ἀνήκει σ' ἕνα ξένο δάσκαλο πού πέθανε στὰ 1844. Ἡ θέσις τοῦ δευτέρου τάφου δείχνει πὼς εἶναι νεώτερος τοῦ πρώτου· τὸ ὅτι πάλι αὐτὸς ὁ δεύτερος ἀνήκει σὲ δάσκαλο καὶ ξένο στηρίζει τὴν ἀποψη ὅτι ὁ χῶρος παραχωρήθηκε τιμητικά. Ἐπειτα καὶ τὰ δύο αὐτὰ στηρίζουν τὴν ἀποψη ὅτι ὁ ἄλλος τάφος εἶναι τοῦ Ψαλίδα. Καὶ ἡ παράδοση πού, ἀόριστα κάπως, πρὸς αὐτὸ τὸ μέρος ᾠδηγοῦσε, συνηγορεῖ γιὰ τὴν ἀποψή μας. Μέσα στὸ ναὸ τάφος δὲν ὑπάρχει· οὔτε μπορούσε ὁ Ψαλίδας νὰ θάφτῃ μέσα σ' ἕνα ξένο ναὸ· τάφοι σὲ ἐσωτερικὸ ναῶν στὴ Λευκάδα ὑπάρχουν, ὅταν ὁ ναὸς συνέβαινε νὰ εἶναι ἰδιοκτησία λίγων οἰκογενειῶν. Καὶ μάλιστα ἐλάχιστα καὶ ἐξαιρετα διακεκριμένα μέλη τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν θάφτηκαν τόσο τιμητικά. Οὔτε ἱερωμένοι ἦταν ἐπὶ τέλους ὁ Ψαλίδας. Ἐξ ἄλλου τότε στὴ Λευκάδα δὲν ὑπῆρχε κοινὸ νεκροταφεῖο, παρὰ κάθε ἐκκλησία εἶχε καὶ τὸ δικό της, ὄχι καὶ εὐρὺ χῶρο, ὅπου θάφτονταν οἱ ἔνοχίτες καὶ συναδελφοί. Κι ὁ χῶρος ἦταν μοιρασμένος κατὰ οἰκογένειες καὶ κάθε οἰκογένεια εἶχε τὸν τάφο της, πού δὲν τὸν παραχωροῦσε νὰ ταφῇ ξένος. Τὸ ἴδιο συνέβαινε καὶ στὸν Ἅγιο Μηνᾶ. Ἐλευθερῆ ἦταν ἐδῶ μονάχα μιὰ λωρίδα, πλῆθειά ἕνα καὶ μισὸ μέτρο, σ' ὅλο τὸ μῆκος τῆς βορεινῆς τοῦ ναοῦ πλευρᾶς, πού εἶναι μάλιστα καὶ μισὸ μέτρο ψηλότερη καὶ χωρίζεται καὶ μὲ τοιχᾶκι ἀπὸ τὸτε νεκροταφεῖο τοῦ ναοῦ, πού ἀπλω-

νόταν βορειότερα. Διακεκριμένοι ξένοι θάφτονταν σ' αὐτὸ τὸ οὐδέτερο, νὰ ποῦμε, ἢ πού ἀνῆκε στὸ ναὸ ἐξωτερικὸ χῶρο, ὅπως τὸ δείχνουν καὶ οἱ τάφοι τῶν ξένων, πού βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τοὺς Ἅγ. Ἀναργύρους.

Οὔτε λοιπὸν μέσα στὸ ναὸ οὔτε στὸ κοινὸ νεκροταφεῖο μπορούσε νὰ ταφῇ ὁ Ψαλίδας καὶ ἡ παράδοση πού μᾶς ὠδηγοῦσε πάντα σ' αὐτὸ τὸ μέρος, πού εἴπαμε, τῆς αὐτῆς τοῦ ναοῦ δὲν ἀφήνει καμμιά ἀμφιβολία γιὰ τὸ ποῖος εἶναι ὁ τάφος τοῦ Ψαλίδα. Ἐχω μάλιστα ἀκούσει ὅτι ὁ μακαρίτης σχολάρχης καὶ ἐφημέριος τοῦ ναοῦ ἀρχιμανδριτῆς Θεοφάνης Κατωπόδης, πού ἦταν καθηγητῆς στὸ «Ἑλληνικὸ σχολεῖο» σχεδὸν ἀπὸ τὰ 1890 ἤξαιρε καλὰ τὴ θέσις καὶ τὴν ἔκρυβε μὴ τυχὸν πάρουν τὰ ὀστέα οἱ Γιαννιώτες, πού κάποτε παλιότερα τὰ ζήτησαν, ὅπως ἄκουσα. Τὴ θέσις τὴν ὑπόδειχνε παλιότερα καὶ ὁ παλιότερος ἀκόμα καὶ λίγο λόγιος Ν. Καλκάνης ἢ Ζαμμαρίας.

Μὰ ὁ κ. Α. Ζῶης ἀναφέρει⁹ πὼς στὸν τάφο τοῦ Ψαλίδα σκαλίστηκε μιὰ ἐπιγραφὴ, πού τὴ δημοσιεύει κιόλας—ἀγνωστὸ ἀπὸ ποῦ τὴν πήρε— καὶ τὴν ἀναδημοσιεύει τελευταῖα μὲ τὴν ἴδια πληροφορία, ὅτι εἶναι σκαλισμένη στὴν πλάκα τοῦ τάφου του καὶ ὁ κ. Βρανούσης¹⁰ πού γράφει, πὼς στὸν τάφο τοῦ Ψαλίδα στήθηκε μιὰ μεγάλη ἐπιτύμβια πλάκα μὲ «μιὰ ἀρκετὰ εὐγλωττὴ ἐπιγραφὴ». Πραγματικὰ ἡ «ἐπιγραφὴ» αὐτὴ εἶναι εὐγλωττη, ἀλλὰ γιὰ νὰ πῆ πὼς εἶναι ἀδύνατο νὰ σκαλίστηκε σὲ πλάκα τάφου· γιὰ τὸ τοῦτο τὸ κατασκευάσμα δὲ μοιάζει μὲ ἐπιγραφὴ ἐπιτύμβια παρὰ μὲ τιμητικὸ ψήφισμα ἢ μὲ ὅτι συνήθως γράφεται στὰ τιμητικὰ διπλώματα· μὲ τὶς 120 περίπου λέξεις της δὲ μοιοῦσε νὰ σκαλιστῇ σὲ πλάκα τάφου. Ἐξ ἄλλου ἂν ἦταν νὰ σκαλιστῇ θὰ διορθωνόταν.

Ἦσως νὰ ἔγινε κάποια σκέψη νὰ χαρᾶχθῇ κάποια ἐπιγραφὴ στὸν τάφο τοῦ δασκάλου, Ἦσως ν' ἀνάλαβε καὶ κάποιος νὰ τὴν γράψῃ, Ἦσως νὰ ἔγραψε κάποιος αὐτὸ πού δημοσιεύεται ὡς ἐπιγραφὴ τοῦ τάφου τοῦ Ψαλίδα, μὰ ἐπιγραφὴ ποτὲ δὲ φαίνεται νὰ γράφηκε στὸν τάφο του. Ἄλλ' ὅτι

Ώσως έπρεπε να γραφή στη Λευκάδα στον τάφο του Ψαλίδα, τó έγραψε ó κακότυχος Σολαίρ στη Λευκή σελίδα του βιβλίου έξερχομένων έγγραφων του Λυκείου Λευκάδος.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

1. Μητροπολίτης ήταν ó Ζαχαρίας Μοντε-άντος (άπό 1817-1829).

2. Έπαρχος ήταν ó Πέτρος Πετριτσόπουλος (άπό 1823-1833).

3. «Της στέλνεται» έκφραση εύγενείας ανάλογη με τή νεότερη «υποβάλλεται ύμιν».

4. Ο Σπυριδών Θεοδώρας Μανάρης γεννήθηκε στα Γιάννενα. Με τήν πολιορκία του Άλφ από τά Σουλτανικά στρατεύματα κατέφυγε οικογενειακά στο Συρράκο. Άπό κεί στο Μεσολόγι κι εκείθε στην Κέρκυρα. Έκει τόν προστάτευσε ó Γκίλφορντ και σπούδασε μαθηματικά στην 'Ιόνιο Άκαδημία. Άμα τέλειωσε τίς σπουδές του διορίστηκε στο Λύκειο Λευκάδος (1829), όπου δίδαξε ως τά 1835, όποτε διορίστηκε προσωρινός διευθυντής του ίδιου σχολείου κι έπειτα διευθυντής ως τó Μάρτη του 1841, όποτε τόν διαδέχτηκε ó πολυς Κωνσταντίνος Στρατούλης, μετέπειτα Έπίσκοπος Κυθήρων. Στά 1842 ó Μανάρης διορίστηκε διευθυντής του Λυκείου 'Ιθάκης ως τó 1846, όποτε ανέλαβε τήν διεύθυνση του Λυκείου Κερκύρας ως τά 1852. Άπό τó 1852 ως τó 1856 που πέθανε (26 Φεβρουαρίου 1856) διετέλεσε διευθυντής τής Ζωσιμαίας. Διακριμένος μαθηματικός και διδάσκαλος εξέδωσε Άλγεβρα (1847 Άθήναι) με κατοπινές έπανεκδόσεις (1850 και 1862) και Άριθμητική Άφησε ανέκδοτες Γεωμετρία, Τριγωνομετρία, Κοσμογραφία. Περισσότερα δές 'Ηπειρωτικά Χρονικά, έτος Β' 1927, σελ. 42, όπου βιογραφία του άνδρός από τó Νικόλαο Δόσιο.

5. Φαίνεται πώς τόν είχε φέρει μαζί του ó Ψαλίδας άπ' τήν Κέρκυρα σάν συμπατριώτη του. Δές στο Βρανούση ένθ' άνωτ. σελ. 428 για ένα γράμμα του Ψαλίδα στο Φιλητά, όπου μιλεί για τήν εύτυχία που μόρσες να δώση σε άλλους και όπου ó λόγος είναι για τó Μανάρη.

6. Ο 'Ιωάννης Σολαίρ (Jean Solair) καταγόταν από τήν Άβινιόν τής Προβηγκίας. Στά 1813 παντρεύτηκε στη Ζάκυνθο. Κατόπιν πήγε στην Άρχαδία, στά 1819 βρίσκεται στην Πάτρα, όπου άπόκτησε ένα γυιό. Στά 1829 διορίζεται καθηγητής στο Λύκειο Λευκάδος και διαδέχεται στη διεύθυνση του τόν Ψαλίδα ως τά 1831. Κατόπιν στάλθηκε καθηγητής στο Λύκειο 'Ιθάκης. Ήταν διαμαρτυρούμενος τó θρήσκευμα και στάθηκε ένας από τούς πιο τραγικούς ανθρώπους. Στήν Άρχαδία όταν ήταν έγκας ένα κοριτσάκι που είχε. Στήν 'Ιθάκη, έπειδή φαίνεται άνηκε στην Τεκτονική Στοά, αντιτεκτονικοί κύκλοι, για να τόν έκδικηθούν, του δολοφόνησαν τó χειράκι και τή γυναίκα και κατόπιν συκοφάντη-

σαν και τόν ίδιο για φωνά κι έκαμαν να καταδικασθή. Ή στοά βοήθησε τόν άτυχο Σολαίρ να δραπτευθή και να καταφύγη ή στην 'Ισπανία ή στη Νότιο Άφρική. «Φαίνεται δηλαδή ότι ή αντιτεκτονική κίνηση του κλήρου έπέτυχε και έσοκηνοθέτησε και διέπραξαν τó στυγερό διπλούν έγκλημα εις βάρος του Σολαίρ συκοφαντικά και άποτελεσματικά» λέγει ó Ν. 'Ιουστινιάνης, δές 74ον τεύχος, Έλληνικής Δημοσιογραφίας, σελ. 394. Άπό τούτον βγήκε κι έμεινε και ή παροιμία στην 'Ιθάκη «ή κατάρα του Σολαίρ» που λέγεται «όταν ... ένα όποιοδήποτε έργο κοινής ώφελείας μένει ήμιτελές ή άποδίδει μόνο για λίγο χρόνο και κατόπιν ή δεν προσφέρει ή αφανίζεται», (Ν. 'Ιουστινιάνης ένθ' άνωτ.).

7. «Άρχισα και τήν Γεωγραφία τήν άπερασμένη έβδομάδα τής δευτέρας και τρίτης κλάσής μου, ή όποιες και θέματι γράφουν». Άναφορά 4η τής 3ης Μαρτίου 1829. «Έπειδή καλλιγράφος δεν είναι έπρόσθετα έγώ τήν Πέμπτην από τάς 9 — 10 π.μ. τήν γενικήν ιστορίαν και από 3 έως 4 μ.μ. τήν ιερών μεγάλην Κατήχησιν μεταφρασμένην από τήν ρωσικήν διαλεκτον». Άναφορά 5η 20/2/1829.

8. Δέν άποκλείεται να είναι τó άκαδημαϊκό φόρεμα, που έφκτισε ó Ψαλίδας στα 1825 για να παρουσιαστή στην Κέρκυρα μπροστά στην Άκαδημία προκειμένου ν' ανακηρυχθή διδάκτορας τής Φιλοσοφίας δές Βρανούση, ένθ' άνωτ. σελ. 423.

9. Παντογνώστης, έτος Ε', άριθ. 12 - 13 (15 'Ιουλίου—1 Αυγούστου 1928, σελ. 170 - 171).

10. Α. Ι. Βρανούση, ένθ' άνωτ., σελ. 432.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΗΓΕΣ

Πρώτη πηγή όπου άντλήσαμε είναι τó χειρόγραφο «βιβλίο άλληλογραφίας από τού 1829 'Ιανουαρίου 30 μέχρι τού 1844 'Ιουλίου 22, περιέχον δέ και έπιστολήν μίαν του 1855 4Χμβρίου φύλλα 184» του αρχείου του Γυμνασίου Λευκάδος, που πρόσχεται από τó αρχείο του παλαιού «Έλληνικού Σχολείου» Λευκάδος. Τó βιβλίο αυτό δεμένο με χαρτόνι μέγεθος 25Χ18 έχει γραμμένα στην πρώτη λευκή σελίδα του, από τó χέρι του Ψαλίδα τά έξης: «'Ισα έπιστολών τής άλληλογραφίας με τήν Γενικήν Έπιτροπήν εις Κέρκυραν από τού διευθυντού τού δευτερευόντος σχολείου Λευκάδος» 1829 έ.ν.(έον) Άγία Μαύρα». Άπό τó 184 φύλλα τού βιβλίου τά πρώτα 7 περιέχουν τά 11 συνολικά έγγραφα του Ψαλίδα.

Τίς πληροφορίες που πήραμε άπ' άλλοι τίς έλπίει ó αναγνώστης στις σχετικές παραπομπές.

Σ η μ. Στά α' μέρος τής εργασίας αυτής (τεύχος 'Ιανουαρίου) στην α' στήλη, στίχ. 3 τής σελ. 15 ή φράση να διαβαστή ως έξης «... έπιταγή σου στη συνοδο τής 31 Μάη, και με τή πράξη 16, όταν...». Στή σελ. 17, στήλ. α' στίχος α' μετά τó τετρατάξιο, να προστεθή: «τής Λευκάδος κατά τó πρώτον έτος τής ίδρύσεως του ήταιριτάξιου».

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

Τ Ρ Ι Σ Α Γ Ι Ο

Βαθειά κοιμάται ἡ μνήμη σου μὲς τ' ἅγιο μας τὸ χῶμα.
Μὰ ἐγὼ καλὴ σὲ σκέφτομαι καὶ σὲ θυμᾶμαι ἀκόμα.
Μὲ τὴ φωνὴ τὴ βροντερὴ —κι' ἄσκέρι νὰ συνάξῃ—
ἔλα νὰ γίνουν μὲ σειρὰ κι' ἔλα νὰ μποῦν σὲ τάξῃ.
Σὰ βράχο σὲ στοχάζομαι στὸ μαῦρο ἀγριοκαῖρι.
Καὶ πότε πάλι καλαμιὰ νὰ τὴ λυγáει τ' ἀγέρι.
Νὰ τὴ λυγáει νὰ τὴ χτυπάει νὰ μὴ τὴν ξεριζώνει.
Πλήθια φυτρώνουν γύρω σου τὰ βάσανα κι' οἱ πόνοι.
Τῆς ξενητιάς, τῆς ὀρφανιάς, τῆς φτώχειας ἢ ζωῆ σου.
Προσφάγι τ' ἀνακάτῳνες τὰ δάκρυα στὸ ψωμί σου.
Μὲ τὸ τσαπί, μὲ τὸ γινὶ κι' ἄξια καὶ τιμημένα.
Γυναῖκα κι' ἄντρας ἤσουνα. Χρόνια τυρανισμένα.
Νὰ τ' ἀναστήσης τὰ ὀρφανά, μόνο γι' αὐτὸ νὰ ζήσης.
Ἀνθρώπους —ἐλεες— νὰ τὰ ἰδῆς καὶ πίσῳ νὰ τ' ἀφήσης.
Δὲ χόρεψες, δὲ χάρηκες, δὲ φόρεςες ἀρμάτα.
— Νᾶν' τὰ γεράματα καλὰ κι' ἄς εἶν' πικρά τὰ νιάτα.—
Σοφὰ κι' ἀπλὰ τὰ λόγιαζες, καὶ δὲν βαρυγγομοῦσες.
Κι' ἔγιναν ἔλα Νόνα μου καθὼς τὰ πεθυμοῦσες.
Ἐγινε ὁ πόνος ἀνοιξῆ κι' ὁ μόχθος εὐλογία.
— Πλάγιασες καθὼς ἔστρωσες —ποῦ λέει κι' ἡ παροιμίᾳ.—
Παιδιά, νυφάδες —γύρω— βιῆς, δισέγγονα κι' ἀγγόνια.
Ἐσμῆγε ἡ φλόγα τῆς καρδιάς μὲ τῶν μαλλιών τὰ χιόνια.
Κι' εὐτυχισμένη ἐδιάδηκες τὴν πέρτα τοῦ θανάτου.
Δρῦ μου ψηλὴ ποῦ τράνεψα στὸν ἴσκιο σου ἀποκάτευ
κι' ἔμαθα τί θὰ πεῖ καὶ μὸς κι' ἄνθρωπος π' ἀγαπάει
καὶ τί θὰ πεῖ μιὰ ἄξια ψυχὴ ποῦ ἔλα τὰ πολεμάει.

ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

Ο ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΩΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ*

Στις 21 Φεβρουαρίου —ἐδῶ καὶ δεκαεπτὰ χρόνια— τὴ μέρα ποῦ γιορτάζουν τὰ Γιάννινα τὴν ἀπελευθέρωσή τους, ἀκολουθώντας τὴ μοῖρα τῶν μεγάλων Ἰππειρωτῶν, πέθανε στὴν Ἀθήνα, μακριὰ ἀπὸ τὴν Πατρίδα του, ποῦ τόσο ἀγάπησε καὶ τόσο μόχθησε γιὰ τὴν ἐλευθερίᾳ της, στὴν ξενιτεία, ποῦ γνώριζε τοὺς καῦμους καὶ τοὺς πόνους της, ὁ Χρῆστος Χρηστοβασίλης. Ὁ θάνατός του ἄφησε δυσαναπλήρωτο κενὸ στὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Γιὰ τὴν Ἡπειρο ἰδιαίτερα ἦταν πνευματικὴ συμφορὰ.

Γιὰ ὅσους θέλουν νὰ βάλουν κάποιον σκοπὸ στὴ ζωὴ τους, ἡ ζωὴ τοῦ Χρηστοβασίλη εἶναι γεμάτη ἐνδιαφέρον καὶ διδάγματα. Ζωὴ ὄλο ἀγώνα, ὁρμῆ, παλληκαριά. Ψυχὴ ἑλληνικὴ, πνεῦμα μὲ πλούσιες ἐκδηλώσεις, καρδιὰ ἀγνή, γεμάτη πατριωτισμὸ. Φύση ἀνήσυχη καὶ ἐπαναστατικὴ. Ἡ ζωὴ, ἡ δράση καὶ τὸ ἔργο του ἀποτελοῦν φωτεινὰ παραδείγματα. Ἀκόμα καὶ ὁ θάνατός του διδάσκει. Γιὰτὶ ὁ Χρηστοβασίλης πέθανε, ὅπως ἔζησε, ἡ ρ ω ῖ κ α.

Εἶναι ἀναγκαία μιὰ σκιαγράφηση τῆς ζωῆς του γιὰ νὰ νοιώσουμε τὸ ἔργο του. Γιὰτὶ τὸ τελευταῖο δὲν ἀποτελεῖ παρὰ τὴν προέκταση τῆς ζωῆς του. Εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωὴ του.

Ὁ Χρηστοβασίλης γεννήθηκε τὸ 1861 στὸ Σουλόπουλο ἢ Σοῦλι Χρηστοβασίλη, κοντὰ στὸν Καλαμᾶ. Ἦταν ἀπόγονος μεγάλης καὶ ἡρωικῆς οἰκογένειας ποῦ οἱ ρίζες της ξεκινοῦν ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἡπειρο. Χρηστοβασίλης δὲν ἦταν τὸ ἐπώνυμό του. Ὁ ἴδιος τὸ ἄλλαξε, καὶ αὐτὸ ἔγινε αἰτία νὰ λησμονηθῇ τὸ οἰκογενειακὸ του ὄνομα, ποῦ ἔδειχνε καὶ τὴν καταγωγή του. Πότε ἔγινε αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ δὲν εἶναι γνωστό. Ἴσως γιὰ πρώτη φορὰ νὰ χρησιμοποίησε τὸ νέο ἐπώνυμο στὸ Μπισδάνι τῆς Θεσσαλίας, γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴ δίωξη τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἐπειδὴ εἶχε λάβει μέρος στὴν ἐπανάσταση τοῦ Λυκουρσιοῦ. Πάντως, ὅταν πρωτοφάνηκε στὰ γράμματα, ἀπὸ τὰ 1880 καὶ ὕστερα, ὑπέγραφε ὡς Χρῆστος Χρηστοβασίλης, ἐπώνυμο ποῦ ἔγινε μὲ τὴ σύνθεση τῶν ὀνομάτων τοῦ παπποῦ του Χρήστου καὶ τοῦ πατέρα του Βασίλη.

Τὰ πρῶτα γράμματα τᾶμαθε στὸ χωριὸ του ἀπὸ τὸν παπα - Ἀντριᾶ, καθὼς καὶ στὸ ἀλληλοδακτικὸ τῆς Ζίτσας. Τὸ πῶς τᾶμαθε τὸ διηγεῖται μὲ ἐξαιρετικὴ ζωντάνεια στὰ «Διηγήματα τοῦ μικροῦ σχολειοῦ», γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ γίνῃ λόγος πῶς

* Ἡ μελέτη αὐτὴ, πλατύτερα ἀνεπτυγμένη, δόθηκε ὡς διάλεξις στὴν αἴθουσα τελετῶν τῆς Ἰωαννιναίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων τὴν 29 Νοεμβρίου 1958.

κάτω. Οἱ γονεῖς του ἀργότερα τὸν ἔστειλαν στὴ Σμύρνη, κοντὰ στὸ θεῖο του. Ἐκεῖ φοίτησε στὴν Εὐαγγελικὴ Σχολὴ καὶ συμπλήρωσε τὴ μόρφωσή του. Ἀπὸ τὴ Σμύρνη ἔρχεται στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου παρακολουθεῖ μαθήματα στὸ Σουλτανικὸ Λύκειο. Ὅταν βρίσκονταν στὴν Πόλη κηρύχτηκε ὁ Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος. Ἡ ἐπανάσταση ἄρχισε νὰ φουντώνη καὶ στὴν Ἡπειρο. Κάτω ἀπ' τὶς συνθήκες αὐτὲς ἡ ἀνήσυχη καὶ γεμῆτο πατριωτικὸ παλμὸ φύση τοῦ Χρηστοβασίλη βρῆκε πρόσφορο ἔδαφος γιὰ νὰ ἐκδηλωθῆ. Οἱ Τουρκικὲς ἀρχές, πού διέγνωσαν ἕνα θανάσιμο ἐχθρὸ τους στὸ πρόσωπό του, τὸν κρατοῦν ὡς ὄμηρο μὰ αὐτὸς κατορθώνει καὶ δραπετεύει. Ἐρχεται στὴν Κέρκυρα, ἀπ' ὅπου περνᾷ στὸ ἀπέναντι μέρος, καὶ συμμετέχει στὴν ἐπανάσταση τοῦ Λυκουρσιοῦ. Ἡ ἐπανάσταση ἀπέτυχε κι' αὐτὸ ἀναγκάζει τὸ Χρηστοβασίλη νὰ φύγη γιὰ τὴ Θεσσαλία ὅπου ἔμεινε ὁ θεῖος του, διαχειριστὴς τῶν κτημάτων Ζωγράφου. Ἐκεῖ, στὸ χωριὸ Μπισδάνι, ἐγκαταστάθηκε κι' αὐτὸς ὡς γραμματικὸς του.

Ἡ πρώτη ἐκδήλωση τοῦ λογοτεχνικοῦ ταλέντου τοῦ Χρηστοβασίλη, ἐδῶ σημειώνεται. Εἶναι ἡ σύνθεση ἑνὸς ποιήματος πού ξεχυλίζει ἀπὸ θερμὸ πατριωτισμὸ. Τὸ ποίημα αὐτὸ τὸ ἀπήγγειλε —παιδι ἀκόμη— στὰ Τρίκαλα, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1881, στὴ δοξολογία πού ἔγινε γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, πού κατέλαβε τὴν πόλη, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἐπιδικάζονταν ἡ Θεσσαλία στὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Χρηστοβασίλης ἄρχισε ὡς ἑξῆς τὸ ποίημά του :

*« Ἀδέρφια καλῶς ἤρθατε, ἀδέρφια ἀγαπημένα
μὲ τὸ σταυρὸ στὸ φλάμπουρο, μὲ τὰ σπαθιά ζωσμένα.
Σᾶς ἐπονέσαμε πολὺ καρτέρει κι' ἀκαρτέρει
ξαρματωμένοι καὶ γυμνοὶ στὸ Τούρκικο τὸ χέρι».*

Καὶ τελείωσε μὲ τοὺς παρακάτω στίχους :

*« Καὶ ὅταν ἐλευθερωθοῦν οἱ Ἡπειρώται ὅλοι
στερεὰ πελάου θὰ πάρωμε τὸ δρόμο γιὰ τὴν πόλη
κι' ἐκεῖ μὲ μιὰν ἀπόφαση ἢ ὅλοι θὰ θαρτοῦμε
ἢ τὸ Σταυρὸ μας ὑψηλὰ στὴν Ἀἴ Σοφιά θὰ δοῦμε».*

Τὸ ποίημα αὐτὸ ἔγινε αἰτία νὰ συλληφθῆ ἀπὸ τὶς τουρκικὲς ἀρχές καὶ νὰ κλεισθῆ στὶς φυλακὲς τῶν Γιαννίνων, ἀπ' τὶς ὁποῖες κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ πεθεροῦ του. Τρεῖς μέρες πρὶν ἀπὸ τὴ δραπέτευσή του ἔγινε στὸ Διοικητήριον Συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Βαλῆ, στὸ ὁποῖο πῆραν μέρος ὁ ἀρχιγραμματεὺς, οἱ χοτζάδες, ὁ μουφτῆς καὶ τρεῖς οὐλεμάδες.¹ Στὴ συνεδρίαση ὠδήγησαν τὸ Χρηστοβασίλη ἀπ' τὶς φυλακὲς καὶ τοῦ ἔδειξαν τὸ ποίημα πού εἶχε ἀπαγγεῖλει στὰ Τρίκαλα. Τὸν ὑποχρέωσαν νὰ τὸ διαβάσῃ καὶ τὸν ρώτησαν ἂν τῷ γραψε αὐτό. — «Ναί», ἀπάντησε μὲ θάρρος ὁ Χρηστοβασίλης. — «Καὶ δὲ σοῦφταναν τὰ Γιάννινα καὶ τὸ Σοῦλι βρὲ γκiausε, θέλεις καὶ τὴν πόλη ;» τοῦ φωνάζει γεμῆτος θυμὸ, ἕνας φανατικὸς οὐλεμάς. — «Ἐτσι θ'ἀθελεις καὶ σὺ τὴ Μέκκα

1. Κατὰ τὰ ἀνέκδοτα ἀπομνημονεύματα τοῦ Γ. Σωτήρη φίλου του.

ἂν μεταφερθοῦμε στὸ κλίμα τῆς ἐποχῆς, πού προηγήθηκε ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Χρηστοβασίλη.

Ὅ,τι χαρακτηρίζει τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία, ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση ὡς τις τελευταῖες σχεδὸν δεκαετίες τοῦ ἸΘ' αἰῶνος, εἶναι ἡ μίμηση. Τὸ αἷτιο τοῦ φαινομένου αὐτοῦ εἶναι κυρίως ἡ ἔλλειψη πίστεως πρὸς τοὺς παράγοντες πού θὰ διαμόρφωναν τὴ λογοτεχνία μας καὶ θάδιναν σ' αὐτὴ τὴ σφραγίδα τῆς ἐθνικότητας, σὲ τρόπο πού νὰ ἀνταποκρίνεται καὶ πρὸς τις πνευματικὲς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ. Ἔτσι τὰ κίνητρα τῆς ἐμπνεύσεως ἀντὶ νὰ εἶναι ὁ ἡρωϊσμός, ὁ θρῦλος, ἡ παράδοση, ἡ σύγχρονη ζωὴ, κάθε τι δηλαδὴ πού θὰ μπορούσε νὰ συγκινήσει τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ, σὰν συγγενικὸ μὲ τὴν ψυχολογία του, μετατοπίστηκαν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, μετουσιώθηκαν σὲ μιὰ ρομαντικὴ ἔξαψη, νοσηρὴ πολλὲς φορὲς καὶ κατάντησαν στὸ τέλος ἀπλὴ μίμηση ξένων τεχντροπιῶν. Στὸ κλίμα τοῦ ρομαντισμοῦ κινήθηκαν οἱ ἐμπνεύσεις τῶν λογοτεχνούντων —περισσότερο στὴν ποίηση, λιγώτερο στὸν πεζὸ λόγο —γι' αὐτὸ καὶ τὰ δημιουργήματά των δὲν βρῆκαν καμμιά ἀπήχηση στὴ λαϊκὴ ψυχὴ. Ἦταν ἐπόμενο αὐτό, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι ἀγνόησαν ὅ,τι εἶχε σχέση μὲ τὴ νεοελληνικὴ ζωὴ, ἱστορία καὶ παράδοση, ἀπομονώθηκαν ἀπὸ τὸν τόπο τους, ἔκλεισαν τις αἰσθήσεις τους πρὸς ὅ,τι ἀποτελοῦσε τὸ ἑλληνικὸ περιβάλλον καὶ ἔγιναν κοῦφοι ρήτορες καὶ κήρυκες ἰδεῶν πού πῆραν ζωὴ καὶ μεταφράστηκαν σὲ τέχνη σ' ἄλλα κλίματα καὶ μ' ἄλλες συνθήκες. Μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ προσομίωση στὴν πραγματικότητα ἀπὸ τὰ σύννεφα τοῦ ρομαντισμοῦ, ὅπου ζοῦσαν οἱ λογοτεχνοῦντες μας, ἀρχίζει νὰ γίνεται κατὰ τις τελευταῖες δεκαετίες τοῦ ἸΘ' αἰῶνος. Τὴν ὥθηση δίνει ἓνας μεγάλος ἐπιστήμων, ὁ Νικόλαος Πολίτης, μὲ τις ἔρευνες καὶ τις μελέτες του γύρω ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ φύση καὶ ζωὴ, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα, τοὺς θρύλους καὶ τις παραδόσεις τοῦ τόπου μας. Οἱ Ἕλληνες λόγιοι ἀρχίζουν τώρα νὰ ἀντλοῦν τις ἐμπνεύσεις τους ἀπὸ κάθε τι πού ἔχει σχέση μὲ τὴν Ἑλλάδα σὰν παρελθὸν καὶ σὰν παρὸν. Ἀρχίζουν νὰ συγκινοῦνται ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα πού ἀποτελοῦν τις ἐκδηλώσεις τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐκφράζουν τὴ συγκίνηση αὐτὴ στὸ ἔργο τους.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἐμφανίζεται ὁ Χρηστοβασίλης. Καὶ μὲ τὸ ἔργο του, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς ἐκδηλώσεως τοῦ ταλέντου του, ἀντιτάχθηκε σ' ἐκείνους πού ἀντλοῦσαν τὰς ἐμπνεύσεις τους στὶς ἰδέες τῆς Δύσεως καὶ ἀντιπαρέβαλε στὴ μίμηση τὸ εἶδος τοῦ λόγου μέσα στὸ περιεχόμενο τοῦ ὁποιοῦ μετουσιώθηκε σὲ τέχνη ἢ λαϊκὴ ψυχὴ, ἢ ἱστορία, ἢ παράδοση, ἢ ζωὴ, ἢ προοπτικὴ τοῦ μέλλοντος. Δίκαια χαρακτηρίστηκε γι' αὐτὸ ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς τοῦ ἑλληνικοῦ διηγήματος, ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀριστοτέχνες τοῦ ἑλληνικοῦ ἠθογραφήματος.

Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ ἐξηγηθῇ γιατί ὁ Χρηστοβασίλης ἀκολούθησε τὸ δρόμο αὐτὸ καὶ μετουσίωσε σὲ τέχνη —εἴτε μὲ τὸν πεζὸ λόγο εἴτε μὲ τὸν ποιητικὸ— τὸν ἡρωϊσμό, τὴν ἱστορία, τὴν παράδοση, τὴ φύση, τὸν πολιτισμὸ, τις ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἔκφραση τῶν ἀνθρώπινων συναισθημάτων. Ὁ Χρηστοβασίλης ἔννοιωσε καὶ ἔζησε μ' ὅλες τις αἰσθήσεις του καὶ σ' ὅλο τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος τὸν κόσμον πού περιγράφει. Συνύφανε τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ περιβάλλον, ἔζησε τὰ ἀντικείμενα αὐτοῦ τοῦ περιβάλλοντος καὶ κάθε ἐκδήλωσή τους τὴν προέβαλε στὸ

ἔργο του. Αὐτοῦ βρίσκεται τὸ μυστικὸ τῆς ἐπιτυχίας του. Μιλáει μὲ τόση δύναμη στὰ διηγήματά του καὶ κατορθώνει καὶ μᾶς συγκινεῖ ἀκριβῶς γιατί αὐτὰ εἶναι ἔκφραση ζωντανῶν ἐπιζήσεων. Εἶναι ἡ προέκταση τῆς συγκινήσεως καὶ τῶν ψυχικῶν ἀντιδράσεων ποὺ ἔννοιωσε ὁ ἴδιος ἐρχόμενος σὲ συναναστροφή μὲ τὴ φύση τῆς πατρίδος του, ζώντας τὴ ζωὴ της καὶ ἀγαπώντας τοὺς ἀνθρώπους της τὰ ζῶα καὶ τὰ πράγματα. Τὸ περιεχόμενο τῆς ψυχῆς του γέμιζε δλόκληρο ἡ πατρίδα του. Ἡ ἔμπνευση, τὸ κίνητρο καὶ τὸ ἐρεθίσμα αὐτὴ στάθηκε. Καὶ δὲν ἦταν δυνατό, ὡς δημιουργός, νὰ γίνῃ ἄλλος, παρὰ ὁ ζωγράφος καὶ ἐρμηνευτὴς τῆς ζωῆς τῆς πατρίδας του, σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις της.

Ἄν θελήσουμε νὰ περικλείσουμε σὲ δυὸ λέξεις τὸ κίνητρο τῶν ἐμπνεύσεων τοῦ Χρηστοβασίλη, αὐτὲς εἶναι πατριδολατρεία καὶ φισικλατρεία. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν Πατρίδα φαίνεται καὶ ξεχωρίζει σὲ κάθε γραμμὴ τοῦ ἔργου του. Ἡ ἀγάπη, ἡ παθολογικὴ μπορεῖ νὰ πῆ κανεῖς, ποὺ ξεκινáει ἀπὸ τὸ περιβάλλον τοῦ χωριοῦ του καὶ προεκτείνεται γιὰ ν' ἀγκαλιάσῃ συνειδητὰ τὴ μεγάλη ἰδέα τῆς Πατρίδας. Στὸ ὄνειρο τοῦ ξενητεμένου ἔχουμε μιὰ ἀπὸ τὶς ζωντανώτερες, περιγραφές, ὅπου ἐμψυχώνονται οἱ πατριδογνωστικὲς ἐπιζήσεις καὶ ἀποκτοῦν περιεχόμενο τέτοιο, ποὺ παύουν πιά νὰ ἀποτελοῦν ὑπόθεση ἀναγόμενη στὸ άτομο ἀλλ' ἐρμηνεύονται σὰν καθολικώτερη ἐκδήλωση. Ὁ Χρηστοβασίλης συνταυτίζεται ἔτσι μὲ τὴν ἡπειρωτικὴ ψυχὴ καὶ μιλάει ἐξ ὀνόματός της.

«Στὸ ποτάμι, ποῦναι κάτω ἀπὸ τὸ χωριό μου —γράφει— πότιστα διαβαίνοντας τὸ κατακουρασμένο ἄλογό μου. Μετὰ τὸ πότισμα τράβηξα τὸν ἀνήφορο ποὺ βγαίνει ἴσα μέσα στὸ ἀγαπημένο μου χωριό. Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε δυνατὰ σὰ λιθοπάτημα ἀπὸ τὴ συγκίνηση ποὺ ἔβλεπα ὅτι βρισκόμουν καὶ περπατοῦσα στὸν τόπο τῶν ὀνείρων μου, στὸν τόπο ποὺ γεννήθηκα. Σὲ κάθε πατημασιὰ τ' ἀλόγου μου ξάνοιγα κι' ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὰ παιδικίσια μου. Κομμάτι ζωῆς χαρωπῆς, γλυκειᾶς καὶ πολυαγαπημένης. Ἐβλεπα τὸ μεγάλο ραϊδιὸ ποὺ ἀνέβαινα ψηλὰ καὶ γλυστρώντας ἴσια κάτω, ἔφθανα ὡς τὸν πάτο στὸ λάκκωμα, εἶτε μὲ ξεγδάριμα εἶτε χωρὶς ξεγδάριμα στὸ τρυφερό μου κορμί ... Ἐβλεπα τὰ χωράφια μου, ποὺ πηδοῦσα σὰν ζαρκάδι μὲ τὰ ὀμήλικά μου κι' ἔπαιζα τ' ἀγαπημένα μου τὰ παιγνίδια, ποὺ δέ μποροῦσα νὰ τὰ χορτάσω ποτέ. Ἐβλεπα τ' ἀμπέλι μου μὲ τὴ μεγάλη βαλανιδιὰ στὴν κορφὴ του, ποὺ περνοῦσα τὶς καλύτερες καὶ τὶς πλεῖο εὐτυχημένες ὥρες τῆς παιδικῆς ζωῆς μου, τρώγοντας γλυκύτατα σταφύλια, ὠριμώτατα σῦκα καὶ ζουμερώτατα ροδάκινα. Ἦταν ὅλα ὅπως τὰ εἶχα ἀφήσει ἐδῶ καὶ δέκα πέντε χρόνια. Ὅλα στὸν τόπο τους καὶ τὴ θέση τους ...

Ἀμέτρητη χαρὰ πλημμυροῦσε τὴν καρδιά μου, ἐπειδὴ ξανάβλεπα τὴ γῆ τῶν παλπούδων μου, τὴ γῆ ποὺ εἶδα γιὰ πρώτη φορὰ τὸ γλυκὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ κατάλαβα γιὰ πρώτη φορὰ τὸν ἑαυτόν μου ἀνθρώπο. Μοῦρχονταν νὰ ξεκαβαλικέσω, καὶ κατεβαίνοντας ν' ἀγκαλιάσω καὶ νὰ φιλήσω ὅτι ἔβλεπα κι' εὗρισκα μπροστά μου : χῶμα, πέτρες, χαμόκλαδα, δέντρα ... Χίλια δυὸ πράγματα, γεμάτα γλυκὲς ἀναμνήσεις τοῦ παιδικαῖσιον μου καιροῦ, σὰν ἀφροστεφανωμένες εἰκόνας, ζωγραφισμένες μὲ οὐράνια χρώματα, φανίζονταν μπροστά μου ... Μ' ἓνα λόγο ἔβλεπα τόσα ποὺ δὲν μποροῦνε νὰ μοῦνε σ' αὐτὸ ἐδῶγια τὸ χαρτί. Νεῖατα σπαρ-

μένα καταγής, σὰ λουλούδια ἀπριλιάτικα, σὰν ἄνθια μαγιάτικα, σὰν τριαντάφυλλα μωσκομυρωδάτα ... Ἄμα τὸ ξεκάμπισα τὸ χωριό μου ἔρριξα μιὰ βαρυγίωματη ντουφεκιά, γιὰ νὰ νοιώσουν οἱ χωριανοὶ ὅτι ξενητεμένος ἔρχεται, κι' ἀπὸ τὸν πολὺν τὸ βρόντο τρεῖς φορὲς ἀχολόγησαν τὰ λακκάματα, οἱ ρεματιές, τὰ βουνόπλαγα. Καρφώνοντας τὰ μάτια μου στὸ ταπεινὸ καὶ συμπαθητικὸ χωριό μου, νόμιζα ὅτι οἱ σκεπές του ἐκείνες, πὺ ἀκπνιζαν ἤσυχα, ἤσυχα, οἱ καλύβες του, τ' αὐλόδεντρά του, οἱ αὐλόγυροί του, οἱ φράχτες του, οἱ ριζιμιόπετρέδες του, πὺ στέκουν σκόρπια ἐδῶ κι' ἐκεῖ, σὰν ἀπολιθωμένοι γιγάντιοι, οἱ δρόμοι του, οἱ κῆποι του, τὰ ὄλα του, ὅτι ζωντάνεψαν, ὅτι ἔτρεχαν χαμογελώντας καὶ χοροπηδώντας τὸ ἓνα κατόπι τ' ἄλλουνοῦ, καὶ προχωροῦσαν κατ' ἐπάνω μου, γιὰ νὰ ἀποδεχτοῦν καὶ νὰ μοῦ ποῦνε τὸ γλυκὸ χαιρετισμὸ «Καλῶς ὤρισες ἀπὸ τὰ ξένα! Δόξα σοι ὁ Θεὸς ποῦρθες γερόδσκαικαλά!»... Ἀπέραντο πέλαγο χαρᾶς κι' ἀναγαλλιασμοῦ εἶχε πλημμυρήσει τότε τὴν καρδιά μου. Ὅτι ἔβλεπα μπροστά μου ἦταν μαγευτικὸ καὶ μοῦ φαίνονταν πὺς ἔπλεα μ' ὀλάνοιχτα πανιὰ σὲ πέλαο δίχως ἄκρη, εὐτυχίας ἀτέλειωτης ... Στὸ ἔμπα μου, ἔτρεξε πρῶτος ὁ γέρικος σκύλος τοῦ σπιτιοῦ μου, ὁ Κοράκης, καὶ ρίχτηκε μὲ τὰ μπροστινά του τὰ ποδάρια, ἀπάνω στὴ σέλλα τ' ἀλόγου μου. Στὰ μάτια του μέσα, ἔλαμπε σὰν ἀνοιξιὰτικὴ δροσιά, ἀνάμεσα σὲ φύλλα τριανταφυλλιοῦ, ἓνα ἀναγάλλιασμα πὺ δὲν μπορεῖ νὰ γραφτῆ.

Ὅστερα ἀπὸ τὸ σκύλο κατάφτασε ἡ μάνα μου, κουτσά - κουτσά, ἀπὸ τὰ γερατειά, ξεσκούφωτη ἀπὸ τὴν χαρὰ της, καὶ μὲ τὰ μάτια γεμᾶτα δάκρυα, ἄγια δάκρυα μητρικά»...

Στρέφει ὕστερα τὴ σκέψη του σ' ἐκείνους ποῦχαν πεθάνει πιά καὶ συνεχίζει :

«Ἡ καρδιά μου, εἶχε γίνει ἐκείνη τὴ στιγμή ἀπέραντο πέλαγο καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ πέλαγο πότε ἡ λύπη ἀρμένιζε μ' ὀλάνοιχτα πανιὰ καὶ σηκώνονταν τὰ κύματα γύρω της ὡς τὸν οὐρανὸ καὶ πότε ἡ χαρὰ ἔβγαινε στὴ μέση κι' ἔκανε τὸ νερόχτιστο κάμπο του ἤσυχο καὶ μαλακὸ σὰν πρόσωπο ἀπέραντου κρουσταλλένιου καθρέφτη . . .».

Ὅταν τέτοια εἶναι ἡ σύνδεση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἰδιαιτέρη του Πατρίδα κι' ὅταν τέτοιο εἶναι τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιζησέων του, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ ἐξηγηθῆ ὁ ἠπειρωτισμὸς τοῦ Χρηστοβασίλη στὴν εὐρύτερη σημασία του κι' ὁ ἐθνισμὸς του, πὺ δὲν εἶναι παρὰ ἡ προέκταση τῆς στενωτέρας πατρίδας του, οὔτε καὶ γιὰ τὸ στοιχεῖο πὺ προεξάρχει στὸ ἔργο του εἶναι ὁ πατριωτισμὸς. Εἶπαν πὺς ὁ Χρηστοβασίλης ζοῦσε μέσα σ' ἓνα ἐθνικὸ ὄνειρο, ὅτι τὸ χτυποκάρδι του ἦταν ἓνα συνεχὲς πατριωτικὸ ἔμβατήριο. Δὲν εἶναι ὑπερβολή. Ἡ ζωὴ του ἦταν ἀφιερωμένη στὴ Ἠπειρο καὶ τὴν Ἑλλάδα, γεμάτη ἀπὸ ἀγῶνες ὠραίους, καὶ τὸ ἔργο του τραγοῦδι καὶ μοιρολόγι στὶς χαρὲς καὶ στὶς λύπες της.

Τὸ χωριό του καὶ ἡ Ἠπειρος εἶναι τὰ δυὸ βᾶθρα πάνω στὰ ὁποῖα στηρίζεται ἡ ἐκδήλωση τῆς πατριδολατρίας του. Ἀπὸ τὸ χωριό του καὶ τὴν Ἠπειρο θρέφει τὴ φαντασία του καὶ παίρνει τὰ φτερά του γιὰ νὰ πετάξῃ γιὰ πλατύτερους ὀρίζοντες, νὰ ἀγκαλιάσῃ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, νὰ προεκτείνῃ τοὺς πόθους του στὴν πραγματοποίηση τῶν ἐθνικῶν ὀραματισμῶν, τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Πρὸς τὸ

χωριό του καί τήν Ἑπειρο στρέφει πρῶτα τή σκέψη καί κυριεύεται ἀπό τή νοσταλγία ὅταν καταδιωγμένος ἀπό τόν ἐχθρό βρίσκεται μακριά της.

«Γιά πολλή ὥρα στάθηκα ὀρθός —γράφει στά «Μετέωρα»— ἔχοντας τὸ πρόσωπό μου γυρισμένο πρὸς τὸ δῦσμα, κατὰ τὸ ἀνοιγμα τῆς κοιλάδας τοῦ Πηγαιοῦ, ἀγναντεύοντας τὸ δρόμο, πού μὲ εἶχε φέρει, πρὶν ἓνα μῆνα, ἀπὸ τήν πατρίδα μου. Ὁ πελώριος Πίντος μοῦ μπέδιζε νὰ δῶ τήν πατρίδα μου, τὸ χωριό μου, τὸ σπίτι μου, τὴ μάνα μου, τὸν πατέρα μου, τὴν ἀδελφή μου, τοὺς συγγενίδες μου, τοὺς φίλους μου, πού μοῦ ἔμελλε ν' ἀποχωριστῶ αἰώνια καί μοῦ ἔρχονταν πῶς νὰ μποροῦσα νὰ γίνω γίγαντας, τιτάνας, ὀμηρικὸς θεὸς νὰ τοῦ δώσω μιὰ γροθιά τοῦ βράχου, νὰ τὸν κάνω θρούβαλα γιὰ νὰ λείψῃ ἀπὸ μπροστά μου καί νὰ ἐλευθερωθῶ ... Μὴ μπορώντας νὰ κάμω ἄλλο τίποτε, ἀναστέναξα βαθεῖά, μὲς ἀπ' τὰ φυλλοκάρδια μου, καί τὰ μάγουλά μου γέμισαν καυτερὰ δάκρυα . . .».

Ὅλα τοῦ θυμίζουν τὴ σκλαβιά τῆς Πατρίδας του. Τὰ ἄψυχα καί τὰ ἔμψυχα. Θυμᾶται ὅτι κι' αὐτὸς εἶναι δοῦλος καί ραγιάς σουλτάνου καί νοιώθει τὸν πόνο τῆς σκλαβιάς. Γι' αὐτὸ αἰσθάνεται ἄρρητη ἀγαλλίαση ὅταν ξαναδίνει τὴ λευθεριά στὴν κυνηγημένη πέρδικα καί στὸ σκλαβωμένο γεράκι. Κοιμᾶται σὰ στὸν Παράδεισο. «Ὅλος μου ὁ ὕπνος, λέγει, ἦταν γεμᾶτος χρυσὰ ὄνειρα. Τέτοιον ὕπνο γλυκὸ δὲν τὸν εἶχα ξανακάνει ποτέ . . .».

Φύσιολογία εἶπαμε εἶναι τὸ δεύτερο στοιχεῖο τοῦ ἔργου του. Ἄλλὰ Φύση καί Πατρίδα εἶναι γιὰ τὸ Χρηστοβασιλῆ δυὸ ἔννοιες τόσο στενὰ συνδεμένες ὥστε ἀδύνατο νὰ ξεχωρίσης τὴ μιὰ ἀπ' τὴν ἄλλη. Σὲ τελευταία ἀνάλυση ἡ πρώτη ἔχει ἀναχθῆ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου σὲ ἰδέα καί ἡ δεύτερη προεκτείνεται σὲ κάθε τι πού περιγράφεται ὡς φυσικὸ περιβάλλον.

Ἐχουν τόση ζωντάνεια οἱ φυσικὲς περιγραφὲς πού δίνει ὥστε ὁ ἀναγνώστης αἰχμαλωτίζεται, συμμετέχει κι' ὁ ἴδιος μ' ὄλες τὶς αἰσθήσεις του σὰ νὰ ἦταν μπροστὰ στὸ θέαμα κι' ἐκστασιάζεται ἀπὸ τὴ μαγεία τῆς φύσεως, ὅπως ἐκστασιάζεται κι' ὁ Χρηστοβασιλῆς πού τὴν περιγράφει :

«Δάσκαλο καί μαθητοῦρια —γράφει στά «Φύλλα τῆς ζωῆς» ἢ στὸ «Φίλημα τῆς μούσας» ὅπως τὸ δημοσίευσε στά «Διηγήματα τοῦ μικροῦ σχολειοῦ»— μᾶς εἶχε πιάσει μιὰ βουβαμάρα, μιὰ ἔκσταση, ἓνα ... δὲν ξέρω πῶς νὰ τὸ εἰπῶ ... μπροστὰ στά κάλλη καί τὲς χάρες τῆς ὀραίας ἀνοιξης καί στὸ θέαμα πού ξετυλίγονταν κάτω καί πέρα ἀπὸ τ' Ἀγνάντια, καί στὴ μοσχοβολιά τῶν ἀνθῶν καί τῶν λουλουδιῶν καί στά κελαηδήματα τῶν λογιῆς λογιῶν πουλιῶν, πού μούλωναν μέσα στά κλαδιὰ τῶν δέντρων ἢ φουρτουλοῦσαν γύρα μας.

Τὰ κοσσύφια, οἱ σπῖνοι, οἱ γαλιάνδρες, οἱ κορυδαλλοὶ καί πρὸ πάντων τ' ἀθάνατα τ' ἀηδόνια, εἶχαν στήσει ἄρρητη συναυλία, καί μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἀρρυθμοῦρη μουσικὴ ποῦχεν ὡς κορώνα τ' ἀηδονολαλήματα ξεχωρίζε τ' ἀνθρώπινο λάλημα τοῦ κούκου «κούκου, κούκου, κούκου!» Οἱ ἀετοὶ ξεπετοῦσαν ἀπ' τὰ κρᾶκουρα τῶν μακρυνῶν βουνῶν ἔπλεαν ἀργὰ ἀργὰ τὸ πέλαο τὸ οὐράνιο, σὰν καρᾶβια μακρόφαντα καί κάποτε ἀπολοῦσαν καμμιὰ στριγγιὰ σουριγματιά, σὰ νᾶδελαν νὰ σαλυγίσουν ἀπ' ἐκεῖ ψηλά ... Κάτω στὴ ρίζα τοῦ λόφου τῶν Ἀγναντιῶν σμίγονταν τρία ποτάμια μὲ τὸ μεγάλο ποτάμι τῆς πατρίδας μου τὸν Καλαμά, καί

βούιζαν, βούιζαν μ' ένα βουητό μυστηριώδικο, σάν ἀγκομάχημα κανενὸς ἄγνωστου Θεοῦ. Οἱ κάμποι καὶ τὰ λειβάδια εἶταν τυμένα χίλια μύρια χρώματα, τὰ δάση καὶ τὰ λόγγα μαυρολογοῦσαν, τὰ ζευγάρια μόχταγαν μέσα στὲς ἀνοιγμένες σποριῆς τῶν χωραφιῶν, μὲ τοὺς ζευγίτες ἀπὸ πίσω τους, τὰ γίδια καὶ τὰ πρόβατα, ἐκεῖνα μέσα στὰ λαγκάδια καὶ τὰ γκρέμνια, καὶ τοῦτα ἀπάνω στὶς κοντοραχοῦλες ἢ στὶς πλαγιές τῶν λειβαδιῶν, βοσκοῦσαν χαρούμενα. τρέχοντας ἀπάνω - κάτω ἢ πέρα δῶθε, σὰ νᾶνοιωθαν κι' αὐτὰ — κι' ἔνοιωθαν βέβαια πολὺ καλὰ τὲς χάρες τῆς λουλουδοφορτωμένης "Ανοιξης, τὰ κυπροκούδουνα τους ἀχολογοῦσαν ὄμορφα - ὄμορφα καὶ γλυκὰ - γλυκὰ καὶ χαρούμενα - χαρούμενα, τὰ σκυλιὰ κάπου - κάπου γαύγιζαν κι' οἱ πιστικοὶ ἄλλοι σαλαγοῦσαν, ἄλλοι σούριζαν, ἄλλοι προνοτοῦσαν τὰ ζωντανὰ ἀπὸ τὲς ζημιές, κι' ἄλλοι λαλοῦσαν τὴ φλογέρα. Πέρα λαμποκοποῦσαν τὰ κορφοβούνια σὰ διαμαντένια στεφάνια, σὰ κρυσταλένιες ζῶνες κι' ἄνοιγαν τὸ στόμα τους οἱ κλεισοῦρες σὰ νὰ ζητοῦσαν νὰ χάψουν κανένα θεριό... Δάσκαλος καὶ μαθητοῦρα ἐπλέαμε σ' αὐτὸ τὸ ἔξοχο θέαμα, ἐκολυμβούσαμε σ' αὐτὴν τὴν ὄνειροφάνταχτη φωτοπλημμύρα, τὴν ἄχανη λουλουδοπλησμονή, τὴ μεθυστικὴ μοσχοβολιὰ τῶν ἀνθιῶν καὶ τῶν λουλουδιῶν, τὴ μυστηριώδικη βουὴ τῶν ποταμιῶν, τῶν πουλιῶν, τῶν ἀγελῶν, τῶν κοπαδιῶν, τῶν σκυλιῶν, τῶν ἀνθρώπων . . . Αἰσθανόμουν ἓνα γαργάλισμα μέσα στὴν καρδιά μου, μέσα στὴν ψυχὴ μου, ἤθελα νὰ φτιάσω ἓνα τραγοῦδι, ἓνα τραγοῦδι δικό μου καὶ νὰ τὸ τονίσω σὲ μιὰ μουσικὴ δική μου, ἤθελα νὰ ζωγραφίσω μιὰ εἰκόνα μὲ ὅλα, ὅσα ἔβλεπα ἀπ' τ' Ἄγνάντια μου, ἀλλὰ σάν τὸ ἄπλερο πουλὶ ποὺ θέλει νὰ πετάξῃ καὶ δὲν μπορεῖ, δὲν ἤμουν ἄξιος οὔτε τὸ τραγοῦδι νὰ φτιάσω, οὔτε τὴ μουσικὴ νὰ τονίσω, οὔτε τὴν εἰκόνα νὰ ζωγραφίσω καὶ τὰ φύλαγα μέσα μου σὲ μιὰ πρωτόγονη κατάσταση. Αὐτὸ τὸ ἐσωτερικὸ αἴσθημα, αὐτὸς ὁ ψυχικὸς ὄργασμὸς εἶναι ὁ πρῶτος χαιρετισμὸς, τὸ πρῶτο φίλημα τῆς Μούσας μου!...»

[Σ υ ν ε χ ῖ ε τ α ι]

ΚΡΙΤΩΝΟΣ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΑΙΝΙΑ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

Θὰ μὲ δεῖτε σὲ λίγο πιομένο μὲ νύχτα νὰ γυρίζω παραπατώντας,
περπατώντας ἄσκοπα γιὰ νὰ ξεμονδιάσω καὶ ν' ἀκούσω μουσική,
μουσική ποὺ μ' ἀρέσει κι' ὅταν ἀκόμα ὅλα μέσα μου κλαῖνε.
Τὸ σπίτι μου εἶναι σὲ μία γωνία, ψηλὸ καὶ δὲ μὲ χωράει,
ὁ οὐρανὸς περπατᾷ στὴ στέγη του, κανεὶς δὲν τὸν βλέπει,
τόσο πολὺ τσαλαπατήθηκε τὸ σπίτι μὰ δὲ γέρασε,
ἀπὸ τὸ δρόμο του περνοῦν κάθε μέρα τὰ βάσανα τῶν ἀνθρώπων.
Εἶναι ψηλὸ ὅσο κι' ὁ πόνος μου, ψηλότερο κι' ἀπ' τὸν πόνο μου ἀκόμα.
"Ὅς εἶναι ἡ μέρα λαμπρή, ὡς τρυπώνει σὺς μπλοῦζες τῶν κοριτσιῶν ὁ ἥλιος,
ὡς κατεβαίνουν τὰ βουνὰ στὴν πολιτεία μὲ τὸν ἄερα τους,
ὡς μὴν κουνιέται διόλου ἡ πολιτεία κάτω ἀπὸ τὰ θέμελά της,
ἐγὼ αἰσθάνομαι πάνω μου τὸ περιστρόφο τοῦ καιροῦ μου,
μαυροντυμένον, κρυμένον καιροῦ, ποὺ δὲ μοιάζει, δὲ μοιάζει
μὲ κείνον ποὺ κατοικεῖ στὴ μνήμη τοῦ παπποῦ μου, μὲ κείνον.
Στέκομαι καὶ κυτᾶζω πρὶν πάλι ἀποφασίσω νὰ στρίψω,
ποτέ μου δὲν περπατῶ σήμερα χωρὶς προφυλάξεις, ποτέ μου,
ὅλα μὲ ξεγελοῦν, ἡ γαλήνη, ἡ ἀδιαφορία, τὸ κάλλος
κι' ὅσοι περνοῦν ἀπὸ μπρὸς μου στρωτὰ λέγοντας : καλημέρα.
Λέω νὰ φορέσω κι' ἐγὼ τὴ μάσκα, λέω νὰ φορέσω κι' ἐγὼ τοῦ καιροῦ μου
τὸ ντόμινο, νὰ κρατῶ τὸ περιστρόφο στόνα μου χέρι καὶ στ' ἄλλο
τὸ μικρὸ περιστέρι μὲ τῆς ἐλιᾶς τὸ κλαδάκι στὸ ράμφος.
Λέω νὰ φανῶ μπροστά σας τραγουδώντας ἕνα τραγούδι μὲ χρῶμα,
νὰ λέω γλυκὰ καλημέρα, τὴν καρδιά μου νὰ κάνω πὼς ἔχω,
τὴν ψυχὴ μου τάχα φορῶ κι' ὡς εἶναι ἡ ψυχὴ μου φευγάτη.
"Ἄγαλμα μ' ἔχει στηλώσει στὸ βᾶθρο του ἡ περφόρεια,
πίνουσι νερὸ ἀπ' τὴ φούχτα μου τὰ πουλιὰ τῆς ἀνάγκης,
δίνω ὅ,τι ἔχω, αὐτὸ μ' ἔχει μάθει ἡ περφόρεια,
λέω νὰ φανῶ μπροστά σας ὅπως θὰ θέλατε νᾶμαι.

Νὰ κάνω πὼς εἶμαι ποιητὴς κι' ἄς ξέρω πὼς σήμερα
 οἱ ποιητὲς εἶναι μιὰ πολυτέλεια ξένη, σὰν τὴν ἀγάπη.
 Νὰ κάνω πὼς ἀγαπῶ τόσο πολὺ πὺν ὁ φόνος, αὐτὸς πὺν θὰ δεῖτε
 στὴν ταινία, νὰ δείξει πὼς ἔγινε μόνο ἀπ'τὴν περισσιὰ μου ἀγάπη.
 Κι' ἀκόμα λέω νὰ σκεφτῶ πὼς εἶμαι χριστιανός, ἄνθρωπος πρῶτος,
 νὰ μῶ σὲ μιὰν ἐκκλησιὰ, ν' ἀσπαστῶ τὶς εἰκόνες, ν' ἀνάψω
 κερτί, κι' ἀκόμα πὺν ταπεινὰ γονατιστὸς νὰ δείξω πὼς ξέρω
 τί θέλει ὁ Θεὸς τῶν ἀνθρώπων γιὰ νὰ μὴ σὲ μισεῖ σὰν τοὺς ἀνθρώπους.
 Νὰ κάνω πὼς ὄνειρεύομαι δὲν ὄφειλεῖ, νὰ ὄνειρεύομαι βλέπει,
 νὰ εἶμαι ὄ,τι δὲν εἶμαι, αὐτὸ θέλουν ὄλοι,
 ὄλοι μὲ θέλουν πηγὴ γιὰ νὰ πίνουν, ἐγὼ νὰ διψῶ.
 Θὰ δώσω τὰ πάντα σὲ λίγο, τὸ κυπαρίσι θὰ πέφτει ἀπὸ τὴν
 ντροπὴ του, πὺν ἐγὼ θὰ λυγῶ στοὺς ἀνέμους περισσότερο κι' ἀπὸ κείνο,
 ὁ ἥλιος θὰ χλωμιάζει, πὺν βοῆκα τὸ φῶς καὶ τὸ χάρισμα ὄλο,
 τὰ πουλιὰ θὰ σωμαίνου ν' ἀκοῦν τὸ περίσσιο τραγούδι.
 Θὰ δεῖτε σὲ λίγο, Τούτη τὴ στράτα θὰ περάσουνε κι' ἄλλοι
 τοῦτο τὸ λόγο θὰ τὸν παίζουν τὰ μπουζούκια σκοπὸ πὺν πλαντάζει,
 τοῦτο τὸ ἔργο κι' ἄλλοι θὰ κάνουν, κι' ἄλλοι θὰ βγοῦν ἀλλαγμένοι
 νὰ χορεύουν στὸ δρόμο τὸ σκοπὸ πὺν θὰ παίζω κι' ἄς λένε :
 Ὑποκριτὴς καὶ ποιητὴς καὶ φονιάς τὰ πὺν ἀπλᾶ τοῦ καιροῦ μας.
 Καληνύχτα λοιπόν. Καληνύχτα ἄνοιξευτη ἐμπρὸς σας :
 Ὑποκριτὴς, ποιητὴς καὶ φονιάς τὰ πὺν ἀπλᾶ τοῦ καιροῦ μας.

ΜΑΤΩΜΕΝΟΣ ΕΡΩΤΑΣ*

Ἐπικολυρική μυθιστορία

ΖΙ.-ΤΟ ΦΑΡΜΑΚΙ

Ἀπόψε ὄλα βουβάθηκαν ... ψυχὴ δὲν ἀνασαίνει
μέσα στὸν πύργο τοῦ Σταθαῖ, ποὺ μοιάζει κοιμητήρι.
Κλεισμένη στὸ κατώγι τῆς ἡ κορασιά τοῦ Γιάννου
σ' ἀχυροστρώση ξέγυρε κι ὕπνο γλυκὸ χορταίνει ...

Ἡ Ρήνα μόνο ξάγρυπνη στὸ παραθύρι στέκει,
συλλογισμένη, σκυθρωπή, ψυχοτρικυμισμένη,
κι ὄλο ἀγναντεύει τὸ στρατὶ καὶ τὰ στενὰ βιγλίζει,
ἀπόψε σὰν νὰ καρτερῆ πιστρόφι τοῦ καλοῦ τῆς.
Ξάφνου ἀλαφρὸ περπάτημα γυναίκας ἀκουρμαίνει,
σκύβει θωρεῖ τὴ μάγισσα, τὴν Ἴρμα στὴν αὐλή τῆς.
Μὲ τοῦ φιδιοῦ τὸ λύγισμα, τὸ πάτημα τῆς γάτας
ἡ γυφτοπούλα περπατεῖ, γλιστράει στὸ στενορῦμι,
σὰν κάτι κρύφιο, δολερὸ νὰ κακομελετᾷ ...

— Ὅμορφη Ρήνα τοῦ Σταθαῖ, γειά σου · χαρά σου, Ρήνα!
Μὲ δέχεσαι στὸ σπίτι σου, τὴν πόρτα σου μοῦ ἀνοίγεις;

— Μετὰ χαρᾶς μου, κοπελιά, νὰ μπῆς νὰ σὲ φιλέψω ...

Ἀπὸ τὸ χέρι τὴν κρατεῖ καὶ στὸν ὄντᾶ ἀνεβαίνουν,
Σὲ καλοδούλευτο σκαμνὶ τὴν ἔβαλε νὰ κάτση ...

Συκοματῖδες μύγδαλα καὶ ραζακιὰ σταφίδα
σ' ἓνα δισκάρι σώριασε καὶ τὴν κερνάει κατόπι
ἓνα γλυκόπιτο κῆρασι σὲ κύπελλο ἀσημένιο ...

Ἐκεῖ ποῦ τρῶγαν κι ἐπιναν, ἐκεῖ ποῦ χωρατεῦσαν,
συχορωτοῦσε ἡ μάγισσα τοῦ Γιάννου τὴ γυναίκα.

— Γιατί εἶσαι τέτοια κίτρινη, κυρά μου, σὰν τὸ θειάφι;

Μὴ σὲ πειράζει ἀγερικὸ, μήνα σὲ λυώνει θέρη;

Μήνα λεβέντης σὲ πατάει κρυφὰ τὸ μεσονύχτι;

— Παράπια κι ἤμουν ἀμαθὴ, κοντεύω νὰ μεθύσω.

— Δὲν εἶναι ζάλη ἀπὸ κρᾶσι, μὰ μυστικὸ μαράζι ...

Εἶναι καημὸς ἐρωτικὸς στὰ φύλλα τῆς καρδιάς σου.

— Ἴρμα, διαβάξεις τὰ κρυφὰ κι ἀλάθευτα μαντεύεις.

- Ἀγάπησα ἓνα μορφονιό, περαστικό λεβέντη,
 πού τρύγησε τὰ κάλλη μου καὶ τὴν τιμὴ μου πῆρε ...
- Ποιός ἦταν, Ρήνα, ὁ τυχερός, πού σήκωσε τὸ νοῦ σου ;
- Δὲν ἦταν κυνηγὸς μηδὲ καὶ καστροπολεμίτης,
 πού γιὰ τὰ γρίμια νοιάζεται καὶ χάνεται στὸ κοῦρσο ...
- Ἔνας ξανθὸς πρᾶματευτὴς μοῦ κλεψε τὴν καρδιά μου.
 Μὲ γλέντησε, μὲ χόρτασε καὶ φίλημα κι ἀγκάλη
 κι ὕστερα μὲ βάρεθηκε καὶ φεύγει ἀπὸ κοντὰ μου.
 Βδομάδες δυὸ τὸν καρτερῶ καὶ δὲν τὸν συντυχαίω ...
- Ἦ μάγισσα, λυπήσου με ! Δὸς μου τὰ γαποχόρτι,
 δὸς μου τοῦ πόθου βότανο, νὰ τὸν γλυκοποιίσω,
 τὸν ἔρωτά μου φλογερὸ ν' ἀνάψω στὴν καρδιά του.
- Πές μου, κυρά, ποιὸν ἀγαπᾶς, τὰ μάγια νὰ τοῦ πλέξω ...
- Ἐνα ξανάκι κι ὄρφανό, περᾶτη ταξιδιάρη,
 Πρᾶματευτή, πού τριγυρνᾷ χωριὰ καὶ πολιτεῖες ...
- Δὲν πιάνεται ὁ κατάδεσμος, πρὶν μάθω τὸνομά του.
- Ὅρκισον μου, τὸ μυστικὸ πὼς θὰ φυλάξης, Ἰρμα.
- Μὰ τὸν Ἀλλάχ !.. Ἐφτάκλειστος τὰ χεῖλη μου εἶναι τάφος...
- Αὐγερινὸ τὸν κρᾶζουνε τὸν ἀγαπητικὸ μου ...
 Τῆς Ἰρμας σπιθοβόλησαν τὰ μάτια σὰν τῆς γάτας,
 τὸν κόρφο τῆς τρικύμισε τὸ πάθος τῆς ἀβύσσου,
 χαμόγελο αἰνιγματικὸ στὰ χεῖλη τῆς ἀνθίζει.
- Ἐγὼ τὸ μαγιοβότανο χάρισμα τὸ μοιράζω
 στοὺς ἀντρες πού σιχαίνονται τὸ χᾶδι τῆς τσιγγᾶνας
 καὶ στὶς κυράδες, πού ἀψηφοῦν τὴ γύφτικην ἀγάπη.
- Ἐγὼ ξέρω γητέματα, ξόρκια καὶ γιατροσόφια,
 γιὰ νὰ ξυπνῶ τὸν πειρασμό, τὸν πόθο νὰ φλογίζω.
 Ἐξέρω ἓνα φίλτρο ἐρωτικὸ, πού οἱ ἀγαπημένοι πίνουν
 κι ἀπ' τὸ μεθύσι δὲν ξυπνοῦν κι' ἀπ' τὸ σεβντᾶ πλαντάζουν.
 Θὰ σμίξω ἐγὼ μανόγαλα καὶ νυχτερίδας αἷμα
 μὲ κάποιον πικροχόρταρο, νὰ πιῇ ὁ ἀγαπητὸς σου,
 σκλάβος πιστὸς νὰ σοῦ κρατῇ τὸ παρδαλὸ φουστάνι,
 νὰ κρέμεται ἀπ' τὸν κόρφο σου σὰν τὸ βυζασταροῦδι.
- Ἦ κυρά Ρήνα, χαίρομαι ποῦ ἐσὲ καὶ τὸν καλὸ σου
 στὴν ἀπαλάμη σᾶς κρατῶ, στὴ χούφτα μου σᾶς παίζω.
- Ἀνοίγει τὸ πολκάκι τῆς, ξεσέρνει ἓνα μπουκάλι,
 πού τὸ κρυβε στὰ στήθη τῆς, κι ἀδειάζει σ' ἓνα τάσι
 σμιγμένο γάλα ἀπ' τὸ βυζὶ μάνας καὶ θυγατέρας,
 χύνει κρασί κι ἓνα ξηρὸ βοτάνι ἀκόμα σμίγει.
- Νάτο, κυρά μου, τὸ πιότὸ πού θρέφει τὴν ἀγάπη.
 Καὶ τώρα πάω στὴν τέντα μου, γιατί μὲ πῆρε ἡ νύχτα.
 Ἐφωγε σβέλτη, γελαστή, μ' ἄγρια χαρὰ στὰ μάτια

κι ὄλο στριγγὰ χαχάνιζε καὶ σφύριζε τραγούδι.
 Φουχτώνει ἢ Ρήνα τρέμοντας τὸ μαγικὸ τὸ φίλτρο,
 σὰν νὰ τὴν καίη στὰ χέρια της, τὸ κρύβει στὸ κελλάρι.
 Στὸ τζάκι ἀνάβει τὴ φωτιά, στὸ λύχνο ρίχνει λάδι,
 σιάζεται, καθρεφτίζεται καὶ κρυφοκαμαρώνει,
 σὰν νὰ γιορτάζῃ σήμερα γάμο κι ἀρρεβωνίσια.
 Στὸ παραγώνι κάθεται σὲ μαλακὸ ντιβάνι,
 τοῦ ἀγαπητοῦ της ἀκριβὸ χρυσοκεντάει μαντήλι ...
 Μέσ' σὲ ρουμάνι πράσινο ξομπλιάζει κρύα βρῦση
 μὲ πολυτρίχια καὶ κισσοῦς καὶ μὲ δασιὰ πλατάνια.
 Καὶ κυνηγάρη μὲ σκυλιά, ποὺ βγῆκε στὴν παγάνα,
 μιὰ βλαχοπούλα, ποὺ τὰρνιὰ ποτίζει στὸ ρυάκι
 κι ἀπὸ πυξάρινο καυκὶ παίρνει νερὸ καὶ πίνει ...
 Κι ἔνα βοσκὸ παράμερα, ποὺ παίζει τὴ φλογέρα
 καὶ τὶς ξωθιὲς στὴ ρεματιά μὲ τὸν ἀχὸ ξυπνάει.
 Ρίχνει τὴ χρυσοβελονιά καὶ σιγοτραγουδάει
 παράπονο, ξενιτικό, καὶ κρυφαναστενάζει ...
 Ξάφνου ἀγροικαὶ χλιμίντρισμα καὶ ποδοκρότι ἀλόγου.
 Τινάζεται, ἀλαφιάζεται, στὸ παραθύρι βγαίνει,
 τὸν ποθητὸ της γνῶρισε, πῶρεται κοβαλλάρης.
 Πεξεύει στὸ κατώφλι της, τραγουδιστὰ τῆς λέει :

- «— Αὐτὸ τὰστέρι τὸ λαμπρό, ποὺ πάει κοντὰ τὴν πούλια,
 αὐτὸ μοῦ φέγγει κι ἔρχομαι κόρη μου, στὴν αὐλὴ σου...».
- Ἄγουρε ξεχασιάρη μου, πραγματευτή, σοῦ πρέπει
 νὰ βρῆς τὴν πόρτα σφαλίστη καὶ τὰ κλειδιά παρμένα,
 ποῦ μόνη μ' ἀπαράτησες καὶ τριγυρνᾷς στὰ ξένα ...»
- Ἄνοιξε, Ρήνα μου, κι ἐγὼ ξέρω νὰ σὲ ἡμερέσω,
 νὰ σοῦ ἀσωτέσω χαιδεμα καὶ φίλημα κι ἀγκάλη.
 Ἄνοίγει τὴν αὐλόθυρα, τὸν δέχεται στὴν πόρτα.
 Ἄγκαλιαστῆκαν τρυφερὰ καὶ γλυκοφιληθῆκαν,
 χειροπιασμένοι ἀνέβηκαν στὸ φωτισμένο δῶμα.
- Ἀπόστασα, Ρηνούλα μου, τὰ μάτια μου νυστάζουν ...
 Γιὰ στρῶσε νὰ πλαγιάσωμε σὲ μαλακὸ κρεβάτι.
- Πρῶτα νὰ φᾶς, πρῶτα νὰ πιῆς, κι ὕστερα ἀποκοιμέσαι ...
 Τοῦ βάζει τάβλα μὲ ψωμιὰ καὶ νόστιμα προσφάγια,
 φέρνει κι ἀπ' τὸ κελλάρι της τὸ γεμισμένο τάσι.
- Ἄν μ' ἀγαπᾷς καὶ μὲ ποθεῖς, πιὲς τοῦτο στὴν ὑγειά μου !..
 Μεμιᾶς στὰ χεῖλη τῶφερε, τὸ ρούφηξε ὡς τὸν πάτο.
- Στυφὸ κρασί μὲ κέρασες ... Μὲ πίκρανε στὸ στόμα.
- Θὰ σὲ ταῖσω ζάχαρη, θὰ σὲ γλυκοποιίσω
 μὲ τὰ φιλιὰ, τὰ χάδια μου σὲ λίγο στὸ κρεβάτι.
- Ρηγιῶ μου, φίδια μὲ τσιμπᾶν, περόνια μὲ τρυπᾶν,

- μὲ σφάζουν δίκοπα σπαθιά μέσα στὰ σωθικά μου.
 — Εἶναι καημὸς ἐρωτικὸς ὁ πόνος, ποῦ σὲ δέρνει.
 Μὰ ἐγὼ στὰ φυλλοκάρδια σου μπάλαμο θὰ σοῦ ρίξω.
 — ὦχ! θὰ πεθάνω ..., δὲν βαστῶ!.. Μοῦ θάμπωσαν τὰ μάτια.
 — Σὲ μάτιασε, σὲ βάσκανε γυναῖκα μαυροφρυῖδα
 καὶ τὸ μυαλὸ σοῦ ζάλισε, σοῦ θόλωσε τὸ φῶς σου.
 — Μιὰ μάγισσα μὲ γήτεψε, στὸ θάνατο μὲ ρίχνει.
 — Καλέ μου, ἐγὼ σὲ πότισε βοτάνι τῆς ἀγάπης
 — Σκίλλα, φαρμάκι μοῦδωκες, μὲ σκότωσες, κακούργα!..
 — Καλέ μου, τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης
 γιαιτρεύει τὴν καρδιά σου καὶ πονᾶς ...
 Τὴν κάθε ξένη ἀγάπη ξεριζώνει
 καὶ τὸ δικό μας ἔρωτα τὸν ξαναγιώνει.
 — Τρελή, τὰ σωθικά μου καίγονται κι ἐσὺ
 παραμιλᾷς ξεμωραμένη,
 ἀπὸ τῆς ζήλειας μεθυσμένη τὸ κρασί ...
 Δὸς μου νερὸ νὰ πιῶ, βοτάνι δὸς μου
 νὰ δροισιστῶ, τὸν πόνο μου νὰ γιάνω,
 γιὰτι μοῦ κόβεται ἡ πνοή, χάνω τὸ φῶς μου,
 λιγώθηκε ἡ καρδιά μου, θὰ πεθάνω ...
 — Πουλί μου, μὴ φοβᾶσαι!.. Κάμε θάρρος!..
 Φύλακας ἄγγελος ἐγὼ δικός σου!..
 Σφιχτά, ἀκριβέ μου, σὲ κρατῶ ... Κι' ὁ Χάρος
 ἀπ' τὰ δικιά μου χέρια δὲν σὲ κλέβει ...
 Γεῖρε ἀπαλὰ στὴν ἀγκαλιά μου,
 νὰ γιαιτρευτῆ γλυκὰ ὁ καημὸς σου
 μὲ τὰ χαϊδέματα καὶ τὰ φιλιὰ μου.
 — Ἄχ! ὑποκρίτρα κι ἐκμαυλίστρα,
 συχαμερὴ, σὰν σκύλα γλείφεις,
 μοῦ σπαταλᾷς ἀγάπης ὄρκους
 κι ὁμως φαρμάκι μὲ κερνᾷς!..
 — Σκληρὰ ὁ Θεὸς νὰ μὲ παιδέψη,
 ἂν θέλω τὸ κακό σου, φῶς μου!
 Ἐεχνᾷς ποῦ ἀρνήθηκα γιὰ σένα
 ἀπὸ τὰ σπλάχνα μου τὸ φύτρο,
 τὴν ἀκριβή μου θυγατέρα;
 Ἐπνίξα τὴ στοργὴ τῆς μάνας
 γιὰ τῆς ἀγάπης τὸ χατήρι.
 Τρελάθηκα ἀπ' τὸν ἐρωτὰ σου
 κι ἔγινε μπόγιας τοῦ παιδιοῦ μου ...
 — Θὰ σὲ σπαράξω... Θὰ σὲ σφάξω!
 Φόνισσα, τρέψε τὴν ἔρηγί μου!

Ἡ σάλπιγγα τ' Ἀγγέλου ἤχει.
Κρέμεται τώρα ἀπ' τὸ σπαθί μου
ἡ κολασμένη σου ψυχὴ !..

— Ἄν δὲν λυπᾶσαι, μακελλάρη,
χτύπα, τίς σάρκες μου πελέκα !
καὶ πάτα με μὲ τὸ ποδάρι,
τί εἶμαι ξαρμάτωτη γυναῖκα.
Γιὰ σὲ στὸν Ἄδη θὰ κατέβω,
θὰ σ' ἀγαπῶ καὶ μέσ' στὸν τάφο.
Μὲ στάλες αἶμα τῆς καρδιᾶς μου
αὐτὸν τὸν ὄρκο σοῦ τὸν γράφω.
Ὡχου ! Μοῦ λύθησαν τὰ χέρια,
μαχαίρι δὲν μπορῶ ν' ἀδράξω.
Ὅχιὰ φαρμακερὴ, γλυτώνεις !
Νυστάζω. Ἀπὸ ψηλὰ τ' ἀστέρια
ληθαργικὸ μοῦ στάζουν ὕπνο,
μοῦ γνέφουν ν' ἀλαφροπετάξω.
Σὲ βλέπω, Ἀρχάγγελε, ποῦ ξεσπαθώνεις !..

Ἦ συχαμένη μέγαιρα,
καταραμένη, θεομίσητη !..
Πικρά, ἀνεπρόκοπα νὰ ζήσης,
ἀλαλιασμένη νὰ γυρνᾶς στοὺς δρόμους,
νὰ κακοθανατῆσης !..

Νὰ δέρνεσαι στὸ χαροπάλεμά σου
κι ἡ μαύρη σου ψυχὴ νὰ μὴ σοῦ βγαίνη !..

— Ἡ δύστυχη δὲν φταίω ἐγώ ...
Τῆς Ἰομας, ἄχ, ἡ ζήλεια σὲ θανάτωσε !..

Ἀπονη μάγισσα, πῶς βάσταξες
νὰ σβήσης τῆς Αὐγῆς τ' ἀστέρι ;
Φόνισσα, ποῦ θὰ πᾶς ; Τὰχνάρια σου
θὰ βρῶ καὶ θὰ σὲ πιάσω ζωντανή,
νὰ σὲ λειανίσω, νὰ σὲ ρίξω στὰ σκυλιά !..

— Ἰομα, ζηλιάρα γυφτοπούλα,
τὸν ἔρωτά σου πλήρωσα πανάκριβα !..
Δὲν ἔχω ὁ δόλιος μάνα κι ἀδερφή,
γιὰ νὰ μοῦ πλέξουν μοιρολόγι,
νὰ μὲ νεκροστολίσουν,
τὰ μάγουλά τους σκίζοντας, μαδῶντας τὰ μαλλιά τους ...
Καὶ γιὰ τ' ἀγύριστο ταξίδι μου
νὰ μὲ ξεπροβοδίσουν.

— Ὅϊμένα, ρήγα μου σὲ χάνω !..

Ἦ συφορὰ μου, φεῦγεις, φῶς μου !

Τί ζήλεψες ἀπὸ τὰ σκότη
καὶ γιὰ τὰ Τάρταρα μισεύεις ;
Ψυχὴ μου, κλείσε τὶς φτεροῦγες σου,
πουλί μου, μείνε στὸ κλουβί σου !
Σὲ σφίγγω, σὲ κρατῶ στὴ χούφτα μου,
δὲν θὰ σ' ἀφήσω νὰ πετάξεις !
— Τὸ μαῦρο σύγγεφο ζυγώνει,
νά το, μ' ἐγγίξει, μὲ τυλίγει
στὰ μολυβένια σάβανά του ...
Πετιέται κοκκαλιάρικο ἄλογο,
φρουμάζει, κρούει τὰ πέταλά του
στὸ καύκαλό μου, στὸ κεφάλι μου ...
Μὲ συνεπαίρνει στὰ φτερά του
ὁ μαῦρος γῦπας τοῦ Θανάτου !

* * *

Εἶπε· κι ὁ Χάρος ἔφτασε, τῆς νύχτας ὁ κουρσάρος,
τὸν ἔκοψε, τὸν πέρασε στῆς Τρίχας τὸ Γεφύρι.
Κουφάρι κρούο τὸ κορμί τὸ λυγρὸ ἐτεντώθη ...
Μόνο στὰ χεῖλη του πικρὸ χαμόγελο χαράζει
σὰν ἄσπρο κρινολούλουδο πάνω σὲ πέτρα τάφου.
Τὸ αἷμα τῆς Ρήνας κόπηκε, τῆς πιάστηκε ἡ ἀνάσα,
τῆς δέθηκεν ἡ γλῶσσα της, τὴν ἔζωσεν ὁ φόβος.
Τῆς ἐμαρμάρωσε ἡ καρδιά, τῆς λύθηκαν τὰ πόδια ...
Σὰν νὰ τὴ χτύπησε ἀστραπὴ στέκει ἀποσβολωμένη ...
Ἡ φρίκη τὴν ἐπάγωσε κι ἀστρίτης τὴ δαγκώνει.
Ἀπ' τὴν ἀγκοῦσα ὁ κόρφος της σφίγγεται, τρικυμίζει,
χτυπιέται, στηθοδέρνεται κι ἀλαλιασμένη τρέχει.
Τὶς σάρκες μὲ τὰ νύχια της ξεσχίζει, ξεριζώνει
τὰ μεταξένια της μαλλιά, τὰ χεῖλη της ματώνει ...
Κι ὕστερα σέρνει θλιβερὸ τραγούδι, θρηνοκόπι.
* Ἀστροπελέκι σ' ἔκαψε, λιγνὸ μου κυπαρίσι,
καὶ σουστρωσε τὰ μῆλα σου στὸ χῶμα ἢ τραμουντάνα.
Κι ἡ ποθητὴ σου ἀπόμεινε σὰν καλαμιὰ στὸν κάμπο.
Κι ἐμένα ὁ πικρο-Χάροντας κάλλιο νὰ μὲ θερίση,
παρὰ νὰ ζῶ πεντάρφανη μέσ' στὸν Ἀπάνω Κόσμο !
Νάχα τὰ θάνατο νερὸ νὰ σὲ ραντίσω, φῶς μου,
νὰ σοῦ φυσηξῶ τὴν πνοή, νὰ σὲ νεκραναστήσω !..
Γιὰ ξύπνα, ἀγαπημένε μου, καὶ λούσου καὶ σταφνίσου
κι ἔμπα κατόπι στὸ Χορὸ, νὰ βουρλιστοῦν οἱ κόρες,

νά καμαρώσω, ρήγα μου, κι ἐγὼ τὴ λεβεντιά σου!..»
 Σὰν νὰ τὴν κέντησε βαθιὰ βοῦδόμυγα, στρεγγιιάζει
 καὶ δρασκελαίει μισότρελη τὴ μαρμαρένια σκάλα,
 στὸ κάτω δῶμα χύνεται, σπαραχτικὰ ρεκάζει :
 «Πιάστε τὴν Ἴομα, φέρετε μου τὴν ψεύτρα τὴ γητεύτρα,
 ποὺ τάζει φίλτρο ἐρωτικό, βοτάνι τῆς ἀγάπης,
 καὶ δίνει φαρμακόχορτο, ποτίζει μαντραγόρα
 καὶ ρίχνει στὸν ἀξύπνητο τὸν ὕπνο τοὺς λεβέντες ...
 Δικάστε με τὴ φόνισσα, σφάζτε τὴ φαρμακεύτρα,
 πνίξτε, κρεμάστε, σκίστε με, χτυπᾶτε, πελεκᾶτε,
 ποὺ πότισα τὸν ἄγουρο τῆς μάγισσας φαρμάκι!..»

[Συνεχίζεται]

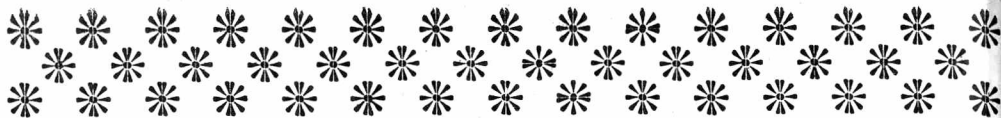
N. ΣΗΜΗΡΙΩΤΗ

ΟΤΑΝ ΤΑ ΧΕΙΛΗ...

*Εἶναι κάποια γητέματα μὲς στῆς ψυχῆς τὰ πλάγια
 ποὺ σὰν ἀηδόνια κελαηδοῦν ἀπ'τὴ βαθιὰ ματιὰ της
 κι ὄλο μοῦ λέν, κι ὄλο μοῦ λέν γλυκὰ τὰ μυστικά της :*
Ἔταν τὰ χεῖλη δὲ μιλοῦν, τότε μιλοῦν τὰ μάτια.

*Εἶναι κάποια χαμόγελα, ποὺ ἀθώωρα πλεμάτια
 στήρουνε, μὲς στὰ βρόχια τους νὰ κλείσουν τὴν καρδιά μου.
 Κανείς δὲν ξέρει το, μὰ ἐγὼ τὸ ξέρω! — Εἶναι δικὰ μου!*
Ἔταν τὰ χεῖλη δὲ γελοῦν, χομογελοῦν τὰ μάτια.

*Κ' εἶναι κάποια κακιώματα, κ' εἶναι κάποια γινάτια,
 κι ἀκόμα, ὦ! κάποια ἀπόκοσμα φιλιὰ ἀπ'τοῦ νοῦ τὰ βύθια,
 ποὺ τ' ἄγγιχτο, ἄλλο χὰδι τους, φωτιὰ μοῦ καίει τὰ στήθια...!*
Ἔταν τὰ χεῖλη δὲ φιλοῦν, τότε φιλοῦν τὰ μάτια!

ΤΑΚΗ ΤΣΙΑΚΟΥ

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ ΣΕ ΞΕΝΟ

*Γρήγορος νᾶεισαι μοναχά, και δὲ θὰ βγάλω
μήτε μιλιὰ. Κι' ἔλα ὅταν πείς πὼς σοῦ βολεῖ.
Μέσα στὴ σκέψη μου πικρὰ ριζοβολεῖ
τὸ φτάσιμό σου τὸ μεγάλο.*

*Σὲ περιμένω, κι' ἔχω, ξένε μου, ἐτοιμάσει
τὰ ὑπάρχοντά μου —πόσο λίγα εἶναι κι' αὐτὰ—
σὲ μισὴ πήχη —τόση— ξέθωρου ταφτὰ
μοῦ χώρεσαν, και σιᾶχω μάσει.*

*Τάχα τί μπόρειε νᾶηταν —τάχα— και ν'ἀξάλνει
σ' ἀνθρώπους ποῦδειρε βροχὴ ἢ κακοτυχιά;
Θέ μου, ὄ,τι μοῦδωσες τὸ πῆραν τὰ στοιχειὰ
(τέτοια στοιχειὰ!) κι' ἀνθρώποι ξένοι!*

*Και τώρα τρέμω σιτὸς ἀγέρες σὰν καλάμι
κι' ἔχει ἡ καρδιά μου ἀπ' τὸ χειμῶνα ξυλιαστεῖ,
μάταια ζητάει νὰ βρεῖ ἕναν ἥλιο νὰ λιαστεῖ
— γυμνὴ καρδιά σὲ μιὰ ἀπαλάμη.*

*Σοῦ τὴν προσέχω ὡς νᾶρθεις, ξένε. Ἀνασκουμπώνω
τὸ στήθος ἤρεμα, και, ἰδές, σὲ καρτεροῦ.
Μόνο νὰ μὴ μοῦ ἀργήσεις, μόνο. "Ω! δὲ μπορῶ...
Δὲ μπόρεσα ποτὲ στὸν πόνο!*

(Ἀνέκδοτο)

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΒΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ*

Ὁ μαγικός ὁ κόσμος δὲν ἐκλείσθη,
κλειστός ὁ νοῦς σου εἶναι, ἡ καρδιά νεκρή,
Ἀκούραστος νὰ λούσης ξύπνα, μύστη,
τὸ γήινο στήθος μας μὲς στὴ δροσαυγὴ.

Γ κ α ι τ ε «Φάουστ»
μετ. Κ. Χατζόπουλου

Ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀπαισιοδοξία, πού δέρνει μὲ τὴν κλάψα τῆς σὰ φθινοπωρινῆ βροχῆ τὴν ποιητικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ Καβάφη, ὁ ρωμαλέος στίχος τοῦ Παλαμᾶ, σὲ πλήρη ἀντίθεση μὲ τοὺς στίχους τοῦ Καβάφη μᾶς ἀποκαλύπτει ἕναν κόσμο τελείως διαφορετικὸ. Ὑπάρχουν κ' ἐδῶ τὰ τεῖχη, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὰ πού ἐγείρουν «χωρὶς περίσκεψιν, χωρὶς λύπην, χωρὶς αἰδῶ» οἱ ἄνθρωποι. Ὑπάρχουν, γιατί εἶναι φυσικὸ νὰ ὑπάρχουν, γιατί εἶναι φυσικὸς νόμος νὰ ὑπάρχουν, γιατί εἶναι μοιραῖο νὰ ὑπάρχουν. Γιατί ἡ ζωὴ μας εἶναι τὸ ὑπόγειο τοῦ Ντοστογιέβσκι καὶ ἡ ὑπόγεια κατοικία τοῦ Πλάτωνος, τὸ ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ μας σκοτάδι. Οἱ σιδερένιοι νόμοι τῆς ζωῆς μας πού ὁ θεὸς ἢ οἱ θεοί, ἢ οἱ δαίμονες ἐπέβαλαν στὸν ἄνθρωπο, εἶναι τὸ κλουβὶ τὸ σιδερένιο, ὅπου εἶναι κλεισμένο ἓνα θηρίο τῆς ζούγκλας, ἓνα ἀπὸ τὰ ἀγριότερα θηρία τῆς ζούγκλας, ἓνας λεόπαρδος. Μὰ δὲ θυμᾶται, μῆτε ἀπὸ πού τὸν πῆραν καὶ τὸν ἔφεραν ἐδῶ καὶ τὸν ἔχουν ριγμένον σ' αὐτὴ τὴ φυλακὴ, μῆτε ἀντιλαμβάνεται τὸ κλουβί, μῆτε τὸ ραβδί τοῦ σκλαβωτῆ, μῆτε τὸν ὄχλο πού τὸν κοιτᾶζει χαζεύοντας γύρω του.

Λήθη τοῦ παρελθόντος καὶ ἄγνοια τοῦ παρόντος δέρνουν τὴν ψυχὴ αὐτοῦ τοῦ ἀγρίου θηρίου, τοῦ λεόπαρδου. Μόνο πού τὸ σάλεμα τοῦ κορμιοῦ του εἶναι γεμάτο ὁμορφιὰ καὶ ἀγριότητα μαζί, μόνο πού

σμίγει στίς κινήσεις του ὅλα τὰ ὁμορφότατα κ' ὅλα τὰ ἀγριώτατα σαλέματα, πού μπορεῖ νὰ φανταστῆς γεμάτα πάθος—ἀλλοίμονο—καὶ ἄγνοια.

Αὐτὸ εἶναι τὸ θηρίο τὸ σκλαβωμένο μέσα στὸ σιδερόφραχτο κλουβί, ὁ λεόπαρδος, ἔτσι τὸ περιγράφει ὁ Παλαμᾶς, καὶ τὸ τραγοῦδι αὐτὸ τοῦ λεόπαρδου εἶναι τὸ προλογικὸ ποίημα τῶν «Ἀλυσίδων», ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὴ μοῖρα καὶ γιὰ τὴν πάλη τοῦ ἀνθρώπου ἐναντίον τῆς. Γιατί ὁ λεόπαρδος εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἡ κυριολεκτικώτερα μέσα στὴ σιδερένια φυλακὴ τοῦ σώματος, εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, πού μῆτε τὴν καταγωγὴ τῆς θυμᾶται, μῆτε τὴ σκλαβιά τῆς ἀντιλαμβάνεται. Εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, πού ἔχει τὰ σκιρτήματα τὰ πλέον ἄγρια καὶ τὰ πλέον ὠραῖα, αὐτῆ, πού ἐμφανίζει πάνω στὴν ὄψη τῆς γῆς τὶς πιὸ ὑπέροχες αὐτοθυσίες, τὰ πιὸ λαμπρὰ φανερώματα τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ τὶς πιὸ βάρβαρες καὶ ἄγριες σκέψεις καὶ πράξεις.

Ὁ πρόλογος τῶν «Ἀλυσίδων», ἓνα ποίημα ἀλληγορικὸ, συμβολικὸ, κατατάσσει—καὶ μόνο αὐτὸ αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἂν εἶχε ὁ Παλαμᾶς— τὸν Ποιητὴ τῆς «Ἀσάλευτης ζωῆς» μεταξὺ τῶν μυστῶν—ποιητῶν, πού γνώρισε ὁ ἱστορικὸς αὐτὸς τόπος. Ὑπάρχει λοιπὸν ἡ σκλαβιά, ἀλλ' ἡ ψυχὴ

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τόμος

ούτε την αισθάνεται, ούτε κι' ενδιαφέρεται γι' αυτήν :

Και ήταν όλος και ήταν όλος
 ένα ελεύθερο παιγνίδισμα
 φοβερό και τρισχαριτωμένο
 σά ν' απλώνονταν ακόμα άπάνου του
 ο ούρανός ο χλιοφεγγοβόλος,
 σά να ζούσε ακόμα στην πατρίδα του,
 στο νησί τὸ γιγαντόδεντρο
 τὸ ἡλιοπυρωμένο.

Ἐπάρχει ἡ φυλακή, τὰ δεσμά, μὰ συγχρόνως καὶ ἡ ἐλεύθερη συνείδηση, τὸ «ἐλεύθερο παιγνίδισμα», ὅμοια κι' ἀπαράλλαχτα σὰν τότε πὸν βρίσκονταν ὁ λεοπίαρδος ἐλεύθερος μῆσα στὸ τροπικὸ δάσος τοῦ πανεύσουμου νησιοῦ του, «στ' ἄλικά τοῦ κάχτου λαμπυρίσματα — καὶ στῶν κανελόδεντρων τὰ θυμιατά.»

*

Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ πυρηνικὸ δηλ. στοιχεῖο τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητος, γενικώτερα ὁ ἀνθρώπος στὴ σύνθεσή του κατάσταρα (διάνοια, φαντασία, συναίσθημα, βούληση, ὕλική ζωή), ὁ ἀνθρώπος τοῦ Παλαμᾶ εἶναι ὁ βουλευτικὸς τύπος πὸν τ' ἀλλογὸ του σβηεὶ τὴν πέτρα, καίει ἀνθούς, ὅπως ἐκφράζεται στὸ πρῶτο σχεδίασμα τῶν «Ἀλυσίδων» (Σκληροὶ καὶ δειλοὶ στίχοι). Αὐτὸς ὁ πολὺ βουλευτικὸς ἀλλὰ καὶ πνευματικὸς μαζὶ τύπος δὲν εἶναι προωρισμένος νὰ ὑποκύψῃ σὲ ὀποιοσδήποτε περιορισμὸν καὶ ἐμπόδιον. Στὴν ἐξέλιξή τῶν ποιητικῶν ὄνειρων τοῦ Παλαμᾶ θὰ γίνῃ ὁ ἥρωας τοῦ «Δωδεκάλογου τοῦ γύφτου», πὸν ἀργότερα ἀποσπᾶστηκαν, ὅταν εἶδε ὁ ποιητὴς ὅτι ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρο σχετικῶς θέμα. «Ἐν' ἀπὸ τὰ στοιχεῖα πὸν κι' αὐτὸ δείχνει τὴν ἐνότητα τοῦ τραγουδιοῦ μου», γράφει ὁ ποιητὴς στὸν πρόλογο τῆς «Ἀσάλευτης ζωῆς», «εἶναι πὸς κάθε μου ποίημα, πὸν μού ἔρχεται στὸ νοῦ, δὲ στέκεται ἀπομονωμένο, ἀλλὰ τὸ ἀκολουθεῖ καὶ ἄλλο· καὶ τὸ ἄλλο συνοδεύεται ἀπὸ ἄλλο, ὅσο πὸν σχηματίζεται μὴ κνκλικὴ σειρά». Γιὰ μᾶς οἱ «Ἀλυσίδες» ἔπρεπε νὰ χωριστοῦν, ὅχι ἐπειδὴ ψάλλουν μὴ ἄλλη, διαφορετικὴν ἰδέαν,

ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀπὸ τὰ δυὸ αὐτὰ ποιητικὰ ἔργα λένε μὲ ἄλλα λόγια, μὲ ἄλλη γλῶσσα τὰ ἴδια πράγματα. Κυριολεκτικώτερα τὸ ἓνα εἶναι συνέχεια τοῦ ἄλλου. Οἱ «Ἀλυσίδες» μιλοῦν γιὰ τὴν προσπάθεια νὰ φτάσῃ ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ τὰ σκότη στὸ φῶς, ἀπὸ τὴ φυλακὴ στὴν ἐλευθερία, ἐνῶ ὁ «Δωδεκάλογος» μιλάει γιὰ τὴν προσπάθεια τοῦ ἐλεύθερου ἀνθρώπου νὰ φτάσῃ ἀπὸ τὴν ἄγνοια στὴ γνώση καὶ ἀπὸ τὴν ἀρρυθμὴ σκέψη καὶ πράξη, στὸν πραγματικὸ ρυθμὸ, στὴν πραγματικὴ ἁρμονία, αὐτὴν τὴν ἁρμονία πὸν δέχονταν καὶ οἱ μύστες τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων. Ἀλλὰ κι' αὐτὴ ἡ προσπάθεια εἶναι ὅμοια κι' ἀπαράλλαχτη μὲ τὴν πρῶτη. Τὴν πορεία ἀπὸ τὸ σκοτάδι στὸ φῶς δείχνει κι' αὐτὴ, ἂν ἡ ἄγνοια εἶναι τὸ σκότος (ὅπως εἶναι) καὶ ἡ γνώση εἶναι τὸ φῶς.

*

Στὴ φυλακὴ βρίσκεται ὁ ἥρωας τῶν «Ἀλυσίδων». Σὲ μιὰ σκοταδερὴ φυλακὴ, ὅπου δὲν βλέπει κανεὶς τίποτε, ὅπου βασιλεύει τὸ σκότος. Ὁ ἥρωας ὅμως τῶν «Ἀλυσίδων» ἔχει τὴ συναίσθηση ὅτι εἶναι ὁ ἐκλεκτός, ὁ πρῶτος, ὁ ἀσύγκριτος :

Μέσα στοὺς ξεχωριστοὺς
 ὁ ξεχωριστὸς ἐγὼ εἶμαι·
 Μὲς στῆς φυλακῆς τοὺς διαλεχτοὺς
 εἶμ' ὁ διαλεχτὸς ἐγὼ
 τοῦ φυλακιστῆ
 (τρισοῖμὲ καὶ τρισάλλοι...)

Τὴν ἴδια συναίσθηση τῆς ὑπεροχῆς αἰσθάνεται κι' ὁ Γύφτος τοῦ «Δωδεκάλογου». Ἐκεῖ ὅμως ἡ ἴδια ὑπέροχη συνείδησή του τὸν συμβουλεύει νὰ μὴ τὸν παινευτῆ, ἀλλὰ νὰ γίνῃ ἓνας μὲς στοὺς πολλούς. Νὰ μὴ θελήσῃ νὰ θεωρήσῃ τὸν ἑαυτὸ του ἀνώτερο, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ μιλῆσῃ στὴν ψυχὴ τῶν ἄλλων :

μέσα στοὺς ξεχωριστοὺς
 ὁ ξεχωριστὸς ἐγὼ εἶμουν

[Ὁ ἐρχομὸς]

Παιγνιδίσματα ... πετάματα ... ὁ ἀσύγκριτος
 μὴν τὸ παινευτῆς!
 Σίμωσε, ἀπλωσε τὸ χέρι, βόθηα,
 γίνε δουλευτῆς·

νίκη σου ἀνυπόταχτε, σ' ἐσεὶ νὰ εἰπῆς:
 «Ἐποτάξου πρῶτα!»

“Όμως ἐδῶ δὲν λείπει τίποτε ἀπ’ αὐτά. Γιατ’ εἶναι φυλακῆ, γιατί δὲν ξεχωρίζει κανέναν, γιατί δὲν βλέπει κανέναν. Ἐχοντας ὅμως ἀνεπτυγμένη τὴ βούλησή του καὶ τὸ πνεῦμα του προσπαθεῖ ἂν ὄχι νὰ ἰδῇ τοῦλάχιστο νὰ ξεχωρίσῃ κάποιον ἥσκιο, καὶ βλέπει θαμπὰ κι’ ἀόριστα τὸ φύλακα τῆς φυλακῆς, τὸν ἀράπη (ὅπως στὰ παραμύθια) κ’ ἐκείνος τὸν διατάσσει νὰ προχωρήσῃ. Κάθε φορὰ πού ὁ φυλακισμένος θὰ ξεχωρήσῃ κάτι ἢ θὰ πράξῃ κάτι ἀνώτερο ἀπὸ πρῖν, ὁ ἀράπης, ἡ μοῖρα, θὰ τὸν προσταῖν νὰ προχωρήσῃ. ἘΣὰ νὰ ὑποτάσσεται δηλ. ἡ ἀντικειμενικὴ βούληση στὴ βουλήση τοῦ ἀτόμου. Δὲν εἶναι ἀπλῶς φυλακισμένος· εἶναι ἀλυσοδεμένος. Εἶναι βαρεῖες οἱ ἀλυσίδες, δύσκολα τὶς σέρνει, τὸν πονοῦν τὰ κρέατα καθὼς τὸν σφίγγουν οἱ κρίκοι τῆς. Καὶ ὁ ἦχος τῶν καθὼς σέρνονται, εἶναι τὸ τραγούδι τῆς ζωῆς του, ἡ φωνή του, ὁ λόγος του. Ἡ μοῖρα του γίνεται συνείδηση τῆς ζωῆς του, ταυτίζεται ὁ ἴδιος μαζί της· τὸ ἐγὼ τῆς γίνεται δικό του ἐγὼ :

Καὶ ὅλους μέσα οἱ ἀλυσίδες τοὺς κρατοῦσαν
τοὺς ἠχοὺς ὅσο πού γίνονταν
συμφωνία μουσική,
καὶ ἦταν οἱ ἀλυσίδες ἡ φωνὴ
καὶ ἦταν οἱ ἀλυσίδες τὸ τραγούδι
καὶ ἡ καταραμένη μουσική.
Καὶ ἦταν οἱ ἀλυσίδες πού νοοῦσαν . . .

“Όποιοι πέρασε στὴν ὁδὸν Ἀθηνῶς στὴν Ἀθήνα, θὰ εἶδε τοὺς μικροπρασινοὺς πού διαλαλοῦν τὴν πραγματεία τους, ἐνθουσιάζονται μὲ τὴν ἀγορὰ καὶ μὲ τὴν πούληση καὶ κάποτε διαλαλοῦν μὲ τραγούδια τὰ ἀγαθὰ πού ἐκθέτουν. Καὶ φεύγοντας τὸ βράδυ ἀπ’ ἐκεῖ ξεχνοῦν τὸ τραγούδι, γιὰ νὰ θυμηθοῦν τὸ ἀναστέναγμα. Σὰν κορυδισμένα γραμμόφωνα λένε τὸ τραγούδι τῆς μοῖρας τῶν ἢ τὸ στεναγμό τῆς.

Ἄλλ’ ἄς θυμηθοῦμε κάτι πιὸ ὁμαδικό: Τὴν ἄλωση τῆς Βασιλῆας, ὅταν ξέσπασε ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση. Οἱ ἀλυσίδες τῆς τυραννίας, πραγματικὲς στὴν περίπτωσή αὐτὴ καὶ ὄχι ἀλλογορικὲς, ἔσπασαν κάποια θερινὴ μέρα ἀπὸ τὴν ὁρμὴ τοῦ κύματος τοῦ λαοῦ τοῦ Παρισιοῦ. Καὶ τὸ κύμα αὐτό, βόγγος καὶ ἀνάθεμα καὶ τραγούδι, ἀπλώθηκε ρυθμικὰ καὶ σκέπασε ὁλόκληρη τὴν Εὐρώπη ἐπὶ εἴκοσι πέντε ὁλόκληρα χρόνια ἔβριξε παλάτια, χτύπησε μοναστήρια, χά-

λασε|χώρες κι’ ἄλλαξε νόμους, πολιτεύματα καὶ τρόπους ζωῆς, ὥσπου πού σβήστηκε κάποια βροχερὴ μέρα στὸ Βατερόλω. Ζύλινα παιγνιδάκια μπροστὰ στὴν ὁρμὴ του ἀνθρώποι καὶ λαοί, εἶτε πῆγαιναν μαζί του, εἶτε πῆγαιναν κόντρα. Τοὺς ἔγινε ρυθμὸς τῆς ζωῆς τῶν ὁ ρυθμὸς του. Τί ὁρλο παίζει ὁ ἄνθρωπος μπροστὰ στὴ θύελλα πού ξεσπᾷ ; Ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία δὲν χάνεται (ὁ φυλακισμένος καυχιέται πὼς εἶναι ἀδούλωτος κι’ ὁ λεόπαρδος δὲν αἰσθάνεται σίδερα μηδὲ σκλαβιά) ἀλλὰ καθένος καλεῖται ν’ ἀντιδράσῃ στὰ γεγονότα σύμφωνα μὲ τὰ ὄπλα πού διαθέτει. Κι’ ὁ φυλακισμένος τῶν «Ἀλυσίδων» θὰ δράσῃ σὰν ἀδούλωτος καὶ θὰ πράξῃ «πράγματα πολλά». Προχωρεῖ καὶ βρίσκει τρεῖς λύχνους. Τὸν ἕναν ὀνομάζει ἔ λ ε ο ς, τὸν ἄλλον β ο ἡ θ ε ι α καὶ τὸν τρίτον ἄ γ ἄ π η. Φωτίζεται ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὸν οἶκτο, ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν προσφορὰ καὶ τέλος ἡ ἀγάπη ἐρχεται ἀπὸ ὁλοκληρώση τὸν ἐσωτερικὸ φωτισμό του.

Οἱ χριστιανικὲς ἀρετὲς διαφέρουν κάπως· εἶναι ἡ ἄ γ ἄ π η, ἡ π ἰ σ τ η καὶ ἡ ἔ λ π ἰ δ α. Μ’ αὐτὲς τὶς ἀρετὲς ὁ Χριστιανὸς ἀποσπᾷται ἀπὸ τὴ σκληρὴ καὶ σκοτεινὴ ὕλη καὶ σμίγει τὴ σκέψη του καὶ τὸ εἶναι του μὲ τ’ ἐλαφρὰ καὶ τὰ φωτεινὰ. Ἀρόμο πρὸς τὴ λύτρωσή εἶπαν τὴν ἀφύπνιση τῆς ψυχῆς· καὶ ἐξυπακούεται μ’ αὐτό, ὅτι ἡ κοίμησή της εἶναι σκλαβιά της. Ἀλλὰ ποιά εἶναι ἡ κοίμησή της ; Ἡ βύθισή της μέσα στὸ κράτος τῆς Ἀνάγκης, τοῦ πολυκέφαλου αὐτοῦ τέρατος σὰν τὴ Λερναία Ὑδρα τοῦ ἀρχαίου μύθου, πού ὅταν κόβουν τὸ ἕνα κεφάλι, ξεπετιοῦνται ἀπὸ τὴ ρίζα τοῦ δύο. Ἐπειτα εἶναι ὁ ἐγωῖσμός, ἄλλο τέρας κι’ αὐτό, πού ταλαιπωρεῖ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κάνει κυνηγὸ τῶν πιὸ ἀνόητων πράξεων. Ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπίδα μᾶς ἀνακουφίζει ἀπὸ τὸ κράτος τῆς Ἀνάγκης, ἐνῶ ἀπὸ τὸ τέρας ταῦ Ἐγωῖσμοῦ μᾶς ἀπλουτρώνει ἡ ἀγάπη, πού ἡ ἐννοία της περικλείει κάθε ἀλτροῦστικὸ συναίσθημα. Τὰ συναισθήματα πού γεννᾷ ἡ ἀγάπη, σὰν μικροὶ φωτεινοὶ ἄγγελοι εἰσορροποῦν στὸν κόσμο τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ φέρνουν μιὰ ἰδεατὴ καλοκαιριά. Βλέπει τὴ ζωὴ μὲ ἄλλα μάτια ὁ ἄνθρωπος κι’ ἐνῶ πρῖν ἦταν

σὰ στρεΐδι προσκολλημένος στή μελανή πέτρα τοῦ ἐγώ του καὶ δὲν ἔβλεπε τίποτε ἄλλο τῶρα βλέπει φωτεινὴ τὴ ζωὴ, ἀντιλαμβάνεται τὸ ρυθμὸ της. Γιατὶ συνήθως βλέπουμε μόνον αὐτὸ ποῦ θέλουμε νὰ ἰδοῦμε καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸν ὁ βυθισμένος στὸν σκοτεινὸ κόσμον τοῦ ἐγώ του δὲν μπορεῖ νὰ ἰδῇ ἀντικειμενικά. Λύτρωση πρᾶγματι ἀποτελεῖ ἡ φυγὴ μας ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ βασίλειο τοῦ ἐγωΐσμοῦ, καὶ πολὺ σωστὰ ὁ Χριστιανισμὸς θεωρεῖ φῶτα τῆς ψυχῆς τὴν πίστη, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπη. Πολὺ σωστὰ κι' ὁ Παλαμᾶς στοὺς λύχνους, ποῦ φωτίζουν τὴν ψυχὴ τοῦ φυλακισμένου, δίνει παραπλήσια ὀνόματα. Ὡστε τὸ σκότος τοῦ ἔξωτερικοῦ ὅπως παρουσιάζονταν ἀρχικά, ἦταν σκότος ἐσωτερικό, ἔλειπε ἀπὸ μέσα του. Αὐτὸς ὁ ἐγωΐστης ποῦ καυχιόνταν ὅτι εἶναι ὁ ἐκλεκτὸς ἀνάμεσα στοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ φυλακιστῆ, τῶρα μπορεῖ νὰ βλέπῃ, γιατί εἶναι ἐσωτερικὰ φωτισμένος καὶ ἀντιλαμβάνεται πὼς εἶναι ἓνας ἀνάμεσα στοὺς πολλοὺς, ἓνας ἀδερφός του. Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ—ὅτι δηλ. τὸ σκότος εἶναι ἐσωτερικό—ἐρχεται νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ γιατί ὁ Παλαμᾶς στάθηκε πάντα ἓνας ἀγωνιστής, ποῦ δὲν παραπονέθηκε ποτὲ γιὰ τίς δυσκολίες ποῦ τοῦ φέρνε ἡ ζωὴ. Ἐξηγεῖ τὴν αἰσιοδοξία του καὶ τὸν ἀγώνα γιὰ τὸ ἔξπνημα τῶν ἐλληνικῶν συνειδησέων.

Τὸ ἀνάμμα τῶν τριῶν λύχνων τὸν ἔκαμε νὰ ἰδῇ τὸ λαὸ τῶν σκλάβων τοῦ τοῦ ἀράπη. Νὰ ἰδῇ ἀπὸ ἀγάπη σημαίνει νὰ σκύψῃ στὸν πόνο τους καὶ νὰ θελήσῃ νὰ τὸν παρηγορήσῃ, νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ ξεφύγουν τῆ φρικτῆ μοῖρα τους. Ὁχι φυλακισμένος ἀλλὰ θαλασσόδαρος παρουσιάζει ἀπὸ τὸν Ὅμηρον ὁ Ὀδυσσεύς «ἰέμενος ἦν τε ψυχὴν καὶ νόστον ἑταῖρον». Γεμάτος ἀπὸ ἀνθρώπινες καὶ ἀδυναμίες καὶ ἰκανότητες κι' ὁ ἥρωας τοῦ Ὀμήρου, εἶχε τὸ μεγάλο προτέρημα νὰ ἔχῃ ἀδάμαστη θέληση, γερὸ μυαλό, δύναμη νὰ ὑπομένῃ τὰ βάσανα καὶ πόθο νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτὸ του καὶ νὰ ξαναφέρει τοὺς συντρόφους του στὴν πατρίδα. Ὅλα αὐτὰ τὰ προτερήματα τοῦ ἔδιναν τὸ δικαίωμα, στὴ συνειδηση ἑνὸς Ὀμήρου, νὰ γίνῃ ἡγέτης ἀ ν δ ρ ῶ ν. Οἱ τρεῖς λύχνοι τοῦ Παλαμᾶ τοῦ δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ γίνῃ κι' αὐτὸς ἡγέτης καὶ νὰ

σαλπίσῃ τὸ μήνυμα τῆς ἐλπίδας, νὰ τοὺς μιλήσῃ γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ἡγετῶν ποῦ φέρνουν λυτρωτῆδες :

—Σκλάβοι καταγωνισμένοι
καὶ παρμένοι ἀπὸ τὰ σίδερα
μὲς στὰ κρύα καὶ μέσα στ' ἀδειά
εἶμαι τοῦ ἥλιου τὸ ἄρρωστο ἀντιφάγγισμα
τὸ εἶδωλο κακόπλαστο τοῦ ἐλευτέρου
καὶ σᾶς φέρνω, ἔρμα κοπάδια,
καὶ σᾶς φέρνω, φροντιστὴς βοσκός,
λίγη χλόη σᾶς φέρνω μ' ἄνθια πλουμιστῆ,
πλουτισμένη μὲ δροσοσταλίδες,
ἀπὸ βάθια δόλομακρα στυλώνουν
μάτια σὰ δαυλοὺς ἀπάνου σας,
ἀντρειωμένοι λυτρωτῆδες.

Φέρνει τὸ μεγάλο, τὸ ἀφάνταστο μέσα στὰ σκότη τῆς φυλακῆς μήνυμα, πὼς δὲν ὑπάρχει μόνον ὁ ἀράπη, ἡ μοῖρα, ἀλλὰ καὶ οἱ λυτρωτῆδες, ποῦ χαρακτηριστικὰ μάλιστα λέγονται ἀντρειωμένοι. Δὲν διαθέτουν οἱ λυτρωτῆδες αὐτοὶ μονάχα νοῦ, ἀλλὰ καὶ θέληση καὶ δύναμη ν' ἀγωνιστοῦν καὶ νὰ νικήσουν ἀνταποκρινόμενοι στὸν πόθο καὶ στὴ λαχτάρια τοῦ πλήθους. Καὶ τί παράξενο!.. Ἡ σχετικὴ λύτρωση τοῦ «ἐκλεκτοῦ» παρουσιάζεται ἐδῶ σὰν ἓνας ἀγώνας καθαρὰ κοινωνικός, ἀλτρουϊστικός, ἀδελφικός. Αὐτὴ εἶναι ἡ λύτρωση, λέει ὁ Παλαμᾶς, αὐτὴ εἶναι ἡ πορεία γιὰ νὰ ρίξωμὲ τὰ τεῖχη : νὰ νοιώσουμε ὅτι εἴμαστε ἀδερφοί. Ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα ξανοίγονται κτ' ποιοὶ ὀρίζοντες, ὁ ἀράπης δὲν εἶναι πιά ἓνας δυναστής, ἀλλὰ γίνεται σύντροφος καὶ βοηθός. Ἡ μεταμόρφωση ἡ ἐσωτερικὴ φέρει καὶ ἐξωτερικὴ ἀλλαγὴ, στὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς, ποῦ μᾶς κυβερνοῦν, καὶ στὸ περιβάλλον μας. Ὁ ἀράπης κατεβάζει τὸν φυλακισμένο σὲ μιὰ αὐτὴ ἀσκέποστη, ἀπ' ὅπου φαίνεται λίγος οὐρανὸς καὶ μιὰ αὔρα χαϊδεύει τὰ μαλλιά του. Μὰ ἡ αὐτὴ εἶναι τόπος καλλιέργησιμος. Κι' ὁ φυλακισμένος γίνεται καλλιεργητῆς καὶ φυτευτῆς τοῦ σιταριοῦ, τῆς λεύκας καὶ τοῦ κρίνου. Τὸ σιτᾶρι σχετίζεται μὲ τὴ λατρεία τῆς Δήμητρας καὶ τὸν ἐκπολιτισμὸ τοῦ ἀνθρώπου στὴν πανάρχαια ἐποχὴ, ποῦ ἡ γεωργία μετέβαλε ριζικὰ τὴ ζωὴ, τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, τὸ πολίτευμα τὴ θρησκεία καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου. Σ' ἓνα ὑπέροχο ἀνάγλυφο ποῦ βρέθηκε στὴν Ἐλευσίνα παριστάνονται οἱ δύο λατρευόμενες ἐκεῖ θεές, ἡ Δήμητρα καὶ

Ἡ Περσεφόνη νὰ δίνουν τὸ στάχυ τοῦ σιταριοῦ στὸ νεαρὸ Τριπτόλεμο. Τὸ σιτάρι σὰν σύμβολο τῆς ἀνώτερης, τῆς θείας διδαχῆς χρησιμοποιήθηκε κι' ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Χριστὸ στὴν παραβολὴ τοῦ σπορέως. Ὁ ἄρτος ὁ καμωμένος ἀπὸ σιτάρι καὶ εὐλογημένος ἀπὸ τὴν ἐκκλησία εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Γιὰ τὸ σιτάρι, σὰν σύμβολο ἱερό, πὺν φανερῶνει τὴν ἀνώτερη μύηση μιλάει κι' ὁ Σικελιανός :

Ἴδου
ἀναδόθη τέλος
τὸ τεράστιο Στάχυ τὸ ἱερό !
Μέσα στὰ μάτια
στὸν ἱερό περιβόλο
στηλά.

[Ἡ συνείδηση τῆς φυλῆς μου]

Γύρω ἀπὸ τὴ σπορὰ καὶ τὴν καλλιέργεια ξετυλίγονται μερικοὶ ἀπο τοὺς πιὸ σεβαστοὺς μύθους τῶν Ἑθνῶν. Ἡ ζωὴ, ἡ ἀλήθεια, ὁ νόμος, ὅ,τι ὑπάρχει κι' ὅ,τι γίνεται μὴ δὲν ὀφείλεται στὴ σπορὰ ;

Τὸ κρίνο εἶναι σύμβολο καὶ παλαιὸ καὶ νέο. Στὰ ἑρείπια τοῦ Λαβύρινθου στὴν Κνωσσό, πὺν ἦταν ἀνάκτορο καὶ ναὸς μαζί, ὑπάρχει ἡ τοιχογραφία τοῦ πρίγκιπα μὲ τὰ κρίνα. Σὰ νέο εἶναι τὸ κρίνο τῆς Παναγίας καὶ συμβολίζει τὴ θεία χάρη τῆς ἀγνότητος, πὺν καταξιώνεται νὰ φέρῃ στὸν κόσμο τὸ Θεῖο Λόγο. Μὰ περισσότερο φαίνεται ὅτι εἶναι στὴ σκέψη τοῦ Παλαμᾶ σύμβολο τῆς Ἰδέας, τοῦ Ἰδανικοῦ, αὐτοῦ πὺν μᾶς ὁδηγεῖ στὸν κόσμο τοῦ ὄνειρου πρὸς ἓνα διαρκῶς καλύτερον κόσμο, τῆς Ἰδέας χωρὶς ἀντικείμενο (ιδέας τούτου ἢ ἐκείνου), τοῦ Θείου Πόθου, ὅπως ἐκφράζεται ἄλλοῦ, αὐτοῦ τοῦ Πόθου πὺν μεταλλάθει καὶ μετουσιώνει τὸν ἄνθρωπο :

Εἶμαι ὅπως μὲ πάρης
ἤσπας, μαρμαζιάρης.
τ' ἄχαρο μῆς χάρης
τὸ βλάστημα.

[Μεθυστρεις ρίμες]

Ὅ,τι αὐτὴ τὴν ἰδέα ἐκφράζει μὲ τὸ κρίνο ὁ Παλαμᾶς φαίνεται (ἂν δὲν ἀποτελῇ ἀνακολουθία) ἀπὸ τὸ ποίημά του «Ἄγγελιο» :

Στῆς ἐκκλησιᾶς μας τὸ ἱερό προστά ἀπὸ
[τ' ἅγιο Βῆμα

δὺο μακροφτέρουγοι ἄγγελοι, μαγνήτες τῆς
[ματιᾶς μου]
ὁ πρῶτος εἶχε τὸ σπαθὶ κι' ὁ δεύτερος τὸ κρίνο.
Στῆς ἐκκλησιᾶς μου τὸ ἱερό, στ' ἅγιο μου
[Βῆμα ἐμένα
δὺο ἀγάπες μακροφτέρουγες, μαγνήτες τῆς
[καρδιᾶς μου]
σπαθὶ κι' ἡ πρώτη κράταγε, κι' ἡ δεύτερη,
[ὅμοιο, κρίνο.
θεέ, καὶ δὲ σὲ πίστεψα, μὴδὲ τὸ φόβο σου
[εἶχα.
γυναίκα, ἐσὲ φοβήθηκα, πίστεψα ἐσέ.
[γυναίκα !
Ἄρχάγγελε μὲ τὸ σπαθὶ δὲ μ' ἄγγιξες' καὶ
[ξένος
γιὰ μένα ὁ κρίνος, ἄγγελε, κι' ἡ μυστικὴ
[εὐωδιά του.
Ἐγὼ εἶμ' ἐρωτοπλάνταχος κ' Ἑλληνολάτρης
[εἶμαι,
καὶ μόνο ἐσὺ μὲ τρύπησες μὲ τὸ σπαθὶ σου,
[Ἀγάπη,
μελαχροινὴ, μαυροματοῦ, καὶ ἡ φλόγα σου
[καὶ ἡ σάρκα.
καὶ μόνο ἐσὺ μ' εὐώδιασες, Ἀγάπη, μὲ τὸ
[κρίνο
Πλατωνικὴ, Ξανθόφωτη, γαλανομάτα
[Ἰδέα !

Στὴν ἀγάπη τῆς γυναίκας καὶ τῆς Ἰδέας βλέπουμε τὴ θεότητα τῆς Ἀφροδίτης τῆς κοσμικῆς καὶ τῆς οὐράνιας. Τὴν ἰδέα τῆς Ἀφροδίτης, ὅπως τὴν ψάλλει ἀγνότατα στὴν «Ξενιτεμένη» ἐννοεῖ σὲ τελευταία ἀνάληψη μὲ τὸ κρίνο.

Ἡ λεύκα πὺν μᾶς θυμίζει τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση δείχνει τοὺς πολιτικοὺς καὶ κοινωνικοὺς προσανατολισμοὺς τοῦ Παλαμᾶ. Ἡ λέξη λεύκα καὶ ἡ λέξη λαὸς (=δῆμος, ἀπ' ὅπου ἡ σύνθετη λέξη δημοκρατία) στὰ λατινικὰ εἶναι ἡ ἴδια : populus (ἀρσ.) =λαὸς populus (θῆλ.) =ἡ λεύκα. Ἀπὸ τὴ λέξη αὐτὴ προέρχεται ἡ γαλλικὴ peuple =λαὸς καὶ peuplier =λεύκα, πὺν μπορεῖ νὰ πῆρῃ καὶ τὴν ἔννοια : λαϊκὴ (=δημοκρατικὴ). Γι αὐτὸ τὸ λόγο τὴν πῆραν τότε οἱ Γάλλοι γιὰ σύμβολο τῆς νέας τῶν δημοκρατίας καὶ τῆς λαϊκῆς ἐλευθερίας καὶ φύτευαν σὲ ἐπίσημες τελετὲς λεῦκες. Οἱ παππάδες εὐλογοῦσαν τὶς σηματοστολισμένες λεῦκες, ἐνῶ ἡ ἐθνοφρουρὰ παρουσίαζεν ὄπλα. Ἀπειρες λεῦκες φυτεύθηκαν ἀπὸ ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, ἀπὸ ἀστὺς καὶ πυργοδοεσπότες. Τὸ φύτεμα τῆς λεύκας ἀπὸ «τὸν ἀδούλωτο φυλακισμένο» τῶν «Ἀλυσσίδων» δείχνει τὸν κοινωνικὸ ρόλο καθὲ

ἀρετῆς. Δὲ μορεῖς νὰ εἶσαι καλός, ἂν δὲν πράττεις τὸ καλὸ· καὶ δὲ μορεῖς νὰ εἶσαι ἐλεύθερος ἂν δὲν καλλιστριῖς τὴ λευτεριά. Ὁ ποιητῆς, ποὺ χτύπησε τὴν πρὸ τοῦ 1910 ἑλληνικὴ φραυλοκρατία, ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἱεραρχία τῆς χώρας, ὁ διανοητῆς, ποὺ πάντα δείχνει τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸ Γαλλικὸ πνεῦμα καὶ τὸν Γαλλικὸ πολιτισμὸ, εἶχε γιὰ πολιτικὸ καὶ κοινωνικὸ ἰδανικὸ του τὴ δημοκρατία, ποὺ σέβεται τὰ ἄτομα καὶ χαρίζει τὸν κόσμον τὴν ἱερὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας.

Μὲ τὸ σιτάρι, τὴ λεύκα καὶ τὸ κρίνον δείχνει, ὅτι τὸ χαλάρωμα τῶν ἀλυσίδων δὲν τὸ ἐννοεῖ μόνο ἓνα μεταφυσικὸ ἢ ψυχολογικὸ γεγονός ἀλλὰ σὰν φύτεμα σὰν μιὰ σπορὰ τῆς Ἀλήθειας, τῆς Λευτεριάς καὶ τοῦ Ἰδανικοῦ. Τὸ κλασσικὸ πνεῦμα καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση τοῦ στάθηκαν σ' αὐτὸ ὁδηγοὶ καὶ διδάχοι.

Ἡ πραιναδά τῆς περιπλοκάδας ἀπλώνεται τώρα, ὅπου ἄλλοτε ἦταν ὁ γυμνὸς τοίχος τῆς φυλακῆς· πουλιὰ κουρνιάζουν στὰ κλαριά τοῦ δέντρον, ὁ φωτόχαρος κορδαλλὸς ἀκούεται. Τὸ φῶς παίζει μὲ τὴ σκιά, (μιὰ σκιά καμωμένη ἀπὸ φῶς). Οἱ πεταλοῦδες ἄγγιξαν τὸ κορμὶ τὸ σιδερόδετο. Τί ἀλλαγὴ ποὺ φέρνει ἡ γόνιμη, ἡ παραγωγικὴ ἐργασία!.. Μετὰ τοὺς τρεῖς λύχνους νέος σταθμὸς ἢ καλλιέργεια τῆς γῆς. Τί ἀπομένει ἔπειτα; Ὅταν κανεὶς ξεφύγη ἀπὸ τὸ κράτος τῆς ἀνάγκης καὶ ἀπὸ τὸν ἐγωϊσμὸ του, ὅταν ἀπλώσῃ θωπευτικὸ, ἀδελφικὸ τὸ βλέμμα τους στοὺς συνανθρώπους του, ὅταν τέλος κατορθώσῃ νὰ γίνῃ δημιουργικὸς πάνω σ' αὐτὴ τὴ γῆ, ὅταν ὁ κόπος του, πνευματικὸς ἢ ὕλικός ἀδιάφορο, κἀνῆ νὰ φυτρώσουν ἀνθία καὶ νὰ ὀρμιάσουν οἱ καρποί, τί ἀπομένει; Τότε ὁ ἄνθρωπος ἐλεύθερος ἀπὸ καημοὺς καὶ πονεμένες ἀγάπες θὰ ρίξῃ περιέργου καὶ ἐρευνητικὸ τὸ βλέμμα του πρὸς τὰ ψηλά, πρὸς τὸν οὐρανὸν. Καὶ ὁ ἀράνης, ἡ μοῖρα, θὰ τοῦ εἰπῇ: «κούτα». Γιατὶ ἡ μοῖρα ὅσο πάει καὶ ταυτίζεται μὲ τὴν ἴδια τὴ θέλησὴ μας, γίνεται τὸ εἶδωλον τοῦ ἑαυτοῦ μας. «Ἄν ἐπρόκειτο νὰ ξαναρθῆ στὴ ζωὴ ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ νὰ τοῦ δίνονταν ἡ ἄδεια νὰ διαλέξῃ μιὰ προσωπίδα γιὰ νὰ παίξῃ κά-

ποιο ρόλο ξανά στὴ ζωὴ, θὰ διάλεγε τὴ δική του προσωπίδα τοῦ πολυβασανισμένου ταξιδευτῆ, γιὰ νὰ ξαναπαίξῃ καὶ νὰ ξαναζήσῃ τὴ ζωὴ του» λέει ὁ Πλάτων στὸ τέλος τῆς «Πολιτείας».

Ὁ φυλακισμένος τῶν «Ἀλυσίδων» εἰνε τὰ χέρια πρὸς τὰ ἐπάνω ἄθραλα πρὸς βουβὴ δέση καὶ ὁ ἀράνης σὰν ὑποταχτικὸς στὴ δική του θέληση, τοῦ ἔδειξε κἀτι. αὐτὸ ποὺ ἤθελε ὑποσυνείδητα ὁ φυλακισμένος νὰ ἰδῆ: Στὸν τοῖχον τῆς αὐλῆς ποὺ ἔκλεινε τὴ φυλακὴ, ἦταν ἓνας φεγγίτης ποὺ ἔδειχνε πρὸς τὸν ἔξω κόσμον:

Κ' ἔσυρα τίς ἀλυσίδες μου
καὶ τὸ βῆμα καὶ τὸ θέλω μου
στὸ μαγνήτη ποὺ μὲ τραβάει, στὸ μαγνήτη.

Ἀκολουθεῖ ἡ δραματικὴ προσπάθεια γιὰ τὸ ἀνέβασμα. Ὁ τοίχος τῆς αὐλῆς ἦταν θεόρατος (τί εἶναι τὰ τεῖχη τοῦ Καβάφη μπροστὰ σ' αὐτόν...) καὶ ἡ σκάλα γεμάτη σχιστολίθαρα καὶ ξυλοκάρφια καὶ τριβόλια, Μάτωναν στὴ μεγάλη προσπάθεια τ' ἄμαθα χέρια καὶ τ' ἄρρωστα πόδια, ἀλλὰ τὸ ἀνέβασμα συνεχίζονταν. Τὸ κάθε σκαλοπάτι τοῦ ἀφαιροῦσε καὶ κἀτι ἀπὸ τὸ ἀπόθεμα τῆς πίστης, τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς δύναμης, ὅμως ὄλο κι' ἀνέβαινε, γιὰ νὰ φτάσῃ στὴν κορυφὴ τοῦ θεόρατου τοίχου, ἐνῶ τὸν ἔσφηναν πρὸς τὰ κάτω οἱ ἀλυσίδες. Καὶ τέλος ἔφτασε.

Κι' ἔφτασα πρὸς τὸ φεγγίτη,
κι' ἀποκούμπησα διπλὰ τεραγνιστὸ
ἀπὸ ἀνέβασμα κορμὶ κι' ἀπὸ ἀλυσίδα,
κι' ἔσκυθα ἐκεῖ πέρα ἀπὸ τὰ ὕψη του
μάτια διηρασμένα γιὰ ἔξω
πρὸς τὰ ἔξω, καὶ εἶδα, καὶ εἶδα!

Οἱ ἀλυσίδες ἐδῶ ὅπως καὶ παντοῦ δὲν εἶναι μόνο οἱ ἔξωτερικὲς ἀντικειμενικὲς δυσκολίες, ἀλλὰ καὶ οἱ δικές του, ὑποκειμενικὲς ἀδυναμίες.

Ὁ Καβάφης διαμαρτύρεται γιὰ τὸ εἶχε ἔχτισαν τεῖχη. Κανχιέται ὅτι θὰ εἶχε πράγματα πολλὰ νὰ κἀνῃ. Ἀντιλαμβάνεται ὅτι τριγυρνᾷ σὲ σκοτεινὲς κάμαρες, ὅπου ψάχνει νὰ βρῆ τὰ παράθυρα δὲν τὰ βρῆσκει καὶ ἰκανοποιεῖται σχεδὸν ποὺ δὲν τὰ βρῆσκει, γιὰ τὸ φῶς (ὁμολογεῖ) θὰ ἦταν

μιὰ νέα τυραννία. *Αντίθετα πρὸς αὐτὴ τὴ λιγύψυχη διάθεση, τὴν βαρεῖα ἀρρωστημένη, τί θέληση καὶ τί δύναμη ἐκφράζουν οἱ στίχοι τῶν « Ἀλυσίδων ! ». Εἶμαι ἀδούλωτος, μιλάει στὸν Ἀράπη εὐθύς ἐξ ἀρχῆς. Προχωρεῖ καὶ ἀγωνίζεται σέρονοντας τὶς ἀλυσίδες του. Οὔτε τὸ σκοτάδι, οὔτε ἡ φυλακὴ, οὔτε ὁ ἀράπης τὸν ἐμποδίζουν. Νιώθει τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὴν κάνει δύναμη δημιουργικῆ. Κι' ὅταν στρέφει τὸ βλέμμα πρὸς τὰ ψηλὰ καὶ βλέπει τὸν θεόρατο τοῖχο καὶ τὴν θεόρατη σκάλα, ἐπιχειρεῖ τὴν ἀνάβαση, μιὰ ἀνάβαση χωρὶς ξεκούραση, παρ' ὅλη τὴν ἀντίδραση τῆς ὕλικῆς ἀνάγκης, τῶν πάσης φύσεως ἐμποδίων, πού ἐκφράζουν οἱ ἀλυσίδες.

Κι' ἀποκούμπησα διπλὰ τυραγνιστὸ ἀπὸ ἀνέβασμα κορμὶ κι' ἀπὸ ἀλυσίδα.

Λέει μὲ ἀνακούφιση, γιατί δὲν τοῦ ἔλειψε οὔτε στιγμὴ καὶ ἡ ἀλυσίδα καὶ τὸ ἀνέβασμα. *Εἶσι ἀνάγκασε τὴ μοῖρα του νὰ ὑποταχθῆ στὴ θέλησή του, ἐξουδετέρωσε τὴ θέληση τοῦ ἀράπη. Αὐτὸ εἶναι τὸ βίωμα τοῦ δυνατοῦ ἀνθρώπου, ἐκείνου, πού δὲν « ρημάζει » τὴ ζωὴ του σὲ καμμιά πῶλη, ἐκείνου, πού δὲν τὸν βασανίζουν « Λαιστργόνες καὶ Κύκλωπες », ἐκείνου, πού προχωρεῖ γιὰ νὰ προχωρήσῃ, πού δρᾷ, γιὰ νὰ δράσῃ, πού ἀνεβαίνει, γιὰ νὰ ἀνεβῆ καὶ νὰ ἰδῆ πραγματικά, τοῦ λεοπαρδου τέλος, πού δὲν αἰσθάνεται σίδηρα μηδὲ σκλαβιά.

Καὶ νὰ τί βλέπει :

Καὶ εἶδα χωρὶς πέρατα τοὺς οὐρανοὺς καὶ χωρὶς γιालοὺς τὰ πέλαγα

καὶ εἶδα ἀσκλάβωτα κι' ἀκράταγα
λουλουδένια ν' ἀεροπαίζουσαν
πνέματα γαλήνια χίλια μύρια
καὶ ἦταν οἱ Ἀθωότες κ' οἱ Ἀγάτες,
καὶ τὰ Νιάτα καὶ οἱ Χαρές κι' οἱ Παρθενιὲς
καὶ τὰ πανηγύρια.

Καὶ ἦταν νυφάδες καὶ γαμπροὶ
πού ὄρκοι δὲν τοὺς ἔδεναν τοὺς λογισμοὺς
δὲν τοὺς βάραιναν τὰ χέρια δαχτυλίδια
τρισευτυχισμένοι γάμοι πρόσμεναν
σὲ μιὰ γῆ, πού ἡ ἔγνοια νεκροῦ στάχτη
καὶ ἡ ζωὴ θεοῦ παιγνίδια.

Κι' οἱ ξερόβραχοι ξυπνοῦσαν κόσμοι πράσινοι
χρυσοφόροι πόταμοι κι' οἱ ροῦγες.
Καὶ στὴν ὄψη εἶχαν οἱ ἄντρες τῶν παιδιῶν
τὸ ἴσαρὸ τὸ σφράγισμα, καὶ στὴν ψυχὴ
τῶν ἡρώων τὴ γνώμη.

Πιὰ ἐδῶ κάτω δὲν τοὺς κράταγε ἡ Ἀνάγκη
μόνο ἀπὸ τοὺς θεοὺς Ἐρωτας ἀδέσμευτος
καὶ ἦταν πλασμένος ἀπὸ φτερά.

Δὲν πρέπει νὰ νομιστῆ ὅτι ἐδῶ μιλάει ὁ ποιητὴς γιὰ κάποια μελλοντικὴ σοσιαλιστικὴ πολιτεία. Τὸ ποίημα δείχνει τὴν πνευματικὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ν' ἀποκτήσῃ τὴ λευτεριά του, νὰ γίνῃ ἀνώτερος τῆς Ἀνάγκης καὶ τοῦ Νόμου, γιατί μόνο τότε εἶναι κανεὶς ἀκέραιος καὶ φτάνει στὸ ἀκρότατο σημεῖο τῆς ἠθικῆς τελειότητος. « Ὅσο λιγότερες ἀνάγκες ἔχει κανεὶς, τόσο σιμότερα στὸ Θεὸ βρίσκεται », εἶναι τὸ κήρυγμα τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας. Αὐτὸς ὁ ἐλεύθερος ἀνθρώπος θὰ γίνῃ σὲ συνέχεια ὁ ἥρωας τοῦ « Δωδεκάλογου τοῦ Γύφτου » καὶ θὰ εἰπῆ τὰ ἴδια πράγματα σὲ πάρα πολλὰς στροφές του. Μόνο πού θὰ ποικίλῃ καὶ θὰ συμπληρώσῃ ἐκεῖ τὸ τραγούδι του ἐτοῦτο καὶ μὲ ἄλλους σκοποὺς, θὰ θυμηθῆ τὴν ἐποχὴ του καὶ τὸ ἔθνος του, τὴν παλιὰ ἐποχὴ καὶ τὴ νέα, καὶ θὰ κάμῃ τὸ τραγούδι του λιγώτερο ἐρημητικόν. Τὸ κήρυγμα ἄλλως τε τοῦ « Δωδεκάλογου » τὸ συνοψίζει στοὺς λίγους ἀκόμα στίχους, στοὺς τελευταίους στίχους τῶν « Ἀλυσίδων » : Τοῦ φάνταξε πὼς ἦταν κι' αὐτὸς ἐκεῖ πέρα ἐλεύθερος μὲς στοὺς ἐλεύθερους. Ξέχασε καὶ τὸν ἀράπη καὶ τ' ἀλυσόδεμα καὶ τὸ γῆπα (τοῦ Προμηθεά ;) καὶ τὰ σίδηρα ἔγιναν φτερά. Καὶ τὸ τραγούδι τῶν ἀλυσίδων δὲν ἦταν πιὰ ἓνας ἀχὸς βόγγου καὶ βασάνων, ἀλλ' ἓνας ὕμνος νικητήριος. Καὶ γύρισε στὸ σκλάβο λαὸ καὶ μίλησε καὶ εἶπε ὅ,τι εἶδε κι' ὅτι ἄκουσε, τὰ τεράστια καὶ τ' ἀξήγητα. Ὁ Προμηθεὺς συμφιλιώθηκε μὲ τὸν Δία. Οἱ ἀλυσίδες μεταμορφώθηκαν κι' αὐτές, γιατί ἀκολουθοῦν, ὅπως εἰπώθηκε παραπάνω τὴ μεταμόρφωση πού συντελεῖται στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὑπακούουν σ' αὐτὴ τὴ μεταμόρφωση. Δὲν εἶναι κάτι στατικόν, μήτε ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸν ἀνθρώπο. Ὅ,τι ἀναπνέει καὶ ὅ,τι ζῆ μετα-

βάλλεται, μεταμορφώνεται, υποτάσσεται
στη θέληση του ανθρώπου, στο νόμο της
αλλαγής, στο πνεύμα της λευτεριάς. Και τὸ
τραγουδι τῶν ἀλυσίδων σβήνει τέλος ἀπαλὰ
σὰ γαλανώτατο κύμα σὲ μιὰ παραδεισένια
ἀκρογιαλιά :

Σὰν τὰ πάντα πὺ σαλεύουνε καὶ ζοῦν
νόησα καὶ σ' ἐσῆς τῆ δύναμη
πὺ μεταμορφώνει σας καὶ σᾶς ὑψώνει,
ἀλυσίδες, μοῖρες, τύραννοι !
Κάποιο χέρι ἀρχίζει πὺ κοντὰ
νὰ σᾶς πάη πρὸς τὸ φτερό καὶ πρὸς τ' ἀηδὺν

ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΛΚΗ ΜΥΡΣΙΝΗ

ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΕΣ ΝΥΧΤΕΣ

Βαρειὰ οἱ χρόνοι πλήγωσαν τὸ Κάστρο τοῦ Βεζύρη
Κι' ἔτσι βουβὸ ὡς ὀρθώνεται, μὲ γκρεμισμένη πύλη
Γίγας φαντάζει μὲ ἄφωνα καὶ πικραμένα χεῖλη
Πὺ τῆ γαλήνη ἀποθυμᾷ, στερνό του αὐτὸ χατήρι.

Γύρω τῆς λίμνης τὰ νερά, ἀκοίμητα, κ' οἱ θρῶλοι.
Κι' ἡ νύχτια ὡς πέφτει σιγαλιὰ θυμίζει κοιμητήρι
— Ποῖδς νὰ ξυπνήση τὸν παλῆδ τοῦ Κάστρου νοικοκύρη
Καὶ τὴν Κυρὰ Βασιλική, νὰ μᾶς δεχτοῦν σὰν φίλοι ;

Φυσάει θρασκιᾶς καὶ σὶς ἱτιές τέλια - σπαθιά τὰ φύλλα
Σ' ὅλη τῆ λίμνη ἀπλώθηκε μιὰ κρύφια ἀνατριχίλα.
Κι' ὡς τὰ χαϊδεύει ἀπ' τὴν κορφή, περίλυπη ἡ Σελήνη,

Ἐπὸ τὰ βάρη γοερὴ κραυγὴ—τί ἀγωνία.

Ἐς ξεινῶν σὲ ὕστατη, ἄλλοι τους, λιτανεία

Οἱ δεκαπτὰ Ἀρχόντισσες μὲ τὴν Κυρὰ Φροσύνη,

Ἀθήναι, Αὐγουστος 1953

ΤΟΥ ΦΕΥΓΑ Η ΓΗΤΕΙΑ

"Ας ήταν να ξημέρωνε χαρούμενη ή μέρα
Για ένα ταξίδι μακρυνό σε λιόφωτη άμμουδιά
Ν' ακούω Σειρήνες βαποριών σαν γέρνει ή εσπέρα
Και τὰ στριγγιά σφυρίγματα τῶν τραίνων στή νυχτιά.

Νὰ προχωρῶ μὲς στις στεριές νὰ ὀσφραίνουμαι θυμάρια
Σὰν λιβανίζουν πρόσχαρα τὶς πράσινες πλαγιές·
Νὰ γέρνω ἄπάνω στὶς βραγιές καὶ στ' ἀγριοπρινάρια
Καὶ νὰ μετρῶ τὶς κόκκινες χαντροῦλες στὶς ρεικιές.

"Ἐπειτα πάλι νὰ πετῶ καὶ θάλασσες νὰ ὀργῶνω
Νᾶμαι ἕνας γλᾶρος βασιλειᾶς στὸν τάφο τὸν ὑγρὸ
Καὶ νὰ ξανοίγω τὰ φτερά καὶ σὰν κι' αὐτὸν ν' ἀπλώνω,
Σὰν κούνια πού λικνίζεται στὸ κῆμα, στὸν ἀφρό.

Νὰ μὴ φοβᾶμαι Τρίτωνες, Σειρήνες κι' οὔτε πάλι
Νὰ πέφτω ἀπ' τὴ Χάρυβδη στή Σκύλλα τὴ σκληρή,
Γλᾶρος ἀφέντης στοῦ νεροῦ τὴ γαλανὴν ἀγκάλη
Νὰ γεύουμαι τῆς θάλασσας τὴν ἄρμη τὴν πικρή.

Νὰ ταξιδεύω στὸ ἄπειρο καὶ πίσω μου ν' ἀφίνω
Τὶς θλίψεις πού μου ὄργωσαν τὰ ἐσώψυχα βαθειά.
Νὰ λούζουμαι μὲς στὰ νερά τῆς λήθης καὶ νὰ δίνω
"Ὅ, τι ἀπὸ μένα ἀπόμεινε στοῦ «φεύγα» τὴ γητειά.

Νὰ ὀδοιπορῶ νὰ χάνουμαι, καὶ νᾶρχουνται μὲ μένα
Τὰ Ἑλικώνια πνεύματα, οἱ μουσες, οἱ ρυθμοὶ
Πού ὡς θὰ διαβαίνω ἀφίνοντας πίσω τὰ περασμένα
Νὰ γίνονται στή λύρα μου παλμοὶ Παρνασσικοὶ.

Νὰ λευτερώνουν τὴν ψυχὴ, θαρρεῖς σὰν πεμπτουσία,
Μεταλαβιά στὸ στόμα μου, στὸ πνεῦμα ἀντιφεγγιά
Νὰ γεύουμαι μέσα σ' αὐτοὺς Ὀλύμπια Ἀμβροσία
Καὶ νὰ μεθῶ στοῦ «Φεύγα» μου τὴν ἄμετρη γητειά.

ΓΙΩΡΓΟΥ Ι. ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ

Ι Κ Α Ρ Ο Σ

Στους νέους που ζούν με ιδανικά

"Ακαρπη κι' δλομίσητη τοῦ Μίνωα ἡ χώρα,
ἡ κυματόζωση,
κι' ἀρχὴ τὸ κάθε τέλος στὸ Λαβύρινθο ...
Κι' ὅμως ...

... Πέρα χρυσίζει ἡ θάλασσα τοῦ ὄνειρου
καὶ μύρια γοργοάραβα σὰ πέλαγα ἀρμενίζουν
μὲ λεύτερα πανιά.

᾽Ω ! νᾶταν μπορετό, Θεοὶ τοῦ ᾽Ολύμπου,
ν' ἀδράξω τὸ κουπὶ
γιὰ ν' ἀνταμώσω μὲ δελφίνια, δειλινά, Σειρήνες ...
ὄσπου στῆς ᾽Αττικῆς τῆ γῆ ν' ἀράξω
μὲς στῆς Παλλάδας τὸ Ναὸ προσκυνητῆς !
Μὰ ἕνας ξενόλυμπος θεός,
κι' ἕνας ἐπίγειος βασιληᾶς
φράξιν τὸ δρόμο τῆς Στεριᾶς
καὶ τοῦ Πελάου ...

Κι' ἀπόμεινε ὁ Οὐρανὸς πλατύς,
γιὰ τὰ φτερά καὶ γιὰ τὰ μάτια ...
Τὰ μάτια —Κίρκες δίδυμες—
στὰ ποθητὰ σὲ φέρνουνε παλάτια
μ' ἀσήκωτα σανδάλια !

Μόνο φτερά !
Νᾶχα φτερά σὰν τὸν Ἑρμῆ.
(Ψυχοπομπέ, εἰ βέβηλος ὁ νοῦς μου !)

Μὰ πρέπει ... Πατέρα Δαίδαλε, μ' ἀκοῦς ;
 Νοιώθω τὰ νειᾶτα γιὰ φτερά
 κι' ὁ λογισμὸς σου ὁ πάνσοφος
 μπορεῖ νὰ τὰ στεριώσῃ.
 Φτερά ! Ν' ἀνέβω, νὰ χαθῶ
 ψηλὰ στὰ νέφη, στὶς ἀχτίδες.
 «Πρῶτος θνητὸς ποὺ τόλμησε
 στ' Ἀπόλλωνα τὴν πύρινη τὴ Δόξα
 νὰ φτάσῃ φτερωτὸς !».
 Φτερά ! κι' ἂν ἀπ' τὸ ψήλωμα ἀποκάμω,
 κι' ἂν μὲ συντριψῇ ὁ Δυνατὸς,
 ψηλὰ θὰ μείνω, δὲν θὰ πέσω
 στὸ Πέλαγο τῆς λησμονιάς.
 Θᾶμαι τῆς Φήμης διαλεχτὸς ...

ΝΙΚΟΥ ΤΟΥΤΟΥΝΤΖΑΚΗ

ΚΟΙΜΟΥ ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ

Τὸ προσκεφάλι ἀποπνέει ἀκόμη τῆς στοργῆς σου τὴ θέρμη
 καὶ στὶς πτυχές, ποὺ τ' ἀργυρὸ σου κεφάλι ἀνεπαύθη,
 τὰ ὄνειρά σου φωλιάζουν.

Σὲ ποιά γωνιά καὶ σὲ ποιά κόχη τῆς ἁγιασμένης σου κάμαρας
 ἀπόψε καὶ πάλι, Μάνα
 θὰ συρθῶ καὶ θὰ κλάψω
 νὰ ξαποστάσει ἡ ἀπαρηγόρητη θλίψη μου ;

Ἀπελπισμένα, ἀπ' τὴν ἐγκατάλειψη
 στ' ἀνοιχτὸ βιβλίο, τὰ γυαλιά, διπλωμένα,
 τὰ κερένια σου χέρια προσμένουν
 εἰς στεργνές νὰ γυρίσουν σελίδες.
 Ἐθλαβικὰ ξεχωρίζω στὶς τελευταῖες γραμμές !
 «Κοιμοῦ ἐν εἰρήνῃ . . .»

ΒΑΣ. ΚΡΑΨΙΤΗ

ΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ

Τὸ σούρουπο ἀπλώνει τὶς σκιές του. Ἡ ἐφιαλτικὴ μέρα παραδίνεται κουρασμένη, τραυματισμένη, στὸ μυστήριο τῆς νύκτας. Οἱ τελευταῖες ἀναλαμπές της φωτίζουν τρομακτικὰ ἐρείπια. Βουνὰ ὄρωμαμένα ἀπ' τὰ κανόνια. Λόφοι ἀνασκαμένοι ἀπ' τὰ κανόνια. Χώματα ποτισμένα, βαμμένα στὸ κόκκινο, στὸ βαθὺ κόκκινο. Ἀγριολούλουδα πνιγμένα στὸ κόκκινο. Κάμποι ματωμένοι, φλογισμένοι ... Ὅλα βουτηγμένα στὸ αἷμα ...

Πετοῦν χιλιάδες κοράκια. Κι' ἄλλα κοράκια πετοῦν. Καὶ ομίγουν ὅλα σὲ τραγικὸ ταξίδι. Ἐκατοντάδες πτώματα. Σωροὶ πτώματα ... Στὶς χαράδρες, στοὺς λόφους, στοὺς κάμπους περπατᾶει ἡ φρίκη.

Στὴν πολιτεία περπατᾶει ἡ ἐρήμωση. Τὰ μαῦρα πέπλα σκεπάζουν τὴ νεκρωμένη πόλη. Ὁ κόσμος χάνεται στὰ σκοτάδια. Στὶς πέτρινες πλατείες, στὰ γκαλντερίκια, γοργὰ βήματα τῶν τυράννων ἤχου. Κινουῦνται σπασμωδικὰ. Νοιώθουν τὴ μοιραία στιγμή. Ἡ ἀγωνία τῶσων ἡμερῶν δίνει τὴ θέση της στὴν πραγματικότητα. Συναισθάνονται πὼς εἶναι ἡ τελευταία μέρα. Ἐστερα ἀπὸ τόσα χρόνια Ἀπὸ πέντε αἰῶνες ...

Λίγοι χριστιανοὶ χάνονται στὰ σκοτάδια σὰ νυκτερίδες. Τὰ σίτια κλείνουν ἐρημητικά. Στὶς τυραγνισμένες μορφές τῶν σκλάβων ζωγραφισμένη ἡ ἀγωνία τῆς φυλῆς, ζωγραφισμένη ἡ πίκρα τῆς βαρειᾶς κληρονομιάς τοῦ δούλου. Καὶ στὰ μάτια τους ... Οἱ πρῶτες λάμπει τῆς ἐλπίδας. Πίσω ἀπὸ κλεισμένες γοίλλες ἀδελφωμένα κεφάλια, ἀδελφωμένες καρδιές πού κτυποῦν μ' ἓναν παλμό, μὲ τὸν ἴδιο παλμό. Πίσω ἀπὸ σφαλισμένα παράθυρα τὸ ἀφηνιασμένο Ἔθνος

πού ζεῖ ἴσως τὴ στερεὴν μέρα τοῦ δούλου, πού ξαγρυπνᾶει μὲ τὴ λατρεία στὸ θεό, στὸ Δημιουργό, μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πίστη στὴ μέρα πού θ' ἄρθει, πού θ' ἀξημερώσει ...

Ἡ ἐρήμωση περπατᾶει στὴν πόλη ... Ἀπὸ σκοτεινοὺς μινωαέδες, ὁ μουεζίνης στέλνει τὸ μονότονο καὶ μελαγχολικὸ του ὕμνο στὸ Μωάμεθ.

Ἡ πολιτεία κοιμᾶται ἀκόμα Τουρκικῆ.

*

Ἐημερώνει ...

ὦ ! ἀγία μέρα. ὦ ! μέρα εὐλογημένη. ὦ ! μέρα δοξασμένη. Τὸ ξημέρωμά σου γενεὴς δάκρυαιρες ἐγαλούχησε. Ἡ προσμονή σου, στὰ μωρωμένα μάγια σου, ἔξωσε τὰ δεσμά τοῦ σκλάβου ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἀνατολή σου ἐπραγματώσε τὸ θαῦμα τῶν θανμάτων, τὸ ἀσύλληπτο ἔπος τῆς ἀρχαίας φυλῆς μας.

Ἐημερώνει ...

21 Φεβρουαρίου 1913.

Σταθμὸς κι' ἀρχὴ τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου. Μέρα λαμπρῆ, δαφνοστεφανωμένη, στὴν ἱστορία τοῦ Ἔθνους.

Ἐημερώνει ...

Κι' ἡ πολιτεία τινάζεται πανώρῃα. Λούζεται μέσα στὸ φῶς τοῦ λαμπεροῦ ἡλίου πού ἀνατέλλει ἀπὸ αἰματοβαμμένες κορφές. Λούζεται ἀπὸ πλούσιο φῶς πού χύνουν οἱ γαλαξίνιοι καταρράκτες τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ. Λούζεται ἀπὸ τ' ἅγιο φῶς πού ἀντιπεγγίζει ἀπὸ τ' ἀδελφικὸ φίλημα τοῦ Παρθενώνα.

Ἐημερώνει ...

Κι' ἡ πολιτεία, πού χθὲς ἀκόμα σπράγγαλιζόνταν ἀπὸ τὸ βάρβαρο, πού χθὲς ἀκόμα ἀνηχητοῦσε ἀπὸ τοὺς θρήνους καὶ τοὺς

σπαραγμούς, πού χθές ἀκόμα κοιμήθηκε σκλάβοι, ξυπνάει τρισέβδοξη, παρθένα.

Τὰ μισοφέγγαρα ξεψυχοῦν. Τὰ σκι-
σμένα φέσια, τὰ γκρεμισμένα σύμβολα, καγ-
χάζουν. Ἡ βία γκρεμίστηκε στὸ πεδίο τῆς
τιμῆς. Τὰ κλειδιά τῆς πόλης παραδίνονταν
στοὺς τιμημένους.

Ἡ γαλανόλευκη κυματίζει περηφάνη.
Μιά, δύο, πολλές, χιλιάδες γαλανόλευκες,
σύμβολα ἱερὰ, πού κεντήθηκαν μὲ δάκρυα,
μὲ ἐλπίδες, μὲ θυσίες, πέντε δολακίους
αἰῶνες, ἀπὸ κορίτσια, ἀπὸ μανάδες, ἀπὸ
γιαγίες, πού παραδίνονταν ἱερῇ κληρονομιά
ἀπὸ ἡρωϊκοὺς προγόνους σὲ γνήσιους ἀπο-
γόνους, γιὰ τὴν ἅγια, τὴ μόνη, τὴν ἱστο-
ρικὴ μέρα ...

Χιλιάδες σημαῖες ἀναπετάζονται καὶ
πλημμυρίζουν τὴν πόλη, καὶ κυματίζουν
περίτρανα, καὶ καθρεφτίζονται στὰ γαλα-
ξένια, στὰ ἀτεμάχιστα νερὰ τῆς θρυλι-
κῆς λίμνης.

Χαρμόσυνες καμπάνες ἤχοῦν. Ἀναστά-
σιμες καμπάνες ἤχοῦν Φύσα μυρωμένο
ἡρωϊκὸ ἀγέρι ἀπ' τὸ Μιτσικέλι, τὸ Δρι-
σκο, τὴν Ὀλύτσια καὶ φέρε τὸ χαρμόσυνο
μῆνυμα, τὸ ἀναστάσιμο μῆνυμα τῆς λεύτε-
ρης κόρης, στὴ μάνα Ἑλλάδα. Φύσα δρο-
σαίτο ἀγέρι καὶ φέρε τὸ ἀθάνατο μῆνυμα
στὴν πλάση ὅλη πὼς οἱ τύραννοι ξεψύχη-
σαν. Φύσα ἁγιασμένο ἀγέρι καὶ στείλε τὴ
μοσχοβολιά σου στοὺς ἡρωϊκοὺς ἀρματο-
λοὺς καὶ κλέφτες καὶ στοὺς ἄλλους ἡμιθέ-
ους τῶν ἱερῶν ἀγώνων τῆς πατριδας, γιὰ
ν' ἀναπαύωνται ἤρεμοι στοὺς τάφους τους.
Καὶ φέρε στοὺς ἀθάνατους εὐεργέτες μας
τὸ χαρμόσυνο ἀγγελμα πὼς τ' ὄνειρό τους
ἔγινε πραγματικότητα. Καὶ φέρε τὸ ἀνα-
στάσιμο σάλπισμα στοὺς μεγάλους Διδα-
σκάλους τοῦ Γένους πὼς ὁ σπόρος τους
ἔκαρποφόρησε. Καὶ φέρε τὸ γαληνοφόρο
μῆνυμα στὴν Κυρὰ - Φροσύνη καὶ στὶς δε-
καεπτὰ παρθένας πὼς ὁ αἰμδοσταγῆς Ἀλῆς
θα μένει πάντα μιὰ κολασμένη σκιά καὶ
πὼς ὁ τύραννος ἀπέθανε.

*

Μάτια πολλά δακρῦζουν. Μάτια πολλὰ
κλαίνε. Ἡ πολιτεία ἀνέστη. Ἡ φύση —κα-
θαρὴ ἀνοιξιὰτικὴ μέρα— ἀνέστη. Τὸ Ἑ-

θνος ἀνέστη. Κι' ὅλα μαζί, μιὰ χαρούμενη
συμφωνία. Κι' ὅλα, ἓνα γλυκὸ, μελωδικὸ
τραγοῦδι. Χαρμόσυνες καμπάνες ἀνηχοῦν.
Ἡ πλάση τραγουδαί τὸ αἰῶνιο τραγοῦδι
τῆς ζωῆς. Οἱ φλογέρες ἀνηχοῦν θριαμβευ-
τικὰ στὰ καπνισμένα χωριά, στὶς αἱματό-
βροχτες πλαγιές. Κι' ὅλα μαζί, συνθέτουν
τὸ ἐθωινό, τὸ γλυκὸ *Te Deum* τῆς ἡπει-
ρωτικῆς αὐγῆς, μὲ ὑπόκρουση τοὺς ὕμνους
καὶ τὶς δοξολογίας τῶν πιστῶν, τῶν ἐλευθε-
ρων σκλάβων, στὸ Θεό.

Χριστὸς Ἀνέστη!

Ἡ σκλάβοι πόλη Ἀνέστη!

Τὰ θρυλικά Γιάννινα ἐλευθερώθηκαν.
21 Φεβρουαρίου 1913.

*

Τὴν ἅγια, τὴ δοξασιμένη μέρα πού ξε-
μέρωσε, ἡ Πατριδα ἔγραψε στὸ χρυσοῦ βι-
βλίο της. Ὁ ποιητής, τὴν παρέδωσε ἱερῇ
παρακαταθήκῃ στὶς γενιές πού ἦρθαν. Ἀνα-
νέωσε τὸ παρελθὸν πού δὲν εἶναι τίποτε
ἄλλο ἀπὸ τὴν ἀναγέννηση τοῦ παρόντος.
Ἔτσι διατήρησε καὶ διαιώνισε τὴν ἔθνικὴ
περιουσία, γιὰ τὴ διατήρησε τὴν ἀλληλεγ-
γύη πού ἔχει τὸ παρελθὸν μὲ τὸ μέλλον.

Ἡ τιτανικὴ πάλη, ἡ αἰῶνία πάλη μὲ
νικήτρια τὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ, παρασταίνεται
μὲ τὴ μελωδικὴ λύρα τοῦ ποιητῆ Ἄ γ γ ε-
λου Σ η μ η ρ ι ὠ τ η στὸ ποίημά του
«Σ τ ὁ Μ π ι ζ ἄ ν ι»*.

Τὸ Μπιζάνι. Τὸ ὄχυρό θροῦλος. Τὸ
Μπιζάνι μὲ τὰ ἑκατὸ κανόνια του καὶ μὲ
τὰ μεγάλα ὀχυρωματικὰ ἔργα τῶν Γερμα-
νῶν. Τὸ Μπιζάνι τὸ ὀρόσημο πρὸς τὴ
νίκη, πρὸς τὴν ἐλευθερία. Μῆνες τώρα
ἡ γιγαντομαχία. Τὸ ἑλληνικὸ κανόνι βρον-
τάει ἀκατάπαυστα, καθημερινά. Ἀδυσώ-
πητο δρθώνεται τὸ ἐρώτημα. Θὰ πέσει τὸ
Μπιζάνι; Κι' ἀναρωτιόνταν οἱ σκλάβοι,
κι' ἀναρωτιόνταν οἱ ἥρωες τοῦ μετώπου
κι' ὁ κόσμος ὅλος ἀναρωτιέται. Θὰ πέσει!
ἀπαντᾷ ἡ λύρα τοῦ ποιητῆ Γ. Σ τ ρ α-
τ ἡ γ η, στὸ ποίημά του «Μπιζάνι»:

* Δημοσιεύεται πρωτοσελίδα σ' αὐτὸ τὸ
τεύχος.

Μπιζάνι ... πού οι βρόντοι σου τόν κόσμο συνταράξαν
 τὸ αἱμάτινό σου ὄνομα θὰ τρέμη ὅλη ἡ γῆ,
 μὲ γράμματα ἀστερίνα τὰ οὐράνια τὸ χαράξαν
 καὶ μάνητα ἢ κόλαση θὰ νοιώθῃ καὶ ὀργή.

- Ὡ δόξης ἀστείρευτη τοῦ γένους πηγὴ ...
 Θὰ πέσης ... Καὶ πίσω σου θὰ ἰδοῦμε τὰ Ἑλύσια
 τῆ γῆ τῶν ὀνείρων μας, τῆ γῆ τῶν θεῶν
 πού τᾶψαλε ἀθάνατα, θεϊκά, παραδείσια
 τῆς Μούσας τὸν ἄγνωστο μεγάλο Ναό,
 ὃ ψάλτης ὃ ἀόρατος πού λένε Λαό ...
 Μαζί του τῆς λίμνης σου κι' ὃ κύκνος πολέμησε
 μαζί κι' ὃ Ἀστραπόγιαννος, μαζί κ' οἱ Ἀρματωλοὶ
 μαζί τους κι' ἡ λύρα του τὰ κάστρα σου γκρέμισε
 μὲ βρόντους δοξάρωμα, μὲ λάμψης στολῆ
 στῶν ὄπλων τὸ σάρωμα, στὴν κάθε βολῆ.

Μὰ τὸ Μπιζάνι ἀκόμα κρατάει. Τὰ ἐλλη-
 νικὰ νειάτα, φλογισμένα, καρτεροῦν καὶ
 προσδοκοῦν. Ἄχ! κι' αὐτὴ ἡ παγωνιά, τὰ
 χιόνια, ὃ δεῦτερος αὐτὸς ἐχθρός. Ὁ ποιη-
 τῆς ζεῖ τὸ μεγάλο δρᾶμα. Νοιώθει τὴν ἴδια
 ἀγωνία καὶ ζεῖ ἔτσι ἕνα φλογισμένο κομ-
 μάτι τῆς ζωῆς του. Καὶ ὅλη αὐτὴ τὴν τρα-
 γωδία τοῦ πολέμου τὴν ἐκδηλώνει ὃ ποιη-
 τῆς Γ. Β ο υ γ ι ο υ κ λ ά κ η ς στὸ ποίη-
 μά του «Τὸ γράμμα τοῦ πολεμιστοῦ»*.

Ἀπερίγραπτη κείνη ἡ παγωνιά. Ὁ πο-
 λεμιστῆς παρακαλεῖ τὴ μάνα του ν' ἀνάψει
 ἀγιοκέρι γιὰ νὰ λυώσουν τὰ χιόνια. Ἀπε-
 ρίγραπτη κείνη ἡ παγωνιά, καὶ καρτερεῖ,
 καὶ τοῦγινε πίστη πὼς θὰ γράψει στὴ μά-

να του γραφὴ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ Γιάννινα
 πού θὰ γίνουν γρήγορα ἐλληνικά, γιὰτι
 καὶ τὸ πουλὶ τὸ γλυκοκελαηδεῖ, ὅπως γρά-
 φει στὸ ποίημά του «Γιάννενα»** ὃ ποιη-
 τῆς Σ τ. Δ ά φ ν η ς.

Ἡ νειότη πολέμαει μὲ τὸ θάνατο. Τὰ
 κανόνια βροντοῦν. Οἱ σφαῖρες πέφτουν
 βροχή. Ὁ χάρος πηγαινοέρχεται. Τὸ αἰ-
 ματοστάλαχτο δρεπάνι του σφυρίζει. Πα-
 λεύουν σ' ἐξοντωτικὸ ἀγῶνα ὃ χάρος καὶ
 ἡ νίκη. Ὁ χάρος σπέρνει τὴν ἀπελπισιά,
 σκορπáει τὴ φρίκη, μὰ εἶναι καὶ ἡ δόξα
 τῆς νίκης, γιὰτι οἱ ἱεροὶ ἀγῶνες μὲ θυσιᾶς
 κερδίζονται ὅπως λείει στὸ ποίημά του
 «Γιάννινα» ὃ ποιητῆς Ἰ. Π ο λ έ μ η ς :

Τὸν ἥλιο ἐτρόμαξ' ὃ καπνὸς καὶ τὸν ἀγέρα οἱ κρότοι
 καὶ τὴ ματόβραχτη τὴν τῆ γῆ τὰ ποδοβολητά,
 κι' ἔμεινε μόνο ἀτρόμαχτη παλληκαρήσια ἡ νειότη
 στὸ θάνατο μπροστά.

Ὁ χάρος πηγαινοέρχεται χωρὶς νὰ ξανασάνῃ
 ἀπὸ τὸ βράχο τοῦ χαμοῦ στὸν κάμπο τὸν πλατύ.
 σφυρίζει αἱματοστάλαχτο τὸ κοφτερὸ δρεπάνι
 πού ἀκούραστα κρατεῖ.

Ὁ χάρος πηγαινοέρχεται καὶ πάντα μπρὸς τοῦ βρῖσκει
 τὴ λευκοφόρα πού πετᾷ μ' ὀρθάνοιχτα φτερά,
 ὀρμῶν, σφιχταγκαλιάζονται, σμίγουν οἱ δυὸ τους ἴσκιε
 στὰ χόρτα τὰ ξερά.

Ἀγκαλιάσε τὸ ἀφοβα ὃ λευκοφόρα Νίκη,
 κλείσε τὸν στίξ φτεροῦγες σου. Ἄν εἶναι ὃ μισητὸς
 πού σπέρνει τὴν ἀπελπισιά καὶ πού σκορπáει τὴ φρίκη
 μὰ ἡ δόξα σου εἶναι αὐτός.

* Δημοσιεύεται στὴ σ. 118 τοῦ τεύχ. αὐτοῦ.

** Δημοσιεύεται στὴ σελ. 118 τοῦ τ. αὐτοῦ.

Κι' ἂν στὰ συχαγκαλιάσματα τὰ κόκκινά του χέρια
ματώσουν τῆς χλαμύδας σου τὸ κάτασπρο πανί
μὴ τὴν ξεπλένης, ἄφες τὴν νὰ κοκκινίση ἀκέρια
πορφύρα νὰ γενῆ . . .

Κι' ἀπὸ τῆ συμφορὰ προσμένεται, νὰ
ξεδιπλωθεῖ ἡ γαλανόλευκη καὶ νὰ κυματί-
σει περίφανη στὰ Γιάννινα, νὰ ξαναγυρί-
σουν οἱ Πιερίδες στὴ Δωδώνη καὶ ν' ἀκου-
σθεῖ τὸ ἀθάνατο κήρυγμά τους, προσμένε-

ται νὰ ξαναρθοῦν στὰ κατακαημένα Γιαν-
νινα οἱ δόξαστοὶ τοὺς χρόνοι, πῶς θὰ φανεῖ
ὁ διάδοχος τοῦ Πύρρου, ὅπως λέει ὁ ποιη-
τῆς Γ. Σ τ ρ α τ ῆ γ η ς στὸ ποίημά του
«Γιάννενα» :

Ἄν στὴ σκλαβιά γεννήσατε τ' ἀνδεῖα σας παλληκάρια
ὁ Ἄλῃ - πασᾶς ἐτρόμαξε κι' ἐθαύμαξ' ὅλη ἡ γῆ,
στὴ θρυλική, πρωτάκουστη τοῦ Γένους χαραυγῆ
κι' ἐθέριεσαν στὸ γάλα σας τὰ ἥρωϊκὰ βλαστάρια . . .
Τώρα πού ἐκεῖ στοὺς βράχους σας θὰ κυματίζ' ἀνάρια
μὲ τὸ σταυρὸ ἡ Γαλάζια μας καὶ θὰ σᾶς ἐδλογῆ,
τί γιγαντόκορμη γεννιά ἀπ' τὰ στήθη σας θὰ βγῆ,
καὶ ποιοὺς θὰ ξαναδοῦμ' ἀητούς στὸ Σούλι καὶ λιοντάρια ;
Τί θάματα τοιμάζετε στοῦ χρόνου τοὺς αἰῶνες ;
καὶ ποιὲς θαρθοῦνε Δέσποινες καὶ ποιὲς τάχα Ἀμαζόνες,
νὰ στήσουν τρόπαια πὶδ τρανά στὴ γῆ τῆς θεῖας Ἡπείρου ;
Τώρα πού οἱ Πιερίδες σας γυρίζουν στὴ Δωδώνη,
ποιὸς ξέρει, ἂν δὲν ξαναρθοῦν καὶ δοξαστοὶ τῆς χρόνοι
κι' ἂν δὲν φανῆ στοὺς σκύμνους μας ὁ διάδοχος τοῦ Πύρρου ;

Τὸ Μπιζάνι ἔπεσε. Τὸ τέρας ξεψύχησε.
Τὰ Γιάννινα, τὰ ὄμορφα Γιάννινα, τὰ θρυ-
λικά Γιάννινα εἶναι πιά ἐλεύθερα. Εἶναι
ἑλληνικά. Ἡ μουσα ἐμπνέει τὰ διαλεχτὰ
παιδιά της. Ὁ ποιητῆς βλέπει τὸ γενικό
ἐνθουσιασμό, βλέπει ἄντρες, γυναῖκες, παι-
διά ν' ἀγκαλιάζονται, γνωστοὶ καὶ ἀγνω-
στοὶ στὴν πλατεῖα, στοὺς δρόμους, βλέπει
τὴ μεγάλη φιλοπατρία τοῦ νεαροῦ Γιαν-
νιώτη πού, μόλις φθάνουν οἱ πρῶτοι εὐ-
ζωνοὶ στὰ πρόθυρα τῆς πολιτείας, τρέχει
στὴν παλιὰ κασέλα τοῦ πατέρα του, παίρ-
νει τὴ μαλαμοκαπνισμένη πιστόλα του
καὶ τρέχει γιὰ τὸ νεκροταφεῖο, σκύβει στὸν

τάφο τοῦ πατέρα του πού μόλις εἶχε πεθά-
νει μὲ τὸ ὄνειρο τῆς λευτεριᾶς, καὶ βρον-
τάει τὴν πιστόλα του φωναζοντας.

Σήκω πατέρα ! Ἡλθαν οἱ Ἕλληνες !
Ὁ ποιητῆς βλέπει πὶδ πάνω ἀπὸ τὰ
γεγονότα καὶ ἀντὶ νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνει μὲ
τοὺς μελωδικούς του στίχους, κάνει συμπύ-
κνωση, στερεοποιεῖ τὸ κάθε περιστατικό,
τὸ κάθε συμβάν σὲ ἱερὸ ἀθάνατο σύμβολο,
κάνει τὸ πρόσκαιρο γεγονός λαμπρὸ καὶ
αἰώνιο παράδειγμα.

Ἔτσι γράφει ὁ ποιητῆς Γ. Σ τ ρ α τ ῆ
γ η ς στὸ ποίημά του «Γιάννινα» :

Πέσατε Γιάννινα, ἐλαφρὰ νὰ κοιμηθῆτε τώρα
μὲ παραδείσια ὄνειρατα, χωρὶς σκλαβιάς βραχνά !
Τ' ἅγιο φτερό τῆς λευτεριᾶς, μὲ τ' ἄλλα του θεῖα δῶρα,
μὲ ρόδων ραίνει πέταλα τὸν ὕπνο σας ἀχνά.

[Ὁλόκληρο δημοσιεύεται στὸν Β' τόμο, τεύχος 10ο, σελ. 140]

Κι' ὁ ποιητῆς Ἰ. Π. ο λ έ μ η ς, γράφει στὸ ποίημά του «Ὅταν πέσανα τὰ Γιάννινα» :

Βαθειὰ οἱ πνιγμένοι ἀνάσαναν κ' ἐκόχλασε τὸ κύμα
κ' ἐκρινόβωλῆσαν οἱ ἀφροί· τὸ ὑγρὸ τῆς λίμνης μνήμα,
κρινόσπαρτος παράδεισος τῆ νύκτ' ἐκείνη ἐγένη
κι' ἀνέβηκαν ἢ δεκαφτὰ μὲ τὴν κυρὰ Φροσύνη.

[Ὀλόκληρο δημοσιεύεται στὸν Β' τόμο, τεύχος 100, σελ. 131]

Στὴ χαρούμενη συμφωνία μετέχει μ' ὅλα
τῆς τὰ κάλλη κι' ἡ φύση. Μέρα ἀνοιξιὰ
τικη, λαμπρή, ἀναστάσιμη. Ὅλα πλημμυ-
ρίζουν στὸ φῶς. Καὶ στὰ ἐλεύθερα Γιάν-
νινα ὅλα ἀνασταίνονται καὶ γαμίζουν φῶς.
Ὁ ποιητὴς ὑποβάλλεται ἀπὸ τὶς φυσικὲς
καλλονὲς τῆς ἁγίας μέρας, ζεῖ τὸ θαῦμα τοῦ
Ἔθνους μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του
καὶ τὸ συνταιριάζει μὲ τὸ θαῦμα τῆς φύ-

σης, καὶ φαντάζεται νὰ πανηγυρίζουν τὸ
ἀθάνατο ἔπος σὲ μεγάλο χορὸ, ὁ Πίνδος,
ὁ Ὀλυμπος, ὁ Κίσσαβος, ὁ Σμόλιγγας,
ἡ Γούρα, ὁ Παρνασσός, τ' Ἄγραφα,
ἡ Γκιώνα, τὰ Χάσια, τὰ λόγγα, ἡ στεριά,
ἡ θάλασσα, νὰ χαίρεται ἡ πλάση ὅλη. Καὶ
γράφει ὁ ποιητὴς Χ ρ. Χ ρ η σ τ ο β α-
σ ί λ η ς στὸ ποίημά του «Τὸ τραγοῦδι
τῶν Ἰωαννίνων» :

Γελαεὶ ἡ Στεριά κι' ἡ Θάλασσα καὶ χαίρεται ὅλη ἡ Πλάση,
κι' ἀπανωθιὸ στοὺς οὐρανοὺς, τοὺς πρασινογαλάξιους,
βαροῦνε τ' ἄργαβα βαρυὰ, βιολιά, φλογέρες, ντέφια
καὶ γένεται ἓνα ἀθάνατο μεγάλο πανηγῦρι !

[Ὀλόκληρο δημοσιεύεται στὸν Β' τόμο, τεύχος 100, σελ. 117]

Ὁ ποιητὴς συνταιριάζει τὰ παλῆα μὲ
τὰ τωρινά. Ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς του,
μὲ ριζωμένη τὴ φιλοπατρία, τραγουδάει τὰ
«Γιάννενα» μὲ πραγματικὴ λατρεία.

Ἡ Κλεαρέτη Δίπλα, συνεπαρμένη ἀπὸ
τὸ πνεῦμα τῆς λευτεριάς πού ἀπλώνει τὰ
φτερά του στὴν Ἡπειρωτικὴ γῆ ἐμ-

πνέεται ἀπὸ τὴ γλυκειὰ τῆς Μοῦσα τὸ
ποίημα «Τὰ Γιάννενα»*.

Κι' ὁ ποιητὴς Ἰ. Β ο υ γ ι ο υ κ λ ἄ-
κ η ς βλέπει τὴν ἔνωση ἀγκαλιασμένη μὲ
τὴ λευτεριά, καὶ χιλιάδες ὄμορφες κόρες
νὰ τραγουδοῦν καὶ νὰ ὑποδέχονται μὲ δά-
φνες τὸ στρατό, στὸ ποίημά του «Γιάννενα» :

Στὰ ξακουσμένα Γιάννενα τοῦ Πύργου τὴν πατρίδα
τὴν Ἐνωσῆ, τὴ Λευτεριά ἀγκαλιασμένες εἶδα.
Στῆς λίμνης τὰ γλυκὰ νερά, τὰ κρυσταλλένια τ' ἄσπρα
ἐκεῖ πού καθρεφτίζεται ὁ οὐρανὸς μὲ τ' ἄστρα
τώρα οἱ κύκνοι κολυμποῦν καὶ τραγουδοῦν τ' ἀηδόνια.
Πῶς πέρασαν ἀγύριστα τ' Ἀλῆ· Πασᾶ τὰ χρόνια . . .
Χιλιάδες κόρες ὄμορφες μὲ δάφνες τραγουδοῦνε
τὸ δοξασμένο μας στρατὸ τρέχουν γιὰ νὰ ἰδοῦνε.

Καὶ ὁ Α. Γ α λ α ν ὄ ς, γράφει στὸ ποίημά του «Γιάννενα» :

Γκρεμίστηκεν ὁ Γολγοθᾶς, ἔπεσε τὸ Μπιζάνι,
πάει τοῦ λύκου τὸ μαντρί, σκορπίστηκεν ἡ στάνη . . .
Χιλιάδες σήμαντρα βαροῦν, μύριες λαμπάδες καίνε,
γιὰ «καλημέρα» τοῦ Θεοῦ «Χριστὸς Ἀνέστη» λένε . . .
Κάθε καρδιά καὶ σήμαντρο, κάθε ψυχὴ λαμπάδα,

* Δημοσιεύεται στὴ σ. 147 τοῦ τεύχους αὐτοῦ.

κάθ' Ἕλληνας στὰ στήθεια του νοιώθει καὶ μία Ἑλλάδα . . .
 Τὰ Γιάννενα στὰ δύστυχα, τὰ πολυπικραμένα
 τόσους καιροὺς τὰ σύννεφα στὰ μαῦρα διπλωμένα,
 σὰν νύφη στολιστήκανε, ἀνοίξανε σὰν κρίνος
 γιὰ νᾶμπη ἐλευθερωτῆς μυριόφωτος ὁ Κωνσταντῖνος . . .

Ὁ ποιητῆς Κ. Λυκόρας ἐκδίδεται τὸν τύραννο μὲ τὴν ἐπίκλησή του στὸν Ἀλῆ Πασᾶ νὰ σηκωθεῖ νὰ ἰδῆ τὰ ἐλεύθερα Γιάννενα, στὸ ποίημά του «Γιάννενα»:

Σήκω καημένε Ἀλῆ Πασᾶ νὰ ἰδῆς τὰ Γιάννενά σου
 τὰ πήρανε οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι πιά δικά σου.
 Ἡ παινεμένη Ἡπειρος πανήγυρη ἐτοιμάζει.
 στὸ Μέτσοβο ἐλεύθερος ἥλιος γλυκοχαράζει.
 Καὶ ἡ Χειμάρρα ἡ ξακουστὴ φορεῖ τὰ γιορτινά της
 γιὰτὶ ἐλευθερώνονται μαζί τὰ Γιάννενά της.
 Χίλια καντάρια ζάχαρη νὰ ρίξετε μεσ' στὴ λίμνη
 γιὰ νὰ γλυκάνη τὸ νερὸ νὰ πιῆ ἡ κυρὰ - Φροσύνη
 νὰ πιούν τὰ λεβεντόπαιδα μὲ τὴν περίσια χάρη
 νὰ πιῆ καὶ ὁ διάδοχος τὸ ἄξιο παλληκάρι.

Μὰ καὶ οἱ νεκροὶ παίρνουν τὴ θῆση μῆνυμα, καὶ νὰ περάσουν εὐτυχισμένοι,
 τοὺς στὸ μεγάλο πανηγῦρι. Κι' οἱ ἐτοιμοθάνατοι ἤρωτες στὸ πεδίο τῆς τιμῆς καταστατικώτατο καὶ σὴν ἀθανασία. Παρα-
 βάλλουν τὴν ὕστατη προσπάθεια νὰ κρατηθοῦν στὴ ζωῆ, γιὰ ν' ἀκούσουν τὸ ἀθάνατο τοῦ Α. Μαυροῦ κάκη τὸ ποίημα
 «Ὁ Εὐζωνας».

Σίμωσε, φίλε μου πιστὲ καὶ σήκωσέ με λίγο !
 Μ' ἀφίνουν οἱ δυνάμεις μου, τὸ φῶς μου σκοτεινιάζει ! . .
 Γιὰ πάντα σ' ἀποχαιρετῶ, γι' ἄλλη ζωὴ θὰ φύγω,
 μὲ πῆρε σφαῖρα στὴν καρδιά κι' ὁ πόνος μου μὲ σφάζει.

Θ' ἀφήσω τὸ τουφέκι μου, τὴν κάππα, τὸ σπαθί μου
 καὶ τοὺς πιστοὺς τοὺς φίλους μου, τοὺς χιλαγαπημένους...
 Μὰ ὁ πόνος μεγαλύτερος σπαράζει τὴν ψυχὴ μου
 ποὺ θὰ πεθάνω πρὶν νὰ ἰδῶ τὰ Γιάννενα πεσμένα..

Μαῦρο μολύβι ἐχθρικό γιὰτὶ ἐβιάσθης τόσο ;
 Μὲ πέρνεις πρὶν τὰ Γιάννενα ἐλεύθερ' ἀντικρύσω,
 τὴ μάνα μ' ἀπ' τὰ τουρκικὰ βάσανα πρὶν γλυτώσω
 καὶ πρὶν τὸ πόδι σπίτι μας τὸ πατρικὸ πατήσω..

Ἑλληνικὰ τὰ Γιάννενα, Μεγάλη τὴν Πατρίδα...
 κι' ἄς ξεψυχοῦσα στὴ στιγμή, ἄς μ' ἔκαναν κομμάτια...
 Μὰ φίλε βόθηθαι με, μοῦ φεύγει κάθε ἐλπίδα,
 κλονίζομαι...σκότος βαθὺ μοῦ σκέπασε τὰ μάτια ...

... Θανάτου ἄρχισε καὶ ρόγχος κι' ἀγωνία ...
 Αἰσθάνθη ἓνα κλονισμό, ὁ εὐζωνος μικρὸ
 καὶ ἔπεσε λιπόθυμος ... Μὰ θεῖα εὐλογία,
 μῆνυμα φθάνει σάλπισμα ἀκούσται λαμπρό...

Και ἀντηχοῦν οἱ λαγκαδιές, τὰ δάση, τὰ βουνὰ
κι' ἀντιλαλοῦν οἱ ρεματιές γεμάτες ἀπὸ χιόνι
ἔπο ψαλμοδία ὅμοια μ' ἀγγέλων Ὠσαννά :

— Τὰ Γιάννενα Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἐλευθερώνει...

Κι' ἡ γύρω πλάση χαίρεται καὶ τ' ἄψυχα γελᾶνε
τὰ χιόνια λυώνουν ἔξαφνα καὶ τὰ νερὰ κυλᾶνε
κρυστάλλινα, θαμπωτικὰ κι' ὁ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια
κάνει νὰ λάμπουν τοῦ νεροῦ οἱ στάλες σὰ διαμάντια...

Καὶ μέσα στὸ ἀφάνταστο ἐκεῖνο πανηγύρι
μισάνοιξε ὁ εὐζωνος τὰ μάτια μιὰ στιγμή
(σὰ νᾶταν μεταλήψεως, ὁ θείαμβος, ποτήρι
ποῦ βάλαμο τοῦ στάλαξε καὶ μιᾶς στιγμῆς ζωῆ'
γιὰ νὰ περάση μὲ χαρὰ εἰς τὴν ἀθανασία)
ἐχαμογέλασε γλυκὰ, φιλεῖ τὸ συντροφὸ του
γιὰ ὕστερη οὐράνια θεῖα εὐχαριστία
καὶ εἰς τὸν Ὑψιστο πετᾷ . . . Ἐγινε τ' ὄνειρό του . . .

Ὁ ποιητὴς εἶναι ὁ ἱεροφάντης ποῦ του. Γλυκὰ τραγουδαίει τὴν ἀφθαρτὴ κείνη
συγκινεῖ, γοητεύει, καὶ ἐπιβάλλεται στὴν δόξα ὁ Θ. Δ η μ η τ σ ο ὕ λ η ς, στὸ ποίη-
ἀνθρώπινη ψυχῇ. Συντελεῖ στὴν Ἑθνικὴ μά του «Γιάννενα :

δύναμη ἑνὸς λαοῦ, τραγουδώντας τὴ δόξα

Γιάννενα ὄνομα γλυκὺ, Γιάννενα θρούλοι τόσοι
Γιάννενα μὲ τὴ λίμνη σου καὶ τὴν κυρὰ - Φροσύνη,
στὸ ὄνομά σου πέσανε ἀδέλφια μας - ἄχ' ἄποσοι . . .
γιὰ νὰ σοῦ δώσουν τὴ χαρὰ καὶ τὴ λευτερωσύνη . . .
Γιάννενα ἐλπίδες, ὄνειρα, Γιάννενα φαντασία,
Γιάννενα τὸ νανούρισμα καὶ τῆς ψυχῆς μας πόνος.
Γιάννενα τῆς ψυχῆς παλμός, συνάμα κι' ὄπτασία,
λύπη, χαρὰ καὶ δάκρυα καὶ τῆς μητέρας πόνοι . . .
Εὐτίνα καὶ ἀποτίναξε τὴ νάρκη τὰ δεσμά σου,
δῶσε στ' ἀδέλφια σ' ἀσπασμό, στὰ Ἑλληνοπούλα σου !
Γιὰ δὲς τῆς Κρήτης τὰ θεριά καὶ τοῦ Μωρητᾶ τ' ἀσλάνια
ποῦνε ψηλὰ σὰν ἔλατα, ψηλὰ σὰν τὰ πλατάνια . . .
Τοὺς σταυραητοὺς τῆς Ρούμελης, τῶν νήσων τὸ καμάρι,
ποῦ τοὺς γροικοῦνε τὰ βουνά, τὰ βράχια, τὸ θυμάρι . . .
Γιάννενα, Γιάννενα χουσά . . . Γιάννενα παινεμένα
χαρῆτε μὲ ἐμᾶς καὶ σεῖς τὴ λευτεριά χαρῆτε . . .
Γιάννενα σ' ὅλη τὴ φραγκιά ποῦ εἶστε ξακουσμένα
στὸν ἀντρειωμένο μας στρατό, γλυκὸ τραγοῦδι πῆτε . . .

Καὶ ὁ Σ. Περσειάδης γράφει στὸ ποίημά του «Οἱ δυὸ Παρθένης» :

Δυὸ μυροφόρες δροσερὲς κι' ἀμάραντες παρθένης
τὴν ἴδια ὥρα καὶ στιγμή κ' οἱ δυὸ τους γεννημένες,
ντυμένες σι' ἀσπρογάλαζα, ξανθὲς γαλανομάτες
στὰ Γιάννενα πηγαίνουνε ἀπὸ πολλὲς τὶς στρατές.
Ἀπὸ τοὺς κάμπους πάει ἢ μιὰ κ' εἶναι τοῦ χρόνου ἢ κόρη,
ἢ ἄλλη πάει ἀπ' τὶς πλαγιές, τοὺς λόγγους καὶ τὰ ὄρη,
κ' εἶναι τοῦ ἴθιου ἢ ἀδελφῆ. Καὶ τρέχ' ἢ μιὰ καὶ τρέχει

ἢ ἄλλη κ' ἀγωνίζονται κ' ἢ κάθε μιὰ παντέχει
 τὴν ἄλλη στὸ πηλάλημα γιὰ νὰ τὴν ξεπεράση
 στὰ δύστυχα τὰ Γιάννενα προτιότερα νὰ φτάση.
 Κεῖνη ποὺ πάει ἀπ' τὰ βουνά, ποὺ γοργοβολάει
 ἀπ' τοὺς ἀπάτητους γκρεμοὺς πιὸ γρήγορα θὰ πάη
 στὴ χώρα τῆς Βασιλικῆς. Ἐκεῖνη ἀπὸ τῆς λίμνης
 τὴν ἄκρη πρώτη θὰ διαβῆ λέγοντας τῆς Φροσύνης
 τ' ἀθάνατο τραγούδι της ποὺ στόμα στ' ἄλλο στόμα
 πέρα σὲ χῶρες καὶ χωριά τὸ τραγουδᾶν ἀκόμα.
 —Ξῆντα καντάρια ζάχαρη γιὰ ρίχτε μέσ' στὴ λίμνη
 πηγαίνοντας στὰ Γιάννενα θὰ τραγουδάη ἐκεῖνη
 —Γιὰ νὰ γλυκάνη τὸ νερὸ νὰ πιῆ ἢ κυρὰ Φροσύνη.
 Θὰ τραγουδᾶν τὰ κύματα, θ' ἀντιλαλή ἐκεῖνη ...

Ὁ ποιητὴς βλέπει τὰ γεγονότα ὅπως
 δὲν μποροῦν νὰ τὰ ἴδουν οἱ σύγχρονοι.
 Βοηθαίει τὸ ἔργο του μὲ ἀναμνήσεις καὶ
 ἐλπίδες. Μαθαίνει τὸν ἄνθρωπο πὼς εἶ-
 ναι κληρονόμος μιᾶς μεγάλης Πατρίδος.
 Δημιουργεῖται ἔτσι ἡ παράδοση, ἡ παρα-
 καταθήκη· καὶ φουντώνει ἡ πίστη καὶ

ἡ δύναμη γιὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴ νίκη. Οἱ
 γενεὲς διδάσκουν. Οἱ ἐπόμενες παραδει-
 γματίζονται. Ἔτσι κ' ἡ δική μου Μοῦσα
 μοῦ ἐνέπνευσε τοὺς παρακάτω στίχους «21
 Φεβρουαρίου» ἀπερωμένους στὴν ἀναστά-
 σιμη τούτη μέρα τῆς πατρίδας μου :

Τρέχει ἀλλόφρονη ἢ βία στὰ σκοτάδια.
 Στὸ χάραμα τῆς 21ης ὁ γαλανὸς σταυρὸς
 λάμπει στοὺς οὐρανοὺς.
 Στῆς λευτεριάς τὰ μάγια καὶ τὰ χάρδια
 αἵματωμένος ὁ Γιαννιώτικος λαὸς
 κλαίει μὲ τοὺς Θεοὺς.

Πῆρε τῆς πόλης τῶν φώτων τὰ κλειδιά
 στεφανωμένος πρίγκηπας στρατηλάτης
 μὲ τὴ χρυσῆ ρομφαία.
 Κι' ἀπ' τοὺς καπνοὺς ἡ δόξα τινάζει τὰ φτερά
 γιὰ τὴν ἀθανασία, ποὺ χρυσώνουν τὰ μαλλιά της
 Ἑλλάς - Πίστη - Ἰδέα.

Τὰ μισοφέγγαρα, τὰ φέσια ξεψυχοῦν.
 Πέφτουν οἱ τύραννοι στὰ τάρταρα, τοὺς δέρνει
 τοῦ σκλάβου ἢ κατάρρα.
 Καὶ τὰ νερὰ τῆς λίμνης μὲ θρούλους τραγουδοῦν
 στ' ἀγέρι π' ἀμόλυντη τὴν κόρη φέρνει
 στὴ μάνα τὴν Ἑλλάδα.

Τρέχει ἀλλόφρονη ἢ βία στὰ σκοτάδια.
 Τὸ φῶς τῆς ἀναστάσεως, οἱ τάφοι, οἱ βωμοὶ
 παγκόσμια, ἄσβεστη δάδα.
 Οἱ πόθοι γιορτάζουν ἐπινίκια γιὰ τὰ μεγάλα
 τ' ἀθάνατα, στὴ γῆ, ὅπου γεννήθηκαν θεοὶ
 στὴ γαλανὴ Ἑλλάδα.

Ἡ γαλανόλευκη κυματίζει περήφανη·
Τὰ θρυλικά Γιάννινα εἶναι Ἑλληνικά.
Ἡ 21 Φεβρουαρίου εἶναι λαμπρὸ ἀστέρι
στὴν ἱστορία τοῦ Ἔθνους. Τὰ Γιάννινα
ἐλεύθερα. Ἡ πολιτεία ἀνέστη. Ἡ πλάση
γοροτάζει. Τὰ βουνὰ χορεύουν. Ἡ λίμνη
κρύβει τὰ μυστικά της κάτω ἀπὸ γαληνε-
μένα νερά. Τὰ πουλιὰ λολοῦν. Οἱ εὐεργέ-
τες ἀναπαύονται. Οἱ διδάσκαλοι τοῦ γένους

ἀναπαύονται. Οἱ νεκροὶ γαληνεύουν. Οἱ
ἥρωες ἠσυχάζουν. Οἱ ἐτοιμοθάνατοι πολε-
μιστὲς στὸ πεδίο τῆς τιμῆς ἀκοῦνε τὸ χαρ-
μόσυνο μήνυμα καὶ εὐτυχισμένοι περνοῦν
στὴν ἀθανασία. Ὅλα χαίρονται. Ὅλα
ἀνασταίνονται. Ὅλα γεμίζουν φῶς.

Μάτια γελοῦν ... Μάτια κλαῖνε, τραγου-
δάει διθυραμβικὰ ὁ ποιητὴς Γ. Σο υ ρ ῆ ς :

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννενα μάτια πολλὰ τὸ λένε
μάτια πολλὰ τὸ λένε ὅπου γελοῦν καὶ κλαῖνε.
Τὸ λὲν πουλιὰ τῶν Γρεβῶν κι' ἀηδόνια τοῦ Μετσόβου
ποῦ τᾶσκιαζεν ἡ παγωνιά, κι' ἀνατριχίλα φόβου . . .
Τὸ λένε χτύποι καὶ βροντές, τὸ λένε κι' οἱ καυπάνες
τὸ λένε καὶ χαρούμενες οἱ μαυροφόρες μάνες,
Τὸ λένε κι' οἱ Γιαννιώτισσες ποῦ ζοῦσαν χρόνια βόγγου
τὸ νένε κ' οἱ Σουλιώτισσες στὶς ράχες τοῦ Ζαλόγγου

ΒΑΣ. ΚΡΑΨΙΤΗΣ

ΤΑΚΗ ΤΣΙΑΚΟΥ

ΣΤΗΝ ΑΝΕΨΙΑ ΜΟΥ*

Ἄλαφροπερπάτητο σπουργίτι,
σὲ καλοῦσε ἡ πόρτα μας φορῆ
κι' ἤρθες κι' ἀναστατώσες τὸ σπίτι
—πονηρὴ ποῦ μοῦειςαι, πονηρὴ.

Κι' ἀπ' τὰ διπλοκλείδωτα κεμέρια,
μὲ τὸ δαχτυλάκι σου σουβλί,
τὴν καρδιά μας ἄρπαξες στὰ χέρια
καὶ τὴν παίζεις τόπι στὴν αὐλή.

[Ἄνecdote]

* Ἀλεξάνδρα Πύρου Τσιάκου.

ΜΗΝ ΠΕΙΣ

Μὴν πείς, ψυχὴ, πὼς πῆγαν ἀνωφέλευτοι
τόσοι σκληροὶ μύχθοι κι ἀγῶνες.
Τόφελος μέγα ! Κι ἂν ἀπόμειναν
σιεῖρες τῶν πόθων οἱ λαγῶνες.

Θάρτει ἡ σιγμὴ τῆς ζωῆς μας νὰ ξοφλήσουμε
τὸ χρέος ὅπως προστάζει ἡ Μοῖρα·
Μικρό, εἶται ταπεινὰ πὸ ἐκρούσαμε,
μὴν πείς, τὴν Ἐπολλώνεια Λύρα.

Γιὰ τὰ ὑψηλὰ πλασμένοι κι ἂν δὲν εἴμαστε,
κέρδος, κλεισμένη στὴν παλάμη
μιὰ ἀχτίδα φῶς εἶνε πὸν ἀδράξαμε,
τοῦ τραβαδούρου τὸ καλάμι.

Μύστες κάποις θεοσκείας κρυφῆς κι ἀπόκοσμης
μᾶς περιπαίζανε οἱ ἀνθρώποι.
Μὰ ἔλαμπε πάλλευκο τὸ μέτωπο
τοῦ Παρθενῶνα — λές — μετόπη.

Δημοσθένης Ζαδές

ΕΡΩΤΙΚΟ

Μέσ' στοῦ Μαγιοῦ τὸ ἀπόβραδο μ' ἄφισες τὴν καρδιά σου
μὲ κάποια ζωγραφιά σου.
Κι' ἦσαν λουλούδια στὶς αὐλὲς καὶ χιτίζαν στὰ μπαλκόνια
φωλιές τὰ χελιδόνια

Τὴν πῆρα καὶ τὴ φώλιασα στὰ σπλάχνα φυλαχτό μου
— στολίδι ἀκριβό μου —
Μὰ ὁ Μάης δὲν ξανάνθισε κι ἔσβησε ἡ χαρὰ μου
ποῦσσησα στὴν καρδιά μου.

Κι ἄχ ! ἀπὸ τότε ὅλο θρηγῶ σὲ στίχους, πονεμένα,
πὸν σ' ἔκλεψαν τὰ ξένα . . .

Ἄννα Δεβελέγκα

ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΗ ΕΛΕΓΕΙΑ

Θύτε εἶα στίχο, κι ἂν τὸ λαχταρεῖ,

δὲ μπόρεσε νὰ σχεδιάσῃ.

Κι' ἀλήθεια πέρασε καιρὸς μὲ φευδαισθήσεις

"Ὅ,τι κι ἂν ἐνοιωσε τ' ἀνακαλεῖ

τόσο γλωμὰ καὶ ράθυμα κι ἀνέγγιχτα.

καθὼς μελάγχολες κυρίες κάποιες ἀθῶων ἱστορήσεις.

... Ἦρθαν τρεῖς ἐπισκέπτριες ἀπὸ τὴν πόλη

κι ἐφέραν μιὰ ρεμβώδην ἱστορία . . .

Τ' ἀρχοντικοῦ παλιοῦ σπιτιοῦ θλιβὴ μιὰν ἀπορία

ἐξύπνησε τὰ σχέδια ποῦ'χαν χαθῆ σὲ μνημεις.

Οἱ ὁμορφες κυρίες—μὲ τὴν πόλη

στὰ μάτια καὶ στὰ ροδαλά τους χεῖλη,

νᾶειδαν μὲ συγκατάβαση τὴν τεφρὴ λίμνη τοῦ Φθινοπώρου,

τὰ δέντρα τοῦ φραγμένου κήπου, τὸ στάβλο, ποὺ περίμενε τὴ δύση :

Μπορεῖ. "Ὅμως τὸ θλιβερὸ χαμόγελο, σὺν φεῦγαν,

ποὺ μὲ θέρη χαιρετοῦσεν ἀπ' τὴν ἐπαρχία,

θὰ τὸ ξεχάσανε κινώντας γιὰ τὰ πλοῖα,

καὶ τὸ ποτάμι, τὰ γκρεμιὰ, τὴν ἐκκλησιά, τὰ δάση

καὶ προπαντὸς μιὰ παρουσία παιδική.

Κι εἶναι σὺν ἀπ' τὰ σπλάγχνα τῶν φτωχῶν του γύρα νᾶφυγε,

μακρὰ τους, κι ἡ ζωὴ ...

Κι' ἕνας βοριάς ἔξω στ' ἀπάνεμό του σήμερα ἴ..

Θὰ ἀγκομαχοῦν στὸ δάσος οἱ λοτόμοι

μῆνες χαμένοι, λὲς κάθρα σκιοφωτα τῶν τοίχων.

Τ' ἀρχαῖκὸ ρολοῖ μελαγχόλησε στὸ σκυθρωπὸ ἐρομάρει.

— "Ἄς ξ ε ν υ χ τ ὠ σ η ὁ θεός, δὲν ξέρεις, ἴσως τὸ νέο αὔριο ...

Τὰ ξεχασμένα βήματά τους

στ' ἄδεια δωμάτια ρυθμιοῦν ἀκόμη.

Φάνης Τουλούπης

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΝΕΜΕΝΟΣ

ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ τῆς Πρέβεζας, πού εἶχαν καταφύγει ἐκεῖ, γιά νά γλυτώσουν ἀπό τήν καταδίωξη τῶν Τούρκων, ἦταν καί ἡ οἰκογένεια τῶν Κονεμένων, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἀραβαντινός. Οἱ Κονεμένοι ἦταν οἰκογένεια ἀρματολικῆ τῆς Ἠπείρου καί συνεργάστηκε μέ τούς Βενετσιάνους, κατόχους τότε μαζί μέ ἄλλα παρὰ τῆς Ἠπείρου καί τῆς Πρέβεζας. Ὁ ἑάδερφος τοῦ Νικ. Κονεμένου Γεώργ. Κονεμένος βέης χρημάτισε ἡγεμόνας τῆς Σάμου καί ἀργότερα πρεσβευτής τῆς Τουρκίας στήν Πετρούπολη.

Ὁ Νικόλαος Κονεμένος γεννήθηκε στήν Πρέβεζα τὸ 1832. Ἐπειδὴ ὁ πατέρας του διωρίστηκε Πρόξενος τῆς Τουρκίας στὰς Ἴονιους νήσους ὁ Νικόλαος ἀκολούθησε τὸν πατέρα του πρῶτα στὴ Δευκάδα καί ἀργότερα στήν Κέρκυρα, ὅπου σπούδασε στήν Ἴόνιο Ἀκαδημία. Στὴν Κέρκυρα, πολὺ νῆος ἐκδίδει τὸ 15ήμερο περιοδικό, τὸν «Ἐωσφόρος», πού δὲν βιάσταζε πολὺ. Βρίσκεται ἐκεῖ κοντὰ στοὺς μεγάλους, στὸν Σολωμό, τὸν Πολυλά, τὸν Μάνεση καί ἄλλους. Μυεῖται στὴ δημοτικὴ, ἀλλὰ τὴ θέλει γιά κάθε πνευματικὴ ἀνάγκη τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ καί ὄχι μόνο γιά τὰ τραγοῦδια. Εἶχε τὴ γνώμη ὅτι τὸ «Ἔθνος γιά νά μορφωθῆ πρέπει νά δεχθῆ τὴν «κοινὴ» ἑλληνικὴ γλῶσσα, πού ἦταν καί εἶναι ἡ δημοτικὴ χωρὶς ἰδιωματισμούς, ὄχι τὴ γλῶσσα τῶν λογιωτάτων. Ἦθελε μιὰ γλῶσσα ἀπὸ στοιχεῖα ζωντανὰ καί ὄχι ἀπὸ τύπους νεκροὺς ἢ πλαστούς. Αὐτὲς οἱ ἀντιλήψεις του θὰ δώσουν ἀργότερα ὄπλα στὸν Χατζηδάκη ἐναντίον τοῦ Ψυχάρη. Τὸ βιβλίον του «Τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας» — 1873, εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς καλύτερες μελέτες πού γράφτηκαν γιά τὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερο βιβλίον του εἶναι «Ἡ Οἰκογένεια»

— 1876, ἔργο νομικῆς φύσεως, καί ἐξετάζει ἐκεῖ ὁ συγγραφέας τὸ θέμα τῆς συμβίωσης τῶν δυὸ φύλων καί τοῦ γάμου· εἶναι ἡ πρώτη κοινωνικὴ μελέτη πού ἔχουμε στὸν τόπο μας πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα. Γράφοντας γιά τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ Κονεμένου ὁ Φ. Μιχαλόπουλος «Νικόλαος Κονεμένος (1832-1907) — Ἑλλην. Ἐπιθεώρησις» — Ἀθῆναι, σημειώνει τὰ ἀκόλουθα: «Πρέπει νά διαβῶσι κανεὶς ὄχι μόνο μέ προσοχὴ τὴν «Οἰκογένεια», ἀλλὰ μέ ἔκτακτη προσήλωση σὲ κάθε φράση, σὲ κάθε λέξη. Ἐχει μιὰ τέτοια συνοχὴ, μιὰ τέτοια οργανωμένῃ ἐντέλεια στὸ γενικὸ τῆς περιγραμμά καί στίς λεπτομέρειες, ὥστε οὔτε μιὰ λέξη δὲν μπορεῖ ν' ἀφαιρέσῃ ἢ νά προσθέσῃ κανεὶς. Κι' ὅμως τὸ ἔργο αὐτὸ ἔμεινε χωρὶς ἀναγνώστες. Οὔτε μιὰ κριτικὴ δὲν γράφτηκε, οὔτε ἔστω, καί μιὰ ἐπίκριση γιά τὸ τόσο νεωτεριστικὸ καί ἐπαναστατικὸ του περιεχόμενον. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ 1876 ἦσαν τόσο καθυστερημένοι, τόσο ἀνέτοιμοι, τόσο ἀνυποψίαστοι, ὥστε δὲν κατάλαβαν τίποτε».

Ἡ «Διαθήκη» του — 1902 — εἶναι ἓνα βιβλίον εἰλικρινοῦς ἐξομολόγησις, ἀλλὰ καί φιλολογικῆς καί κοινωνικῆς κριτικῆς. Λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1907, πέθανε στήν Κέρκυρα.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ ἑξαιρετικὸς διανοούμενος, ὁ ἰδιότροπος ἀλλ' ἄθῳρος καί ἀπλὸς καί ἀφελῆς μᾶς ἄφησε καί ὠρισμένα τραγοῦδια, πού ἀνθολογοῦμε σήμερα. Δὲν εἶναι ἀσφαλῶς ἀπὸ τὰ καλύτερα τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρνασσοῦ, ἀλλὰ δὲν τοὺς λείπει ποιητικὴ χάρις καί δροσιά. Θυμίζουν ἄλλους προγενέστερους τεχνίτες τοῦ στίχου — εἰν' ἀλήθεια — ἀλλὰ διατηροῦν καί κάποιον στοιχεῖο προσωπικόν, τὴν ἀπλότητα, τὴν εἰλικρίνεια καί τὴν χάρι, πού εἶχε καί ὁ δημιουργὸς τῶν.

ΣΥΝΑΠΑΝΤΗΣΗ

Οὐράνια ἀχτίνα
 ὅπου διαβαίνεις
 ὅπου σὰν ξένη
 περνᾷς ὀμπρός,
 πές μου ποῦθ' ἦρθες
 καὶ ποῦ πηγαίνεις,
 πόθεν ἐπῆρες
 τὸ θεῖο σου φῶς :

Οὐράνια ἀχτίνα
 ἐνσαρκωμένη
 ἀφθαρτὴ ἀπόλαψη
 ξένης γῆς,
 μὴν ἐδῶ κάτω
 σ' ἔχουν σταλμένη
 σὰν ἀραβῶνα
 μιᾶς νέας ζωῆς :

Πόθοι, ἐλπίδες,
 μᾶς τυρανᾶνε
 χωρὶς ἀπόλαψη
 ἀληθινή,
 οἱ ἦσκιοι ἐκεῖνο
 πῶς μᾶς γελᾶνε
 ἴσως πρὸ πέρα
 ἔχουν κορμί.

Ποίηση, "Ἔρως
 γέλιο καὶ δάκρυ
 χτύποι τοῦ στήθους
 χωρὶς σωσμό,
 τερπνὸ ταξίδι,
 στράτα ἀνθισμένη
 χωρὶς σκοπὸ.

Πές μας ποιούς κόσμους
 ποιό περιγιάλι,
 ἄγγελε, σ' εἶδε
 νὰ γεννηθῆς·
 πλάσμα παρόμοιο
 στοῦ νοῦ νὰ βάλῃ
 δὲν ἐδυνόταν
 Θεὸς κανεῖς.

Γέροντὸ γόνα
 στὴν ὁμορφιά σου
 τὸ πόδι σκύπτω
 καὶ σοῦ φιλῶ,
 βάστα λιγάκι
 τὸ πάτημά σου
 κι' ἄκου δυὸ λόγια
 ὁποῦ θὰ πῶ.

Περνοῦν οἱ μῆνες,
 περνοῦν τὰ χρόνια
 κι' ὄσες εἶν' ὄρες·
 τόσα γραφτά,
 γερνοῦν στοῦ χρόνου
 τὰ χελιδόνια,
 μὰ ἡ πρώτη νιότη
 ἄχ ! δὲν γυρνᾷ.

Καὶ τώρα, ὦ τώρα
 μὲς στοῦ σκοτάδι
 μὲς στὴν ὀρφάνια
 ποὺ ἔχει ἡ καρδιά
 χαρᾶς, γαλήνης
 βλέπω σημάδι
 οὐράνια ἀχτίνα
 νάτη, γελᾷ.

Οὐράνια ἀχτίνα
 νιό μου φεγγάρι
 χωρὶς ἀγάπη
 τί εἶναι ἡ ζωή ;
 Ἄνερος κάμπος
 δίχως χορτάρι
 ἄσωστη νύχτα
 χωρὶς αὐγή.

ΠΡΩΤΟΒΡΟΧΙΑ

Βροντάει, ἀστράφτει ὁ οὐρανός, τινάζονται τὰ φύλλα,
 τὰ πρωτοβρόχια ἐπλάκωσαν, ἐξύγωσε ὁ χειμώνας.
 Δίνω φτερά τοῦ λογισμοῦ, τὸ σύννεφο ἀνεβαίνω
 καὶ πάω νὰ βρῶ τὴν ἀγαπῶ, ποῦναι μακριὰ στὰ ξένα.
 Τὴν εὔρηκα, μ' ἀγκάλιασε καὶ τὴ φιλῶ στὸ στόμα.
 Καὶ τραγουδοῦμε οἱ δυὸ μαζί—Καλῶς σὲ βρῆκα, φῶς μου.
 —Καλῶς ἦρθες, ἀγάπη μου, καλῶς τὰ πρωτοβρόχια—
 Κλάψτε με, φίλοι κλάψτε με, πονέστε με, κοράσια,
 τὰ πρωτοβρόχια ἐπλάκωσαν, ἐξύγωσε ὁ χειμώνας
 κι' ἀγάπη δὲν ἀπόχτησα κι' ὁ λογισμὸς μοῦ μένει.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΑΠΦΩΣ

Μοῦ φαίνεται ἰσόθεος ὁ ἄντρας εἶναι ἐκεῖνος,
 ὅπ' ἀντυκρύσου κάθεται κι' ἀκούει ἀπὸ σιμά σου
 τὰ γέλια τὰ ἐρωτικά καὶ τὴ γλυκὴ φωνή σου.
 Σὰν σὲ ἰδῶ, στὰ στήθη μου τρομάζει ἡ καρδιά μου,
 ἡ γλῶσσα μου μὲ πιάνεται, φωνὴ δὲ μ' ἀπομένει,
 φωτιά λεπτὴ διαπερνᾷ εὐθύς τὸ σῶμα μου ὄλο.
 Δεν βλέπω μὲ τὰ μάτια μου. Βυοῖζ' ἡ ἀκοή μου,
 κρύος ἰδρῶς μὲ χύνεται, δλάκερη ὄλη τρέμω,
 γλωμότερη εἶμαι ἀπ' ἄχυρο, νεκρὴ σχεδὸν ὁμοιάζω !

Η ΠΑΛΗΑ ΜΟΥ ΑΓΑΠΗ*

1

Τὴν δόλια ἀγαπημένη μου παντρέψανε στὰ ξένα
 (Δίκηο εἶχε πού τὸν ἔλεγε βαρὺ τὸν χωρισμὸ)
 Κι' ἀγνάντεψα τὸ πέλαγο κι' ἀλλοίμονο εἰς ἔμένα
 Τί ἂν δὲν εἶχα μιὰ δεύτερη, θὰ νὰ ἦμουν γιὰ πνιμμό.

2

᾽Ω ἀνθρώποι, μὴ ξαφνίζεστε καὶ κάστανα δὲ βρέχει·
 Καὶ πράμμα πού νὰ γένηται θὰ εἶπει εἶναι φυσικό.
 Μήδ' εὐκόλα διορθώνεται, κι' ἀφήτε το νὰ τρέχη·
 Κι' ἀφοῦ ἄλλος δὲν ἐβλάφτηκε, μὴ λέτε εἶναι κακό.

3

᾽Ἐτσι κι' ἐκεῖος πού ξερομεν ὁ μαῦρος παντρεμένος
 (Χωριό, μὴ θέλομ' ὄνομα· τὸ λένε κι' οἱ Θιακοί·)
 Πέτε μου ποιὸν ἀδίκησεν ἢ τί ἔφταιξε ὁ καυμένος
 ᾽Αν ἡ καρδιά του ἢ ὄχτρισσα τὸν σέρνει ἐδῶ κ' ἐκεῖ ;

4

᾽Αφήστετὲ τον ἥσυχον νὰ βλέπη τὴ δουλειά του
 Καθὼς ἐκεῖνος ἥσυχους ἄφηκε πάντα ἐσᾶς
 Νὰ κάθεται ὁ καθένας σας μὲ τὴ νοικοκυρά του
 ᾽Αναπαυμένος σπῆτι του σὰ νὰ ἦταν βασιλιάς.

5

᾽Εσεῖς τὸν ἐπετύχετε· κ' ἐκεῖνος σᾶς συγκαίρεται
 Καὶ μηδὲ λόγο τίποτα πού εἶπε γιὰ σᾶς ποτέ·
 ᾽Αφήστε τον κ' ἐκείνονε νὰ περπατᾶ νὰ δέρνεται·
 Σκληρόκαρδοι μὴ γένεστε, μὴν εἶστε ἐγωῖσταί.

6

Καὶ τώρα μὴ φωνάζετε πὼς γιὰ τὴν ἀφεντιά σας
 Πιὲ θανά εἶχε, ἂν ἠθελε, κάτι νὰ εἶπῃ κι' αὐτός·

* Ἀπὸ «Τὰ Ποιήματα καὶ πεζὰ»—«Ἡ Φαντασία μου», Φυλλάδιον πρῶτον, Κέρκυρα
 1867, (Τυπογραφεῖον ὁ Κάδμος).

Νὰ ζήση τὸ κεφάλι σας, κυτιάχτε τὴ δουλειά σας,
 "Ὅσα εἶπετεν ὀπίσω του μὴ τοῦ τὰ εἶπητε ὀμπρός.

7

Τὸν ξέρω 'γώ, εἶν' ἀλλόκοτος' λόγια πολλὰ δὲ θέλει·
 Καὶ μὴ σᾶς ἔρθει ἢ ὄρεξι, ἂν τύχετε μαζῆ,
 Καθὼς εἶν' ἢ συνήθεια σας, ν' ἀνοίξετε βαρέλι
 Για νὰ τονὲ διδάξετε τὸν τρόπο πῶς νὰ ζῆ

8

Τοῦ δείξετε τὰ πρόποντα ποὺ ἢ γνώμη σας διορίζει,
 Κι οὐτολογῆς ἀρχίσετε τὴν παληὰ ἐκείνη ὠδῆ·
 Τί καρτερεῖτε ἀπ' ἄνθρωπο ποὺ τάξαις δὲ γνωρίζει ;
 "Ἄς εἴστε καὶ οἱ καλῆτεροι, σᾶς δίνει . . . (ΜΙΑ...)

9

Ἐγὼ ὅμως ποὺ τὰ φρόνιμα καὶ τὰ κιὰ ξετρέχω,
 Τὴ σκούφια γιὰ μαλώματα σὰν ἄλλους δὲν πετῶ,
 Πῶθ' ντρέπομαι τὰ μοῦτρα σας, ποὺ σύστημα δὲν ἔχω
 Νὰ βγαίνω ἀπ' τὸ προκείμενο καὶ νὰ ἀεροβατῶ.

10

Ἐγὼ στὴν ὑπεράσπισι συνήγορος προβαίνω·
 Κι' ἀκούτε τὴν, ἂν θέλετε, λιγόλογη εἶν' κι' ἀπλῆ·
 Σὲ χίλια δυὸ ἀντικείμενα γυρεύει μοιρασμένο
 Πρωτότυπο ποὺ τοῦ ἔκρυψεν ἢ μοῖρα ἢ φειδωλή.

II

1

Τὴν δόλια ἀγαπημένη μου παντρέψανε στὰ ξένα,
 Τὸν μισεμμό της ἔβλεπα καὶ ὑπόμενα ὁ σκληρός·
 Παρακαλῶ μὴ κρίνετε, μόνε ἀκλουθᾶτε ἐμένα,
 Κι' ἂν τίποτες ἀφήσαμε, τὸ βρίσκομεν ἐμπρός.

2

Μὲ χρόνια σὰν ἐπέρασαν, τὸν τόπο μου ν' ἀφήσω
 (Τί ἐζήτουν μὴ ρωτήσετε) συνέπεσε κ' ἐγώ·

Τοὺς φίλους ἔχαιρέτησα, τοὺς λέω θανά γυρίσω . . .
 Συντρόφοι, ὦ μὴ φοβόσαστε ! προφθαίνω δὲν ἀργῶ.

3

Οἱ ἄλλοι στὴν πρύμη ἐκάθησαν, ἐγὼ ἔπιασα τὴν πλώρα'
 Σηκώσετε τὸ σίδερο κι' ἀπλώστε τὰ πανιά !
 Καὶ χωρὶς πόνο ἀγνάντεψα, σκληρὸς σὲ ὀλίγην ὥραν
 Τοῦ τόπου μας τὴν ὕστερη, τὴν ἔρμη καταχνιά.

4

Μερόνυχτο ἀκαρτέρεσα . . . Φιλῶ τὸ ξένο χῶμα
 Καὶ χαιρε ὦ χαιρε, ἐφώναξα, τῶν ἐλευθέρων γῆ !
 Σκληρὸς, πατρίδα ἀρνήθηκα' σκληρότερος ἀκόμα,
 Μιά παληὰ ἀγάπη ἐζήτησα μόνον τὴν ἄλλη αὐγή.

5

'Απονωρὶς σηκώθηκα, τὴ σκάλαν ἀνεβαίνω'
 'Ὡ πόσα χρόνια ἐπέρασαν χωρὶς νὰ τὴν ἰδῶ !
 'Ανοίξετε κ' ἐχάθηκα, πολλὴ ὥραν ἀπομένω'
 Γυρεύω τὴν ἀγάπη μου' μὴν τύχη κ' εἶναι ἐδῶ ;

6

'Αχνισεν ἐκοκίνησε κι' ἐσύρθηκεν ὀπίσω'
 Μιά λέξι ἀπὸ τὸ στόμα της δὲ μπόρεσε νὰ βγῆ'
 Δειλὸ τὸ χέρι μου ἔνεψε νὰ τὴν ἀκολουθήσω'
 Κι' ἐγὼ τὴν ἀκολούθησα μὲ θρησκειὰ ὑποταγῆ.

7

Καθήσαμε' στὰ χέρια της ἀπλόνω κι' ἦταν χιόνι'
 Πλατύχωρη τῆς ἀνοιξα κι' ὀλόθερμη ἀγκαλιά'
 Κι' ἀκόμη ἀπ' τὴν ἀντραλία της τὰ μάτια δὲ σηκώνει,
 Κι' ἀκόμη ἀπὸ τὰ χεῖλη μας δὲ βγαίνει μιὰ μιλιὰ.

8

'Εφίλησα τὰ μάτια της καὶ τὸ γλυκὸ της στόμα
 Καὶ μὲ βαρὺ χτυπόκαρδο τὴν ἐσιγορωτῶ
 Τί κάνει, ἂν μ' ἐθυμόντανε, ἂν μ' ἀγαπάει ἀκόμα . . .
 Κι' ἀνάθεμα τὴ μοῖρα μας καὶ τὸ ἔδικο γραφτό !

9

Τὴν εἶπα, νῆς ἐθύμισα, κ' ἐθλίφτηκε κ' ἐχάρη,
 Τοὺς περασμένους ἔρωτες, τὰ γέλοια, τοὺς χορούς'

Ἐκείνον τὸν ἥλιο ἀνάφερα καὶ ἔκεινο τὸ φεγγάρι,
Ταῖς ἀνοιξαις, τὰ λούλουδα. τ' ἀηδόνια, τοὺς ἀγρούς.

10

Ἐμέτρησα εἰς τὸ σπῆτι της ἐκεῖ τὸ πάσα βράδν
Πόσοι ἐπηγαίναν γνώριμοι καὶ φίλοι ποθητοί·
Πόσα φιλιὰ τῆς ἔδιναν κρυφὰ μέσ' τὸ σκοτάδι·
Κι' ἀπὸ καρδιάς ἐστέναξα κι' ἐστέναξες κι' αὐτή.

11

Ἀχώριστοι τῆς νειότης μου συντρόφοι μιὰν ἡμέρα !
Ἐνάντια μοῖρα κι' ἄδικη ἔδω κάτω κυβερνά.
Σὰν τ' ἄστρα μᾶς ἐσκόρπισε στὸν ἔρημον αἰθέρα·
Μηδὰ εἴμαστ' ἐμεῖς ἔρημα καὶ ξένα κι' ὄρφανά ;

12

Ἐμπῆκε σὲ κατάνυξι κι' ἐδάκρυσεν ἐκείνη·
Στὸ μειωπό μου ἐσίμωσε τὸ χεῖλι της ἀργό·
Βαρὺς σεισμὸς στὰ στήθη της ἀγροίκησα νὰ γίνη,
Κ' ἐδάκρυσα, ὦ πιστέψετε ! κ' ἐδάκρυσα κ' ἐγώ.

III

1

Σὰν ἀρκετὰ ἀρμενίσσαμεν εἰσὲ ψιλὴ ἀτμοσφαῖρα,
Τὰ χαμηλὰ νὰ πιάσωμε προσέξτε εἶναι στιγμὴ·
Θὰ ξαναγύρω σκιάζεστε ; Τόπο ! κοιτᾶ τέπερα . . .
εἰς τὸν σοφᾶ ἐξαπλώθηκα μὲ ὅλη τὴν ποδεμή,

2

Μὴ τὸ ἔχετε παράξενο, ἡ ἀγάπη θάροο δίνει·
Χιλιάδες παραδείγματα σᾶς φέρνω μαρτυριὰ·
Ποὺ σὲ παρόμοια τόχετε, ντροπὴ νὰ μὴ σᾶς μείνη,
Καὶ μάλιστα ἂν ἡ ἀγάπη σας εἶν' ἄσκημη ἢ γρηά.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΗ ΤΙΜΗ

Τὰ Γιάννινα καὶ μαζί τους ὄλη ἡ Ἡπειρος ἑορτάζουν με ἐνθουσιασμὸν τὰ 41 χρόνια ἀπὸ τὴν ἑβδοξή ἡμέρα, ποῦ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς με ἐπικεφαλῆς τὸν Τιμημένον στρατηγὸν Διαδόχον τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου Κωνσταντῖνον, τὸν νικητὴν τοῦ Μπιζανίου καὶ ἑλευθερωτὴν τῶν Γιαννίνων, ἐγένετο κύριος τῆς Ἡπειρωτικῆς πρωτεύουσος ἔπειτα ἀπὸ τριμῆνον περίπου πολιορκίαν τοῦ ἀπορρήτου θεωρουμένου Μπιζανίου. Κατὰ τὴν ἐπέτειον αὐτὴν ἐνθυμεῖται ὁ Ἡπειρωτικὸς λαὸς τὴν ἀδάμαστον θέλησιν τῶν ἑλλήνων στρατιωτῶν καὶ ἀξιωματικῶν, ποῦ ἐπολέμησαν ἐπὶ τρεῖς μῆνας ὄχι μόνον ἐναντίον ἑνὸς πεσιμονος ἐχθροῦ κατέχοντος ἀριστα ὄχυρα, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῶν στοιχείων τῆς φύσεως. Ἐνθυμεῖται με εὐγνωμοσύνην τὸ ὑπέροχον στρατηγικὸν σχέδιον τοῦ τότε Διαδόχου Κων/νου ὁ ὁποῖος δι' ἀριστοφυλακτικῆς πλευροκοπήσεως εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ ἐχθροῦ, ἔφερε τὴν παράλυσιν τῆς ἀντιστάσεως τοῦ Μπιζανίου. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐνθυμεῖται—καὶ ἂν θέλῃ δὲν δύναται νὰ λησμονήσῃ—τὸν ἔξοχον πολιτικόν, ὁ ὁποῖος με τὴν πολιτικὴν μεγαλοφυῖαν του παρέλαβε τὴν ἡττημένην Ἑλλάδα τοῦ 1897, καὶ τὸν φυγάδα στρατὸν τῶν Φαρσάλων—δὲν ἔπαιε οὔτε ἡ Ἑλλάς, οὔτε ὁ στρατὸς, ἀλλ' ὁ παλαιοκομματισμὸς τοῦ ρουσφετιοῦ καὶ τῆς ρευούλας—καὶ παρεσκύασε τὴν Ἑλλάδα διὰ τὸν πόλεμον καὶ τὸν στρατὸν διὰ τὴν νίκην. Εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰπώμεν τὸ ὄνομά του; Τὸ γνωρίζομεν ὅλοι, διότι τὸ γνωρίζει πρὸ πάντων ἡ ἱστορία. Εἶναι ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος. Χωρὶς τὸν Κωνσταντῖνον δὲν θὰ ἐκερδίζετο ἡ μάχη τοῦ Μπιζανίου. Καὶ χωρὶς τὸν Ἑλ. Βενιζέλον δὲν θὰ ἐγένοντο ἑλληνικαὶ οὔτε ἡ Ἡπειρος, οὔτε ἡ Μακεδονία, οὔτε αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, οὔτε ἡ Κρήτη. Διότι ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ὑπῆρξεν ὁ πατὴρ τῆς ΝΙΚΗΣ.

«Ἡπειρωτικὴ Ἑστία»

*

ΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

Ἡ Ἄρτα—ἡ ἱστορικὴ καθέδρα τῶν βυζαντινῶν δεσποτῶν—συγκεντρώνει, ὡς γνωστὸν, ἀρχαιολογικοὺς θησαυροὺς μεγίστης ἀξίας. Εὐρήματα ἀξιόλογα, ποῦ

ἔφερε στὸ φῶς ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ἢ τυχαίως ἀπεκαλύφθησαν, μαρτυροῦν τὴν ἀκμὴν τῆς ἀρχαίας Ἀμπρακίας (τῆς ὁποίας ἀσφαλῶς μέρος τοῦλάχιστον βρισκονταν στὴν περιοχὴ τῆς σημερινῆς Ἀρτας). Τί κρίμα ὅμως, ποῦ ὅλα αὐτὰ μένου ἀκόμη ἀταξινόμητα καὶ ἀμελέτητα στὸ πρόχειρον μουσεῖον τῆς πόλεως, (ποῦ στεγάζεται στὸν Ναὸν τῆς Παρηγορητισσας)!... Θὰ ἔπρεπε ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας νὰ χορηγήσῃ τὴν ἀπαιτούμενην πίστωση διὰ τὴν ἴδρυσιν καταλλήλου Μουσείου εἰς τὴν Ἄρταν, ἱκανοῦ νὰ περιλάβῃ τὰ ἀπομεινάρια τοῦ ἀρχαίου βίου τῆς Ἀρτας. Τοῦτο θὰ συνετέλει καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τουριστικῆς κινήσεως εἰς τὴν πόλιν. Ἐρᾶνος μεταξύ τῶν εὐπορούντων Ἀρταίων, διενεργούμενος ὑπὸ μίας ἐδικῆς ἐπιτροπῆς, θὰ ἀπέδιδε σοβαρὸν χρηματικὸν ποσόν, τὸ ὁποῖον μαζί με τὴν κρατικὴν ἀρωγὴν θὰ ἐπαρκοῦσε διὰ τὴν ἀνεγερσιν καὶ στοιχειώδη ἐπίπλωσιν τοῦ Μουσείου. Ὁ ρέκτης δήμαρχος Ἀρταίων κ. Ἰ. Παπαβασιλείου δὲν νομίζει, ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ τεθῇ ἐπικεφαλῆς μίας τοιαύτης προπαθείας; Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀνάγκη αὐτὴ. Πρέπει νὰ ληφθῇ μέριμνα ἐπιγόντως διὰ τὴν συντήρησιν καὶ τὴν εὐπρεπὴ ἐμφάνισιν, διὰ τὴν περιρῶσιν ἀπὸ τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου, ὄλων ἐκείνων τῶν καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν, ποῦ ἀποτελοῦν κειμήλια ἀμυθῆτου ἀξίας διὰ τὴν Ἄρταν, ὡς ἐστὶν πνευματικῆς ἀκτινοβολίας τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ.... Οἱ ναοὶ τῆς Ἀρτας (τῆς Παρηγορητισσας, τῆς Ἁγίας Θεοδώρας, τοῦ Ἁγ. Βασιλείου, τῶν Βλαχερνῶν κ.λ.π.), σπουδαῖα μνημεῖα τῆς βυζαντινῆς τέχνης, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐρειπώμενοι καὶ δὲν θὰ ἀργήσουν νὰ καταρρεύσουν, ἂν δὲν γίνουσι αἱ ἀπαιτούμεναι ἐργασίαι διὰ τὴν ἐνίσχυσίν των. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἡ Ἄρτα χρεωστεῖ πολλὴν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν κ. Α. Ὀρλάνδου, τὸν ἀκάματον μελετητὴν τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς, ὁ ὁποῖος με τὰς μνημειώδεις ἐργασίας του ἐφότισε πολλὰς σκοτεινὰς πτυχὰς τοῦ βυζαντινοῦ μεγαλείου τῆς Ἀρτας καὶ περιέσωσεν ἀρκετὰ μνημεῖα τῆς ἀπὸ τὸν ἀφανισμόν. Ἐλπίζομεν ὅτι ὁ λαμπρὸς αὐτὸς ἐπιστήμων θὰ συνεχίσῃ τὴν προσπάθειαν ταύτην με τὴν ἰδίαν θέρμην καὶ εὐχόμεθα εἰς τὸν ὕψιστον

νά τοῦ χαρίζη ὑγείαν καί μακροζωίαν, διὰ νά φέρη εἰς πέρας τὸ ἔργον του. Ἄλλὰ ἄς μὴ τὰ περιμένωμεν ὅλα ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ ἀπὸ τὸν κ. Ὁρλάνδον. Ὅλοι οἱ δυνατόν νά συνεισφέρουν τὸν ὀβρόν των ἢ τὰ πνευματικὰ των φῶτα πρέπει νά τὸ πράξουν ἀνεῦ ἀναβολῆς, διὰ νά γίνῃ ἡ Ἄρτα μας καὶ πάλιν κέντρον πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν, ὅπως ἦτο κατὰ τὸ παρελθόν. Ἄς μὴν ξεχνοῦμε τὸν ἐπιγραμματικὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ποιητοῦ :

«Ἡ Ἄρτα εἶναι χρυσὸς μπαξές, κλουβὶ μὲ
[πέντε ἀηδόνια,
κι' ὅποιος τήνε κατηγορεῖ, νά τοῦ κοποῦν
[τὰ χρῶνια !»

Γ. Ι. Π.

*

Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΩΝ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ «ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ» —

Δύο φυλλάδια ποῦ μᾶς στάλθηκαν, δυὸ πλούσιοι ἀπολογισμοὶ ἐντατικῆς δράσης : Ἡ Ἐταιρεία Θρακικῶν μελετῶν ποῦ ἰδρύθηκε στὴν Ἀθήνα στὰ 1909, γιὰ νά συγκεντρώσει γύρω της τὸν διασπαρμένο ἀπὸ τίς ἐθνικὲς περιπέτειες πλούσιο Ἑλληνισμὸ τῆς Θράκης τὸν ἀγωνιζόμενον νά «συγκρατηθῇ γιὰ νά μὴ σβῆσῃ φυλετικῶς καὶ νά μὴ ἀφομοιωθῇ μὲ τὸ τωρινὸ, τὸ ξένο περιβάλλον. μὲ τὴν ἀπώλεια τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων του». «Μέσα στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπικράτεια, ἰδρύθηκαν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀπὸ τοὺς Θράκες, Σύλλογοι, ποῦ ἐργάζονται νά περισώσουν ὅ,τι εἶναι δυνατό ἀπὸ τὸ παρελθόν, νά συγκρατήσουν τὸ παρὸν καὶ νά παρασκευάσουν καὶ ποδηγετήσουν τὸ μέλλον τῆς Θρακικῆς φυλῆς : Ἱστορία, λαογραφία, περισυλλογὴ γλωσσικοῦ ὕλικου τῶν Θρακῶν, ἐρευνῶνται, κατατάσσονται, ἐπεξεργάζονται μελετῶνται » Ὁργανο τῆς Ἐταιρείας τὸ «Ἀρχεῖο τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσολογικοῦ Ἰνστιτούτου» τοῦ ὁποίου ἔχουν δεκαοχτὴ τόμοι μέχρι σήμερα βγῆ. Ψυχὴ τῆς Ἐταιρείας καὶ ἐκδότης του, ὁ καθηγητὴς καὶ λογοτέχνης Πολύδωρος Παπαχριστοδοῦλου. Στὰ 1941 ἀπὸ τὴν ἄλλη, σὲ μιὰ κρίσιμη περίοδο τοῦ ἔθνους, στὴν ἠρωικὴ καὶ ἀκριτική Φλώρινα, ἰδρύεται ὁ Φιλεκαπαιδευτικὸς Σύλλογος « Ἀριστοτέλης ». Ἐποχὴ μαύρης σκλαβιάς : Γερμανικὴ κατοχὴ καὶ ὕποπτη καὶ δόλια Βουλγάρικη προπαγάνδα. Στὴν περίοδο ὁμοῦς αὐτῆ τῆς Ἑθνικῆς ἀγωνίας, διάχυτη εἶναι στὴ Φλώρινα ἡ ἐπιθυμία τοῦ λαοῦ γιὰ ἐνεργὸν ἀντίδραση, προπαντὸς, στὴν προπαγάνδα. Κι' οἱ νέοι, ἰδρύνουν τότε τὸ Σὺλλογο, γιὰ νά συνεχίσουν τὴν ἱστορία καὶ

τὴν παράδοση τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ νά ἀνυψώσουν ἕναν ἀνίκητο κυματοθραῦστη, θρίαμβο τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς. Παράλληλα, ἰδρύνονται : Φιλαρμονικὲς, χορωδίες, σχολαὶς μουσικῆς. Ὁρειβατικὲς ὁμάδες, θεατρικοὶ ὄμιλοι, Βιβλιοθηκὲς, ἀναγνωστήρια δίνονται διαλέξεις, ἐκρουροῦνται μνημόσυνα. Σφουρηλατεῖται πανίσχυρος ὁ ἀκατάλυτος κόπος τῆς ὀπλισμὸς τῆς Ἑλλ. Φυλῆς, ὅπως κάθε φορὰ ποῦ κινδυνεύει, καὶ κάθε φορὰ ποῦ πρέπει νά δεῖξῃ τὸν ἀκμαῖο ἐθνισμὸ της. Δυὸ ὀργανωμένες ἐθνικὲς ὁμάδες : Διαφορετικὲς—ἐπιφανειακά—στὸν τρόπο τῆς ἐπιδίωξης, μὲ τὸν ἴδιο ὅμως ἀντικειμενικὸ σκοπὸ, κάτου ἀπὸ τὴν πίεση τοῦ ἴδιου κινδύνου : Τοῦ κινδύνου τῆς ἀλλοιώσεως καὶ τῆς ὑποταγῆς. Στὴν οὐσία τους, οἱ ἀγωνεῖς αὐτοὶ μοιάζουν μὲ τοὺς παρόμοιους ποῦ διεξήγαγαν μέχρι προχτὲς οἱ Δωδεκανήσιοι, ποῦ διεξήγαγον σήμερα οἱ Βόρειοι Ἡπειρώτες, οἱ Κύπριοι. Καὶ πρὶν, οἱ Ἡπειρώτες, οἱ Μακεδόνες, οἱ Θεσσαλοὶ, οἱ Ρουμελιῶτες, οἱ Μωραῖτες. Οἱ ὑπόδουλοι τοῦ 1453. Δυὸ σύλλογοι, δυὸ ἀπολογισμοὶ. Ἡ Ἑλλάδα ζεῖ. Ὑπάρχουν Ἀκρίτες στὶς ἐπάλλξεις !

Δ. Σ.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ «ΗΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

Κρίτων Ἀθανασούλης, λογοτέχνης, Ἀθήνα.— «... Ἐκφράζω τὴν θαθεῖα χαρὰ μου γιὰ τὸ περιοδικὸ τοῦτο δὲν εἶναι μόνον σήμερα ἓνα ὄργανο ἐκφράσεως τῶν λογοτεχνῶν τῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ πανελληνιο πνευματικὸ ὄργανο, γιὰ τὴν κατὰ φερε νά συλλάβει τὸν παλμὸ τῆς νεώτερης ἐθαισθησίας καὶ νά τὸν συγκρατοῦ με δτι πιὸ σεβαστὸ διαθέτει ἡ Ἑλληνικὴ παράδοση. Δίγα πνευματικὰ ὄργανα κατέχουν αὐτὴ τὴν ἀρετὴ. Σὰς συγχάριω γιὰ τοῦτο...»

Βασ. Θ. Ζούστης, Διευθυντὸς τῆς Ἱερῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς Βορείου καὶ Νοτίου : «Ἡ ἐκδοσις τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας» εἶναι μία πραγματικὴ ἐπιπλήξις με τὴν ἀρίστην ἐμφάνισιν της καὶ συνεχίζει θαυμασιῶς τὰ περὶ φημα «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», τὰ ὁποῖα ἔχω εἰς τὴν Βιβλιοθήκην μου. Ὁμολογῶ, ὅτι οὐδέποτε ἐφανταζόμην, ὅτι ἦτο δυνατόν νά κατορθώνηται εἰς τὴν κλεινὴν Ἡπειρωτικὴν πρωτεύουσάν μία τόσον τελεία ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἰδίως καλλιτεχνικῆς καὶ τυπογραφικῆς, ἐκδοσις, καθότι ἀπὸ ἀπόψεως βλῆς ὑπερβαίνει πᾶσαν προσδοκίαν. Οἱ ἐκδόται της προσφέρουν ἀνεκτίμητον ὑπηρεσίαν εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῆς Ἡπείρου καὶ εἶναι ἀξιοὶ θερμῶτάων συγχαρητηρίων.»

Σπ. Δούσης, τραπεζιτικὸς, Ἀθήναι : «... Τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου δι' αὐτὴν τὴν ἀξιόθαύμαστον προσπάθειαν ἢ ὅποια τιμὰ τὴν Ἡπειρὸν εὐχομαι ἢ «Ἡπειρ. Ἐστίας» νά ζῆ ἰσαεῖ.»

Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη, λογιὰ, Ἀθήναι :
«... Γνωρίζω τις δυσκολίες και τούς μόχθους πού αντιμετώπιζουσι τέτοιες ἐκδόσεις. Μονάχα μὲ τὴ δύναμη τῆς Πίστης μπορούν νὰ εὐδοκίμησουν· και γιατί πι σ τ ε σ ὅ τ ε ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» πέτυχε και θ' ἀνδριέψει...».

Στέφανος Α. Χρηστίδης, ἱατρός, Philadelphia, Pa «... παρακολουθῶ τὸν ὄρατο, ἐπιμονο και καποφόρο ἀγῶνα σας μὲ τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία ... It if very good job! Κρατήστε τὴν ἔτσι κι' ἂν μπορεῖτε χρησιμοποιεῖστε περισσότερα κλιόσε—σκέτσα πού κάνουν ἀνετώτερη τὴν ἀνάγνωσι... Σὰς συχαίρω και εὐχομαι μαθουσαλιό ζωὴ και προκοπὴ στὴν Ἡπειρ. Ἑστία» μας».

Κωνσταντ. Δαφνῆς, λογοτέχνης, Κέρκυρα :
«... συγκεντρῶναι στὶς σελίδες τῆς ὅτι ἐλεγκτερον ἔχει νὰ ἐμφανισῇ ἡ Ἡπειρος και συνεχίζει τὴ μεγάλη πνευματικὴ παράδοση πού ἐθερμώσαν ὁ Παλίδας, ὁ Βηλαράς, ὁ Κρυστάλλης κ.ἄλ.»

Ἀθ. Παπαχαρίσης, φιλόλογος, Περιστέρι :
«... Ἐχετε κάνει τόσο καλὸ τὸ περιοδικό σας, ὥστε, ὅταν ἐρχεται, ἔχομε πανήγυρη στό σπητι. Μὰς φέρνει τὴ χαρὰ ...».

Σ. Τσίτσας, δασικός, Λαμία : «... Παρακολουθῶ μὲ μεγάλη μου χαρὰ τὴν πνευματικὴ (τῆς Η.Ε.) ἀνόηση ... και ὡς συχαίρω θερμότατα ...».

Γ. Πράτοινας, συγγραφεὺς, Ἀθήνα : «... Εἶστε ὅλοι ἀξιοὶ εἰλικρινῶν συγχαρητηρίων γιὰ τὸ μόχθο σας και τὸν ἐνθουσιασμό σας, και ὡς εὐχομαι ὀλοκαρδα πάντα νὰ πηγαίνετε ἐμπρός και πὸ ψηλά, μὲ τὴν πεποίθηση πῶς ἐπιτελεῖτε ἔργο ἐθνικό, πού βρῖσκει ἀπήχηση σ' ὅλους τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους και στό πλατὺ κοινό ..».

Δημήτριος Στουκίδης, ἱατρός, Μυτιλήνη :
«... Δὲν παραλείπω νὰ ἐμφράσω τὰ θερμά μου συχαρητήρια διὰ τὴν τόσο πλούσια και παντοειδῆ βλῆ πού κάθε μῆνα λέξη πρὸς λέξη παρακολουθῶ, ὡς και ἕνα μεγάλο εἶγε στοὺς ἐκλεκτούς σας συνεργάτας ...».

Ἐφημερίς «Φῶς» Καΐρου (κ. Μεσεβρινοῦ) : «... Εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ σοβαρὰ ἐκείνα περιφερειακά περιοδικά, πού, ἀπὸ τὸ μεσοπόλεμο, ὑπηρετοῦν συνειδητὰ τὴν Ἑλληνικὴ ἐπαρχία. Ἡ «Η.Ε.» ἔταξε σκοπὸ τῆς, νὰ καλλιεργῆση και νὰ προωθήσῃ τὴν ἱστορικὴ, ἐπιστημονικὴ και πνευματικὴ ἔρευνα γύρω ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, γὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὰ ἰδιαίτερα προβλήματα τῆς, τὴν λογογραφία, τὴν τέχνη, τὴν παιδεία, τὴν ἀνασυγκρότηση ὥστε νὰ γίνῃ ἕνα κέντρο ὀδοισασι-κού και ἀπαραίτητου ἀποθησαυρισμοῦ ἐθνικῶν ἀξιών. Συνεχίζοντας τὸ παράδειγμα τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν», πορεθεταί, μὲ συνέπεια και θαύτατη πίστη, στό δύσκολο δρόμο πού ὀδηγεῖ στὴν κατάφασή μας, και μοχθεῖ, γιὰ νὰ ἀξιοποιήσῃ ὀχι μόνο τὰ δημογραφικά στοιχεία τῆς ὀδοισασις αὐτῆς ἐπαρχίας μας, ἀλλὰ και γενικότερα, τὴν ὀπόστασή τῆς. Τὸ παράδειγμα τοῦ καλὸ αὐτοῦ περιοδικοῦ δὲν ὀμολογεῖ ἀπλῶς τὴ μεγάλη ἀνάγκη πού ἔχομε σήμερα, περισσότερο

ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ, γὰ γνωρίσομε καλὰ τὸν τόπο μας, ἀλλὰ ταυτόχρονα τὴν ὀπαρῆ ἀξιών ἀνθρώπων, πού, ἀψηφώντας τις ἀφάνταστες δυσκολίες, ἀγωνίζονται πεισματικά, νὰ κάνουν τὴν πνευματικὴ τους λαχτὰρα πράξη εδερgeticῆ ...».

ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Δημ. Σαλαμάρνα : **Ἡ σπηλιά τοῦ Σκυλόσοφου**
Ἀθήναι 1953.

Τὰ Γιάννενα εἶναι μιά πόλη μὲ πληθωρικό και σπουδαιότατο ἱστορικό βίωμα πού στή γενικὴ ἱστορία τῶν νεωτέρων χρόνων τῆς Ἑλλάδος, κατέχει μιά πρωτεύουσα θέση. Τὸ ὄδιο και στὰ Γράμματα. Γιατί δὲν πρέπει νὰ ξεχνῶμε, ὅτι αὐτὴ ὕπηρεσε, ὀδλη τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια προπύργια τῆς Παιδείας τοῦ σκλαβωμένου γένους. Μιὰν τέτοιαν πόλη, ἔχοντας τόσο βαρεῖα κληρονομία, δὲ μὰς ἐπιτρέπεται νὰ τὴν ἀντιμετωπίζομε, και στὶς σημερνές τῆς πνευματικῆς ἐπιτευξεί, μὲ ἐπιείκεια και συγκατάδαση, γιατί θὰ τὴν μειώνομε. Οἱ ἀξιώσεις μας ἀπ' αὐτὴν, πρέπει νὰ νῆαι μεγάλες. Καὶ νομίζω πῶς σ' αὐτὲς και σήμερα ἀκόμα ἀνταποκρίνεται.

Δὲν μποροῦμε νὰ τῆς ἀρνηθοῦμε, ὅτι παρὰ τις ἀντιξοότητες πού ἀντιμετωπίζει, ἔξακολουθεῖ νὰ συνεισφέρει θετικά στὰ γράμματα και γενικά στὴν Παιδεία. Ἡ τοπικὴ πνευματικὴ κίνηση, πού τώρα τελευταία, ἔχει, ὡς ἐπίκεντρό τῆς, τὸ ἐξαίρετο περιοδικό «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» εἶναι ὀσοδρὴ και σημαντικωτάτη.

Και δὲν εἶναι γεγονός δίχως σημασία τὸ ὅτι, αὐτὴ τὴ στιγμή θὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὸ βιβλίο Γιαννιωτῶν λογοτεχνῶν, πού ἐγώ, τοῦλάχιστον, τὰ θεωρῶ, ὡς μιά ὀδοισασιτικὴ συνεισφορὰ στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ και κίνηση.

Τὸ πρῶτο εἶναι ἡ ἱστορικὴ μονογραφία τοῦ κ. Δ. Δημ. Σαλαμάρνα «Ἡ σπηλιά τοῦ Σκυλόσοφου» και τὸ ἄλλο, μιά κριτικὴ μελέτη τοῦ κ. Τ. Σιωρόπουλου «Ὁ Μαλαμᾶς και ἡ ἑλληνικὴ παράδοση».

«Ἡ σπηλιά τοῦ Σκυλόσοφου» εἶναι ἡ βιογραφία τοῦ περφημένου Ἐπισκοποῦ Τρικκης, Διογυσίου, πού μετὰ τὸ πρῶτο και ἄτυχο ἀπαλευθωρωτικό τὸ κίνημα, στὰ Γιάννενα, στὰ 1611, ἔρῃε μαρτυρικό θάνατο.

Γιὰ τὴ μεγάλη αὐτὴ πρόεπαναστατικὴ φασιογνωμία, εἶναι γεγονός, παρὰ τὸ ἐνδιαφέρον πού παρουσιάζει, ὅτι οἱ ἱστορικῆς μας πληροφορίες εἶναι ἔλλειπεις και ὀσ πολλά σημεῖα, ὀχι ἀπόλυτα, ξεκαθαρισμένες. Και γιὰ μόνον αὐτὸν τὸν λόγο, μιά ὀλοκληρωμένη βιογραφία, ὡς αὐτὴ πού μὰς παρουσιάζει ὁ κ. Σαλαμάρνα, εἶναι μιά σοβαρῶτατη προσφορὰ στὴν ἱστορία τῆς Τουρκοκρατίας.

Ἀλλὰ ἡ ἀξία τοῦ τελευταίου βιβλίου τοῦ κ. Σαλαμάρνα δὲν βασίζεται μόνον, στό ὅτι διαπραγματεύεται τὴν ἱστορία τοῦ Σκυλόσοφου, ἀλλὰ και στό πῶς καταπιάνεται μ' αὐτὴν.

Μὲ τὴν πρώτη ματιὰ πού θὰ ρίξομε στὴν

πόσο ενδιαφέρουσα αυτή ιστορική μονογραφία, να διαπιστώσουμε, ότι δεν έχουμε να κάνουμε μ'ένα ξηρό ιστοριογράφο, που μάς καταπονεί με τους ατέλειωτους ύπομνηματισμούς του, τις αλύγιστες απόψεις του, και την ψυχρή, χωρίς φαντασία, θεώρησή του.

Θ' ανακαλύψουμε, ότι, τόν κ. Σαλαμάρκα, τὸ νὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὴν περίπτωσιν τοῦ Σκυλόσοφου, δὲν τὸν παρότρυνε τὸ καλῆκον τοῦ ιστοριογράφου, ἀλλὰ ἡ ἀδολὴ καὶ θερμὴ ἀγάπη τοῦ πρὸς τὸν ἱστορούμενον πρόσωπον. Μιὰ ἀγάπη ποὺ δὲ μεροληπτῆ, δὲν παραβλέπει, δὲν ἀποσιωπᾷ, ἀλλὰ φωτίζει καὶ ζωντανεύει, ὄχι μόνον τὸν Σκυλόσοφο, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐποχὴν του, καὶ τὸν τόπον ποῦ ἔδρασε καὶ τὶς συνθήκας κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες δημιουργήθηκε ἡ ἱστορικὴ του προσωπικότητα. Βασίζεται αὐστηρὰ στὰ ἱστορικὰ δεδομένα ποὺ ἔχει, κ' ἔχει ὑπ' ὄψει του ὅλα ὅσα ὑπάρχουν, καὶ τὰ χρησιμοποιοῖ, ὄχι στενά καὶ κοντόφθαλμα, κολλημένος, σάν στρεῖδι, πάνω στὸ ξηρὸν τοῦς γράμμα, ἀλλὰ μὲ φαντασία καὶ κρίσιν, σ' ὅλην του τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ βάθος, πασχίζοντας, νὰ σταθμίσει, κ' ὅσα ἠθελγημένα ἢ ἄθελγα ἀποσιωποῦν ἢ παραλείπουν. Κι' ἔτσι, ὄχι μόνον καταφέρνει νὰ ἐλοκληρώσῃ τὸ θέμα του, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ξαναζωντανέψῃ. Ἡ ἱστορία στὰ χέρια του ἀποβάλλει τὴν μουσειακὴν τῆς ψυχρότητα καὶ τὴν κρυὰδα τοῦ περασμένου. Μέσα στίς σελίδες τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Σαλαμάρκα, ἀποκτᾷ τὴν ἐντύπωσιν, πὼς μεταφέρεται στὴν ἐποχὴν ποῦ ἱστορᾷ καὶ ζῆς μέσα στὸ περίγυρον τοῦ Σκυλόσοφου. Συμμετέχει κ' ἐσὺ, καὶ ὅτι: ἐξιστορεῖται, νομίζεις ὅτι εἶναι ὑποκειμενικὴς τὸν ἀντιλήψεις ἀπὸ ἄμεσος ἐποπτεῖς, καὶ οἱ γνῶμες τοῦ συγγραφέα, γνῶμες δικῆς σου, ποῦ δὲν ἐπιδέχονται ἀντίρρηση. Ὅπως καταλαβαίνετε, ὁ λογοτέχνης Σαλαμάρκας, ὑπέταξε τὸν ἱστορικὸν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὸν προδώσῃ.

Πέτρος Μαρκάνης

*

Γάκη Σιωμόπουλου: *Ὁ Παλαμῶς καὶ ἡ ἑλληνικὴ παράδοσιν.*

Ὁ ἐξαιρετὸς ἡπειρώτης ποιητῆς κ. Τ. Σιωμόπουλος εἶναι, ὄχι μόνον, ἓνας θερμὸς λάτρης τοῦ Παλαμῶ καὶ τοῦ ἔργου του, ἀλλὰ κ' ἓνας θαυστοχάστος μελετητῆς τοῦ δευτέρου. Θὰ μπορούσαμε μάλιστα νὰ τὸ ποῦμε ἀντίστροφα. Ἡ βαθεῖά του κ' ἐπίμονη μελέτη πάνω στὸ παλαμικὸ ἔργο τοῦ θεμάτισε μιὰν ἀκλόνητη πίστη γι' αὐτὸ, ὥστε νὰ τὸ λατρεύει. Δείγματα τῆς κριτικῆς ἐμβάνθησιν τοῦ κ. Σιωμόπουλου πάνω στὸ ἔργο τοῦ δημιουργοῦ τοῦ Δωδεκάλογου, ἔχουμε, ἐκτός ἀπὸ τὶς παλαιότερας μὲν ἐργασίας καὶ μιὰ τελευταία, πολὺ ἐνδιαφέρουσα. Πρόκειται γιὰ μιὰ μελέτην του, ποὺ ἀφορᾷ τὴν δημοσίευσιν στὸ ἐξαιρετικὸ περιοδικὸν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», τὴν ἔδρασε καὶ σὲ ἰδιαιτέρω φυλλάδιον καὶ ἔχει τὸν τίτλον «Ὁ Παλαμῶς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ παράδοσιν».

Εἶναι γνωστὸ, πὼς καὶ σήμερα ἀκόμα, ἐβρύτατε ἐπικρατεῖ ἡ ἀντιλήψιν ὅτι πηγὴς τοῦ

ἔργου τοῦ μεγάλου μας ποιητῆ, κυρίως, ἠπῆρξαν ἡ μεσαιωνικὴ μας, βυζαντινὴ ἱστορία κ' ὁ πολιτισμὸς τῆς, τὰ σύγχρονά του φιλοσοφικὰ εὐρωπαϊκὰ ρεύματα καὶ ἀκόμη δογματικῆς ἀντιλήψεις μεγάλων λαῶν τῆς Ἀσίας, ἐνθ' ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ παράδοσιν πέρασε, ἂν ὄχι ἐὼπεσσα, τοὐλάχιστον, ὄχι μὲ τὴν ἀναμενόμενῃ, βαθύτητα καὶ ἐπιμονῇ. Ἀθῆν τὴν ἀποψη ὁ κ. Σιωμόπουλος, τὴν θεωρεῖ, σάν μιὰ μεγάλῃ πλάνῃ πάνω στὸ Παλαμικὸ ἔργο καὶ σκοπὸς τῆς μελέτης του εἶναι, ἀκριβῶς, νὰ τὴν ἀναίρεσῃ. Τὸ ἐγχειρημὰ του αὐτοῦ, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσουμε εἶναι δυσκολώτατον καὶ χρειάζεται ἐξαιρετικὴς ἱκανότητες. Δὲν εἶναι ἀρκετὸ, νὰ ξέρις τὸ ἔργο τοῦ Παλαμῶ σ' ὅλην τὴν ἔκτασιν, σ' ὅλο τὸ βάθος καὶ σ' ὅλα του τὰ καλέκαστα, πρέπει νὰ ξέρις, τὸ ἴδιον, κ' ὅλην τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ παράδοσιν. Καὶ λέγοντας παράδοσιν, πένουμε τὴ λέξιν στὴν πιὸ θαθεῖά της καὶ οὐσιαστικὴν σημασία. Κι' ὁ κ. Σιωμόπουλος στάθηκε σ' αὐτὴν τοῦ τὴν σύντομῃ μελέτῃ ἀντάξιον μὲ τὸ θέμα ποῦ πῆρε.

Δὲν περιορίστηκε σ' αὐτὸ σὲ μιὰ ξερὴ φιλολογικὴ ἀπαρίθμησιν τοῦ ποῦ καὶ πότε ὁ Παλαμῶς ἔκαμε χρῆσιν στοιχείων ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ πὼς τὴν ἔκαμε καὶ τί ἐπιδράσεις εἶχαν αὐτὰ πάνω στὴν διαμόρφωσιν τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔργου του.

Ἡ ἐργασία του λοιπὸν αὐτῆ, δὲν εἶναι μόνον, ἀπλῶς φιλολογικὴ, ἀλλὰ καὶ κατ'ἐξοχὴν κριτικὴ. Ἐρουνᾷ, μὲσα στὸ συνολικὸν παλαμικὸ ἔργο, τὶς ἐπιρροὰς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς παραδόσης — ἀπὸ τὶς πηγῆς τῆς ὡς τὸ τέλος τῆς. Ἀναζητᾷ τὶς ἐπιδράσεις τῆς σ' αὐτὸ, ἀπὸ τὴν ἀρχαία μυθολογία, περνᾷ ἀπὸ τὰ φιλοσοφικὰ ρεύματα τῆς κλασικῆς ἐποχῆς καὶ φτάνει στὰ τῆς ἑλληνικῆς. Κι' ἀφοῦ σταθμίσει τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ποῦ ἐπέδρασαν, δημιουργικᾷ, στὸν Παλαμῶ ἀποδείχνει, πὼς, ἀφομοιώνοντάς τα, τ' ἀπέδωσε. Καὶ τὰ πορίσματά του, ἀναμφισβήτητα, μᾶς πείθουν, πὼς σὲ πολλὰ σημεῖα, ποῦ τῆς ἀντιλήψεις τοῦ ποιητῆ, τὶς θεωρούσαμε ἀναβλύσματα συγχρόνων φιλοσοφικῶν ρευμάτων ἢ ξένων λαῶν, ὅτι, τὴν ἀρχὴν τους, τὴν ἔχουν ἀπ' εὐθεῖας, ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν.

Νομίζω, πὼς ἔκαμα κατανοητὴ τὴν ἀξία τῆς σύντομης αὐτῆς ἐργασίας τοῦ κ. Σιωμόπουλου, καὶ πὼς ἐκεῖνο, ποῦ μπορούσε, κανένας νὰ τοῦ μεθῆ, εἶναι ὅτι, ἕνα τόσο μεγάλο ζήτημα, τὸ συμπύκνωσε σὲ μιὰ τόσο σύντομῃ μελέτῃ του. Ἡ γνώμη μου εἶναι, πὼς, μιὰ τέτια κριτικὴ ἐργασία, θὰ κέρδιζε σὲ ἐπιβολῇ, ἂν ἦταν διεξοδικώτερη καὶ στὴν διερεύνησιν τῆς ἐξαντλητικῆς, Ὁ κ. Σιωμόπουλος, ἂν πάρει, αὐτὴ τὴν ἐργασία του, ποῦ μᾶς ἔδωσε σήμερα, σάν ἕναν κομδᾷ, μπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ ἓνα τέτοιο ἔργο, κ' ὀφείλει νὰ μᾶς τὸ δώσῃ. Πέτρος Μαρκάνης

*

Γ. Ἀθάνα: *Τραγούδια τῶν βουνῶν.*

Ὁ Γ. Ἀθάνας (φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ ποιητοῦ — λογοτέχνου Γεωργ. Ἀθανασιάδη — Νόβα) εἶναι γνωστότατος στους φιλολογισμῶς

κύκλους τῆς πατρίδος μας, γιὰ τὰ ὠραῖα ὡς τώρα διηγήματα καὶ ποιήματα του. Ἄλλ' ἀκόμα εἶναι γνωστότατος στὸν ἐκπαιδευτικὸ κόσμον τῆς χώρας μας, γιατί πολλές φορές διεχειρίσθη πάντοτε πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τὸν λειτουργῶν τῆς σάν ὑπουργὸς τῆς Παιδείας τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματά μας. Ποὺς ἀπὸ μᾶς δὲν ἔχει καταλάβει τὴν ποιητικὴν λεπτότητα τοῦ Γ. Ἀθάνᾳ διδάσκοντας στὰ παιδιὰ τὰ τόσο ὠραῖα ποιήματά του, ποὺ ἔχουν συμπεριληφθῆ στὰ ἐγκεκριμένα μας ἀναγνωστικά; Κι εἶναι αὐτὰ τόσο ταιριαστὰ στὸν ψυχικὸ κόσμον τοῦ παιδιοῦ, ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ, πὼς πολὺ λίγα εἶναι τὰ ποιήματα τῶν ἀναγνωστικῶν μας σάν τὰ ἐξαισία δημιουργήματα τοῦ Γ. Ἀθάνᾳ.

Τελευταῖο ὁ Γ. Ἀθάνᾳ χάρισε στὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ ἓνα ἄλλο ἐξαιρετικὸ βιβλίον του μὲ τὸν τίτλον «Τραγοῦδια τῶν βουνῶν». Μὲ ὠραῖα καλλιτεχνικὴ ἐμφάνιση τὸ ἔργον αὐτὸ καὶ ἀριστα καλοτυπωμένον καὶ φροντισμένον περιλαμβάνει μέσα στις 320 σελίδες του 297 τραγοῦδια. Ἀκολουθοῦν 9 σελίδες μὲ τὸ γλωσσάριον, ποὺ ἀναφέρεται στὰ τραγοῦδια καὶ κλείνει τὸ βιβλίον μὲ τὸ εὐρετήριο τῶν ποιημάτων ἀνάλογα μὲ τοὺς ἀριθμοὺς, ποὺ ἔχουν δοθῆ στὸ καθένα.

Κάθε τραγοῦδιον ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ μόνο τετραστίχα καμωμένα μὲ τέχνη δεκαπεντασύλλαβη καὶ μὲ σατυρωτὲς ῥίμες. Δὲν εἶμαι εἰδικὸς γιὰ νὰ κρίνω τὴν ποιητικὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου. Δὲν μπορῶ ὅμως νὰ μὴ τονίσω, πὼς τὰ «Τραγοῦδια τῶν βουνῶν» τοῦ Γ. Ἀθάνᾳ συγκινοῦν ὅποιον τὰ διαβάξει. Ἔχουν χάρη καὶ μέτρο. Μ' αὐτὰ δοξολογοῦνται τὰ ἱστορικὰ καὶ περὶ φανα βουνὰ τῆς Ρούμελης, τραγουδοῦνται οἱ ὁμορφίαι καὶ τὰ μαγευτικὰ τοῖα. Ζωντανεῖται μ' αὐτὰ καὶ προβάλλει στὰ μάτια τοῦ ἀναγνώστη ἡ σοστή, ἡ πραγματικὴ βουνίσια ζωὴ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὰ ζῶα, μὲ τὰ πουλιὰ καὶ τὰ λουλοῦδια.

Ὁ Γ. Ἀθάνᾳ συνδυάζει μὲ τὴν ποιητικὴν του τέχνην τὰ σπουδαιότερα ἱστορικὰ γεγονότα τῆς Ρούμελης μὲ τὰ ἀνάλογα ἠρωϊκὰ πρόσωπα :

«Καρσιόχακῆς ἄρρωστος Μπρουσὸ
[νοσοκομιέται]
τὸν παραστέκει ὁ Γούμενος, σαράντα
[καλογέροι,
κ' ἡ Παναγιά ἡ Μπρουσιώτισσα σιμά του
[ξενυχιέται
νὰ τοῦ σκουπίξῃ τὸν ἰδρὸ μὲ τὸ χρυσὸ τῆς
[χέρι. . .
Πόνος θεοῦ ἄς μᾶς λυπηθῆ τὸ γρήγορον νὰ
[γιάνη]
τὸν καρτεροῦν ἡ Ἀράχωβα, τὸ Δίστομον,
[ἡ Δεψίνα. . .
Ἔτσι ἀπὸ φλάτο, ἀδόξαστα, μὴ δῶση καὶ
[πεθάνη]
μόνον ἀπὸ βόλι ἄς σκοτωθῆ κι ἀπόξω
[ἀπ' τὴν Ἀθήναν].»

Κι εἶναι πάρα πολλὰ τὰ τέτοια τραγοῦδια, ποὺ ζωντανεῖον τὶς πιὸ ἱστορικὰς στιγμὰς ἀπ' τοὺς ἀθάνατους ἀγῶνες τῆς φυλῆς μας. Ἐκεῖνον, ποὺ προξενεῖ ἐντύπωση στὸν ἀναγνώστη εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι τὸ μάτι τοῦ ποιητῆ ἔχει πιάσει καὶ τὶς πιὸ χτυπητὰς λεπτομέρειες τῆς ἀγροτικῆς, τῆς βουνίσιας, τῆς τοσπάνικης ζωῆς τῆς ὑπαίθρου, τὶς ὁποῖες κατόπι ἡ ποιητικὴ πένα τοῦ Γ. Ἀθάνᾳ μᾶς τὶς παρουσιάζει μὲ τέτοιον τρόπον, ποὺ μᾶς προξενοῦν τὸ νόστον καὶ τὴ συγκίνηση γιὰ ὅλους ὅσοι νοιώσαμε τὶς χάρες ἀπὸ μιὰ ἐξοχικὴν ζωὴν, μέσα στὴν ὁποῖαν περάσαμε πολλὰ μᾶς χρόνια. Μιὰ τέτοια ὠραῖα παραστατικὴ εἰκόνα μᾶς χαρίζει ὁ ποιητὴς μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 17 ποιήματ' του «τὰ γίδια ἐρχονται γιὰ νερό», στὸ ὁποῖον τραγοῦδαί ἔτσι μιὰ χαρούμενη φυσικὴ εἰκόνα :

«Τὰ γίδια ἐρχονται γιὰ νερό στὸ δέντρονον
[κορῦτον
κανταριασμένα ξεκινᾶν, σουρτάτα καταντᾶνε
σὰ σκολαροῦδια σπρώχονται, τὸ δεύτερον τὸ
[τρίτον,
ὁσμίζουν τὰ μουσοῦδια τους τὰ κέρατα
[κουντᾶνε.
Βροντᾶει τὸ τραγοτσόκανον, παραμερᾶνε
[τ' ἄλλα,
κι ὁ Τράγος ἀργοπάτητος στὸν ποτιστὴν
[παγαίνει,
ρουφᾶει, γυρίζει στὸ λαὸ τὰ μάτια τὰ μεγάλα
καὶ δείχνει τὶς νεροσταλιὰς ποῦ τοῦ τιμᾶν
[τὸ γένι !».

Ἄλλὰ μήπως παραλείπει ὁ ποιητὴς νὰ τραγοῦδησῃ καὶ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μὲ τὸν τρόπον τοῦ τ' ἠθῆ καὶ τὰ ἔθιμα τῶν βουνίσσιων πληθυσμῶν ; Ἡ μήπως δὲν τραγοῦδαί τὶς ὑποθέσεις τῆς ἀγνῆς, τῆς ἀδολῆς ἀγάπης, ποὺ παρουσιάζονται στὰ νεῖατα τῶν βουνῶν ;

Τὰ θέματα εἶναι ποικιλότατα. Εἶναι πατριωτικὰ, λυρικὰ, χωρὶς νὰ λείπουν καὶ τὰ χιουμοριστικὰ, τὰ θυμοσοφικὰ καὶ τὰ ἐλαφρὰ πειραχτικὰ, ἀλλὰ καὶ διδακτικὰ ὅπως αὐτὸ :

«Στὸν κόσμον ἐτοῦτον, χωριανοί, ποῦ
[ἀρσενοθηλυκεύει
πολλὰ εἶναι τὰ παρᾶξενον, πολλὰ εἶναι καὶ
[μεγάλα !
Ἄλλος ὀρίζει τὸ σπαρτὸν κι ἄλλος καρπὸν
[μαζεύει,
ἄλλος ἔχει τὰ πρόβατα κι' ἄλλος ἀρμέει τὸ
[γάλα. . .
Ζαβλακωμένον γείτονα, σὲ τί θεὸν πιστεύεις !
Δὲν ἀπαυδάς τὴν τράπουλα, δὲ σὲ χορταίνει
[ὁ πείρος !
Γυναῖκα πῆρες ὁμορφῆ καὶ τὴν σαρακοστεύεις
Καλὰ ποῦ μ' ἔχεις γείτονα, καλὰ καὶ ποῦ
[εἶμαι χῆρος !

Καὶ τί νὰ πρωτοθαυμάσῃ κανένας ἀπὸ τὴν ποικιλίαν τῶν τραγοῦδιῶν τοῦ κ. Γ. Ἀθάνᾳ ! Τὰ γνωμικὰ του μὲ κάποιον θυμοσοφικὸν τρόπον κι αὐτὰ καὶ μὲ ποιητικὴν χάρη γραμμένον εἶναι !

ξαιρητικά, όπως π.χ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 267 μὲ τὸν τίτλο «ποιὸς ἔχει σπιτί και ψωμί» :

«Ποιὸς ἔχει σπιτί και ψωμί, κρασί και
 [παραγώνι,
 μὲς τὰ Νικολοβάργα ποτὲς δὲν ταξιδεύει
 μόν' ῥίχνει ξύλα στή φωτιά, τὴν πόρτα του
 και κλείνει ἀπόξω τὸ Βοριά νὰ
 [ἀμπαρώνει
 'Απαράται τὰ πέλαγα και τῆς στεριάς τοὺς
 [δρόμους
 στὰ παραμύθια περπατεῖ. στὰ ὄνειρατα
 [ἀρμενίζει.
 Χωρὶς κερμάτου κίντυνα, χωρὶς χιονούρας
 [τρόμους,
 παραφωτιά καθούμενος τὴν "Ἄρτα
 φοβερίζει!».

Τὸ ἓνα ποίημα εἶναι καλύτερο ἀπὸ τὸ ἄλλο. Βαθὺς γνώστης τῆς ζωῆς τῶν βουνῶν

ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ

Συγγραφεὺς—λογοτέχνης, μὰς γράφει ὅτι κάποιος, ποὺ δὲ μένει κιάλας στὰ Γιάννινα, ζήτησε νὰ τοῦ σταλῆ καινούργιο—ἐκδομένο βιβλίον του, γιὰ νὰ γράψῃ κριτικὸ σημείωμα στὴν «Ἠπειρ. Ἔστια», τῆς ὁποίας «κ ρ α τ ἄ τ ῆ σ τ ῆ λ ῆ β ι β λ ι ο κ ρ ι σ ι ἄ ς» Εἰμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκφράσομε τὴ λύπη μας γιὰ τὴν—τὸ λιγώτερο—ἀστοχὴ αὐτὴ αἴτηση και ἀστήρικτη δῆλωση.

Κανένας δὲν κρατᾷ, εἰδικὰ και ἀποκλειστικὰ τὴ στήλη μας βιβλιοκρισίας, και συνεπῶς, κανένας δὲν εἶναι ἐξουσιοδοτημένος νὰ ζητῆ χρησιμοποιοῦναι τὸ ὄνομα τοῦ Περιδικοῦ, και προβάλλοντες ἀνύπαρκτη ἰδιότητα, βιβλία ἀπὸ ὅποιονδήποτε. Οἱ συγγραφεῖς, σὲ περίπτωσιν ποὺ ἐπιθυμοῦν ἀναγγεῖλαι ἢ βιβλιοκρισίες, συνιστοῦμε νὰ ἀπευθύνωνται ἀπ' εὐθείας στὸ Περιδικό, ἀποστέλλοντες ἓνα ἀντίτυπον γιὰ τὴν ἀγγελία και δύο γιὰ τὴ βιβλιοκρισία.

Ἡ «Ἠπειρωτικὴ Ἔστια»

ἀπ' αὐτὰ μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν και στὰ διδακτικὰ βιβλία.

Τὸ ἔξαιρητο αὐτὸ βιβλίον «τὰ τραγοῦδια τῶν βουνῶν» ἀξίζει νὰ διαβαστῆ πολὺ πλατεῖα και νὰ στολισθῆ κάθε βιβλιοθήκη. Θὰ ἐκφράζαμε, μαζί με τὰ θερμὰ μας συγχαρητήρια πρὸς τὸν ποιητὴ, και τὴν θερμὴ εὐχὴ ἀπὸ Ἠπειρωτικῆς πλευρᾶς νὰ μᾶς χαρίσῃ και μιὰ συλλογὴ τραγουδιῶν ποὺ νὰ ἀναφέρωνται στὰ βουνὰ τῆς Ἠπείρου μας. "Ὅσο κι' ἂν ἔχουν τραγουδηθῆ αὐτὰ ἀπ' τὸν ποιητὴ τῶν «βουνῶν και τῆς στάνης» τὸν Κρυστάλλη, ἔχουν ἔμωσ τὸσες ὁμορφιὲς και χάρες, ποὺ ἀφίνουν πολὺ εὐρύχωρο περιθώριο και γιὰ τὸν ποιητικὸ κάλαμον τοῦ ποιητοῦ Γ. Ἀθάνα, νὰ τὰ τραγουδησῇ και αὐτὸς με τὸ δικὸ του τρόπο. Δὲ χρειάζεται, νομίζομε, τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀπόφαση τοῦ ποιητοῦ νὰ δῆ ἀπὸ κοντὰ και τῶν βουνῶν αὐτῶν τὴ ζωὴ και νὰ τὴν τραγουδήσῃ. Ἄλλως τε ὁ Γ. Ἀθάνας ἔχει τόσο στενὴ σύνδεση ὄχι μόνο ἄλλῃς γνωριμιᾶς, ἀλλὰ ἀπὸ γενεαλογικῆς και συγγενικῆς πλευρᾶς με τὴν Ἠπειρὸν, ποὺ ἐπιζομε ὅτι θὰ θελήσῃ με τὴν ποιητικὴν του πέννα νὰ ἀποθανάτισῃ και τὰ Ἠπειρωτικὰ βουνὰ, ὅπως ἀποθανάτισε αὐτὰ τῆς Ρούμελης με τὴ συλλογὴ του «τραγοῦδια τῶν βουνῶν».

Κώστας Π. Λαζαρίδης

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

1. Λόγω τῆς συνεχιζομένης πτώσεως χιόνος πολλὰ ὄρεινὰ χωρία τῆς Ἠπείρου ἀπεκλείσθησαν.

2. Πρωτοβουλία τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων ἐρωτάσθη εἰς Ἰωάννινα ἢ «Ἐορτὴ τῆς Μητέρας».

— Ἀπεβίωσεν εἰς Ἰωάννινα ὁ συνταξιοδότης καθηγητῆς τῆς Θεολογίας Βορειοηπειρώτης Χαράλαμπος Δοῦάτος, 73 ἐτῶν.

— Διετέθη ποσὸν 100 ἑκατομμ. διὰ τὴν ἀπέφραξιν τῶν καταβοθρῶν λιμνῶν τῆς περιφέρειας Μαργαριτίου.

3. Ἐρχομεν εἰς λειτουργία τῆς Νηπιοκομικῆς Σχολῆς Νήσου.

— Λόγω τῆς κακοκαιρίας διεκόπησαν αἱ συγκοινωνίαι με πολλὰς περιοχὰς τῆς ὑπαίθρου

4. Ἀπεφασίσθη ὅπως γίνουιν δεκτοὶ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως οἱ ἀποδιδόμενοι παρὰ τῆς Οὐγγαρίας 616 ὄμηροι, ἀπαχθέντες ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν, οἱ πλείστοι τῶν ὁποίων κατὰγονται ἐκ Θεσπρωτίας.

5. Λόγω τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς ὑπαίθρου ἐκ τῶν χιόνων παρατηρεῖται μεγάλη ἔλλειψις ξυλανθράκων εἰς Ἰωάννινα.

6. Ἐρχομεν ἡ διανομὴ τῶν δεμάτων τῆς Ἀμερικανικῆς Βοηθείας εἰς τοὺς ἀπόρους κατοίκους τῶν Κοινοτήτων.

7. Εἰς πολλὰ χωρία τῆς ὑπαίθρου ἡ χιὼν ὑπερέβη τὰ 2 μέτρα.

8. Συνελήφθη εἰς Ἀθήνας και μετεφέρθη εἰς Ἰωάννινα ὁ Τζοβάνι Λιβεράνι, ὅστις

ὁ ποιητὴς με τὸ ἔξαιρητο ποιητικὸν του ταλέντον δὲν ἀφίνει καμμιά πτυχὴ τῆς φυσικῆς και τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ποὺ νὰ μὴν τὴν τραγουδήσῃ. Γι' αὐτὸ και ἀπὸ τὸ διάβασμα τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν ἱκανοποιονταὶ ὅλα τὰ γούστα τῶν ἀναγνωστῶν, τὰ καλλιτεχνικὰ, τὰ ἱστορικὰ, τὰ λογογραφικὰ, τὰ ἠθογραφικὰ κ.λ.π. Πάρα πολλὰ

Έχει καταδικασθή εις θάνατον επί δοσι-
λογισμῷ.

9. Έκομίσθησαν εις Ίωάννινα τὰ πρῶτα
φορτία σίτου τὰ προοριζόμενα διὰ τὴν ἐνί-
σχυσιν τῶν ὄρεινῶν πληθυσμῶν.

10. Μετὰ πάσης λαμπρότητος ἐωρτάσθη
εἰς Πρέβεζαν ἡ ἐορτὴ τοῦ Πολυούχου τῆς
πόλεως.

11. Εἰς εἴκοσι χωρία τοῦ νομοῦ Ίωαννί-
νων ἐγίνοντο ρίψεις τροφίμων δι' ἀεροπλάνων
τύπου «Ντακότα».

12. Συνεχίζονται αἱ ρίψεις διὰ ἀεροπλάνων
καὶ ἡ προώθησις ἐφοδίων δι' αὐτοκινήτων
πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ὄρεινῶν πληθυσμῶν τῆς
ὀπαίδρου.

13. Εἰς Ἀειόπετραν ἐσημειώθη ἐπικίν-
δυνος κατολισθησις τοῦ ἐδάφους συνεπεία
τῆς ὁποίας ἐξηφανίσθησαν πολλοὶ ἀγροί,
κατεκρημνίσθησαν δύο οἰκίαι καὶ πολλοὶ ἄλ-
λαι ὑπέστησαν ρωγμάς.

14. Ἐβρόθη εἰς Ίωάννινα Παράρτημα τοῦ
Συνδέσμου Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν.

— Συνεπεία ἀνατροπῆς τοῦ ἐκτελοῦντος
τὴν συγκοινωνίαν Ίωαννίνων — Δελβινακίου
λεωφορείου ἐτρουματίσθησαν 16 ἄτομα.

15. Ἐπὶ τῇ 40ῇ ἐπετείῳ ἀπὸ τῆς ἀνακηρό-
ξεως τῆς Ἀυτονομίας τῆς Β. Ἠπειροῦ οἱ Βο-
ρειοηπειρώται κατέθεσαν στεφάνους εἰς τὸ
ἥρῳν τῶν Μπιζανομάχων.

16. Ἀφίκετο εἰς Ίωάννινα ὁ Μακαριώτα-
τος Ἀρχιεπίσκοπος Ἰνα παραστῆ εἰς τὰς ἐορ-
τὰς τῆς ἐπετείου τῆς 21ης Φεβρουαρίου.

17. Ὁ λόγος τῆς Ἠπειρωτικῆς πρωτευού-
σης ἐπεφύλαξεν ἀποθεωτικὴν ὑποδοχὴν εἰς
τὰς Α.Μ. τοὺς Βασιλεῖς καὶ τὸν Διάδοχον,
ἀφιχθέντες εἰς Ίωάννινα διὰ τὰς ἐορτὰς τῆς
Ἀλώσεως.

18. Ἡ ἐπέτειος τῆς 21ης Φεβρουαρίου
ἐωρτάσθη εἰς Ίωάννινα με ἐξαιρετικὴν μεγα-
λοπρέπειαν καὶ λαμπρότητα. Παρέστησαν αἱ
Α.Μ. οἱ Βασιλεῖς, ὁ Διάδοχος, ὁ Μακαριώ-
τατος, οἱ ὑφυπουργοὶ Στρατιωτικῶν κ. Δημά-
ρατος καὶ Ἀεροπορίας κ. Γυαλιστρας.

— Εἰς τὰς ἐορτὰς τῆς ἐπετείου ἡ ἀνασυ-
σταθεῖσα Φιλαρμονικὴ Ίωαννίνων ἔκαμε τὴν
πρώτην ἐμφάνισιν, προξενήσασα ἀρίστην
ἐντύπωσιν.

19. Εἰς Ἠγουμενίτσαν ἀπεβιβάσθη ἡ 1η
ὄμας ἐκ 468 ὁμήρων, ἐπαναπατρισθέντων ἐξ
Οὐγγαρίας. Συγκινητικαὶ στιγμαὶ ἔλαβον χώ-
ραν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀποβ.βάσεώς των.

20. Ἡ 2α ὄμας ἐκ 765 ὁμήρων ἐπαναπα-
τριζομένων ἀπεβιβάσθη εἰς Ἠγουμενίτσαν.
Ἀπαντες ἔβουον ἀμέσῃ περιβόλῳ ἐκ μέ-
ρους τῶν Κρατικῶν Ἀρχῶν καὶ προωθήθησαν
εἰς τὰ χωρία των.

21. Εἰς Ίωάννινα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ
Μακαριώτατου συνεκροτήθη σύσκεψις καθ' ἣν
συνεζητήθη τὸ ζήτημα τῆς κατεδαφίσεως τῶν
παλαιῶν σιρσιῶνων τῆς πόλεως.

Ἔορτασμός τῆς Ἐπετείου εἰς τὰς Ἀθήνας

Οἱ Ἠπειρώται φοιτηταὶ τῆς Θεολογίας
ὁργάνωσαν τὴν 21ην Φεβρουαρίου εἰς τὰς αἰ-
θούσας τοῦ Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου τῆς
Ἀποστολικῆς Διακονίας μεγάλην ἐορτὴν με-
πλοῦσιον εἰς Ἠπειρωτικὰ ἄσματα, ἀπαγγε-
λίαις κλπ. πρόγραμμα. Κατ' αὐτὴν ὁμίλησαν
τονίσαντες τὴν σημασίαν τῶν ἀγῶνων τοῦ
1912 - 14 ὁ Μητροπολίτης Ἀργυροκάστρου
κ.κ. Παντελεήμων, ὁ Διευθυντὴς τοῦ Οἰκο-
τροφείου Αἰδ. κ. Ίωάννης Ράμφος καὶ ὁ τε-
λειόφοιτος τῆς Θεολογίας κ. Γ. Θεοχάρης.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ὁ Σύνδεσμος Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν,
κατὰ τὴ συνεδρίαση τοῦ τῆς 20ῆς Ἰανου-
αρίου 1954 ἀπεφάσισε τὴν ἴδρυση στὴν
πόλιν μας Πα-
ραρτήματος τοῦ Συνδέσμου ρατῆ μα τ ὁ ς
Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν — του, τὸ ὅποιο
προστίθεται

στὰ ἤδη ὑπάρχοντα Ἀλεξανδρείας, Θεσ-
σαλονικῆς καὶ Κύπρου. Ἡ «Ἠπειρωτικὴ
Ἔστια» τῆς ὁποίας μέλη τῆς Συντακτι-
κῆς τῆς Ἐπιτροπῆς συγκροτήσαντες τὸ
Παράρτημα, χαιρετίζει με ἰδιαίτερη χα-
ρὰ τὴν ἴδρυσή του, καὶ πιστεύει ὅτι ἔχουν
σ' αὐτὸ συντελέσει καὶ οἱ ἰδικές τῆς πνευ-
ματικῆς προσπάθειαι.

Τὸ Παράρτημα Ἰωαννίνων, ἀπήρθησε
πρὸς τὴς ἀπανταχοῦ συναδελφικῆς ὀργα-
νώσεως καὶ μέλη τὸν ἐξῆς χαιρετισμό:

Ἀγαπητοὶ Συνάδελφοι

Με χαρὰ σὰς ἀναγγέλλουμε ὅτι τὸ
μέχρι τώρα Κλιμάκιον τοῦ Συνδέσμου
Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Γιαννίνων, με ἀπό-
φασή τοῦ Συνδέσμου, ὁργανώθηκε σὲ
Παράρτημα, με τὸν ἐπί κεφαλῆς τίτλο.

Με τὴν εὐκαιρία αὕτη, σὰς στέλλου-
με τοὺς συναδελφικοὺς μας χαιρετισμοὺς,
καὶ εἴμαστε ἐτοιμοὶ νὰ σὰς παράσχουμε
στοὺς κύκλους τῶν δυνατοτήτων μας, κά-
θε ἐξυπηρέτησι.

Ὁ Πρόεδρος	Ὁ Γραμματεὺς
Δ. Σ. Σαλαμάγκας	Τάνης Σιαμόπουλος
Ὁ Ταμίης	Τὰ Μέλη
Πάνος Φάντης	Γ. Παπαγεωργίου
	Ἰωαν. Νικολαΐδης

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1952, ποὺ στὸν
θερινὸ «Ὀρφέα» χαρήκαμε τὴς παραστά-
σεις τοῦ θιάσου Κοτοπούλη σ' ἓνα πλού-
σιο ρεπερτόριον
Δέκα μέρες με τὸν Θία- ὡς αὐτὸν τὸ μῆ-
σο Διαμαντοπούλου — να, ποὺ ἀπολαύ-
σαμε σὲ διαλέ-
χτὰ ἔργα τὸν θίασο Διαμαντοπούλου

καμιά άλλη θεατρική κίνηση δὲν ὑπῆρξε στὰ Γιάννινα. Δὲν ἔλειψαν βέβαια οἱ θεατρικὲς παραστάσεις—γιατί καὶ ὁ Ὅμιλος «Σκουφὰς» παρουσίασε μὲ ἑρασιτέχνη σὲ μιὰ ἐπαινετὴ προσπάθεια τὸν «Οἰσίποδα Τύραννο» καὶ ἕνας—δυσὸ ἄλλοι θίασοι «τῆς σειρᾶς» μᾶς ἐπισκέφθηκαν. Ὅμως πραγματικὴ τέχνη, ἀληθινὸς ἠθοποιός, ἄφωγα σκηνικά, δοκιμασμένα ἔργα δὲν εἶχαμε δῆ. Γι' αὐτὸ ἡ χαρὰ τοῦ Γιαννιώτικου κοινοῦ δὲν ἦταν χαρὰ ὀφειλομένη μόνον ἐπὶ λόγους «κοσμικῆς» ἐπιδείξεως—φαινόμενο συχνότατο στὴν ἐπαρχία γενικᾶ— ὅσο χαρὰ καθαρὰ αισθητικῆ. Οἱ θεατὲς ποῦ ἐπὶ δέκα μέρες γέμιζαν τὸν «Ὀρφέα», ἀσφυκτικὰ τὶς περισσότερες φορές, ἔδειξαν πόσο τὰ Γιάννινα διψοῦν γιὰ πραγματικὴ Τέχνη κι' ἀκόμη πόσο ξέρον νὰ ἐκτιμῶν καὶ νὰ υποστηρίζουν οἱ Γιαννιώτες τὶς σοβαρὰς ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος. Τὴν ἐντύπωση αὐτὴ ἀπέκωμιε καὶ τὸ ἐκλεκτὸ συγκρότημα, ὅσο εἴμαστε σὲ θέση νὰ ξερῶμε, καὶ τὸ πρᾶγμα ἔχει σημασία πολὺ περισσότερῃ ἀπ' ὅση κατ' ἀρχὴν φαίνεται.

* * *

Τὰ ἔργα ποῦ παρουσιάσθηκαν εἶχαν ὅλα ἀντιμετωπίσει τὸ Ἀθηναϊκὸ κοινὸ καὶ εἶχαν προκαλέσει εὐμενέστατες κριτικὰς ἀπὸ περισσότερο ἀρμοδίους. Ἡ σύνθεση τοῦ θιάσου ἦταν στὴν Ἀθήνα διαφορετικὴ, ὅμως καὶ τὰ κύρια καὶ τὰ δευτέρα στελέχη του, στάθηκαν κι' ἐδῶ πολὺ ψηλά. Τῆ σκηνή, βέβαια, τῆ γέμιζε πάντα ὁ ἀσύγκριτος Βασ. Διαμαντόπουλος, ποῦ ὅλους τοὺς ρόλους τοῦ ἤξερε νὰ τοὺς «ζήση», κι' ἄς ἦταν ὑποχρεωμένος πρὶν ξεκουρασθῆ ἀπὸ τὸ ἕνα ἔργο νὰ μεταβαίνει στὴν ἀτμόσφαιρα καὶ στὸ κλίμα καινούργιου. Ἀλλὰ δίπλα του στάθηκαν ὑπέροχοι οἱ νεώτεροι ἠθοποιοί. Ὁταν στὸ «Ἐνα δέντρο μεγαλώνει στὸ Μπροσκλιν» ὁ Τζῶνυ Νάλλαν (Διαμαντόπουλος) χάνεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σχεδόν, τὸ βάρος τοῦ ἔργου τὸ σηκώνουν οἱ Μισργαρίτα Λεμπρινοῦ, ἡ Ἐκάλη Σώκου καὶ ὁ Κώστας Πλούμης. Καὶ μᾶς δίνουν, ἡ Λεμπρινοῦ τὸν καταθλιπτικὸ ρεαλισμὸ, ἡ Σώκου τὸ πάθος καὶ τὴ δίψα τῆς ζωῆς ὁ Πλούμης τὴν ἀφέλεια καὶ τὴν ἀδιαφορία—κι' ἀκόμα ἡ Κούλα Ἀγαγιώτου ἕνα ἀληθινὸ τύπο «ἐλαφρῆς» γυναικᾶς.

Στὸν «Ἐβδομο Οὐρανὸ», μὲ τὸν ἑντονο νατουραλισμὸ μου, θαυμάσαμε—πάντα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Διαμαντόπουλο ποῦ μᾶς χάρισε τὸν τύπο τοῦ πονεμένου ἀπλοῦ ἀνθρωπάκου μὲ ὅση δύναμη μπορεῖ κανένας νὰ φαντασθῆ—τὸν Γιάννη Πελεκούδα στὸν ρόλο τοῦ Γκόμπιτ καὶ τὸν Δημήτρη Κατζημάρκο, ποῦ εἶτε γιὰ τὸ «πῆγαινε» πολὺ ὁ ρόλος τοῦ Μπουλ, εἶτε γιὰτὶ συνέλαβε τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ

ἔργου ἦταν καλύτερος, πολὺ καλύτερος ἀπὸ τὶς ἄλλες φορές.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔργα, ξένα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον—τοὺς «Ἐκατομμυριοῦχος τῆς Νάπολης», τὸ «Ἀναλυβάνω τὴν ὑπεράσπισιν» (ἀπὸ τὰ καλύτερα ποῦ εἶδαμε)— ὑπῆρχαν στὸ ρεπερτόριο καὶ δυὸ Ἑλληνικά: τὸ «Ἐνας ἥρωας μὲ παντόφλες» τῆς ἀστείρευτης δυᾶς Σακελαρίου — Γιαννακοπούλου, ἐξυπνότερα τὸ καὶ Δροσερὸ καὶ τὸ «Φιόρο τοῦ Λεβάντε» τοῦ Ξενόπουλου. Ἡ κωμῳδία αὐτὴ μ' ὅλο τὸ ἠθογραφικὸ τῆς χρώμα καὶ τὸ κάπως ξεπερασμένο πνεῦμα τῆς ἄρσεσε τόσο, ποῦ ὁ θίασος ὑπεχρῶθηκε νὰ τὴν ἐπαναλάβῃ καὶ κατὰ τὶς τελευταῖες μέρες τῶν παραστάσεων.

Δὲν γίνεται ἀπ' αὐτὴ τὴ στήλη κριτικὴ, οὔτε μπορεῖ νὰ γίνῃ σὲ τόσες γραμμές. Ἐκφράζεται μόνον στὸν καλὸ, στὸν γενρὸ θίασο τοῦ Διαμαντοπούλου, ἕνα «εὐχαριστῶ», ποῦ ἕνα μέρος του δικαίαν ἂν ἴκει στοὺς ἰδιοκτῆτες τοῦ «Ὀρφέως» Ἀδελφοῦ Τσοκάνη.

B. Σφ.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Τὴν 11ην Ἰανουαρίου ἐπραγματοποιήθη ἐν Ἀρτῇ ἡ πρώτη ἐφετεινὴ Παιδαγωγικὴ συγκέντρωση διδασκάλων τῆς Ἀ. Περιφερείας αὐ-

Παιδαγωγικὴ συγκέντρωσις εἰς τὴν Ἀρταν

τῆς. Τὰς ἐργασίας τῆς συγκεντρώσεως πα-

ρηκολούθησεν τὸ ἡμισυ περίπου τῶν δημοδιδασκάλων.

Κατὰ τὴν τριήμερον διάρκειάν τῆς ἐγένοντο παρακολουθήσεις εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Δημήλον κ. Δ. Γαλάξιον ἐργαζόμενον, Ἰβξιον Πρότυπον Ἀρτῆς, εἰς τὴν μὲ τὸν Δημήλον κ. Κ. Τζουμάκαν προτύπων ἐργαζομένην ΣΤ' τάξιν τοῦ Βου Σχολείου αὐτῆς ὡς καὶ παρακολουθήσεις ὑποδειγματικῶν διδασκαλιῶν Παιήματος, Γραμματικῆς καὶ Ὡδικῆς ἀπὸ τοὺς διδ[λ]ους κ. κ. Σταμούλιν, Πανέταν καὶ Παπᾶν. Οἱ Δημῆλοι εἶδον ἐν τῇ πράξει τὰ νεώτατα ἐπιτεύγματα τῆς Διδακτικῆς ἄτινα ἀπορρέουν ἐκ τῶν προόδων τῶν ἐπιτελεσθειῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν καὶ τὴν Ψυχολογίαν τοῦ παιδός.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὅποιον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἄρσιν ἐκ μέρους τῶν δημοδιδασκάλων τῶν ἐνδοιασμῶν ἐναντι τῶν νέων μεθόδων Ἀγ. Ἀναγνώσεως ὡς πρὸς τὴν δυνατότητα τῆς εφαρμογῆς τῶν εἰς τὴν πραγματικότητα τοῦ ἰδικοῦ μᾶς σχολείου ἦτο ἡ ὑποδειγματικὴ διδασκαλία Ἀγ. ἀναγνώσεως τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ἀ' Περιφερείας Ἀρτῆς κ. Μαντᾶ.

Οι δημολοι παρηκολούθησαν μέθοδον ἥτις ἦτο κράμα Ἀναλυτικουσυνθετικῆς καὶ Ὀλικῆς Ντεκρολύ μετὰ πλήρη συγκολλησμον καὶ λήψιν τῶν πλεονεκτημάτων καὶ τελείαν ἀποφυγὴν τῶν μειονεκτημάτων ἀμφοτέρων τῶν μεθόδων.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην ὁ κ. Μαντῆς δὲν παρουσίασε μόνον μίαν μέθοδον ἀρτίαν καθόλα, ἀλλὰ καὶ τὸ τάκτι καὶ τὴν προσωπικότητα τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἔχη ὁ διδάσκαλος καὶ μάλιστα ὁ διδάσκαλος Αἰς τάξεως.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν παρακολουθήσεων ἐγένοντο κριτικὴ καὶ ἐξήγηστο πορίσματα τὰ ὁποῖα θὰ χρησιμεύσουν ὡς νέα ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας τῶν διδασκάλων διὰ τὴν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τοῦ ἔργου τῶν.

Θ. Παπαμιχαήλ

ΤΙΜΗ ΕΙΣ ΗΠΕΙΡΩΤΑΣ

Τὴν 15 - 2 - 54 ὁ ἐκλεκτὸς συνεργάτης μας κ. Παν. Χρήστου ἐξελέγη παμψηφεί καθηγητῆς τῆς ἑβραϊκῆς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Γραμματολογίας

Παμψηφεί Καθηγητῆς

στὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. Ὁ κ. Χρήστου, γεννήθηκε τὸ 1917

στὸ Βασιλικὸ Πωγωνίον, ἐφοίτησε εἰς τὴν Ριζάρειο Σχολὴν καὶ συνέχισε τὴν σπουδὴν ἐν τῷ Πανεπιστήμιῳ Ἀθηνῶν, (ἄριστεύσας) ἀκολούθως δὲ μετέβη ὡς ὑπότροφος εἰς εὐρωπαϊκὰς σπουδὰς εἰς τὰ Πανεπιστήμια Yale, Harvard καὶ Boston. Ἀνεδείχθη διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Boston (1950) καὶ διδάκτωρ τῆς Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1951). Τὸ 1951 ἐξελέγη ὑφηγητῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. Συνέγραψεν 20 ἔργα εἰς τὰς ὁποῖας οἱ σπουδαιότερες εἶναι : Κοινωνιολογία τοῦ Μ. Βασιλείου, ἡ Διδασκαλία Ἰγνατίου τοῦ Θεοφύρου, ὁ Ἀπόστολος Βαρνάβας, ὁ Διάδοχος Φωτικῆς, ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἑλληνιστικὸς Κόσμος, ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, ὁ Μέγας Κανὼν Ἀνδρέου Κρήτης. Ἐξέδωκε ἐπίσης ἔργα τοῦ Χρυσοστόμου μετὰ ἐπισημαστικὰ καὶ σχόλια. Κατὰ τὴν κατοχὴν ὁ κ. Χρήστου ἠγωνίσθη εἰς τὰς ἑθνικὰς ὁμάδας τῶν Ε.Ο.Ε.Α.

*

Διὰ πρώτην φορὰν μεταπολεμικῶς τὸ περίφημον ἐπιστημονικὸν ἴδρυμα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν « Ἀμερικαν Μπαρντ ὀφ' Ὀρτάπεντικ Σάρτζερ » ἀνακήρυξε ὡς μέλος του ἓνα μὴ Ἀμερικανὸν τὸ γένος ἐπιστήμονα, τὸν ἐκλεκτὸν συμπατριώτην ἱατρὸν κ. Στέφανον Α. Χρηστίδην ὁ ὁποῖος κατέπιν ἐπιτακτικῶς μετακταχθεύσεως ἐν Ἀμερικῇ, ἐξασκεῖ ἐπιτυχῶς τὴν εἰδικότητα τοῦ ὀρθοπαιδικοῦ - χειρουργοῦ εἰς Φιλαδέλφειαν.

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ Α' ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΜΑΣ

Ἡ Ἐπιτροπὴ βραβεύσεως τῶν λαογραφικῶν συλλογῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν Α' Λαογραφικὸν διαγωνισμὸν τῆς « Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας » ἐξέδωκε τὴν κάτωθι ἀπόφασιν:

1] Ἀπονέμει ΠΡΩΤΟΝ ΒΡΑΒΕΙΟΝ ἐξ 1.000.000 δραχμῶν εἰς τὴν μελέτην: « Οἱ Σαρακατσάνοι, ἡ ζωὴ των, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμά των ».

2] Ἀπονέμει ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΒΡΑΒΕΙΟΝ ἐκ 500.000 δραχμῶν εἰς τὴν ὑπὸ τὸ ρητόν: « Κάθε τόπος καὶ ζακόνι κάθε μαχαλᾶς καὶ τάξι » συλλογὴν.

3] Ἀπονέμει Α' ΕΠΑΙΝΟΝ εἰς τὴν συλλογὴν « Γιαννιώτικα στυχοπλάκια ».

Τὸ πρακτικὸν τῆς κρίσεως τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ διαγωνισμοῦ μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν βραβευθέντων συλλογῶν θὰ δημοσιεύσωμεν εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος μας.

Ἡ μεγάλη Ἡπειρωτικὴ παροιμία τῆς Μεθούρνης, συνηγορημένη εἰς τὴν « Ἀγαθοεργὸν Ἡπειρωτικὴν Ἀδελφότητα », ἐξέλεξε πρό καιροῦ τὴν νέαν

Οἱ Ἡπειρωταὶ τῆς Αὐστραλίας διοίκησαν τοῦ λαμπροῦ Σω-

ματείου τῆς. Τὸ νέον Δ.Σ. ἀπετελέσθη ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν συμπατριωτῶν κ.κ. Γεωργ. Βάσση ἐκ Δολοῦ Πωγωνίου ὡς Πρόεδρος, Σπυρ. Δίτση καὶ Σπυρ. Δίτση ἀμφοτέρων ἐκ Ἀερβιτσιάνης - Ἀργυροκάστρου ὡς ἀντιπρόεδρου καὶ Γεν. Γραμματέως, Σωτ. Κοματᾶ ἐκ Δρυμᾶδων Πωγωνίου ὡς Ταμίου καὶ Λεων. Σιμάκου ἐκ Κορυτσᾶς, Γρ. Παπᾶ ἐκ Κἀτω Λαμπροῦ, Ἀλεξ. Μπελλᾶ ἐκ Χλωμοῦ καὶ Δημ. Γκῆλιου ἐκ Καλογορανεῖ τῆς Βορείου Ἡπείρου. Ἡ πρώτη πατριωτικὴ χειρονομία καὶ ἐθνικὴ πρᾶξις τοῦ νέου Δ.Σ. τῆς « Ἀγαθοεργοῦ Ἡπειρωτικῆς Ἀδελφότητος » τῆς Μεθούρνης ἐξεδηλώθη διὰ τῆς ἀποστολῆς ποσοῦ ἐκ Λιρῶν 500 πρὸς τὸν Μακαριώτατον Ἀθηνῶν διὰ τοὺς σεισμοπλήκτους τῶν Ἴονίων Νήσων καὶ ποσοῦ Λιρῶν 300 πρὸς τὴν Α.Μ. τὴν Βασιλισσάν Φρειδερίκην διὰ τὰ ὄρφανὰ τῆς Ἑλλάδος.

Χρ. Ν. Παπ., 'Αθήνα. Διαβιβάσαμε στο συνεργάτη μας κ. Α. Λ. την παράκλησή σας και θα άναγέλωμε. Εύχαριστούμε για τη θετική ένλοχησή σας πρὸς τὴν «Η.Ε.». Τοῦ στέλλουμε. Τὰ καλύμματα τοῦ Β' τόμου ἐτοιμάζονται. Ξαναγράψτε μας ἀργότερα.—Μηλ., Addis Abeba. Ἡ θύμηση κοινῶν ἀγώνων στή σκλαβωμένη Ἡπειροῦ καὶ τὰ αἰσθηματὰ σας μᾶς συγκινοῦν. Θὰ σᾶς περιμένουμε μὲ χαρὰ στὰ Γιάννινα.—Στεφ. Χρηστ., Φιλαδέλφεια Η.Π.Α. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὴ ζωηρὴ στοργὴ ποὺ δείχνετε γιὰ τὴν προσπάθειά μας. Θερμὰ συχαίρουμε γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ διάκριση ποὺ σᾶς ἔγινε ἀπὸ τὴν American Board Orthopaedic Surgery. Εἶναι μιὰ τιμὴ γιὰ τὴν Ἡπειροῦ καὶ μιὰ ἀνυπόκριτη χαρὰ γιὰ τοὺς φίλους, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἀναμφισβήτητα κατατάσσονται καὶ οἱ συνεργάτες μας ποὺ ἀναφέρειτε. Οἱ ὑποδείξεις σας μᾶς εἶναι πολὺ εὐπρόσδεκτες καὶ χρήσιμες.—Κ. Μιχ., Ἡγουμενίσα. Γῆραμε κατὰ καιροὺς ὅλα ὅσα γράφατε· θὰ σᾶς γράψουμε ἰδιαιτέρως γιὰ ὅλα, ἂν δὲν ἔλθετε.—Γ. Πρ., 'Αθήνα. Δημοσιεύεται ἀπὸ τὸ ἐρχόμενο τεύχος· εὐχαριστοῦμε. Θὰ σᾶς γράψουμε. Institut Français d'Athènes. ('Αθήνα). Σᾶς ἐστάλη ἀπ' ἄρχης. Οἱ ἐκδόσεις σας ἀναγγέλλονται· εὐχαριστοῦμε.—'Αγγελ. Μεταλλ., Θεσσαλονίκη. Θερμὰ εὐχαριστοῦμε πάντοτε γιὰ τὸ συνεχιζόμενο ἐνδιαφέρον καὶ τὴς ἐκδηλώσεις σας. Σᾶς εὐχόμεσθε περατικά. Τὸ χειρόγραφο σας δόθηκε στὸν κ. Βερδουλάκη.—Βασ. Σκαφ., Φάρσαλα. Τὰ πῆραμε ὅλα· εὐχαριστοῦμε πάντοτε—Νικ. Βαζ., Κάϊρο. Εἶναι καὶ γιὰ μᾶς ἰδιαίτερα εὐχάριστη ἢ ἐπιθυμία τῶν συμπατριωτῶν μας τῆς Αἰγύπτου γιὰ τὸν Ε. Θὰ σᾶς γράψουμε ταχυδρομικῶς· εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅτι μᾶς στείλατε καὶ γιὰ τὴς ἐκδηλώσεις ὑπὲρ τῆς «Η.Ε.». Μὲ τὴν κίνηση τῶν αὐτοῦ Ἡπειρωτῶν ἀσχολήθηκε ὁ ἐγγῶριος τόπος τῶν Ἰωαννίνων.—Δ. Στούκ., Μιτυλήνη. Ἐλόβουμε καὶ εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴς θερμὲς σας ἐκφράσεις. Παρόμοιες ἐκδηλώσεις ἐνιαχούμε θετικὰ τὴς προσπάθειάς μας.—Τ. Τσι., 'Αθήνα. Σᾶς γράφουμε ἰδιαιτέρως. Ἡ στοργὴ σας πρὸς τὴν «Η.Ε.» θερμαίνει τὸν ἀγῶνα μας γιὰ τὴν ἐπιβίωσή της. Εὐχαριστοῦμε κι' ἄλλη μιὰ φορὰ γιὰ τὴν ἀνθολόγησή.—John N. Frang., Brookline, Mass. Θερμὰ σᾶς εὐχαριστοῦμε καὶ περιμένουμε συνεργασία.—Λιακ. Β. Παπαγ., 'Αθήνα. Σᾶς στείλαμε.—Κ. Μακρ., 'Αθήνα. Σᾶς στείλαμε αὐτὸ ποὺ ζητήσατε.—Τασ. Καρατζ., Θεσσαλονίκη. Σᾶς στείλαμε τὸ τελευταῖο καὶ περιμένουμε εἰδήσεις σας.—Σ. Τσιτσ., Λαμία. Τὸ βιβλίο σας,

ἀναγγέλλθηκε στὸ 21ο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ μας. Τὴ συνεργασία σας—γιὰ τὴν ὁποία εὐχαριστοῦμε—τὴν κρατᾶμε γιὰ τὴν περαιτέρω.—Γ. Καλφ., 'Αθήνα. Χορήξαμε πολὺ γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς ἐπαφῆς μας. Τὸ βιβλίο σας τὴ πῆραμε, καὶ θὰ τὸ ἀναγγέλωμε.—'Αγγελ. Χατζημ., 'Αθηναί. Εὐχαριστοῦμε θερμότητα γιὰ ὅλα. Σᾶς γράφουμε ἰδιαιτέρως.—Δημ. Λοῦ. Kuwait, Persian Gulf. Ἐἶσθε ἕνας ἐνεθουσιώδης Ἡπειρολάτρης. Λάβαμε ὅτι μᾶς στείλατε καὶ εὐχαριστοῦμε πολὺ.—'Αλεξ. Τραπ., 'Αθήνα. Διατηροῦμε κι' ἐμεῖς τὴς καλύτερες ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψή σας στὰ Γιάννινα.—Α. Τρίμ., Johannesburg. Μὲ χαρὰ, ὕστερα ἀπὸ τὴν περιπέτεια τῆς ὑγείας σας, πῆραμε εἰδήσεις σας. Θὰ σᾶς σταλοῦν.—'Ανθ. Ζολδ., 'Αγρίνιο. Χορήξαμε πάρα πολὺ ποὺ βρεθήκαμε σύμφωνοι γιὰ τὸ τραγοῦδι σας κι' ἀκόμα περισσότερο γιὰ τὴν εὐχάριστη εἰδησιὴ πὼς ἐτοιμάζετε γιὰ τὴν ἔκδοσιν μιὰ ἐκλογὴ ἀπὸ τὰ καλύτερά σας, φροντισμένη ἀπὸ ἕνα στοργικὸ καὶ πεπειρωμένο χερί. Σᾶς εὐχόμεσθε κατὰ ἐπιτυχία. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἀναβαλόνε μὲ τόση θέρμη τὸ ξάπλωμα τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας στὴν πόλὴ σας· σᾶς εὐχόμεσθε κι' αὐτοῦ ἐπιτυχία.—Κισιότσητα 'Αγγ. Βλασιόπου, Ἡγουμενίσα. Ἀρχίσαμε τὴν ἀποστολὴ· εὐχαριστοῦμε θερμὰ τὸν εἰσηγητὴ—Β. Μπ., Τέρροβο. Μὲ τὴν ἐλπίδα μιὰς προσωπικῆς ἐπαφῆς μαζὺ σας δὲ σᾶς γράψαμε ἔγκαιρα. Σᾶς περμιόουμε.—Γ. Χριστ., 'Αθήνα. Σᾶς γράψαμε ἰδιαιτέρως· δημοσιεῖτε αὐτοῦσιν. Δὲν θελήσαμε στὸ δημιουργοῦν νὰ χαρίσουμε λέπη ἀλλὰ χαρὰ.—'Αλ. Λιβ., 'Αθήνα. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴς ἐνέργειές σας. Γιὰ τὸ ἀνέκδοτον ἔγραψαν τοῦ Προξενίου Ἰωαννίνων στὰ 1911 ὅσες γράψαμε ἰδιαιτέρως.—Α. Παπαχ., 'Αθήνα. Πῆραμε τὴν συνεργασία σας· θὰ πάρη τὴ σειρά της. Τὸ «Γλωσσικό» σας ἀναγγέλλεται· συχαίρη ἡρία θερμὰ. Μᾶς συγκινεῖ τὸ ὅτι κάθε φορὰ ποὺ φθάνει ἡ «Η.Ε.» φέρνει τὴν χαρὰ στὸ σπῆτι σας. Μήπως μετέχει σ' αὐτὴ καὶ ἕνας γλαφυρὸς κάλαμος—ἀγνωστός μας,— ἢ Τιντελίνα; Κρίμα ποὺ δὲν δημοσιεῖονται ἀγνωστα ψευδῶνυμα...—Κ. Σ. Κων., Γουρῖα. Θὰ δημοσιεῖσθον καὶ τὰ δυὸ· τὰ κλισεῖ ἐτοιμάζονται μολοντί οἱ φωτογραφίες ὕστερον σὲ ἔντονη φωτοσκίαση· εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα· ἔφθασε τὸ 21ο;—Α. Γιωργ., Πολύβρυσο. Δόθηκε ἀμέσως στὸν κ. Δάκαρη ποὺ δὲ μὲς θ' ἀπουσίαση ἐπὶ ἕνα-δυὸ μῆνες ἀπ' τὴν πόλὴ μας· Ὁ κ. Σ. περιμένει ἀποτελέσματα.—Γ. Θεοδ., 'Αθήνα. Μᾶς ὑποχρεώσατε πολὺ μὲ τὴς φροντίδες σας. Ἀπὸ τὴν Κα Μερλιὰ λάβαμε δέκα βιβλία—ἐκδόσεις τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου. Ὁ «Ἡλιος» μᾶς ἔγραψε. Σας εὐχαριστοῦμε θερμὰ καὶ περιμένουμε τὴ σχετικὴ μὲ τὸ Ζωγράφο ἐνθύμωσή σας.—Π. Μακρ., 'Αθήνα. Μᾶς ἐνισχύουν παρὰ πολὺ οἱ ἐκδηλώσεις καὶ τὰ αἰσθηματὰ σας. Οἱ κριτικὲς δημοσιεύον-

ται.— Νικ. Ρέμπι, Ἀθήνα. Λάβαμε θὰ δημοσιευθοῦν ἀνεμένεμεν κι' ἄλλα ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῆς πατρικῆς σας συλλογῆς· καὶ κάτι δικό σας ἐπίσης.— Στ. Φώτσι, Παρμυθιά. Εἶναι ἐξέπαινη ἢ προσπάθειά σας, ἀλλὰ πρέπει νὰ διαβάσετε ἀκόμη πολὺ καὶ νὰ δουλέψετε συστηματικώτερα. Μὲ τὴ σημερινή τους μορφή δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ φθάσουν στὴ δημοσιότητα. Θὰ σὰς συμβουλευόμε νὰ ἀσχοληθῆτε καλύτερα μὲ τὴ συλλογὴ τοῦ πλοῦτου λαογραφικοῦ θησαυροῦ τῆς περιοχῆς σας.— Κριτ. Ἀθαν., Ἀθήνα. Σὰς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὶς ἐκδηλώσεις σας. Τὸ ποιῆμά σας δημοσιεύεται. Ἡ συειργασία

σας εἶναι πάντοτε εὐπρόσδεκτη. Ὁ ἡμέτερος κ. Ι. Ν. σὰς στέλλει τοὺς χαιρετισμοὺς του.

*

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Στὴ σελ. 197 τοῦ παρόντος τεύχους, στήλη 2η, ἡ 7η καὶ 8η σειρά τοῦ πεζοῦ νὰ διαβαστῇ: «Ἡ λεύκα, ποὺ μᾶς θυμίζει τὴ Γαλλικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1848».

Στὴ σελ. 199 ὁ στίχος τοῦ ποιήματος: Καὶ ἦτανε πλασμένος ἀπὸ φτερά νὰ διαβαστῇ «Καὶ ἦτανε πλασμένοι ἀπὸ φτερά».

ΟΙΚΟΔΟΜΑΙ! ΟΙΚΟΔΟΜΑΙ!

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ, ΕΡΓΟΛΑΒΟΙ, ΤΕΧΝΙΤΑΙ

Γιὰ νὰ σὰς κοστίσῃ ἡ οἰκοδομὴ σας 20%ο φθηνότερα ἀπὸ ἄλλοτε ἀγοράσατε ὅλα τὰ ὑλικά ποὺ θὰ σὰς χρειασθοῦν

Σ ε ῖ δ η ρ α

Τσιμέντα

Λαμαρίνες

Σιδηρικὰ

Ε Ι Δ Η Υ Γ Ι Ε Ι Ν Η Σ

ΛΟΥΤΗΡΕΣ ● ΛΕΚΑΝΕΣ ● ΝΙΠΤΗΡΕΣ

Ἡλεκτρικὰ εἶδη

ῥοδραυλικὰ εἶδη

Χ ρ ῶ μ α τ α

ῥυθμιζόμενα πλοισιῶν

Ὅλα Εὐρωπαϊκὰ καὶ σὲ τιμὲς χαμηλότερες τῆς ἐγχωρίας κατασκευῆς

Ἀπὸ τὸ νέον κατὰστημα

Σ. Ν. ΣΟΥΡΕΛΗ

ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ 140—ΙΩΑΝΝΙΝΑ

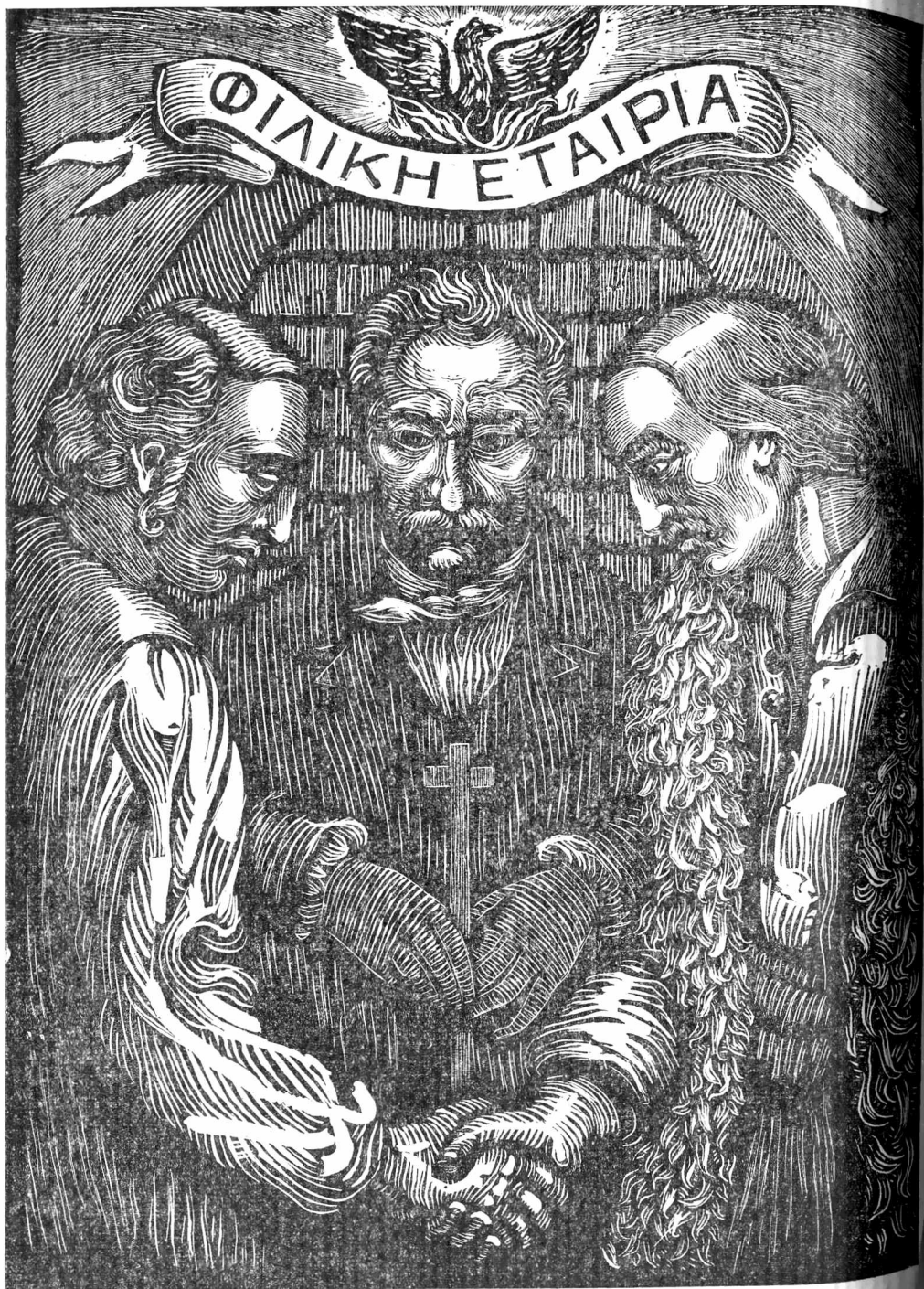
Παρελήφθησαν εἶδη Κουνηγίου

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδότης: *Εὐάγ. Α. Φακατοῦλης* Δαγκλιῆ 17, *Μιχαὴλ Χαρ. Μάνος* Ἀραβαντινοῦ 1
Προϊστάμενος Τυπογραφείου: *Πέτρος Κ. Πασχάλης*, Πρόκλου Μοναχοῦ 7

25^H ΜΑΡΤΙΟΥ 1954

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ"
ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΞΑΝΘΟΣ — ΣΚΟΥΦΑΣ — ΤΣΑΚΑΛΩΦ

Χαριστικό έργο του Γλύπτη
ΒΑΣΙΛΗ ΦΑΛΗΡΕΑ